Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Запорізька політехніка»
Економіко-гуманітарний інститут
НТУ «Дніпровська політехніка»
Запорізька торгово-промислова палата
Худжандський державний університет імені академіка Б. Гафурова (Таджикистан)
Куявсько-Поморська Вища школа у місті Бидгощі (Польща)
Економічний університет Варна (Болгарія)
ISMA університет (Латвія)
Жилінський університет (Словацька республіка)
НУ «Києво-Могилянська академія»
Маріупольський державний університет
БО БФ Центр вільної економіки імені Кахі Бендукідзе

III Міжнародної науково-практичної конференції

«Генерування інновацій інклюзивного розвитку: національний, регіональний, міжнародний вимір»

12-13 жовтня 2021 р.

м. Запоріжжя

УДК 33(477)
Г34

Рекомендовано до видання Вченою радою
Національного університету «Запорізька політехніка»
(Протокол №2 від 29.11.2021 р.)

Редакційна колегія:
Прушківська Е. В., д-р. екон. наук, професор (відпов. ред)
Гудзь П. В., д-р. екон. наук, професор
Прушківський В. Г., д-р. екон. наук, професор
Пуліна Т. В., д-р. екон. наук, професор
Лищенко О. Г., канд .екон. наук,доцент
Губарь О. В., канд .екон. наук,доцент
Шарова С. В., канд.екон. наук,доцент

Упорядник: Козицька Г. В. – канд. екон. наук, доцент

Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, представленого авторами, які несуть відповідальність за його форму і зміст.

Г34 **«Генерування інновацій інклюзивного розвитку: національний, регіональний, міжнародний вимір»**: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції Запоріжжя (12–13 жовтня 2021 року) [Електронний ресурс] Електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2021. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.

ISBN 978-617-

У збірнику матеріалів III міжнародної науково-практичної конференції представлено наукові матеріали тез доповідей в яких учасники досліджують глобальні трансформації та з'ясовують тренди економічного зростання й моделі інклюзивного розвитку, аналізують чинники розвитку національної економіки в умовах нестабільності й екологічних та глобальних викликів, досліджують інновації як фактор конкурентоспроможності бізнесу й ефективного розвитку територій та державного управління, виокремлюють механізм забезпечення інклюзивного розвитку регіону, окреслюють траєкторії інституціональних змін українського суспільства.

Матеріали можуть бути корисними для наукових співробітників, фахівців органів державного управління та місцевого самоврядування, керівників підприємств різних форм власності, науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти.

ISBN 978-617- © НУ «Запорізька політехніка», 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: ЕКОНОМІЧНИЙ І СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІРИ

Афендікова Н. О.
ВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ 18

Афендікова Н. О., Голуб В. О.,
ІНКЛЮЗИВНИЙ ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ 21

Афендікова Н. О., Фесік Я. А.
ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 24

Бондаревич І. М., Гряниста С. В.
ІНКЛЮЗИВНА ПРИРОДА ГУМОРУ 28

Бондаренко О. В.
ЕКОНОМІЧНА ІНКЛЮЗІЯ У СВІТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ 30

Галушка З. І., Зварич В. В.
РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ У ПРОЦЕСАХ НАГРОМАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ 32

Дмитрук В. О.
ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ДЖЕРЕЛО ІННОВАЦІЙ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ 35

Красота О. В.
ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК НОВА ПАРАДИГМА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ 38

Кригульська Т. Б.
ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 41

Піжук О. І.
ЦИФРОВІ ІМПЕРАТИВИ ПОБУДОВИ ЕКОНОМІКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ 43

Повзло О. М., Повзло В. М.
ІНКЛЮЗІВНИЙ ПІДХІД ДО НООСФЕРИ, ЕКОЛОГІЇ, ЗДОРОВ'Я..... 46

Сидорук І. С.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ..... 47

Силенко С. А.
ЕЛЕКТРОМОБІЛІЗАЦІЯ ТРАНСПОРТНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В ЕПОХУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ..... 50

Слюсарева Л. В.
РОЛЬ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ФОРМУВАННІ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВ..... 52

Смєсова В. Л.
ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК: СПІВВІДНОШЕННЯ І НОВІ ВИКЛИКИ..... 55

Старостіна А. О., Кравченко В. А.
РИЗИКИ УКРАЇНСЬКОГО МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: СТАН ТА ДИНАМІКА (2005–2018) 57

Федорченко О. К.
ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК – ГОЛОВНА УМОВА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ..... 60

Чумак О. В.
МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І УКРАЇНА 62

Чумак О. В. Падалка В. С.
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ..... 65

Штундер І. О.
ЕФЕКТИВНА ЗАЙНЯТІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 68

Юрченко В. І., Волобуєва І. В.
ВПЛИВ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ НА ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ В УКРАЇНІ 70

Юрченко В. І., Постнікова І. В.
ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 74

Алиджанов Дж. А.
МОДЕРНИЗАЦИЯ КАК ПРЕДПОСЫЛКА СТИМУЛИРОВАНИЯ ИМПОРТОЗАМЕЩАЮЩЕГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН 77

Dr Marta Kawa, Dr hab. Wiesława Kuźniar
SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA JAKO FORMA SPRZYJAJACA WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU 80

СЕКЦІЯ 2

ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Антонюк К. І., Васильченко К. І., Міщенко С. А.
ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ НА СВІТОВОМУ РИНКУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ..... 83

Антонюк К. І., Венгерська Н. , Олійніченко Я.С.
ІННОВАЦІЙНА КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ..... 86

Антонюк К. І., Карпович К. С., Кирилов М. М.
ТРАНСФОРМАЦІЯ СУТНОСТІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ СВІТОВИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 88

Антонюк К. І., Мелещенко Р. А., Таратута А. В.
ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ 91

Антонюк К. І., Фєногєнов А. А., Іванов Б. Р.
ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ 93

Бабець І. Г.
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ 96

Балабанова Н. В.
ІНКЛЮЗИВНИЙ ВИМІР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ 98

Булатова О. В., Марена Т. В.
ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ 101

Винник Р. Ю.
РОЛЬ ДЕРЖАВИ В СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ 104

Герасименко Т. В.
ОРІЄНТИРИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ЗБІЛЬШЕННЯ ТРАНСАКЦІЙНОГО СЕКТОРА 106

Дугінець Г. В., Саркісян Л. Г.
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....109

Дьоміна О. М.
ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП КОНЦЕПЦІЇ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД 112

Каніщенко О. Л., Головко К. Ю.
ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ЗВО ЯК СКЛАДОВА ІНКЛЮЗИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ....114

Козицька Г. В., Войцеховський Ю. О.
ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....116

Козицька Г. В., Кононенко К. С.
МОДЕЛІ ЛІДЕРСТВА ТА СТИЛІ КЕРІВНИЦТВА В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ.....119

Козицька Г. В., Мелещенко Р. А.
ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ.....121

Корінь І. С.
РОЗВИТОК ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 123

Лазебник Л. Л.
ІНКЛЮЗІЯ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ 126

Лазнева І. О., Венгерська Н. С., ФостащенкоД. І.
ВПЛИВ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЇ У ПРОЦЕСІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ КОМПАНІЙ 128

Лазнева І. О., Некрасов Ю. В.
ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЗРІЛОСТІ НА ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЇ 130

Лазнева І. О., Ткаченко М. І.
ВПЛИВ ІНДУСТРІЇ 4.0 НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ.....132

Максименко І. Я.
ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....135

Переверзєва А. В., Півторацький О. С.
ОСОБЛИВОСТІ Функціонування ТА РОЗВИТОК РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ 138

Переверзєва А. В., Родрігес А. С.
РОЗВИТОК БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....139

Пилипенко Ю. І., Дубєй Ю. В.
ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ У СИСТЕМІ СВІТОВОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ 141

Ткачук А. М.
РОЗВИТОК ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....144

Прушківська Е. В., Щербанюк А. К.
ЦИФРОВА ТОРГІВЛЯ ТА ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ: СПРИЯННЯ ІНКЛЮЗИВНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННЮ 146

Прушківський В. Г., Литовка В. А.
ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 149

Сердінова А. С.
ТАРГЕТИНГ У ВПРОВАДЖЕННІ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19: СВІТОВИЙ ДОСВІД 150

Ситников М. М., Ситникова Т. М.
ІННОВАЦІЙНО-ІКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ, ЯК ВАЖЕЛЬ ЗРОСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РІВНЯ НАСЕЛЕННЯ 153

Чентуков Ю. І., Ніколенко Т. І.
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ 156

Пилипенко А. Н., Литвиненко Н. И.
ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ В КОНТЕКСТЕ ЭКОНОМИКИ И КУЛЬТУРЫ 159

Alidzhanova Surayo Abdushukurovna
WASTE MANAGEMENT AS A DIRECTION OF GREEN ECONOMY DEVELOPMENT 162

Antoniuk D. A., Bui Yu. V., Bui L. V.
SOCIAL INNOVATIONS INCONTEXT OF ENSURING THE DEVELOPMENT OF CROSS-BORDER COOPERATION 164

Natalia Fedorova
SOURCES OF THE FIFTH TECHNOLOGICAL REVOLUTION 167

Kyrychenko Olexiy,
JUNIOR DECOMPOSITION OF THE TEMPERATURE-DRIVEN OUTPUT LOSSES IN INDIA: PLANT-LEVEL EVIDENCE FOR THE CLIMATE CHANGE ADAPTATION POLICY 170

Lazneva I. O.
THE ANALYSIS OF MACROECONOMIC RISKS OF BRAZIL 172

Naziri Gulbahor Nazir
ECONOMIC PARTNERSHIP BETWEEN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN AND UKRAINE: TRENDS AND DEVELOPMENT 175

Prushkivska E. V., Kovalenko E. V.
DEVELOPMENT OF YOUTH ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION 178

СЕКЦІЯ 3

ЕКОНОМІКА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Андрющенко І. Є.
ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ.....181

Андрющенко І. Є., Семенова А. О.
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....183

Артюх О. В., Лищенко О. Г.
РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....185

Болдуєв М. В.
КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИМЕТРИЧНОСТІ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ЕКОНОМІЧНИМИ СУБ'ЄКТАМИ.....187

Болдуєв М. В., Голець М. С.
ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДОВИХ ВІДНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ – ЯК ОБ'ЄКТУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ.....190

Болдуєва О. В.
СУЧАСНІ ПІДХОДИ УПРАВЛІННЯ КАР'ЄРОЮ СПІВРОБІТНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЇЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ.....192

Вагонова О. Г., Мороз Д. В.
ОЩАДЛИВЕ ВИРОБНИЦТВО В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА.....194

Жадан М. І., Куделя Д. О.
ВИКОРИСТАННЯ ФАКТОРНОГО МЕТОДУ В АНАЛІЗІ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА.....196

Жадан М. І., Яковлєва В. М.
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АНАЛІЗУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ 198

Жадан О. В.
ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.....200

Зоря О. П.
ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ЗАКРИТОГО ТИПУ 202

Коваль О. А., Коваль В. М.
ВИКЛИКИ ПОСТМОДЕРНУ – КРИЗА ФІЛОСОФІЇ ФІНАНСІВ ...205

Коцюрубенко Г. М.
ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗМЕНШЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ 208

Лищенко О. Г., Савченко Г. О.
АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ 209

Лищенко О. Г., Філь Р. Є.
АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВО-ОПЕРАЦІЙНОЇ РОБОТИ В БАНКІВСЬКІЙ УСТАНОВІ 211

Лищенко О. Г., Ярмусь Д. В.
ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В БЮДЖЕТНІЙ УСТАНОВІ.....214

Максименко І. Я., Мельник О. М.
ІНВЕНТАРІЗАЦІЯ – ЯК ФОРМА ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ БІЗЕС-СТРУКТУР 217

Максименко І. Я., Неч С. С.
ЛІКАРНЯНІ –ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ...219

Максименко І. Я., Попова К. А.
ОБЛІКОВА ПОЛІТКА ПІДПРИЄМСТВА – ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....221

Максименко І. Я., Рудик Є. М.
ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....223

Набатова Ю. О., Гуленкова А. С.
АРГУМЕНТИ НА КОРИСТЬ ІНКЛЮЗИВНОГО
РОЗВИТКУ. ЙОГО РОЛЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ 225

Набатова Ю. О., Клименко А. Д.
ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СТАБІЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ВАЛЮТИ ТА ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ НБУ 227

Набатова Ю. О., Коваленко О. Є.
НОВІТНІ БАНКІВСЬКІ ПРОДУКТИ В УМОВАХ
РЕФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 230

Набатова Ю. О., Мануковська В. В.
ДОХОДИ ТА ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....233

Набатова Ю. О., Матвієнко М. І.
ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ПРОЦЕСУ ЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
В УКРАЇНІ.....235

Набатова Ю. О., Сілка С. І.
АНАЛІЗ ІНДЕКСУ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ
В УКРАЇНІ ЗА ОСТАННІ РОКИ.....238

Очеретько Л. М., Харьковська О. В.
АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСВА 241

Панченко О. М., Козлитина К. І.
ОБЛІК ЕЛЕКТРОНИХ ГРОШЕЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....243

Панченко О. М., Наданьова
М. МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ
БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ 245

Панченко О. М., Рудик Е. М.
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ ВИПЛАТ
ПРАЦІВНИКАМ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 246

Пахомова І. Г., Горбачова Е. А.
ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....249

Пахомова І. Г., Трошина Н. А.
ОЦІНКА СТАНУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....253

Помулєва В. М.
ЕКСПОРТ ПОСЛУГ НЕРЕЗИДЕНТУ:
ОПОДАТКУВАННЯ ПДВ 256

Помулєва В. М., Козирєва Є. О.
ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ 259

Приходько І. П.
ЕЛЕМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО
ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ
АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ 261

Шестопалова О. В.
ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК НЕТРАДИЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ
ОПЕРАЦІЙ ТА ПОСЛУГ В УКРАЇНІ 263

Шестопалова О. В., Чередниченко Н. О.
ЕКОНОМІЧНО-КРИЗОВІ СИТУАЦІЇ НА ПІДПРИЕМСТВАХ
УКРАЇНИ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ 265

Фатюха Н. Г., Мануковська В. В.
ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ
ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ РІВНЯ 268

Фатюха Н. Г., Міхова М. Р.
АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ М. ЗАПОРІЖЖЯ 270

Фатюха Н. Г., Прищепа В. І.
ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ 273

Фатюха Н. Г., Рябченко І. А.
ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЗАПОРІЗЬКОЇ /ОБЛАСТІ ЗА
ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 2018–2021 РР.....275

Anna Panchenko
RIZIKA SPOJENÁ S INOVACEMI V MALÝCH A
STŘEDNÍCH PODNICÍCH.....278

Maksym Bezpartochnyi, Шарова С. В.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ
КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ 279

Maksym Bezpartochnyi
HEDGING IN THE SYSTEM OF MINIMIZING
FINANCIAL RISKS 282

Olesia Bezpartochna
INVESTMENT: PROBLEMS AND DEVELOPMENT
PROSPECTS.....284

Olesia Bezpartochna, Бабенко-Левада В. Г.
КІБЕРРИЗИКИ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В УМОВАХ
ІНКЛЮЗІЇ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ 286

Viera Bartosova , Olena Lyshchenko
TOPICAL ISSUES OF TAXATION OF SMALL BUSINESSES 289

СЕКЦІЯ 4

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Корольков В. В., Тараненко В. М.
МЕТОДИ ОПЕРАТИВНО-ВИРОБНИЧОГО
ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....291

Кутідзе Л. С.
МЕХАНІЗМИ МІЖСЕКТОРАЛЬНОГО СОЦІАЛЬНОГО
ПАРТНЕРСТВА В УПРАВЛІННІ ІНКЛЮЗИВНИМ
РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ.....294

Ліщинський І. О., Лизун М. В.
ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНИМ РОЗВИТКОМ У
ТЕРНОПОЛІ 297

Нечаєва І. А.
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ГОСПОДАРСЬКОГО
КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ НА ЗАСАДАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 301

Нечаєва І. А., Двояковський І. Ю.
ДИВЕРСІФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ПІДПРІЄМСТВА НА
РИНКУ ФОТОПОСЛУГ.....304

Панкова А. Ю.
ІНКЛЮЗИВНИЙ ВЕКТОР, ЯК СУЧАСНИЙ ПРІОРИТЕТ
РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТУ 307

Пуліна Т. В., Золотухіна О. К.
УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ 309

Пуліна Т. В., Сидоренко К. О.
УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВА 312

Пуліна Т. В., Стадник К. Ю.
УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА 314

Соріна О. О., Гришина Н. І.
СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ
МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ 317

Соріна О. О., Доновський Д. В.
ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ МАШИНОБУДІВНОГО
ПІДПРИЄМСТВА 319

Соріна О. О., Чушкіна Ю. О.
СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ 322

Соріна О. О., Шугайло Д. Д.
КЛАСИФІКАЦІЯ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....324

Тесленок І. М., Павлова К. О.
ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
БІЗНЕСУ В УМОВАХ COVID-19.....327

Ткачук О. Ю.
ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО МЕХАНІЗМА
АДМІНІСТРУВАННЯ ІНКЛЮЗІВНОГО РОЗВІТКУ
В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ РЕГІОНУ.....329

Ткачук О. Ю., Солдатенко А. В.
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ
ПІДПРИЄМСТВА 332

Філатова О. М.
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ
ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ,
РЕГІОНУ, ДЕРЖАВИ 333

Чуб А. В.
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ 335

Шаповалов Ю. А.
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ 337

Шитікова Л. В.
ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ 339

Шмиголь Н. М.
РЕСУРСОЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ПЕРЕХОДУ ДО ІНКЛЮЗИВНОЇ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ 341

Шмиголь Н. М., Стуконог К. В.
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПОКАЗНИКІВ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ 343

Белан О. В.
ИНДУСТРИЯ ТУРИЗМА В УСЛОВИЯХ ПОСТПАНДЕМИЧНОГО ПЕРИОДА: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ 346

Beata Bazeli, Gudz P.
FORMY I SPOSOBY FINANSOWANIA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W REGIONIE WIELKOPOLSKI 348

Roman Sass, Gudz P.
FORMY I SPOSOBY MOTYWACJI ROBOTNIKÓW W ROLNICTWIE W GMINIE DRAGACZ 352

СЕКЦІЯ 5

ЕКОНОМІКА ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Антонюк К. І., Бондарєв А. А., Болгов І. Г.
ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА МОДЕЛЬ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА 357

Антонюк К. І., Венгерська Н. С., Агарков А. А.
РОЗВИТОК СТРАТЕГІЙ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ ПІД ВПЛИВОМ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЧИННИКІВ 359

Антонюк К. І., Гордієнко А. Г., Ніколаєва А. К.
ЗДОРОВИЙ ГЛУЗД ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ ДЕСТРУКТИВНОМУ ВПЛИВУ МАРКЕТИНГУ НА ПОВЕДІНКУ СПОЖИВАЧІВ 359

Антонюк К. І., Манченко Я. В., Робоча А. А.
РОЛЬ ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ В УБЕЗПЕЧЕННІ СПОЖИВАННЯ ..364

Антонюк К. І., Коваленко Є. В., Потяркіна А. Ю.
МІСЦЕ ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ В ЗМІНІ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ 367

Беззубченко О. А., Захарова О. В.
СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ.....369

Глушко П. В.
ОСВІТА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК, ЯК СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІКИ ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ.....372

Губарь О. В.
ДЕКАРБОНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: НОВА РУШІЙНА СИЛА ІННОВАЦІЙ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ 372

Козицька Г. В., Коцюба Р. С.
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ВЕКТОР СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА.....377

Козицька Г. В., Коваленко Є. В.
«ЗЕЛЕНИЙ» ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПЕРЕХІД ЯК СПОСІБ ПОВЕРНЕННЯ ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ
В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ 380

Козицька Г. В., Стріжко І. С.
«КАПІТАЛІЗМ СТЕЙКХОЛДЕРІВ» ЯК ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ МАЙБУТНЬОГО 383

Максименко І. Я., Тиха А. Д.
Е-ЛІКАРНЯНІ – ЯК ВАЖЛИВИЙ КРОК У ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ МЕДИЦИНИ.....385

Мельник Н. Т.
ЩОДЕННА ЕКОНОМІКА: ПОЄДНАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ 388

Ходжаян А. О., Прушківська В. В.
ЕКОНОМІЧНИЙ ПОСТУП: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ ТА ЕКОНОМІКА ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ.....390

Чумак О. В., Дондик С. Ю.
РОЗУМНЕ МІСТО: НОВІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ТА СПІВПРАЦІ 392

Чумак О. В., Єльцина О. О.
ПЕРЕРОБКА СМІТТЯ В УКРАЇНІ ЯК НАЦІОНАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ 395

Чумак О. В., Кулігіна А. В.
SMART-CITY: МОЖЛИВОСТІ ТА НЕБЕЗПЕКИ В РЕАЛІЯХ XXI СТОЛІТТЯ.....398

Чумак О. В., Староконь М. А.
«ЗЕЛЕНА ЕНЕРГЕТИКА»: СВІТОВА ПРАКТИКА І УКРАЇНА 401

Шепелева Л. М.
ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ЦІННОСТІ ЯК СКЛАДОВА ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ЕКОНОМІЦІ ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ.....404

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: ЕКОНОМІЧНИЙ І СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІРИ

к.е.н., доцент **Афендікова Н. О.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Розробка і вдосконалення системи інклюзивного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону орієнтована на досягнення навчань у сфері розвитку регіону та його управління, а також практичного використання принципово нових способів оцінки даних, застосування можливостей інформаційних технологій, які відповідають сучасним потребам та принципам наукової обґрунтованості. Необхідність відображення в інформаційних базах реально існуючих обставин роботи соціально-економічної системи регіону, характеру її ресурсного забезпечення, не забуваючи врахувати і чинники, які впливають на її стан і розвиток на перспективу, є неодмінною умовою принципу об'єктивності.

Сьогодні для вибору стратегії розвитку регіону і пошуку умов, які її реалізують, необхідно розробити кілька сценаріїв інклюзивного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Регіон будучи стійкою соціально-економічною системою з різним ступенем відкритості і діяльності, спрямованої на автоматизацію і формування своїх структурних компонентів, має сформовані протиріччя з центром, але пов'язана з ним нерозривно, що потребує особливого підходу до прогнозування його розвитку.

Очевидно, що в кожному з регіонів необхідна модифікація існуючих управлінських механізмів, яка дозволить не тільки вирішити зазначені вище проблеми, а й більш ефективно використовувати

потенціал території, тим самим підвищуючи конкурентоспроможність регіонів [1, с. 172].

Формування управлінської стратегії на початковому етапі пов'язане з рядом труднощів, що виникають в процесі збору та аналізу інформації про регіон в цілому, і про його ресурсну базу зокрема. Причому для повноцінної оцінки інклюзивного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону важливо не тільки знати кількісні та якісні характеристики регіональної ресурсної бази, а й оцінювати результативність управління цими ресурсами, тобто адміністративний чинник. Важливо оцінити взаємовплив і взаємозалежність ресурсної бази з внутрішніми і зовнішніми соціально-економічними та екологічними чинниками і умовами регіону, наприклад з ринковою кон'юнктурою, станом навколишнього середовища і т. д. Тільки таке уявлення інклюзивного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону дозволяє в кінцевому підсумку оцінити рівень стійкості територіального розвитку з позиції використання регіональних ресурсів і визначити подальшу стратегію соціально-економічного розвитку регіону. Сьогодні в Україні, як і у світі, продовжують існувати, а подекуди й посилюються, такі негаразди, як бідність, різні види нерівності, розшарування суспільства, соціальне відчуження тощо. При цьому ситуація значно погіршилася через обмеження, пов'язані з пандемією COVID-19.

Розробка і вдосконалення системи інклюзивного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону орієнтована на досягнення навчань у сфері розвитку регіону та його управління, а також практичного використання принципово нових способів оцінки даних, застосування можливостей інформаційних технологій, які відповідають сучасним потребам та принципам наукової обґрунтованості.

Необхідність відображення в інформаційних базах реально існуючих обставин роботи соціально-економічної системи регіону, характеру її ресурсного забезпечення, не забуваючи врахувати і чинники, які впливають на її стан і розвиток на перспективу, є неодмінною умовою принципу об'єктивності. Забезпечення спрямованості досліджуваної системи на обробку принципово важливих для регіонального розвитку даних, здатних відобразити реалії – повністю відповідає принципу репрезентативності.

Орієнтація системи моніторингу ресурсного забезпечення на модернізацію інформаційно-аналітичного процесу спрямованого на прийняття управлінського рішення, що веде до розвитку регіону в цілому, його соціально-економічної компоненти, виникає відповідно до принципу цілеспрямованості. У моніторингу всі процеси представляють собою єдиний ланцюжок, безперервність і налагодженість якої, є неодмінною умовою якісного функціонування системи, в цьому і полягає принцип організаційної єдності процесів.

Рівень розвитку регіону визначається станом розвиненості галузей промисловості, агропромислового комплексу, будівництва, торгівлі та ін. Рівень життя населення регіону визначають такі чинники як зайнятість населення, розвиненість соціальної інфраструктури і т. д. [2, с. 42].

Вибираючи стратегію розвитку регіону і пошук умов, які її реалізують, необхідно розробити кілька сценаріїв розвитку ситуації. Регіон будучи стійкою соціально-економічною системою з різним ступенем відкритості і діяльності, спрямованої на автоматизацію і формування своїх структурних компонентів, має сформовані протиріччя з центром, але пов'язана з ним нерозривно, що потребує особливого підходу до прогнозування його розвитку.

Система інклюзивного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону, яку ми пропонуємо має особливість функціонування незалежно від територіальних особливостей і перетворень соціально-економічних параметрів, тому доцільно дану перевагу віднести до принципу універсальності. Регіон, як жива система потребує постійного спостереження за його розвитком, відстеження змін як позитивного, так і негативного спрямування, виявленні, фіксації та реєстрації подій і явищ мають значення для його розвитку, а це є неодмінною умовою принципу поєднання сталості та періодичності.

Робота моніторингу ресурсного забезпечення буде завжди нераціональною, якщо в його основі немає конкретики в допустимих значеннях за основними показниками, тому особливої актуальності набуває принцип нормативності. Також робота системи ускладнюється відсутністю взаємозамінності одних способів отримання даних іншими, саме ця властивість дає принцип альтернативності. Велике значення має, коригування системи відповідно до запитів користувача і тим самим підвищення її значущості для регіональних та інших органів управління, що безпосередньо пов'язано з принципом

адаптації. Доступність інформації широкому колу користувачів, ось ще одна важлива складова якісного функціонування системи, що лежить в основі принципу відкритості.

Процес вдосконалення системи інклюзивного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону буде надзвичайно ускладнений відсутністю ділового співробітництва управлінців різного рівня, які можуть не тільки обмінюватися досвідом проведення досліджень, а й усувати допущені помилки, орієнтуючись на приклади колег, в цьому і полягає принцип партнерства.

Література

1. Дідух С. М. Протиріччя концепції інклюзивного розвитку та напрями їх вирішення. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 42. С. 171–175.

2. Зварич І. Я. Детермінанти формування глобальної інклюзивної циркулярної економіки. Бізнес Інформ. 2021. № 1. С. 40–48.

к.е.н., доцент **Афендікова Н. О.**
магістрант кафедри МЕВ **Голуб В. О.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

В сучасному глобалізаційному просторі усе більш зростає хаос у вигляді нерівності доходів не тільки в країнах, що розвиваються, а й в економічно розвинених державах. Глобалізація призводить до безробіття та міграції населення, адже транснаціональні компанії в пошуку дешевої робочої сили переміщують свої фабрики до інших країн, це в свою чергу веде до загострення соціально-економічних проблем.

Зростаюча нерівність доходів у країнах призвела до світового консенсусу щодо необхідності інклюзивного економічного зростання. Через те концепція інклюзивного розвитку економіки передбачає, що кожен суб’єкт економіки є важливим, унікальним, цінним для суспільства. В узагальненому розумінні інклюзивний розвиток полягає в необхідності посилення залучення до розв’язання проблем розвитку усіх верств населення, а також зростання залученості до

розвитку усіх територій [2, с. 20]. Інклюзивна ринкова економіка гарантує, що будь-яка особа, незалежно від її статі, місця народження, сімейного походження, віку чи інших обставин, на які вони не мають контролю, має повний і справедливий доступ до ринків праці, фінансів та підприємництва.

Інклюзивне зростання слід розуміти як модель економічного розвитку, спрямовану на створення та розвиток збалансованої соціально-економічної системи з урахуванням соціальної рівності, охорони навколишнього середовища та природних ресурсів. Так само під інклюзивним зростанням розуміють економічне зростання, спрямоване на збільшення багатства та зменшення нерівності шляхом відкритого та справедливого розподілу багатства серед населення.

Таким чином, інклюзивна економіка – це перш за все та, яка забезпечує сферу реалізації трудового потенціалу її населення. Ефект залученості працездатного населення впливає на розвиток країни, а на кінцевому етапі, віддача економіки повинна спрямовуватися на загальний добробут домашніх господарств.

30 вересня 2019 року Президент України видав Указ «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» в якому підтримав забезпечення досягнення глобальних цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [3].

У доповіді викладені 17 цілей сталого інклюзивного розвитку і 169 завдань, що демонструють масштабність і амбітність. Вони мають комплексний та неподільний характер і забезпечують зрівноваження трьох вимірів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного. Основною метою є досягнення європейського стилю життя та досягнення гідного положення України у світі шляхом подолання бідності, розширенню прав людей, створенню стійкої інфраструктури, запровадженню інновацій, збереженню клімату та навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів.

Усі інституційні та політичні основи важливі і відіграють певну роль в інклюзивному розвитку. Проте, людський потенціал є першочерговим пріоритетом, тому інклюзивний розвиток призводить до збільшення людських можливостей та зростання людського потенціалу в соціально-економічних процесах. З іншого боку, сам інклюзивний розвиток можливий при інтенсивній людській діяльності

та використанні наявних економічних можливостей. Інвестиції в людський капітал, особливо у вищу освіту, є одним із інструментів, які можуть допомогти стимулювати інклюзивний ріст. Доступність медичних послуг, освіти та іншої життєво важливої інфраструктури визначають якість людського капіталу.

Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року є орієнтирами для розроблення проектів прогнозних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України.

Україна має міжнародні зобов'язання щодо сталого інклюзивного розвитку, визначені стратегічними документами ООН. Основою для впровадження інноваційних перетворень в Україні у напрямі сталого розвитку є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Мета сталого інклюзивного розвитку – збалансувати наші економічні, екологічні та соціальні потреби, забезпечивши процвітання теперішньому та майбутнім поколінням. Вона встановлює цілісну систему стратегічних та операційних цілей переходу до інтегрованого економічного, соціального та екологічного розвитку країни до 2030 року. Також визначає інституційні засади впровадження Стратегії, напрями міжгалузевої та міжсекторальної взаємодії, основні рушійні сили та інструменти її реалізації.

Позиціювання України у світовому вимірі свідчить, що вона за індексом інклюзивного розвитку (IDI) та ВВП (GDP) на душу населення за останні роки посідає місця у середині п'ятого десятка країн, що розвиваються [1, с. 65]. Тому нашій країні слід рухатися власним курсом до стану інклюзивності без запозичень тих чи інших моделей інклюзивного розвитку, як то – американська, європейська чи китайська.

Досвід розвинених країн показує, що в наш час найбільш прогресивною є модель інклюзивного розвитку, що охоплює всі соціально-економічні процеси, пріоритетом є охорона навколишнього середовища та забезпечення рівних прав на гідне життя та самореалізацію всіх членів товариства. Сьогодні та в довгостроковій перспективі модель інклюзивного зростання в Україні має базуватися на Європейському досвіді та дотримуватися принципів сталого розвитку.

Економічні реформи необхідні для переходу до процесу сталого розвитку, стратегічним напрямком з яких має бути посилення їх соціально-екологічної орієнтації, що реалізується через вирішення таких основних завдань: поліпшення соціально-економічних та виробничих умов; збільшення доходів населення; зростання освітнього та культурного рівня населення; створення сприятливих умов для здоров'я.

Література

1. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г. Загальні підходи до оцінки параметрів інклюзивного розвитку економіки: егалітарний зріз для України. Бізнес Інформ. 2019. № 2. С. 64–71.

2. Інклюзивний вимір розвитку міст – центрів ділової активності України: тенденції та перспективи : наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. редактор М. І. Мельник. Львів, 2019. 55 с.

3. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722/2019: сайт URL: https://www. kmu. gov. ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina (дата звернення: 25.09.2021)

к.е.н, доцент **Афендікова Н. О.**
магістрант кафедри МЕВ **Фесік Я. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Досягнення інклюзивного розвитку є ключовим завданням, що перебуває у центрі уваги урядів багатьох країн, оскільки високий рівень нерівності негативно позначається на добробуті й економічному зростанні.

В останні роки у міжнародних дослідженнях все активніше використовується термін «інклюзивні інновації», що означає інновації, створені для різних (як правило, бідних) груп населення, що передбачає «замученість» виробників у створення інноваційних

продуктів і технологій з врахуванням особливостей ринків бідних країн. Такі інновації спрямовані на подолання роз'єднаності економічного зростання й соціально-економічного розвитку.

Світовий банк визначає інклюзивний розвиток як шлях до зменшення розриву між бідними та багатими, передбачає започаткування 135 інклюзивних інновацій через «створення знань і зусилля по їхній реалізації у вигляді продуктів і послуг, які найбільш актуальні для потреб бідних, що розробляються на підґрунті передових досліджень та рудиментарних або тих, що існували раніше інновацій».

Інклюзивна інноваційна діяльність спирається не тільки на технологічні інновації, а й на автоматизацію робочих процесів, системи доставки й інновації в рамках бізнес-процесів для зниження витрат і розширення доступу. Це означає, що інклюзивні інновації можуть розроблятися на основі передових досліджень або з використанням раніше відомих технологій.

Інклюзивна інноваційна діяльність охоплює також розроблення, поширення й упровадження інновацій, здатних поліпшити умови життя груп населення, що знаходяться в менш сприятливому положенні, які не перебувають з малозабезпечених осіб.

В Україні питання інклюзивних інновацій лише набуває значимості, свідченням чого є значний розрив у показниках індексу інклюзивного розвитку у 2019 році між Україною (49 місце серед країн, що розвиваються, або 79 у загальному рейтингу) та стратегічними партнерами (Норвегією – 1 місце, Німеччиною – 12; Францією – 18; Польщею – 34; Китаєм – 45 позиція) [1, с. 5].

В якості найбільш відомих прикладів інклюзивних інновацій слід назвати Центри колективного Інтернет-доступу, програми підвищення комп'ютерної грамотності і мовних навичок; підтримка масового малого бізнесу й інноваційного підприємництва, що розвиває нетехнологічні інновації (зокрема, мікрофінансування); ефективне сприяння безробітним громадянам у пошуку роботи на основі засобів ІКТ (у т. ч. на малих інноваційних підприємствах); підвищення доступності державних послуг (у т. ч. для вразливих груп громадян); субсидування мобільного зв'язку й широкополісного Інтернету у депресивних регіонах та інше.

Активізація розвитку інклюзивних інновацій в Україні може стати важливим напрямком у забезпеченні зайнятості й скороченні

безробіття серед малозабезпеченого населення. Так, політика, спрямована на впровадження нових технологій і сучасного обладнання, скорочення важкої і фізичної праці, поліпшення умов праці працівників здатна підвищити перспективи осіб з обмеженим можливостями на працевлаштування. Сучасні інформаційні технології та інформаційно-електронне суспільство, зумовлюють потенційну гнучкість праці сучасної людини, сприяє її віртуалізації, що необхідно враховувати при розробці програм сприяння зайнятості для людей з обмеженими трудовими можливостями [3, с. 167].

Сьогодні можливо створити робоче місце з багатьох спеціальностей практично в будь-якому місці, де є Інтернет, або інші сучасні комунікаційні ресурси. Володіючи необхідними знаннями, людина з обмеженими трудовими можливостями може організувати власну справу (індивідуальне підприємництво) для роботи в Інтернеті або приєднатися до організацій, що здійснюють свою діяльність дистанційно, за допомогою Інтернету. Серед варіантів дистанційної роботи – онлайн-консультації з юридичних, економічних та інших питань, продажу, виконання перекладів і так далі. Фактично відбувається поступове заміщення «реальних» механізмів і практик зайнятості на віртуальні аналоги

Державна інноваційна політика, відіграє головну роль у формуванні економіки, заснованої на знаннях, а отже, і в розподілі прибутку-витрат у різних групах суспільства. Тому сьогодні перед нашою державою стоїть важливе завдання – пошук нових форм і методів впровадження інновацій в умовах обмеженості державного фінансування. Існують основні проблеми розвитку інклюзивних інновацій: обмежена інформація про ринки, неефективне регулювання, нерозвинена інфраструктура, нестача знань і досвіду, обмежений доступ до фінансових продуктів і послуг. Тому, шляхами вирішення цих проблем в Україні є:

– налагодження державної промислової та інвестиційної політики, спрямованої на активізацію нововведень;

– створення сприятливих інституційних умов для інноваційної діяльності в країні: правового забезпечення інноваційної діяльності підприємств; запровадження дієвого пільгового режиму здійснення інноваційної діяльності; удосконалення механізмів фінансування інноваційної діяльності;

– застосування засобів захисту національного ринку, виробництва та капіталу, заохоченні їхнього розвитку, стимулюванні інноваційної спрямованості останнього;

– послідовне збільшенні сукупного попиту, вдосконалення інфраструктури ринків з метою підвищення питомої ваги складних, наукоємних продуктів в особистому та виробничому споживанні;

– забезпечити розвиток людського капіталу як основи майбутнього постіндустріального суспільства [2, с. 70].

Отже, інновації є ключовим джерелом економічного зростання й сталого розвитку, однак практика показує, що сучасний розвиток носить нерівномірний характер. В подальшому необхідні дослідження й розробки щодо інноваційної політики нового покоління, яка повинна посилити механізми горизонтальної координації між органами влади у всіх сферах державної політики (освітньої, наукової, технологічної, соціальної, молодіжної, промислової й ін.). Потрібні дослідницькі зусилля у напрямі оцінки ефективності заходів інноваційної політики й адаптації передового європейського досвіду використання інклюзивних інновацій, особливо на регіональному рівні.

Література

1. Кіндзерський Ю. В. Інклюзивна індустріалізація для сталого розвитку: до засад теорії та політики формування. Економіка України. 2021. № 5. С. 3–39.

2. Кожина А. В. Застосування цифрових технологій у публічному управлінні інклюзивним місцевим розвитком. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління. 2020. № 4. С. 69–76.

3. Руденко О. В. Правові аспекти європейської стратегії зі сталого, стійкого та інклюзивного зростання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2017. Вип. 47(3). С. 166–169.

к.ф.н., доцент **Бондаревич. І. М.**
бакалавр кафедри ЕТФ **Гряниста С. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІНКЛЮЗИВНА ПРИРОДА ГУМОРУ

Категорія гумору тяжіє до предметного поля комічного. В європейській культурі про комічне згадували ще античні філософи Платон і Аристотель. Цікаво, що артикулюючи комічне як категорію в праці «Республіка», Платон концентрувався на негативних наслідках сміху у випадках глузування над людськими недоліками та вадами. Очевидно, філософ орієнтувався на розповсюджені тоді випадки маркування інакшості шляхом висміювання і глузування, яке мало переважно руйнівний характер. Аристотель вважав, що сміх – це наслідок певних коливань в діяльності мозку, і не визначав його важливим фактором, відносив до розваг, що як швидко виникають, так і швидко минають.

Дослідники народного побуту східних слов'ян також помічають, що вельми розповсюдженими в історичних джерелах [цит. за «Отдельные оттиски из «Харьковського сборника» за 1896 г.», Харьков, 1896] є згадки про випадки словесної агресії в бік калік, дітей з фізичними чи психічними вадами, тощо. Можливо, визначення антисоціальним характеру сміху Платоном і свідчення історичних джерел побуту східних слов'ян можуть бути пояснені низьким рівнем розвитку наук про людину, необізнаністю людей щодо природи свого здоров'я, острахом перед каліцтвом, намаганням позбутися його присутності, витісняючи його за допомогою словесної агресії.

В епоху Середньовіччя та Ренесансу феномен сміху переважно був пов'язаний із святкуваннями карнавального типу, яким були притаманні розмикання звичного побутового уявлення про світ до меж антисвіту, культури – до меж антикультури. Очевидно, що в цей час акумулюється гносеологічний потенціал гумору. В новочасній філософії ще частіше зустрічаються визначення смішного, комічного пов'язані із мисленєвою діяльністю людини. Так, Дж. Локк зауважував, що сміх є поєднанням людських ідей. В роботі «Досвід про людський розум» він розмірковував над різницею між дотепним та смішним та стверджував, що сміх не лише розвага, а має

використовуватися доречно в усіх сферах. В XX ст. С. Рубінштейн класифікував три категорії сміху: комічне, іронія та гумор. Комічне виникає внаслідок розуміння наявної невідповідності. Наприклад, невідповідність між очікуваним і отриманим, між звичним і несподіваним. Гумор поєднує сміх з симпатією. Іронія пояснює недосконаліть світорозуміння, в ній наявне виважування існуючого з піднесеним ідеалом. Зі співставлення існуючого світорозуміння і наявного стану речей виникає гумор.

В сучасному щільному світі комунікацій сміх є важливим елементом, що здійснює зв'язок у просторі й часі. У А. Бергсона є відомий афоризм «Смішно не буває на одинці». Насправді, можливо засміятись і наодинці, але скоріш за все, це буде згадка про якісь події, пов'язані з іншими людьми. Гумор і сміх, що з'являються в момент спілкування, означають, що співрозмовники увійшли в контакт, зрозуміли й підтримують одне одного емоційно. Але не тільки емоційно. Разом із сміхом відбувається трансляція смислу. Більш наочним в цьому сенсі є гумор, що утворюється внаслідок багатозначного тлумачення, що можна визначити як зрушення смислу. В такий спосіб гумор розширює соціальний простір, вводячи в нього нових людей, і вмикаючи в ньому нові смисли. Останнє і дає можливість говорити про інклюзивну природу гумору, його здатність тримати зв'язок, залучати інших в будь-який час в спільний простір. Ті, хто буде сміятися згодом теж потрапляють до спільного смислового континіуму гумору.

Інклюзивна природа гумору є підставою для його виховної функції. Гумор не тільки формує, а й виховує соціум. Сміється та людина, яка відчуває себе свободною: свободною у своїх виявленнях, свободною від автоматичних реакцій, здатною до непередбачуваних вчинків, вільною від кліше і соціальних штампів.

д.ф.н., професор **Бондаренко О. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ЕКОНОМІЧНА ІНКЛЮЗІЯ У СВІТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Сьогодні інклюзивність стає одним із провідних параметрів розвитку, своєрідною системною характеристикою у структурі сучасного соціуму та комплексним показником якості життя. Глобалізаційні виклики сьогодення диктують необхідність змін пріоритетів розвитку національних економік країн світу у напряму забезпечення їх інклюзивності.

Інклюзивний розвиток, більш вживаний термін інклюзивне зростання, на відміну від традиційного економічного зростання, спрямоване на більш ширші цілі, ніж збільшення доходів та ВВП, воно орієнтовано на людський розвиток та зростання якості життя всього населення. Постає складовою інтелектуальних активів суспільства, чинником накопичення та розвитку інтелектуального капіталу людини, бізнесу, нації у цілому, впровадження у практику продуктів-новацій, адаптації поведінки економічних агентів до вимог та викликів сьогодення, формування сучасної економічної культури та мислення. Саме інклюзивний характер розвитку здатний забезпечити рівномірний розподіл суспільного багатства та зростання якості життя населення всіх без виключення представників соціуму.

Термін «інклюзія» (від англ. Inclusion) у спрощеному розумінні означає залучення у різні сфери життя суспільства всіх, без будь-яких відмінностей і обмежень. Процес інклюзії в економіці є інструментом розширення участі людей у створенні, розподілі та споживанні економічних благ.

Актуальність проблематики інклюзивного характеру соціально-економічного розвитку акцентує увагу на тому, яким чином відбувається залучення всіх членів суспільства до об'єднаної взаємодії із забезпечення якості життя, побудова якої стає провідною формою соціальної взаємодії, та дозволяє розглядати суспільство як сукупність людей, що здійснюють спільну діяльність і відносини. Напрацювання таких концепцій та технологій вимагають ті цивілізаційні виклики, на які щедрий сучасний соціум.

Країни ЄС, зокрема, у своїх соціально-економічних програмах із реалізації концепції інклюзивного сталого зростання (inclusive sustainable growth) виходять з того, що зростання має бути інтелектуальним, сталим та інклюзивним, базуватися на залученні до відповідних процесів усіх секторів економіки, усіх верств суспільства для досягнення високого рівня зайнятості, продуктивності та соціальної єдності. Науковці Світового банку визначають інклюзивний розвиток – як сталий швидкий розвиток усіх галузей економіки, що залучає значну частину трудових ресурсів країни і характеризується рівністю можливостей у доступі до ринку праці та ресурсів. [1, с. 17] При цьому головний акцент робиться на продуктивній зайнятості всіх груп працездатного населення (включаючи жінок) як важливої умови зниження рівня бідності. Саме скорочення бідності та нерівності є головною метою інклюзивного розвитку. В його основі лежить також необхідність забезпечення участі всіх верств населення країни у процесі зростання як з точки зору прийняття рішень, так і у формуванні факторів зростання. Повинні бути створені рівні можливості для усього населення у реалізації власного людського потенціалу незалежно від місця проживання і соціально-економічних умов, статі і віку.

Отже, інклюзивний сталий розвиток зводиться до такого економічного зростання, яке дозволяє відчути його результати кожному члену суспільства, охоплюючи всі сфери його життя. Й, відповідно, основними цілями інклюзивного сталого розвитку постає: не просто збільшення ВВП, але й всебічний розвиток людського капіталу; високий рівень зайнятості населення, інвестування в освіту та охорону здоров'я; скорочення нерівності та бідності, вдосконалення системи соціального захисту, підвищення якості життя громадян, особливо найбільш незахищених верств населення, дітей, жінок, людей похилого віку; розвиток соціальної активності, підвищення участі громадян в економічному житті, а не тільки у розподілі та споживанні доходу; захист навколишнього середовища, підвищення ефективності використання природних ресурсів, перехід економіки на «зелені принципи»; поширення переваг економічного зростання на всі регіони країни, територіальна єдність країни з позицій рівня економічного розвитку та якості життя; територіальне вирівнювання та усунення регіональних диспропорцій. [2] Важливою складовою інклюзивного зростання є вимога активної участі в економіці людського ресурсу, коли населення країни повинно впливати не лише на результати розподілу ВВП, але й на

його виробництво, тобто збільшення міри участі усіх громадян соціуму у процесі економічного зростання.

Концепція інклюзивного сталого зростання – досить нова концепція економічного зростання, перші публікації з якої в Україні з'являються лише в останні роки.

До процесу інклюзивного розвитку повинні бути залучені всі сектори економіки країни, а також всі регіони та території. Забезпечення ефективної зайнятості, гідного рівня оплати праці та справедливого розподілу суспільного багатства є дуже складним завданням для перехідних економік, таких як економіка України, які не в змозі забезпечити достатнього рівня економічної ефективності, соціальної справедливості та їх ефективного поєднання. У контексті досягнення цілей інклюзивного розвитку актуальною для України є й проблема подолання глибокої диспропорційності соціально-економічного простору, зменшення між- та внутрішньо регіональних асиметрій.

Література

1. Савельєв Ю. Б. Багатовимірна сучасність: соціальне включення в оцінці суспільного розвитку: монографія. К., 2017. 447 с.

2. Решетило В. П., Островський І. А., Можайкіна Н. В. Регіональні аспекти теорій економічного зростання. Ефективна економіка. 2019. № 6. С. 79–87.

д.е.н., професор **Галушка З. І.**
магістрант **Зварич В. В.**
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ У ПРОЦЕСАХ НАГРОМАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Інклюзивний економічний розвиток ґрунтується на принципах солідарності, рівності шансів, однакового доступу до ресурсів та ін. Він передбачає можливості доступу усіх громадян до ресурсів та певних соціальних благ, рівність шансів на підвищення соціального статусу, поліпшення добробуту, включеність громадян у суспільні процеси.

Соціальний капітал (СК), з нашого погляду, сприяє інклюзивному розвитку через посилення соціальний зв'язків на основі сприйняття спільних норм і цінностей, довіри, поширення соціальних

мереж, зростання соціальної відповідальності, партнерства та ін. На макроекономічному рівні СК: сприяє формуванню нових, заснованих на партнерстві та кооперації, стосунків між владою і громадянським суспільством; виступає основоположним механізмом розвитку сервісно зорієнтованої держави; означає формування норм та інститутів, що забезпечують передавання на місцевии рівень певної міри відповідальності за результати управління місцевим розвитком, забезпечуючи злагодженість взаємодії, спільну відповідальність, партнерство, довіру та впливає на зростання добробуту суспільства, на розвиток сучасних форм зайнятості населення. На мезорівні СК: на основі удосконалення моральних і правових норм суспільної взаємодії сприяє розширенню співпраці громадян, представників сфери бізнесу и органів місцевого самоврядування; формує механізми взаємодії громадян для обговорення проблем розвитку регіонів, визначає пріоритети при проведенні конкурсів на отримання грантів для підтримки проектів місцевого розвитку; створює сприятливе психологічне середовище та стимули для участі громадян у заходах по збереженню житлового фонду та благоустрою середовища проживання; сприяє зростанню рівня відповідальності громадян за розв'язання проблем місцевого розвитку; забезпечує підтримку членам громади шляхом навчання навичкам, необхідним для здійснення самоврядування; позитивно корелює з ефективністю підприємств, розвиває організаційну приналежність, полегшує скоординованість дии для досягнення бажаних цілей, сприяє виправданню організаційних зобов'язань, має значниї позитивний вплив на інноваційний розвиток підприємств; надає можливості підвищення ефективності взаємодії горизонтального рівня – субсидіарної участі та самоорганізації громадян у вирішенні конкретних питань, безпосередньо пов'язаних із проблемами місцевого рівня (територіальними, господарськими, культурно-освітніми та ін.).

Соціальниї капітал можна вважати інвестицією суспільства у розвиток державних, громадських інститутів, підприємств та організаціи у формування зв'язків і норм співпраці, що сприяють більш ефективному розв'язанню економічних проблем на різних рівнях господарювання, сприяючи стимулюванню інклюзивного економічного розвитку, забезпеченню ефективної зайнятості, зростанню добробуту. Однак ефективність використання СК залежить від низки умов і має як позитивні, так і негативні наслідки. Це означає, що процеси формування, нагромадження та використання мають суперечливиї характер. Розглянемо причини цього явища та форми їх прояву в Україні (Табл. 1):

Таблиця 1 – Суперечності процесів формування соціального капіталу в Україні

Причини виникнення суперечностей	Форми прояву суперечностей
Інверсійний характер ринкової трансформації економіки	Криза соціальних цінностей; традиційність постсоціалістичного – економічного мислення та покладання на державу соціальних обов'язків; неадаптованість загальноприйнятних підходів до формування СК до специфічних, історичних, морально-культурних умов України; неузгодженість між цінностями, притаманними сфері ринку і тими цінностями, які забезпечують ефективність діяльності неринкових сфер господарювання; ідеї споживацтва, безмежного індивідуалізму, безвідповідальності стосовно спільних інтересів країни, держави, громади;
Неефективність методів державного регулювання економіки	ставлення до держави з засторогою і недовірою; бідність, соціальна напруженість; прагнення забезпечити уніфікований успішний економічний розвиток одномірною політикою приписів і рекомендацій; соціальна напруженість серед малозабезпечених верств на ґрунті фактичної знедоленості, нестачі елементарних умов для життя, незадоволеність роботою місцевих органів самоврядування; криза довіри до тих соціальних структур і інститутів, які покликані забезпечувати індивідуальну, колективну, соціальну, ринкову, державну безпеку і порядок владні групи формують особливий, «привілейований» соціальний капітал; уникання оподаткування, розкрадання власності, шахрайство та грошові махінації; тіньова економіка; блат, сватівство і кумівство в економічному житті прикриваються категоріями довіри, людяності, співчуття і справедливості; неоднозначний вплив фінан сових, торговельних, маркетингових мереж на добробут населення;
Недостатня узгодженість інституційних механізмів	специфічні законодавчо встановлені ринкові інституції, прав власності, (у тому числі приватної) формують своєрідні неформальні соціальні зв'язки; прояви неформальної активності з метою обійти формальні інституції та досягти певних економічних вигід; різні групи і індивіди отримують вигоду від різних економічних інститутів, причому, найкраще позиціоновані найбагатші, хто має найбільші вигоди від наявного інституційного середовища.

Джерело: складено авторами за: [1, 2, 3]

На мікроекономічному рівні СК: формує нові підходи до управління, породжує сучасні корпоративні характеристики ведення бізнесу (командний дух, спрямованість на нові знання, розвиток сучасних форм комунікації, розробка та дотримання корпоративних норм і правил поведінки; сприяє підвищенню довіри до бізнесу, зниженню трансакційних витрат, зростанню репутаційного капіталу, поліпшенню стосунків зі стейхолдерами; означає підвищення соціальної відповідальності підприємництва. На нанорівні СК: дозволяє підвищити рівень відповідальності працівника за ефективність роботи колективу; стимулює появу нових соціальних функцій працівника, зорієнтованих на спільний результат, розвиток корпоративної культури, імідж підприємства.

Література

1. Галушка З. І., Нафус І. І. Соціальний капітал як економічний ресурс: сутність та умовинагромадження : монографія. Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 248 с.

2. Міночкіна О. М. Механізми формування соціального капіталу в системі власності. Економічний вісник Донбасу. 2016. No3(45). С. 57– 73.

3. Україні – 30! Оцінки успішності суспільно-політичного розвитку країни: погляд експертів: сайт URL: https://dif. org. ua/article/ukraini-30-otsinki-uspishnosti-suspilno-politichnogo-rozvitku-kraini-poglyad-ekspertiv_2 (дата звернення 18.09.2021).

к.е.н., доцент **Дмитрук В. О.**
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ДЖЕРЕЛО ІННОВАЦІЙ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Пошук інновацій для інклюзивного розвитку економіки безумовно лежить в площині процесів її інтелектуалізації, зокрема інтелектуалізації одного із основних факторів виробництва – капіталу підприємства.

Незважаючи на розширення сфер застосування терміну «капітал», його продовжують трактувати дуже вузько, включаючи

туди лише матеріальний та грошовий елементи, а також деякі нематеріальні активи.

Проте уже тривалий час існують дослідження, що дозволяють трактувати його ширше, включаючи туди людину з її інтелектуальними здібностями та ще ряд складових нематеріального характеру. Спроби подивитися на цю категорію ширше є доволі незначними, зважаючи на масштабність досліджень актуальніших та перспективніших видів капіталу підприємства, які в структурі капіталів підприємств в розвинутих економічних системах стали домінуючими. Ці дослідження стосуються таких форм інтелектуального капіталу – людського, організаційного, клієнтського та соціального та ін.

Для нашого дослідження актуальним є аналіз сутнісного змісту і структури інтелектуального капіталу. Найновіші дослідження в цьому аспекті показали, що в основі визначень суті цієї категорії лежать три сутнісних ознаки: нематеріальні активи, знання та інформація, інтелектуальні ресурси, які змінювались в часі.

Проте найактуальнішими визначеннями категорії «інтелектуальний капітал» є її визначення як інтелектуального ресурсу.

У цих визначеннях під «інтелектуальним ресурсом» найбільш часто розуміють такі складові як «людський інтелект», «людські здібності», «інтелектуальні продукти», «інтелектуальна власність», «людські, споживчі, структурні (ринкові) та організаційні ресурси (активи)», «емоційні та релятивні ресурси». На основі цього можна стверджувати, що тут присутні складові усіх видів інтелектуального капіталу – людського, організаційного, ринкового (в т. ч. споживчого) та соціального.

На особливу увагу заслуговує найменш досліджений як складова інтелектуального капіталу – соціальний капітал. Основною сутнісною характеристикою соціального капіталу підприємства можна вважати «соціальні зв'язки, відносини, на основі довіри». Соціальний капітал володіє низкою характеристик, які роблять його схожим до інших видів капіталу, насамперед, на людський капітал. Проте, як вказують дослідники [7, с.38], головною відмінністю людського та соціального капіталу є те, що працівник підприємства не може володіти соціальним капіталом персонально, тобто останній може

існувати лише в процесі розвитку взаємозв'язків з іншими співробітниками.

Досліджуючи місце соціального капіталу підприємства в загальній його структурі, вчені [8, с.252] розглядають його як «складову інтелектуального капіталу підприємства, яка включає соціальні зв'язки та відносини, визнані норми і цінності, що сприяють взаємодії усередині груп чи між ними та при застосуванні яких можливе отримання певного соціально-економічного ефекту».

Враховуючи усе вищевикладене, актуальним буде сформулювати визначення капіталу підприємства з позицій його інтелектуалізації. У цьому визначенні пропонується акцентувати увагу на інтелектуальних формах капіталу і поставити ці форми на перше місце, оскільки саме вони на сьогодні займають більшу частку у структурі капіталів підприємств і є джерелом інклюзивного розвитку економіки. З цієї позиції, капітал підприємства – це інтегральний запас цінностей у формі інтелектуальних ресурсів (як результату взаємодії інтелектуальних продуктів, в т. ч. інтелектуальної власності, людських, організаційних, споживчих ресурсів, ресурсу соціальних відносин і зв'язків на основі довіри і компетентності), а також фінансових і матеріальних ресурсів (активів), які залучаються в економічний процес і здатні генерувати дохід.

Теоретичні розробки щодо нових форм капіталу будуть стрімко розвиватись і надалі, а тому напрям розвідок щодо змісту категорії «капітал підприємства» залишається актуальним і у майбутньому, в тому числі і як фактор інклюзивного розвитку економіки.

Література

1. Прокопенко І. В., Босак А. О. Сутність і структура інтелектуального капіталу підприємств. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2016. №851. С.82–93: сайт URL: http://nbuv. gov. ua/UJRN/VNULPM_2016_851_13.

2. Ковтуненко К. В., Гутарева Ю. В., Шаповал Я. В. Особливості формування інтелектуального капіталу підприємства. Економіка: реалії часу. 2012. № 3–4 (4–5) С.78–83.

3. Кендюхов О. В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства: автореф. дис. д-

ра екон. наук: 08.00.04. НАН України. Ін-т економіки промисловості. Донецьк. 2007. 31 с.

4. Колот А. М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань. Економічна теорія. 2007. № 2. С. 3–13.

5. Ситник Й. С. Інтелектуалізація капіталу організації та його структурування. Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». К.: КНЕУ, 2012. Спец. вип.: у 2 ч. Ч. 1: Стратегічні імперативи сучасного менеджменту / відп. за вип. С. М. Соболь. С. 332–342.

6. Швиданенко Г. О., Гусєва І. Ю. Інтелектуальні ресурси підприємства, які функціонують у зовнішньому середовищі. Проблеми економіки. 2012. № 4. С. 181–186.

7. Баланда А. Л., Надрага В. І. Соціальний капітал підприємства: переваги та ризики прояву. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2013. №1 (21) С.37–41.

8. Кізілова А. В. Сутність та функції соціального капіталу підприємств. Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку: зб. наук. праць / НАН України, Ін-т екон. пром. Донецьк, 2012. С.250–258.

к.е.н., доцент **Красота О. В.**
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК НОВА ПАРАДИГМА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Історія людства налічує багато концепцій суспільного розвитку – індустріального, постіндустріального, інформаційного суспільств та інші. Виникнення і зміна концепцій відбувалася разом із трансформацією самого суспільства, його соціально-економічного і політичного життя, розвитку техніки і технології. Усі концепції суспільного розвитку принципово відрізняються одна від одної характером економічних відносин, способами організації суспільного життя, власною системою цінностей тощо.

Проте сучасне життя із його надзвичайно динамічними змінами потребує нових підходів до забезпечення стабільності суспільного розвитку, формування його нової парадигми. На сучасному етапі економічного розвитку, в умовах новітніх глобальних викликів у науковий і соціально-політичний дискурс все більше входить поняття інклюзії, відповідно новою парадигмою суспільного розвитку поступово стає його інклюзивність.

Термін «інклюзія» (від англ. «inclusion») у найбільш спрощеному розумінні означає залучення в різні сфери життя суспільства усіх, без будь-яких відмінностей і обмежень [1]. Різним аспектам інклюзивного зростання та розвитку національних економік присвячені праці зарубіжних вчених (Д. Асемоглу, Р. Болінг, Е. Рейнерт, Д. Робінсон, Дж. Подеста), а також українських науковців (А. Базилюк, О. Жулин, Т. Затонацька та інших). Крім того, такий підхід чітко окреслився на Всесвітньому економічному форумі в Давосі, де було запропоновано Індекс інклюзивного росту та розвитку (Inclusive Growth and Development Index, IDI). Даний показник визначається як альтернативний до ВВП показник, який використовується для загальної оцінки стану економічного розвитку країни. Він призначений інформувати суспільство і допомагати сталому і інклюзивному економічному розвитку. Іншими словами, це показник, який враховує не тільки власне ВВП, але ще додатково 11 параметрів – параметрів росту і розвитку, інклюзивності, наступності поколінь і стійкості розвитку. Таким чином, IDI більш повно відображає реальний стан справ в економіці й показує, як оманливо може виглядати успіх, вимірюваний виключно на основі виробничих потужностей країни.

Поняття інклюзивного росту та розвитку розглядається переважно в двох аспектах: по-перше, як процес більшого залучення суб'єктів економіки до створення валового внутрішнього продукту, забезпечення рівних можливостей усіх верств суспільства для реалізації власного людського потенціалу й незалежно від конкретних соціально-економічних умов, статі, віку, місця проживання, етнічної приналежності; по-друге, як стійке довгострокове економічне зростання з метою скорочення бідності і нерівності (Світовий банк, МВФ) [2]. В цьому контексті інклюзивність означає, що результати економічного зростання відчувають на собі більшість членів суспільства. Це пояснюється тим, що інклюзивність зміщує акцент із фізичного нарощування обсягів ВВП на розвиток людини, зниження рівня бідності і нерівності, підвищення добробуту.

Проте інклюзивність передбачає не тільки інклюзивне зростання та розвиток національних економік. Це багатоаспектне поняття, яке включає також поняття соціальної інклюзії, яке протягом декількох останніх десятиліть набуває все більшого поширення та визнання. Це така бажана ситуація, при якій всі члени суспільства мають достатні можливості й доступ до споживання благ, володіння ресурсами, процесів управління для повноправної і повноцінної участі в усіх сферах суспільного життя [4].

Соціальна інклюзія забезпечує рівні можливості всіх економічних суб'єктів для реалізації свого людського потенціалу незалежно від соціально-економічних умов, статі, місця проживання, етнічних коренів. Вона зміщує акцент на розвиток людини, підвищення її добробуту, зниження рівня бідності і нерівності; спрямована на активнішій участі в економіці, у створенні ВВП. У багатьох розвинутих країнах світу соціальна інклюзія вже стала загальною практикою, вона є однією з найсучасніших вимог часу, яка пов'язана з необхідністю протидії економічній і соціальній нерівності, вирішення низки економічних і соціальних проблем, формування справедливого демократичного суспільства з рівними правами та можливостями.

Таким чином, інклюзивність розвитку національних економік та соціальна інклюзія визначаються як нове мірило економічного зростання у XXI столітті, як нова парадигма суспільного розвитку.

Література

1. Acemoglu D. Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty. New York Crown Publishing Group, 2012. 544 p.

2. Базилюк А. В., Жулин О. В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. Економіка та управління на транспорті. 2015. Вип. 1. С.19–29.

3. Інклюзивність економіки – нове мірило економічного росту. Київський міжнародний економічний форум. 09.07.2017. За матеріалами: World Economic Forum: сайт URL: http://forumkyiv. org/uk/news/inkljuzivnist-ekonomiki-nove-mirilo-ekonomichnogo-rostu

4. Krasota O., Melnyk T. Social Inclusion as an Instrument for Reducing Socio-Economic Inequality. Scientific Papers of the University of Pardubice, Series D: Faculty of Economics and Administration (SciPap.) 2020. 28(3). 1192.

к.і.н., доцент **Кригульська Т. Б.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Теоретичні дослідження та емпіричні розрахунки, здійснені фахівцями впродовж останніх десятиліть, переконливо свідчать про нові парадигмальні підходи до аналізу сучасного стану економічного розвитку світу. Одним із них стало виникнення та поширення концепції інклюзивного сталого зростання (inclusive sustainable growth). Посилення соціальної диференціації та нерівномірного розвитку економіки виявили себе як проблеми загальнопланетарні. Тому інклюзивний розвиток, інклюзивний бізнес, інклюзивне зростання набувають теоретичного і практичного значення у сучасному світі.

Основоположні ідеї теорії інклюзивного розвитку та інклюзивного зростання були започатковані дослідженнями таких вчених як Д. Аджемоглу, Д. Робінсон, Е. С. Райнерт, Дж. Подест, З. М. Бедос, С. Голандер, Е. Дуфло. До досліджень інклюзивності активно залучаються вітчизняні вчені. Серед них – Л. І. Федулова, Т. Г. Затонацька, І. В.Тараненко, А. В. Базилюк. О. В. Жулин та ін. В академічному сенсі теорію було розвинено учасниками Комісії зі зростання і розвитку, що детально вивчила та проаналізувала досвід 13 країн світу. До складу цієї комісії увійшли провідні представники бізнесу, державних структур та наукової спільноти під керівництвом лауреата Нобелівської премії М. Спенса, що сформулювали підвалини нового бачення щодо вирішення соціально-економічних проблем.

До досліджень інклюзивності активно залучаються вітчизняні вчені. Серед них – Л. І. Федулова, Т. Г. Затонацька, І. В.Тараненко, А. В. Базилюк. О. В. Жулин та ін. Концепція інклюзивного зростання ґрунтується на тому, що кожен суб’єкт економіки є важливим, унікальним, цінним для суспільства і має рівні можливості, щоб задовольнити свої потреби. Концептуальні можливості інклюзивності успішно реалізуються у сфері вирішення проблем соціально-економічного розвитку країн, що потребують соціальних та

інклюзивних інновацій. Соціальні інновації розглядаються як зміни в соціальній сфері, які здійснюються на основі використання новітніх знань та упровадженні новітніх соціальних технологій, що спрямовані на поліпшення якості життя населення країни з урахуванням певних його груп та особистісних якостей споживачів соціальних послуг [1].

Інклюзивний розвиток став переконливою практикою багатьох урядів світу, оскільки стає очевидним, що високий рівень соціальної нерівності стає на заваді досягненню цілей добробуту та соціального благополуччя усього суспільства. Тому розробляються та впроваджуються у практичній економічній діяльності інклюзивні бізнес-моделі, що ґрунтуються на інклюзивних інноваціях. Інклюзивні інновації передбачають, насамперед, інтеграцію незахищених та зубожілих верств населення до різних стадій загального інноваційного процесу в економіці держави.

Під інклюзивними бізнес-моделями розуміють економічно доцільні схеми ведення підприємницької діяльності , що включає бідні верстви населення як споживачів, покупців, виробників і підприємців на всіх стадіях створення доданої вартості, та забезпечують взаємовигідний розвиток для всіх учасників [2, с. 59]. Ці моделі надають можливості бідним не тільки підвищувати свої доходи, але й залучатися до спільних дій щодо подолання проблем.

Приклади позитивного впровадження інклюзивних бізнес-моделей вже переконливо продемонстрували свою результативність у світі [3]. Так, у Сенегалі медична організація Pesinet організувала профілактичні послуги, спостерігаючи за розвитком малюків з бідних родин до п’яти років, унаслідок чого вдалося зменшити там дитячу смертність більш, ніж на 90 %. У Колумбії компанія Juan Valdes розробила проект підтримки більше 500 тисяч виробників кави, гарантуючи їм стабільні доходи. Марокканська компанія Lydes працює над проектом підвищення кількості жителів Касабланки, для яких розширюється доступ до води та електроенергії. Компанія Smart, мережа якої покриває майже 99 % території Філіпін, робить доступним якісний зв’язок для різних сегментів ринку, включаючи бідне населення. У Китаї компанія Tsinghua Tongfang взяла на себе зобов’язання щодо постачання у сільську місцевість комп’ютерної техніки з програмним забезпеченням для дистанційного навчання у початковій та середній школі, а також для вивчення мов. Подібні медичні інклюзивні бізнес-проекти успішно діють в африканських країнах.

Значення інклюзивних бізнес-моделей важко переоцінити, оскільки вони чітко виявляють здатність стати дієвим інструментом збалансованого розвитку, залучаючи до діяльності максимально можливий креативний ресурс суспільства та не залучені території, тим самим активно впливаючи на формування загального добробуту. З іншого боку, інклюзивні бізнес-моделі стають частиною загальної ділової стратегії, що відкриває перед уразливими верствами населення шлях до повноцінної ділової активності та участі у створенні валового національного продукту.

Література

1. Федулова Л. І. Соціальні інновації в системі соціально□економічних відносин: сайт URL: www. nbuv. gov. ua/portal/soc_gum/usoc/2008_3/60- 74.pdf

2. Федулова Л. І. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку. Проблемні питання економіки України та її регіонів. 2016. №3(25). С.56-65.

3. Razvivaya inklyuzivnyye biznes-modeli [Developing inclusive business models]: сайт URL: http: www. bdm. uz/ru/gazeta-birja/28712-razvivaya-incluzivni-bizns-modli.

д.е.н., доцент **Піжук О. І.**
Університет державної фіскальної
служби України, м. Ірпінь

ЦИФРОВІ ІМПЕРАТИВИ ПОБУДОВИ ЕКОНОМІКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ

Нині серед десяти найбільших компаній світу за ринковою капіталізацією вісім є технологічними компаніями [1], у той час як десятиліття тому лише дві з них увійшли до подібного рейтингу. Це є свідченням того, як швидко здійснюються зрушення у світовій економіці.

Разом з тим, прискорення технологічних інновацій є найкращим шляхом до побудови економіки інклюзивного зростання [2]. Так, на думку фахівців Делойт, розширення доступу до мережі Інтернет в країнах, що розвиваються до рівня розвинених країн світу, може збільшити продуктивність економіки на 25%. В результаті

економічна діяльність може створити 2,2 трлн доларів США додаткового ВВП і більше 140 мільйонів нових робочих місць [3].

У створенні майбутнього, основою якого є спільне процвітання, цифрові технології відіграють вирішальне значення, оскільки ключовими способами побудови економіки інклюзивного розвитку є:

1) Зміцнення цифрової інфраструктури. На разі перед нами стоїть фундаментальна проблема: близько 3 мільярдів людей не мають доступу до мережі Інтернет, мова йде про 36 % населення світу, яке живе «офлайн». Важливою умовою подолання цифрового розриву є зміна мислення бізнесових організацій, які повинні розглядати цифрову інфраструктуру як необхідний універсальний ресурс для всіх поряд із електроенергією або навіть водою. Усі країни можуть і повинні мати доступ до цього універсального ресурсу.

2) Інституції, цифрові навички та грамотність. Технології та інновації змінюють характер роботи. Сьогодні 65% дітей молодшого шкільного віку працюватимуть на робочих місцях або в тих сферах, яких ще немає. Ми не знаємо, яким буде це майбутнє, але ми знаємо, що штучний інтелект та автоматизація зростуть. Багато низько-кваліфікованих робочих місць зникнуть – до 50 % поточних робочих завдань [4], що становлять 15 трильйонів доларів США заробітної плати, можуть бути автоматизовані вже з використанням існуючих технологій.

Новий світ вакансій вимагатиме цифрової грамотності та більш складних навичок. Зважаючи на це, уряди країн повинні: a) розробити політику та нормативні акти, які дозволять компаніям використовувати цифрові технології, враховуючи гарантії кібербезпеки, які у цифровому середовищі є критичними; b) зміцнити освітні системи, щоб люди могли повною мірою скористатися цифровими можливостями; c) сформувати підзвітні інституції, які відповідатимуть потребам та запитам громадян.

3) Створення цифрових платформ. Можливість здійснювати операції в мережі Інтернет, використовуючи мобільні телефони знижує вартість обслуговування найбільш важкодоступного населення світу. Цифрові платформи – завдяки новим постачальникам фінансових технологій та продуктам – розширюють доступ до фінансових послуг і прискорюють фінансову інтеграцію, що може покращити життя людей й змінити цілу економіку. Наприклад, у Китаї

понад 4,5 мільйона малих підприємств і мікропідприємств знайшли доступ до кредитів на ринку Taobao Alibaba. Проте лише деякі ринки, що розвиваються, демонструють достатній прогрес у розвитку цифрових платформ.

Важливе значення мають також системи електронного посвідчення особи. За даними Світового банку [5], близько 1,1 мільярда людей у всьому світі не мають надійних форм ідентифікації. Цифрові посвідчення особи дозволяють людям швидко отримувати доступ до таких послуг, як охорона здоров'я, освіта та банківська справа, а також допомагають урядам та підприємствам надавати послуги більш ефективно. Без вдосконалення електронної ідентифікації для полегшення передачі соціальних виплат, ми ризикуємо створити новий клас бідних – цифрових бідняків – яким буде надзвичайно важко наздогнати решту суспільства.

4) Розширення підприємництва. Технологічні зміни призведуть до значного переміщення трудових ресурсів на ринках праці в найближчі роки. Виробництво як джерело високооплачуваних робочих місць, швидше за все, продовжить скорочуватися. Це означає, що підприємництво буде мати вирішальне значення для створення робочих місць. Технічні стартапи представляють нові продукти, адаптують найсучасніші технології до місцевих умов та відкривають нові ринки. У результаті цього, вони стають потенційно важливими, оскільки роблять значний внесок у сталий економічний розвиток.

Країни, що розвиваються, у тому числі і Україна, можуть скористатися технологічними змінами для стимулювання сталого економічного зростання. Цифрові технології пропонують рідкісну можливість спільного прогресу, яку не можна нехтувати. Тому, для побудови інклюзивної цифрової економіки критично важливо зосередитись на зазначених вище фундаментальних елементах, які лежать в її основі.

Література

1. Піжук О. І. Цифрова трансформація економіки України: обмеження та можливості: монографія, Ірпінь: УДФСУ, 2020. 504 с.

2. Largest Companies by Market Cap 2020: сайт URL: https://companiesmarketcap. com (дата звернення: 03.10. 2021 р.).

3. Value of connectivity: сайт URL: https://www2.deloitte. com/uk/en/pages/technology-media-and-

telecommunications/articles/value-of-connectivity. html (дата звернення: 03.10. 2021 р.).

4. Jobs lost, jobs gained: What the future of work will mean for jobs, skills, and wages: Report, 2017: сайт URL: https://www. mckinsey. com/featured-insights/future-of-work/jobs-lost-jobs-gained-what-the-future-of-work-will-mean-for-jobs-skills-and-wages (дата звернення: 03.10. 2021 р.).

5. The ID4 D Initiative: сайт URL: https://id4 d. worldbank. org/about-us (дата звернення: 03.10. 2021 р.).

6. Trouble in the Making? The Future of Manufacturing-Led Development: сайт URL: https://www. worldbank. org/en/topic/competitiveness/publication/trouble-in-the-making-the-future-of-manufacturing-led-development

к.ф.н., доцент **Повзло О. М.**
ст. викладач **Повзло В. М.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІНКЛЮЗІВНИЙ ПІДХІД ДО НООСФЕРИ, ЕКОЛОГІЇ, ЗДОРОВ'Я

Філософське визначення поняття ноосфери зв'язано с духовним і психологічним здоров'ям людини і суспільства. Проблема здоров'я є міждисциплінарною проблемою, яка вивчається багатьма науками, серед яких медицина, екологія, психологія, естетика, науки про фізичну і психічну культуру і т. ін. Останнє обумовлює наявність великої кількості визначень феномену здоров'я, які не є настільки повними аби прояснити саму його сутність. Найбільш ефективним способом формування сучасного змісту поняття «здоров'я» є його моделювання А також використання системи підходів (комплексний, нормоцентричний, патоцентричний, еволюціоністський, холістичний, феноменологічний, акмеологічний, аксіологічний, соціокультурний, дискурсивний. Ця ситуація потребує філософських роздумів, підходів і систематизації дій різних наук. Так, екологічні ризики сприймаються сьогодні не як вже тільки наслідок «господарської» діяльності самої

людини та рівня її технологічних прийомів, а як індивідуальна загроза з боку агресивного оточуючого середовища.

Але найбільш потужним фактором, який постійно збільшує розрив між уявленням і поняттям «здоров'я» є швидкісні зміни, які викликані діяльністю людини в сучасному світі. Механізм дії цього фактору полягає в тому, що феноменальні зрушення не так швидко потрапляють під приціл дослідників, як вони відбуваються в світі. При тому вони є фундаментальними, відбуваються у всіх, без виключення,, сферах буття, і в силу високого рівня спеціалізації науки дуже важко піддаються узагальненню. Йдеться про розвиток ноосфери і вимогу до формування ноосферної свідомості людини. Так, Вернадський і Тейяр де Шарден вважали, що відбувається цефалізація – процес збільшення маси головного мозку і, як наслідок, еволюційний розвиток нервової системи людини. Відбувається стрибок – від інстинкту до думки, тобто еволюція біосфери йде у напрямку розвитку свідомості, формування ноосфери. Планета отримує деякий планетарний Мозок, котрий бере на себе відповідальність за її подальший розвиток. А на думку Вернадського, ноосфера – матеріальна оболонка Землі, що змінюється під дією людей, які своєю діяльністю так перетворюють планету, що можуть бути «визнані» потужною геологічною силою. Ця сила своєю думкою і працею перебудовує біосферу в «интересах свободно мыслящего человечества как единого целого». І ми бачимо, що ноосфера, екологія, «здоров'я» єдині.

к.е.н., доцент **Сидорук І. С.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Розв'язання сучасних соціально-економічні проблем, що загострилися під впливом наслідків від пандемії COVID-19, потребує переходу до системної неоіндустріалізації й економіки знань. Досвід розвинених країн переконливо свідчить, що нині найбільш прогресивною є модель інклюзивного розвитку, що охоплює всі без винятку соціально-економічні процеси, враховує пріоритетність

збереження навколишнього природного середовища та забезпечує рівні права на гідне життя й самореалізацію всіх членів соціуму.

Дослідженню інклюзивного зростання, особливостей становлення інклюзивних інститутів у національному господарстві й суспільстві загалом присвятили свої праці Д. Аджемоглу, І. Алі, Дж. Бланк, В. Вей, Дж. Гупта, М. Држенік, Р. Канбур, Г. Корріган, Д. Крейг, К. Поланьї, Д. Портер, Н. Поу, Г. Ран'яр, Дж. Робінсон, М. Рос-Тонен, Р. Саманс, Г. Сан та багато інших. Серед вітчизняних учених проблему досліджували А. Базилюк, А. Гуторов, О. Жулин, Т. Зінчук, Н. Куцмус, О. Прогнімак.

Метою роботи є узагальнення й систематизація теоретичних засад інклюзивного розвитку національної економіки.

Поняття «інклюзивний» здебільшого ототожнюють з інклюзивною освітою або із сегментами соціальної сфери, що покликані допомагати у розв'язанні окремих проблем людям з обмеженими можливостями. У перекладі з англійської «inclusive» означає недискримінаційний, вичерпний, той, що об'єднує, всі елементи.

Вважається, що існує три основні різновиди інклюзій [1, с. 392]. Перший вид пов'язаний з включенням бідних осіб до глобалізованого економічного життя. На макрорівні це супроводжується лібералізацією торгівлі, спрощенням доступу до ринків праці й капіталу, консервативною бюджетно-податковою політикою тощо. Для окремих індивідів переваги такої інклюзивності полягають у майже примусовому включенні їх до ринкових трудових відносин, для чого держави і міждержавні фінансові інституції здійснюють значні соціальні інвестиції в підготовку та перепідготовку кадрів, підвищення якості освітніх послуг. Другий вид інклюзій має політичний, ідеологічний характер. Його метою є напрацювання такого ліберального консенсусу на міжнародній економічній арені, щоб розподілити участь окремих країн у вирішенні глобальних проблем усіх без винятку груп населення, не порушуючи при цьому сталість ринків, безпеку в регіонах, а також не знижуючи рівня соціальної стабільності. Третій різновид інклюзій пов'язаний з трансформацією систем управління на регіональному, державному та міжнародному рівнях. Метою цієї реорганізації є включення представників різних верств населення до процесу ухвалення рішень, щоб надати їм змогу відстоювати свої права. Нині це досягають за допомогою розширення

прав неурядових громадських організацій, систем електронного врядування, публічно-приватного партнерства тощо.

У широкому розумінні під інклюзивною економікою розуміють таку економічну систему, що забезпечує добробут усім громадянам країни, надаючи їм усі можливості для участі в житті суспільства й економічних процесах. Метою державної політики при цьому є забезпечення зростання інклюзивної інноваційної економіки в інтересах усіх громадян. Таким чином, зміст інклюзивної економіки випливає із взаємозв'язку виробничих і соціальних можливостей країни та добробуту її громадян.

Інклюзивний розвиток заснований на такому типі економічного зростання, який дає змогу відчути його результати кожному члену суспільства, охоплюючи всі сфери його життя [2, с. 187]. Соціальні можливості інклюзивного розвитку тісно корелюють із суспільною формою розвитку продуктивних сил і відповідними їм соціально-економічними відносинами. Базовими чинниками, до того ж, є наявність ефективних інститутів, направлених на всебічний розвиток людського капіталу та забезпечення соціальної стабільності в суспільстві в довгостроковій перспективі.

Узагальнюючи теоретичні засади, зазначимо, що сфера добробуту всіх без винятку громадян є надбудовою, яка вирізняє інклюзивну економіку з усіх інших, віддзеркалює кінцеву мету її розвитку. Інклюзивність передбачає національну, соціальну, культурну, етнічну ідентичність, боротьбу з депривaціями населення, високу якість державного управління та соціальних послуг. Крім того, на макрорівні, зокрема в інституціональному середовищі, необхідне формування п'яти видів свобод: політичної свободи, свободи розвитку економічних умов, свободи розвитку соціальних можливостей, гарантій публічності та захисту безпеки.

Література

1. Porter D., Craig D. The Third Way and the Third World: Poverty Reduction and Social Inclusion in the Rise of "Inclusive" Liberalism. Review of International Political Economy. 2004. Vol. 11. No. 2. P. 387–423.

2. Прогнімак О. Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи. Економічний вісник Донбасу. 2018. № 1. С. 187–197.

3. Гуторов А. О. Теоретико-методологічні засади інклюзивного розвитку національної економіки. БізнесІнформ. 2018. № 11. С. 48–54.

к.е.н., доцент **Силенко С. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ЕЛЕКТРОМОБІЛІЗАЦІЯ ТРАНСПОРТНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В ЕПОХУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Знаковою подією на початку XXI століття стала глобальна кампанія РКЗК ООН з об'єднання політиків та бізнесу, держав, регіонів та міст, фондів та інвесторів у забезпеченні «кліматичної нейтральності» (нейтральності викидів вуглецю) шляхом інтеграції в усі сектори економіки заходів по скороченню вуглецевих викидів, і насамперед, в ті, які є найбільшими забруднювачами атмосферного повітря, зокрема, в сектор транспортних перевезень.

За даними Annual National Inventory Report for Submission under the United Nations Framework Convention on Climate Change and the Kyoto Protocol «UKRAINE'S GREENHOUSE GAS INVENTORY 1990–2019» [1], підготовленого Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України (далі – Міндовкілля України), обсяги викидів парникових газів транспортним сектором економіки України протягом 1990–2020 рр. характеризуються даними, поданими в табл. 1, аналізуючи які приходимо до висновку, що 1/5 викидів CO2 по країні є вуглецевим слідом транспортного сектору економіки, а 1/6 викидів CO2 – вуглецевим слідом автотранспорту.

Причиною тому, насамперед, є старіння автопарку країни. За даними ІАГ AUTO Consulting автомобільний парк України, станом на 01.01.2019 р. складав понад 10 млн авто. При цьому, середній вік автомобілів в Україні близько 21,5 років. Для порівняння, середній вік автомобілів в ЄС – 10,5 років, у Німеччині – 9,3, у Польщі – 13,6 років [2, с.24]. До того ж, серед зареєстрованих, зокрема, у 2019-му році 496,5 тис. авто понад 50% оснащено дизельними двигунами (з яких понад 88% – секонд-хенд), бензинові авто склали 38% від зареєстрованих та 8% – автомобілі з газобалонним обладнанням [2, с.24].

Таблиця 1 – Динаміка обсягів вуглецевих викидів транспортним сектором економіки України протягом 1990-2019 рр., mln tons of CO2-eq. [1]

Рік	Викиди CO_2 в цілому по Україні	з них транспортним сектором економіки				
		Всього	в тому числі			
			авіаційним транспортом	дорожнім транспортом	залізничним транспортом	водним транспортом
1990	705,8	111,79	0,68	61,37	3,83	3,27
1995	389,9	49,22	0,11	20,73	1,32	0,43
2000	285,3	34,55	0,07	15,78	1,39	0,20
2005	313,1	39,19	0,20	22,16	0,88	0,20
2010	294,1	40,20	0,17	28,89	0,55	0,10
2011	308,0	40,29	0,18	28,38	0,53	0,08
2012	304,0	39,36	0,20	29,10	0,38	0,08
2013	297,2	39,51	0,17	28,86	0,44	0,05
2014	257,5	35,89	0,09	26,73	0,45	0,06
2015	223,8	31,10	0,08	22,81	0,45	0,08
2016	234,0	32,89	0,13	23,96	0,47	0,08
2017	223,1	34,94	0,17	24,68	0,56	0,08
2018	232,0	34,96	0,17	24,72	0,57	0,08
2019	222,6	37,73	0,18	26,65	0,59	0,08

Тож, частка автомобілів, які відповідають стандарту ЄВРО-5 та ЄВРО-6 в Україні до тепер коливається лише в межах 5–6% [2, с.24]. Отже, в той час як Європа активно працює над оновленням вимог і технологічних рішень щодо «озеленення» автомобілів, Україна продовжує наповнюватись старим автотранспортом з країн ЄС, перетворюючись на заповідник вживаних неекологічних автівок з-за кордону, що призводить до значних викидів парникових газів.

Мінідовкілля України в межах розробки Другого національно-визначеного внеску (далі – НВВ2) до Паризької угоди, прогнозує щорічне збільшення автопарку електромобілів на рівні не нижче 3%. Проте за такого рівня досягти, визначеного обсягу скорочень викидів парникових газів автотранспортом практично не можливо, а отже, очікувати на їх скорочення завдяки стимулюванню популяризації електромобілів та розбудови зарядних пунктів, як це передбачено Законом України №3476 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання розвитку галузі електричного транспорту в Україні» від 14.05.2020 р. за №3476 [3] та Законом України «Про внесення змін до Митного

кодексу України щодо стимулювання розвитку галузі електричного транспорту в Україні» від 14.05.2020 р. за №3477 [4], не варто.

Акцентуємо, що за показниками НВВ2 Україна зобов'язалась зменшити до 2030 року викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від пересувних джерел, у порівнянні з показниками базового 2015 року на 30%. Тож, виходячи з очікуваних обсягів скорочення викидів парникових газів автотранспортом, має бути чітко визначена модель досягнення поставленої мети: прискореного імпорту електромобілів (імпортнозалежна), налагодження власного виробництва електромобілів (власного виробництва) чи змішана модель, за якої передбачається налагодження власного виробництва з одночасним імпортом електромобілів.

Література

1. Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine, in: https://unfccc. int/documents/273676, 2020

2. Чернишова О., Петренко І., Вишебаба П. Еколого-транспортні проблеми сучасної України. МЦПД. К. 2020. URL: http://icps. com. ua/assets/uploads/images/files/ecology_a4_ukr. pdf.

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання розвитку галузі електричного транспорту в Україні. Закон України №3476 від 14.05.2020 р. URL: https://w1.c1.rada. gov. ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68837.

4. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо стимулювання розвитку галузі електричного транспорту в Україні від 14.05.2020 р. Закон України №3477 від 14.05.2020 р. URL: https://w1.c1.rada. gov. ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68838.

д.е.н., доцент **Слюсарева Л. В.**
Університет державної фіскальної
служби України, м. Ірпінь

РОЛЬ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ФОРМУВАННІ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВ

В сучасних умовах ведення бізнесу сталий розвиток є одним із основних пріоритетів та виступає найважливішим інструментом забезпечення ефективності бізнес-діяльності підприємства та його

конкурентноздатності. Це пов'язано, перш за все, зі зміною економічних умов, в яких працює підприємство, кон'юнктури ринку, нормативно-правової бази та податкового законодавства і повинно бути спрямовано на створення конкурентних переваг і додаткових сприятливих умов для сталого розвитку підприємств за рахунок раціонального розподілу і використання ресурсів.

На сьогодні практика вітчизняних товаровиробників та закордонних інвесторів показує, що важливими у напрямку успішного досягнення цілей сталого розвитку є дії представників бізнесу у вирішенні цих питань. Так, експертне дослідження, проведене компанією PricewaterhouseCoopers (PWC), засвідчило, що 71% з 986 компаній України, що здійснюють свою діяльність у 10 економічних секторах, уже спланували, як долучитися до досягнення визначених цілей сталого розвитку; 13% – ідентифікували заходи, які вони зможуть впровадити для досягнення цілей сталого розвитку; 41% компаній засвідчили про наміри інтегрувати цілі сталого розвитку у свої бізнес-стратегії впродовж найближчих 5 років [1, с.7]. Важлива роль у досягненні таких показників відводиться дослідниками-науковцями формуванню системи сталої логістики. Зважаючи на це, питання значення всієї логістичної системи, її перебудови на сучасному етапі та залучення бізнесу до забезпечення сталого розвитку є ключовими і потребують ретельного моніторингу.

Відомо, що першочерговим етапом у процесі залучення бізнесу до забезпечення сталого розвитку є вибір цілей. Вони повинні стати пріоритетними при плануванні та організації відповідної бізнесової діяльності, яка сьогодні відбувається у всіх напрямках роботи підприємства, в тому числі, і в логістиці та здійснюється на принципах сталого розвитку.

Вивчаючи сталий розвиток логістичної діяльності підприємства, необхідно зазначити, що він забезпечується за рахунок поєднання та збалансування трьох компонентів стійкості: економіки, навколишнього середовища, суспільства і управління. Інтерпретуючи сказане вище іншими словами, зазначимо, що можливим засобом задля досягнення сталості розвитку будуть прийняті управлінські рішення, які стосуються навколишнього середовища, суспільства та економіки як єдиного цілого.

Зважаючи на те, що сталий розвиток логістики передбачає цілісне перетворення логістичних стратегій, процесів, структур всіх

учасників ланцюга поставок у відповідності до ресурсозберігаючих, енергоефективних та природоохоронних технологій, на рис. 1 представлений ланцюг формування вартості сталої логістики. Він об'єднує сім циклів та включає дві складові, які передбачають збільшення позитивного впливу та мінімізацію негативного впливу. Загалом, виокремлюють три напрямки мінімізації негативного впливу: постачальників – на чисту воду та водовідведення; внутрішньої логістики та збуту підприємства – на сталі міста і громади та кінцевого циклу продукту, який виражається відповідальним споживанням та виробництвом. Як бачимо, серед визначених напрямків, які мають найбільший зв'язок між ланцюгом формування вартості і сталим розвитком є той, де компанія визначає зменшення свого негативного впливу на сталі міста і громади своїм пріоритетом в межах внутрішньої і зовнішньої логістики (шляхом покращення безпеки на дорогах для своїх водіїв) та кінцевого циклу продукту (як результат покращення можливостей вторинного використання та вторинної переробки). При цьому, важлива роль у збільшенні позитивного впливу відводиться прийняттю робочого та економічного приросту (шляхом забезпечення мінімальної заробітної плати в усіх відділеннях по всьому світу), а також діям в боротьбі зі зміною клімату (через використання продуктів шляхом розробки та випуску продукції, що дозволить споживачам зменшити використання енергії та пов'язаних із цим викидів парникових газів).

Рисунок 1 – Ланцюг формування вартості підприємства

Джерело: удосконалено автором за джерелом [2, с.12]

Таким чином, обґрунтована побудова ланцюга формування вартості на підприємстві надасть змогу зробити крок у боротьбі зі змінами клімату та збереженні екосистеми на суші. Врахування та впровадження екологічних методів формування логістичної системи підприємствами забезпечить сталий розвиток міст та спільнот світу.

Література

1. Make it your business: Engaging with the Sustainable Development Goals: сайт URL: www. pwc. com/sdg (дата звернення: 17.09.2021)

2. SDG Compass: Посібник для досягнення Цілей Сталого Розвитку в сфері бізнесу: сайт URL: https://sdgcompass. org (дата звернення: 17.09.2021)

д.е.н., професор **Смєсова В. Л.**
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», м. Дніпро

ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК: СПІВВІДНОШЕННЯ І НОВІ ВИКЛИКИ

На сучасному етапі розвиту суспільства загострилася проблема інклюзивного розвитку, який за визначенням Світового банку передбачає подолання бідності, економічної і соціальної нерівності, забезпечення рівного доступу до суспільних благ [1]. Ця проблема має економічні, соціальні, екологічні, культурні та інші аспекти, що взаємопов'язані між собою. І, якщо раніше фокус уваги науковців більшою мірою був сконцентрований на проблемах економічного розвитку, то сьогодні ця проблема перейшла у площину інклюзивного розвитку. У сучасному суспільстві можна виділити декілька напрямів інклюзивного розвитку:

1) доступність фінансових продуктів та послуг – можливостей для здійснення фінансових платежів і розрахунків, відкриття депозитів, отримання кредитів у банківських установах або через мобільні додатки. Згідно статистичної звітності бази даних Global Findex у країнах, що розвиваються, тільки 54 % дорослого населення мають можливість здійснити такі послуги, а у розвинених країнах – це 94 населення. Наприклад, у країнах Близького Сходу цей показник

складає тільки 14 % населення. У країнах, що розвиваються, 64 % населення отримують зарплату та здійснюють платежі готівкою [2]. Цифрові фінансові платежі так і залишаються малодоступними для їх населення.

2) подолання бідності і соціальної нерівності, підвищення суспільного добробуту, рівня та якості життя кожної людини – створення не тільки можливостей для зростання ВВП, а його більш справедливого розподілу між верствами населення, забезпечення доступу населення до суспільних благ, підвищення рівня зайнятості, продуктивності праці, рівня кваліфікації населення, формування нових професійних навичок, підвищення доходу на душу населення, збільшення видатків держави на науку, освіту, охорону здоров'я, створення нових робочих місць;

3) захист навколишнього середовища в процесі економічної діяльності – з дотриманням екологічних норм і правил, спрямованих на зниження концентрації вуглецю у повітрі та воді, в процесі виробництва і транспортування товарів, скорочення шкідливих викидів підприємств у навколишнє середовище, більш широке використання біотехнологій і біопалива, розвиток «зеленої економіки», подолання наслідків глобального потепління тощо.

Відповідно інклюзивний розвиток – більш широке поняття порівняно з економічним розвитком, й охоплює не тільки економічну сферу, але і сферу суспільних проблем, охорони навколишнього середовища та природно-кліматичних змін, економічної, соціальної та екологічної безпеки, інвестицій у людський капітал та інновацій, цифровізації суспільства. І вказаний перелік є неповним. Нові виклики виникли перед суспільством у зв'язку з пандемією COVID-19. Йдеться в першу чергу про створення можливостей для кожної людини, незалежно від країнової або статевої приналежності, отримати доступ до послуг в сфері охорони здоров'я і вакцинації, до освіти, ведення господарської діяльності, доступ до соціальних виплат і допомог, можливості про збереження робочих місць. Адже у зв'язку з глобальною пандемією, дитина, яка народилася у 2020 р. в Україні, має можливості досягти тільки 63 % продуктивності дорослої людини з оптимальним станом здоров'я та високим рівнем освіти, який був у середньостатистичної людини до пандемії), що є нижче усередненого показника для європейських країн (для порівняння у Польщі – це 75 %).

Література

1. Доклад о росте. Стратегии устойчивого роста и инклюзивного развития Всемирный банк. 2009. 194 с.

2. Financial Inclusion and Inclusive Growth: A Review of Recent Empirical Evidence. World bank group. 2017. 27 p.

д.е.н., професор **Старостіна А. О.**
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ
к. е. н., доцент **Кравченко В. А.**
ГО «Об'єднання маркетологів України», м. Київ

РИЗИКИ УКРАЇНСЬКОГО МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: СТАН ТА ДИНАМІКА (2005–2018)

Концепція інклюзивного розвитку значну увагу приділяє підприємництву, і особливо малому бізнесу, як чиннику забезпечення соціально-економічного зростання країни [1]. Повноцінне використання його потенціалу неможливе без ефективного управління ризиками, які проявляються в кожній без винятку сфері діяльності кожної компанії, – виробничій, маркетинговій, фінансовій і т. п. Не випадково в статті 42 Господарського Кодексу України підприємництво характеризується як «самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [2].

Сутність підприємницького ризику полягає в нерозривній єдності трьох компонентів – (1) події, пов'язаної з діяльністю бізнесу і яка впливає на неї, (2) імовірності цієї події та (3) її наслідків, що унеможливлюють досягнення запланованих цілей. На практиці використовується наступна формула підприємницького ризику: ризик невиконання конкретного завдання того або іншого підрозділу підприємства або проекту внаслідок впливу можливої події.

Роль ризик-менеджменту в сучасних умовах глобальної соціально-економічної і політичної нестабільності кардинально змінюється. Європейська федерація асоціацій з ризик-менеджменту

(FERMA) акцентує увагу на тому, що «ризик-менеджмент, який набуває все більшого розповсюдження серед компаній, стає все більше стратегічно орієнтованим» [3]. Керівництво компаній розглядає його не лише як традиційний інструмент страхування операцій, а намагається зробити інтегральною частиною свого бізнесу, що дозволить істотно зміцнити конкурентні позиції. Проблема використання потенціалу підприємництва як чинника інклюзивного розвитку ускладнюється іще і пануванням небагатьох олігархічних угрупувань, які фактично «захопили державу Україна» [4]. Курс української влади на обмеження ролі олігархічного капіталу об'єктивно призводить до необхідності посиленої підтримки малого та середнього бізнесу.

Комплексну картину оцінки керівниками вітчизняних малих і середніх підприємствах (МСП) можна отримати за результатами 6 науково-дослідних проектів, які було проведено протягом більш, ніж 10-тирічного періоду (2005–2015 рр. – Київ, 2018 – Україна) (табл. 1).

Таблиця 1 – Ранжування ризиків малих та середніх підприємств за їх впливом на діяльність підприємства (2005–2018 рр., за результатами опитування керівників підприємств)*

Види ризиків	Ранг впливу ризиків					
	2005	2007	2008–2009	2012	2015	2018
1. Стратегічні ризики	6–7	7	5	8	7	7
2. Виробничі ризики	5	5	4	5	6	4
3. Фінансові ризики	1	2–3	1	1	1	1
4. Збутові ризики	2	2–3	2	2	2	3
5. Маркетингові ризики	6–7	6	7–8	6	5	5
6. Кадрові ризики	3	4	6	4	4	6
7. Зовнішньоторговельні ризики	8	8	7–8	10	8	8
8. Інноваційні ризики	9	9–10	10	9	10	10
9. Інформаційно-технологічні ризики	10	9–10	9	7	9	9
10. Ризики постачання	4	1	3	3	3	2

*Величина впливу ризиків на бізнес визначається добутком бальної оцінки частоти виникнення ризику на оцінку пов'язаних з ним збитків
Джерело: розроблено авторами

Отримані результати свідчать про те, що в більшості випадків на перших місцях знаходяться ризики, які супроводжують традиційну для найбільш поширених в Україні 3-го та 4-го технологічних устріїв, модель кругообігу капіталу, – а саме, ризики фінансування бізнесу, постачання необхідних ресурсів, залучення та використання робочої сили, виробництва товарів та надання послуг, маркетингу та збуту продукції. Друга група ризиків, які з меншою силою впливають на бізнес, – це ризики саме в тих сферах діяльності, які саме і визначають обличчя сучасного конкурентоспроможного бізнесу, – стратегічний розвиток, зовнішня торгівля, інновації, інформаційні технології. Їх низький рейтинг значною мірою пояснюється не стільки вмілим управлінням, скільки слабким розвитком відповідних сфер діяльності.

Найбільш доцільними напрямами підтримки малого та середнього бізнесу з точки зору забезпечення інклюзивного розвитку і виходячи із ступеню загрозливості конкретних видів ризиків, є розвиток кредитно-фінансової інфраструктури (для зменшення фінансових ризиків), консалтингова підтримка та навчання підприємців сучасним методам ведення бізнесу (для зменшення збутових та маркетингових ризиків), незалежне функціонування судової системи для урегулювання господарських відносин (для зменшення ризиків постачання).

Література

1. The Inclusive Growth and Development Report. World Economic Forum 2017: сайт URL: https://www. weforum. org/reports/the-inclusive-growth-and-development-report-201 (дата звернення: 27.09.2021).

2. Господарський кодекс України: № 436-IV. Голос України. 14.03.2003. Київ:, 2003.

3. European Risk and Insurance Report. Ferma. Brussels, 2016: сайт]. URL: http://www. slideshare. net/FermaForum/ferma-european-risk-and-insurance-report-erir-2016. (дата звернення: 27.09.2021).

4. The Internal Enemy: A Helsinki Commission Staff Report on Corruption in Ukraine. The Commission on Security and Cooperation in Europe. Washington, 2017: сайт URL: https://www. csce. gov/international-impact/publications/internal-enemy. (дата звернення: 27.09.2021).

ст. викладач **Федорченко О. К.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК – ГОЛОВНА УМОВА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

В XXI столітті все більше уваги приділяється в різних країнах світу розвитку інклюзивної економіки. Термін «інклюзія» означає участь всіх громадян в активному громадському житті суспільства, в тому числі і людей з обмеженими можливостями.

Термін «інклюзивний розвиток» відображає розуміння того, що добробут суспільства складається не тільки із зростання реального ВВП і матеріальних доходів населення, а включає в себе такі сфери життя людини, як освіта, охорона здоров'я, особиста безпека, екологія та багато інших [1].

До основних пріоритетів, що сприяють інклюзивному розвитку як в економічній, так і в соціальній сферах можна віднести не лише якісну освіту, доступну медицину, високу оплату праці, соціальну активність суспільства, але і створення сприятливих умов для інвестування, екологізацію економіки, рівні можливості для всіх громадян.

Основною метою інклюзивного розвитку будь-якої країни є залучення уразливих верств населення до праці і суспільного життя, інтеграція молоді, жінок, людей похилого віку до активного життя.

За законами інклюзивної економіки кожна людина повинна мати доступ до життєво важливих потреб для підтримки свого життя та праці.

Але з розвитком інклюзивності першочерговим фактором є фактор економічного зростання. Інклюзивний розвиток заснований на такому типі економічного зростання, який дозволяє відчути його результати кожному члену суспільства.

«Інклюзивне зростання – це зростання, яке дозволяє залучити більшу частину трудових ресурсів до ефективної економічної діяльності, завдяки чому забезпечити більшій частині населення більш високий рівень життя» [2].

Крім цього, інклюзивний розвиток вимагає, щоб люди були активно включені в процеси політичних, соціальних і економічних змін.

Інклюзивний розвиток передбачає надання людям різних можливостей для реалізації людського потенціалу незалежно від статі, віку, місця проживання тощо. Це дає змогу враховувати інтереси всіх верст населення і в подальшому уникнути суперечностей в суспільстві.

В Україні стратегія інклюзивного зростання розвинена дуже обмежено. Але у 1992 році країна приєдналася до стратегічного документу ООН «Порядок денний на XXI століття», а в 2015 році було затверджено стратегію «Україна – 2020». Завдяки цим документам необхідно було провести ряд реформ, метою яких було досягнення європейських стандартів життя. На жаль, сьогодні далеко не всі реформи були проведені і бажаного результату Україна не досягла.

Для реалізації цілей інклюзивного розвитку в Україні потрібно вирішити соціально-економічні проблеми, такі як підвищення рівня життя населення, скорочення безробіття, створення нових робочих місць, підвищення рівня заробітної плати та соціального захисту населення. Крім цього, необхідно вирішити ряд соціально-демографічних проблем, а саме: «природне скорочення населення та його старіння, низька тривалість життя, міграційний відплив трудового потенціалу [3].

Важливими недоліками в нашій країні, які стримують інклюзивний розвиток є: безсистемність і непослідовність формування державної економічної політики, недостатня нормативно-правова база, низький рівень фінансування, відсутність капіталовкладень в інновації.

Для вирішення важливих проблем в країні, держава взяла участь у проекті стратегії «Україна – 2030».

На сьогоднішній час існує законодавча ініціатива з залученням широких верств населення, для рішення соціально-економічних, демографічних, екологічних проблем, але залишається ще безліч невирішених проблем, які потребують подальшого розвитку для створення ефективного механізму інклюзивного розвитку.

Література

1. Манцуров І. Т. Інклюзивний розвиток як основа протидії глобальним викликам сьогодення. Економіка України. 2018. № 10. С. 73.

2. Прогнімак О. Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs (та) перспективи. Економічний вісник Донбасу. 2018. №1(51). С.187–197: сайт URL:http://www. evd-journal. org/download/2018/1(51)/ pdf/26-Prohnimak. pdf (дата звернення: 04.10.21)

3. Гріга Г. Ю. Моделювання впливу людського капіталу на економічне зростання. 2018: сайт URL https://naub. oa. edu. ua/2018/ (дата звернення: 04.10.21)

4. А. Ємельяненко, В. Петюх, К. Дзизелюк. Інтегральна оцінка інклюзивного розвитку в Україні на національному та місцевому рівнях Економіка та держава. 2019. №6. С.4–10.

к.ф.н., доцент **Чумак О. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І УКРАЇНА

У XXI ст. більшість країн світу зіштовхується зі значною кількістю викликів та ризиків соціально-економічного характеру, зокрема функціонуванням національних економік в умовах пандемії, стійким зростанням рівня безробіття, нестабільністю сектора державних фінансів, зростаючою соціальною диференціацією суспільства. В цих умовах важливою альтернативою концепції забезпечення стійкого економічного зростання національних економік є модель інклюзивного соціально-економічного розвитку країни, яка б надавала людям рівні можливості для реалізації власного людського потенціалу, створювала умови для зростання добробуту всіх прошарків населення та при цьому не здійснювала негативний вплив на навколишнє природне середовище.

В контексті вище сказаного цікавим є вивчення світового досвіду формування національних моделей інклюзивного розвитку економік, які в перспективі спрямовані на створення стабільного

середовища та соціальної гармонії в суспільстві, на забезпечення економічного зростання на основі інноваційного спрямування управлінської діяльності, широкого впровадження у виробництво останніх досягнень науково-технічного прогресу, на поступове підвищення матеріального і культурного рівня життя всього населення.

Проблема інклюзивного розвитку економік є надзвичайно актуальною як для розвинених країн (США, країн ЄС, деяких країн Азії), так і для країн що розвиваються (зокрема, Індії та Китаю). Стратегія формування моделі інклюзивного економічного розвитку у розвинених країнах світу відбувається в основному за рахунок пошуку нових скритих резервів економічного зростання, залучення всіх можливих ресурсів і, перш за все людських, не лише до створення сукупного продукту, але і до відповідної його долі, модернізації ринку праці, підвищення зайнятості та мобільності трудових ресурсів, спрощеної системи відкриття нового бізнесу у поєднанні із системою стимулювання до ефективного виконання контрактів, захистом права власності та підтримкою ринкової діяльності з боку державних інститутів, реалізації власних переваг і доступу більшості населення країн до освіти (в першу чергу вищої) та різних, в основному інноваційних та екологічно безпечних видів діяльності. Не останнє місце займає соціальна складова такого розвитку, зокрема, перебудова національної системи охорони здоров'я, забезпечення ефективного працевлаштування, підвищення рівня і якості життя населення, його культурного рівня. В умовах швидких темпів зростання населення, підвищення загальносвітового попиту на ресурси і продукти невідкладним завданням стає подолання негативних екологічних наслідків втручання людини в природу та розвиток «зеленої промисловості».

Для інклюзивного розвитку економіки більшості країн, що розвиваються притаманні наступні ознаки: відмова від моделі наздоганяючого розвитку на основі копіювання, імітації, локалізації зовнішніх зразків як основного двигуна такої моделі і орієнтація на збалансований та прискорений розвиток; поєднання плюсів глобалізації з локальними, національними та регіональними особливостями; вирощування власних лідерів на пріоритетних напрямках наукового та інноваційного розвитку суспільства; досягнення балансу в економічному та соціальному прогресі на

основі підвищення показників ефективності власного виробництва за рахунок посилення імпортозаміщення і випуску продукції з високою доданою вартістю, широкого впровадження власних інноваційних технологій, ставки на розвиток нового екологічного виробництва, більш гнучкого механізму розподілу та використання внутрішніх ресурсів (у першу чергу, людських), підвищення рівня освіти та кваліфікації робітників (всезагальна середня освіта до 2030 року; стимулювання вищої, зокрема, інженерної освіти; преференції для талановитої молоді, незалежно від соціального походження; пільгове кредитування і обов'язкове працевлаштування студентів); скорочення масштабів бідності (гарантовані виплати на рівні національної межі бідності; всезагальна пенсія для осіб у віці 65 років і старше, пільги для інвалідів віком 15–65 років), удосконалення національної системи охорони здоров'я (збільшення до 2030 року долі державних витрат на охорону здоров'я у ВВП до 5%) [1, с. 7–8].

Відповідно до «Стратегії сталого розвитку України до 2030 року» формування моделі інклюзивного розвитку економіки країни передбачає: подолання дисбалансів в економічній, соціальній та екологічній сферах; трансформацію економічної діяльності на засадах стимулювання інноваційної діяльності, створенні сприятливого інвестиційного клімату, оновленні виробничих фондів, формуванні високотехнологічних видів діяльності та галузей економіки, підвищенні енергоефективності виробництва, стимулюванні збалансованого економічного зростання, основаному на залученні інвестицій у використання відновлюваних джерел енергії, в екологічно безпечне виробництво та «зелені» технології [2, 3].

Реалізація запропонованої моделі розвитку орієнтована насамперед на людину та поліпшення якості її життя у сприятливому соціально-економічному середовищі та екологічно чистому, здоровому, різноманітному природному довкіллі; на підвищення її освітнього та професійного рівня; на подолання бідності шляхом ефективної зайнятості населення, високої вартості робочої сили, накопичення людського і соціального капіталу, розвитку підприємницької активності населення, зміцнення середнього класу; на підвищення соціальних стандартів і гарантій, а також надання необхідної соціальної підтримки вразливим групам населення.

Література

1. Авдокушин Е. Ф., Иванова В. Н. Инклюзивное развитие: основные направления, базовые предпосылки и возможные ограничения. Вопросы новой экономики. 2014. № 3 (31). С. 4–13.

2. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. сайт URL: https://www. kmu. gov. ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179 (дата звернення: 05.09.2021 р.)

3. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року: сайт URL: https://www. undp. org›docs›SDGreports›UNDP_Strategy_v06-optimized. (дата звернення: 05.09.2021 р.)

к.ф.н., доцент **Чумак О. В.**
бакалавр кафедри МЕВ **Падалка В. С.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Сучасні тенденції розвитку туризму в світі демонструють ефективність нових інтеграційних форм – «туризм і цифрове перетворення, «якість та досконалість в туризмі», «доступність в туризмі».

За даними першої офіційної глобальної доповіді про людей з обмеженими можливостями, кількість людей із тією чи іншою формою інвалідності становить 1 млрд, 15% населення Землі. Люди з обмеженими можливостями подорожують менш активно, ніж інші громадяни Євросоюзу, від 37% у Великобританії до 53% у Німеччині. Водночас 11% усіх туристичних поїздок в Європі і 7% у всьому світі здійснюють туристи з обмеженими можливостями, найчастіше – в складі членів сім'ї або друзів/ В Європі туризм для осіб з обмеженими можливостями – це прибутковий розвинений бізнес та велика різноманітність можливостей для його існування. У кожній країні є туроператори, які добре спеціалізуються в цій сфері. Туристу з інвалідністю в європейських країнах легше оцінити складність

маршрутів, насиченість і тривалість подорожі, тому що Інтернет мережа сповнена інформації про доступність міст і архітектурних пам'яток [1, с.690].

Інклюзивний туризм в Україні є досить новим поняттям і видом діяльності. Це зумовлюється рядом проблем, як соціальних, так й економічних. На даний момент по всій країні діють організації та об'єднання інвалідів, які надають медичні та реабілітаційні послуги. Звичайно, для них влаштовують розважальні заходи, також екскурсії, але зазвичай не на далекі відстані, у зв'язку з малорозвиненою інфраструктурою, яка не призначена для осіб з обмеженими можливостями.

Для України розвиток повноцінного інклюзивного туризму є неможливим без розвитку не лише відповідної інфраструктури, але і волонтерського руху, налагодження системи навчання волонтерів, комунікацій між тими, хто потребує допомоги, і тими, хто може її надати [2].

Дослідники розглядають туризм для людей з інвалідністю не тільки з погляду реабілітації та лікування, а й із позиції рекреації, відпочинку, активного туризму. Україна має багатий потенціал на туристичні ресурси та потужну природно-реабілітаційну базу, з низкою цікавих об'єктів історико-культурної спадщини, якими ми можемо пишатись. В багатьох містах завдяки різним об'єднанням інвалідів та спонсорам інфраструктура стає більш адаптованою для людей з інвалідністю, але для розвитку туризму цього замало. Не сприяє цьому ряд факторів, які стримують розвиток активного туризму для осіб з інвалідністю в країні, а саме: недостатній рівень соціальної підтримки туризму та активного відпочинку з боку держави; скрутне матеріальне становище інвалідів, а звідси й відсутність мотивації для здійснення подорожей; недостатня інформованість даної категорії осіб про можливість безпечних подорожей за кордон та отримання бажаного туристичного продукту; труднощі процедури оформлення віз для закордонних подорожей, в тому числі й зависокі ціни при страхуванні осіб з інвалідністю; відсутність спеціалізованих автобусів, спеціально пристосованих місць у залізничному транспорті тощо.

Для вирішення вище наведених проблем державними та місцевими органами влади може бути запропонований наступний ряд заходів: прийняття державної програми з розвитку соціального

туризму, доступного для всіх; створення окремого державного відділу для допомоги оформлення документів та отримання віз особам з інвалідністю; розвиток системи інформаційного забезпечення про туристсько-екскурсійні послуги, які доступні для осіб з інвалідністю; створення спеціальної транспортної інфраструктури для інклюзивного туризму, яка буде містити переобладнання транспортних засобів, будівництво та удосконалення доріг, спрощення системи продажу квитків; підтримка туристичної активності населення з невисоким рівнем доходів, заохочення подорожі разом з особою, що її супроводжує, шляхом впровадження системи знижок; оплата проживання в готельних закладах у сумі 50 % від вартості, внаслідок прийнятих державних соціальних програм [3, с.194].

Незважаючи на все вище сказане, особи з інвалідністю мають продовжувати жити у своєму середовищі і вести, за необхідної підтримки, звичайний спосіб життя; вони мають брати участь в ухваленні рішень на всіх рівнях, що стосуються як загальних справ, так і всіх справ, які мають для них особливе значення; повинні отримувати необхідну допомогу в межах звичайних систем освіти, охорони здоров'я, соціальних служб тощо; мають брати активну участь у загальному соціальному й економічному розвитку суспільства, а їхні потреби повинні враховуватися у національних планах розвитку.

Література

1. Слатвінська Л. А. Перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. №5: сайт URL: www. dy. nauka. com. ua (дата звернення: 03.10.2021 р.)

2. Радіонова О. М. Сучасні арт-об'єкти та інклюзивний туризм: діалектика співвідношень. Економіка та суспільство. 2018 р. № 18: сайт URL: http://economyandsociety. in. ua/journals/18_ukr/96.pdf (дата звернення: 03.10. 2021 р.).

3. Труніна І. М., Сосновська Ю. Р. Стан міжнародного туризму для осіб з інвалідністю в Україні. Modern Economics. 2019 р. № 15. С. 191–195.

к.е.н., доцент **І. О. Штундер**
Київський національний
торговельно-економічний університет, м. Київ

ЕФЕКТИВНА ЗАЙНЯТІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сукупність економічних відносин, пов'язаних із забезпеченням працівників робочими місцями й участю у господарській діяльності, можна розглядати як зайнятість. Зайнятість розкриває один з найважливіших аспектів розвитку людини та суспільства та пов'язана із задоволенням потреб у праці. Як соціально-економічна категорія зайнятість характеризує діяльність громадян, пов'язану із задоволенням особистих потреб, яка не суперечить законодавству і приносить їм заробіток.

За сучасних умов суспільного розвитку більшості країн світу важливим орієнтиром у відносинах зайнятості населення є досягнення високого ступеня її ефективності. Ефективність як філософська категорія являє собою здатність створювати ефект, результативність процесу, проекту тощо, визначається як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат. Зайнятість населення, яка здійснюється відповідно до вимог інтенсивного типу відтворення та критеріїв економічної доцільності і соціальної результативності, зорієнтована на скорочення ручної, непрестижної, важкої праці є ефективною зайнятістю в економіці країни. Ефективна зайнятість як економічна категорія, на нашу думку, являє собою легальну, суспільно-корисну діяльність з виробництва суспільного продукту, підкріплену економічним робочим місцем, яка приносить працівникам дохід, що забезпечує гідні умови життя. Така зайнятість виключає існування формальних робочих місць, не передбачає утримання зайвих працівників з метою уникнення безробіття. Ефективна зайнятість пов'язана не лише з достатнім рівнем доходів населення, вона також передбачає високі показники здоров'я населення, зростання його освітньо-кваліфікаційного рівня, досвіду, знань, умінь та навичок, зростання продуктивності праці, ускладнення її змісту і характеру. Це свідчить про те, що така форма зайнятості населення висвітлює у великій мірі її якісні характеристики. Економічний зміст ефективної зайнятості відображується як у

основних макроекономічних показниках, так і у конкретних показниках на рівні окремого підприємства. Соціальний зміст ефективної зайнятості полягає у істотному підвищенні стандартів життя та рівня загального добробуту працюючого населення [3, с.5].

Критерієм ефективної зайнятості з економічного боку, на нашу думку, є економія та раціональне використання сукупної суспільної праці – як живої, так і уречевленої. Це економія виробничих ресурсів, що обумовлена функціонуванням робочої сили. Крім того, критерій ефективної зайнятості включає і соціальний аспект, який має зводитися до можливостей реалізації особистості в соціально-трудовій сфері, забезпечення найсприятливіших економічних, соціальних, екологічних та психологічних умов для існування людини на виробництві, що сприятиме економічному добробуту, соціальній злагоді в суспільстві, буде фактором подальшого розвитку економіки, науки, культури та інших сфер життєдіяльності людини. Формування ефективної зайнятості також полягає у необхідності забезпечення працюючим гідних умов праці, належного доходу, достатнього рівня життя, розвитку на робочому місці у відповідності з інноваційними викликами. Проблема формування ефективної зайнятості істотно поглиблюється у зв'язку з затяжним трансформаційним періодом, стихійністю багатьох процесів у сфері зайнятості та поза нею, відсутністю дієвої моделі і стратегії зайнятості, нерозумінням того, що людські ресурси є найціннішим надбанням, яке має трансформуватися у інтелектуальний капітал як дієвий фактор економічного зростання. Знання, вміння, досвід, інформація та їх вміле поєднання і використання здатні оздоровити економіку країни. Ефективність підприємства, галузі, національної економіки в цілому полягає саме у високопрофесійних, освічених, здатних до розвитку, гнучко мислячих працівниках.

Сучасні відносини зайнятості передбачають дію принципу соціального партнерства на ринку праці, коли найманий працівник, роботодавець і держава лише спільними зусиллями здатні забезпечити необхідні умови для формування ефективної зайнятості. Мова йде про інвестування в людину, постійний саморозвиток, навчання, перекваліфікацію, стажування, здобуття додаткових знань. Крім того, сприяння професійній та територіальній мобільності робочої сили, її гнучкості та багатофункціональності мають стати вирішальними в процесі формування її конкурентоспроможності. Також ефективна

зайнятість передбачає її реструктуризацію в умовах інноваційних перетворень в бік розвитку наукомістких галузей, які вимагають складної праці, у бік розвитку сфери послуг, а також постійного освоєння нових видів діяльності та вибір пріоритетних її видів. Всі означені механізми забезпечення формування ефективної зайнятості мають розглядатися лише в сукупності із загальною стратегією людського розвитку, враховувати глобалізаційний контекст та спиратися на досвід інших країн. Тільки поєднання стратегічного підходу та оперативних дій на всіх рівнях управління сприятиме формуванню ефективної зайнятості. Ефективна зайнятість передбачає профілактику безробіття та уникнення утримання надлишково зайнятих в економіці. Вона слугує орієнтиром розвитку робочої сили на робочому місці та поза ним. Вітчизняна та зарубіжна практика, світові глобалізаційні процеси, інноваційний характер розвитку економік світу впевнюють у тому, що робочу силу слід розглядати з точки зору її максимальної економічної та соціальної ефективності.

Отже, формування ефективної зайнятості населення передбачає поєднання економічного і соціального інтересу держави, бізнесу і найманого працівника. Саме такий вектор слід покласти в основу подальшої парадигми розвитку і регулювання ефективної зайнятості та соціально-трудових відносин в цілому.

Література

1. Заяць Т. А. Сприяння розвитку самозайнятості населення на ринку праці України. Зайнятість та ринок праці : Міжвідомч. зб. наук. праць. К.: РВПС України НАН України, 2004. Вип. 19. С. 76–82.

2. Петрова І. Л., Шпильова Т. І., Сисоліна Н. П. Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди: монографія. За наук. ред. проф. Петрової І. Л. К.: Дорадо, 2010. 320 с.

3. Колот А. М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань. Україна: аспекти праці. 2007. №4. С.3–7.

4. Семикіна М. В., Іщенко Н. А. Мотивація ефективної зайнятості : пошук оптимальної стратегії : монографія. Кіровоград : КОД, 2012. 214 с.

к.н.з. держ. упр., доцент **Юрченко В. І.**
магістрант кафедри МЕВ **Волобуєва І. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ВПЛИВ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ НА ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ В УКРАЇНІ

Останніми роками в усьому світі популярності набув не лише інклюзивний розвиток та інклюзивне економічне зростання, але й поняття інклюзивних інституцій. Найбільш оптимальним методологічним підходом до побудови інклюзивних інституцій трудової міграції є використання методологічного підходу «bottom-up» («знизу вгору»). Цей вибір пояснюється тим, що саме інклюзивні інституції мають вирішальне значення у впровадженні реформ, створенні стимулів для інновацій та інвестицій, розкритті внутрішнього потенціалу регіонів, узгодженні просторового та секторального розвитку національного ринку праці. Життєво важливо, щоб пріоритетними орієнтирами інфраструктури інклюзивного розвитку економіки, яка має враховувати глобальні та національні виклики, стали створення привабливого ринку праці (усунення перешкод до працевлаштування, соціальної інтеграції, участі різних категорій, верств, груп населення та ефективного функціонування трудових колективів; створення комфорту, архітектурної, інформаційної та транспортної доступності; розширення доступу до інформаційно-комунікаційних технологій та сприяння забезпеченню загального і недорогого доступу до Інтернету); розробка стратегії «передових інклюзивних регіональних ринків праці», сприятливих до інновацій; створення умов для навчання населення «впродовж усього життя»; поліпшення професійної підготовки робочої сили; зниження адміністративного навантаження на відкриття нового бізнесу та створення робочих місць; розширення фінансування для підприємців на дослідження та інновації

Станом на 1 лютого 2021 року рівень бідності в Україні зріс до 50%. Експерти ЮНІСЕФ відзначають, що в результаті кризи за межею бідності можуть опинитися більше 6 млн громадян. Найбільш вразливі категорії населення – багатодітні сім'ї, одинокі батьки з дітьми, родини з дітьми до трьох років та одинокі люди старше 65 років [3, с.

8]. Намагаючись підвищити своє матеріальне становище та якість життя, українці обирають шлях трудової міграції за кордон. Але робота за кордоном є набагато більш ризикованою, ніж в Україні (жорсткі умови праці, банальна експлуатація, коли можна не отримати обіцяні гроші). Часто українські заробітчани, які працюють за кордоном нелегально, опиняються абсолютно безправними, не мають належного страхування, стикаються із серйозними проблемами, бояться, що розлука з рідними, особливо дітьми, може завдати їм психологічної травми. Для країн-експортерів трудових ресурсів негативними наслідками міжнародної трудової міграції є:

– втрата кваліфікованих спеціалістів (проблема «відпливу умів»);

– додаткові витрати з бюджету на підготовку нових спеціалістів;

– необхідність пошуку шляхів захисту своїх громадян-мігрантів від дискримінації, особливо щодо нелегальних емігрантів, а також від фізичної та іншої небезпеки, що загрожує їм;

– певний програш підприємців країни-експортера, які втрвтрачають до певної міри можливість мати широкий вибір робочої сили, особливо спеціалістів [2, с. 41].

Так як економічні причини основні у трудовій міграції з України, то і вирішувати цю проблему треба на рівні економіки. Допомогти в цьому може інклюзивний розвиток. Проектом «Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року» визначено, що інклюзивний розвиток – це економічне зростання, яке створює для всіх верств населення максимальні можливості для працевлаштування та участі в усіх сферах життєдіяльності країни, а також забезпечує справедливий розподіл результатів праці [1, с. 172]. При цьому однією з задач переходу до моделі інклюзивного розвитку є подолання відчуження окремих верств населення від продуктивної суспільної праці. Зокрема, детального розгляду потребують причини відсутності зацікавленості сільського населення у роботі. Причини полягають у тому, що з одного боку підприємства аграрного сектора дійсно пропонують недостатнього привабливі умови праці сільському населенню.

Ідеальною основою сучасної інфраструктури інклюзивного вектору розвитку регіонального ринку праці має стати нова соціальна свідомість (ідеї, цінності, вірування, ідеологія), що визначає

виховання позитивного ставлення до праці як до цінності; сприяє підвищенню престижу праці, отриманню та виконанню гідної роботи, зростанню ролі робочої сили у підвищенні конкурентоспроможності регіонів країни; забезпечує людську гідність, безпеку, справедливість для громадян; підтримує гармонійні і стабільні відносини, мінімізує соціальну ізоляцію та соціальну дезінтеграцію, забезпечує соціальну згуртованість, стабільність, впевненість в завтрашньому дні та оновлення ідеології праці. Світ праці швидко змінюється, тому для того, щоб і сьогодні, і завтра залишатися конкурентоздатним, необхідно вміти «вчитися впродовж всього життя», жертвувати гроші для здобуття досвіду, забувати старі і втілювати нові переконання, навички та моделі мислення, розвивати навички лідерства та управляти командами, а також слідкувати за своїм тілом, осмислено будувати кар'єру, експериментувати в кар'єрі, розвивати декілька професійних ліній і пробувати займатися підприємницькою діяльністю.

Нормативна складова інфраструктури інклюзивного вектору розвитку економіки повинна включати в себе відміну віджилих правил, етичних норм та організаційних форм соціальної взаємодії, приписів у структурно-суб'єктивній взаємодії відповідних підприємств, організацій, установ, що накладають істотні обмеження на дії найманих працівників, роботодавців, безробітних, формуючи їх реальну поведінку, яка відображається у сміливості думки, неухильному прагненні вперед, відчутті та можливості сприйняття нового.

Інклюзивний розвиток передбачає включення усіх верств населення у: процес суспільного відтворення; систему відносин власності; процес політичних, економічних, соціальних, духовних змін. Як результат – формування середовища суспільної гармонії та добробуту, в якому відсутні суспільна дискримінація за будь-якими ознаками, бідність та соціальна несправедливість.

Отже, інклюзивний розвиток економіки включає в себе рівний доступ усіх верств населення до працевлаштування та справедливий розподіл результатів праці, що приводить до зниження рівня бідності і підвищенні якості життя. Це означає, що значна частка українських емігрантів, що їдуть працювати за кордон для підвищення якості життя, можуть залишатись працювати на батьківщині та вносити свій вклад в розвиток економіки своєї держави.

Література

1. Дідух С. М. Протиріччя концепції інклюзивного розвитку та напрями їх вирішення. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 42. С. 171–175.
2. Зварич І. Я. Детермінанти формування глобальної інклюзивної циркулярної економіки. Бізнес Інформ. 2021. № 1. С. 40–48.
3. Савченко Ю. В. Проблеми формування інклюзивного суспільства в Україні. Креативний простір. 2021. № 3. С. 7–9.

к.н.з. держ. упр., доцент **Юрченко В. І.**
магістрант кафедри МЕВ **Постнікова І. В.**
Національний Університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку глобальної економіки характеризується уточненням теоретичних концепцій, наростанням суперечностей, появою нових глобальних проблем, посиленням взаємозалежності всіх учасників і складових світової економічної системи. Глобалізація світової економіки створює нове «навколишнє середовище» для економічного зростання країн, визначаючи нові підходи до формування орієнтирів їх економічної політики. На сьогодні економіки більшості країн світу все частіше зіштовхуються з проблемами бідності та поглиблення соціально-економічної нерівності як у межах окремої країни так і на світовому рівні. Україна як свідчать різноманітні дослідження та факти стикається з низькими темпами економічного розвитку, низьким рівнем зайнятості, значним розшаруванням суспільства за рівнем доходів, має високий відсоток державного боргу у ВВП та значно впливають на стан економіки нестабільна політична ситуація і військові дії на Сході.

Підвищення рівня інклюзивності вітчизняної економіки та суспільства загалом є одним з напрямів розв’язання проблеми високого рівня нерівності добробуту в Україні. Також слід відмітите те, що сприяння та підтримка інклюзивного розвитку і зростання є передумовою справедливого та всеохоплюючого промислового

переходу. Інклюзивний розвиток – такий розвиток, за якого виникають рівні можливості для всіх верств населення, справедливо розподіляються матеріальні та нематеріальні блага в суспільстві для підвищення його добробуту. Інклюзивне зростання сприяє підвищенню якості життя людини та її здатності активно сприяти суспільному прогресу [1, с. 5].

Зростаюча нерівність доходів у країнах призвела до світового консенсусу щодо необхідності інклюзивного економічного зростання. Через те концепція інклюзивного розвитку економіки передбачає, що кожен суб'єкт економіки є важливим, унікальним, цінним для суспільства. В узагальненому розумінні інклюзивний розвиток полягає в необхідності посилення залучення до розв'язання проблем розвитку усіх верств населення, а також зростання залученості до розвитку усіх територій [2, с. 70]. Інклюзивна ринкова економіка гарантує, що будь-яка особа, незалежно від її статі, місця народження, сімейного походження, віку чи інших обставин, на які вони не мають контролю, має повний і справедливий доступ до ринків праці, фінансів та підприємництва.

Забезпечення інклюзивного розвитку може відбуватися двома шляхами: по-перше, за рахунок скорочення нерівності та бідності серед населення країни, по-друге, за рахунок розширення залученості та активної участі в суспільному відтворенні якомога більшої кількості людей, в ширшому розумінні всіх бажаючих. Можна визначити й такі фундаментальні аспекти інклюзивного розвитку, які особливо актуальні для регіонів у період промислового переходу, як: по-перше, важливість прийняття територіального підходу до розвитку, який забезпечує перетікання від процвітаючих регіонів до занедбаних; по-друге, сприяти промисловому переходу для вразливих груп населення та тих, хто найбільше постраждав від промислових змін, відповідною політикою щодо ринку праці та кваліфікації.

Подальший розвиток суспільних відносин об'єктивно сформував необхідність появи досконалішої та, що найголовніше – людиноцентричнішої, моделі інклюзивного розвитку, яка передбачає здатність економічної системи не тільки підтримувати баланс між економічною, соціальною та екологічною складовими розвитку, але й максимально враховувати інтереси всіх соціальних груп і членів суспільства. Це дозволяє послабити гостроту, а в ідеалі – й уникнути деструктивних суперечностей і навіть конфліктів між ними

Необхідно інвестувати в людський капітал нації, проводити активну соціальну політику, зокрема удосконалювати нормативно-правову бази та відповідні механізми щодо формування, використання та розвитку людського капіталу, впроваджувати моделі «освіта протягом життя» та модернізувати системи професійного навчання з використанням зарубіжного досвіду, реформувати інститути зайнятості та соціалізації відносин, удосконалити механізми мотивації праці, що сприятимуть зростанню продуктивності праці, розробляти соціальні програми, удосконалювати міграційну політику держави, що зменшить масштаби трудової міграції, втрати інтелектуального капіталу та створить умови для повернення громадян України на Батьківщину тощо. Важливо створювати і вести ефективну структурну політику, орієнтовану на модернізацію національної економіки та справедливий перерозподіл суспільного продукту як через прогресивну податкову політику так й активну роль громадянського суспільства та активізацію участі соціальних інститутів.

Успіх не розподіляється порівну між регіонами чи містами, і може існувати великий економічний розрив між відстаючими територіями та тими, що є рушіями зростання. Для регіонів, що перебувають у стадії промислового переходу, однією з основних проблем є забезпечення того, щоб місця, які колись сприяли регіональному процвітанню, а потім зазнали занепаду через втрату промислової продуктивності, зможуть отримати вигоду від нової економічної діяльності в регіоні. Залишившись без уваги, ця проблема може послабити соціальну згуртованість, збільшити економічну вразливість, обмежити соціальну мобільність та рівність можливостей. Зіткнувшись з такою територіальною нерівністю, регіони, що перебувають у процесі промислового переходу, повинні забезпечити такий інклюзивний перехід, що допоможе відстаючим районам наздогнати більш динамічні, а також покращити якість життя на цій території.

Три стратегії можуть бути особливо цінними для сприяння інклюзивного розвитку в регіонах у період промислового переходу: застосування політичного підходу, який передбачає активну підтримку вразливих груп на ринку праці; прийняття інтегрованого територіального підходу та зміцнення зв'язків між різними місцями для сприяння більш інклюзивного розвитку у регіонах та всередині них; посилення послідовності в управлінні інклюзивним зростанням. Отже, якісний розвиток людського капіталу в умовах інноваційної економіки та забезпечення територіального підходу до розвитку є одними з основних шляхів забезпечення інклюзивного розвитку економіки країни.

Література

1. Ігнатенко М. М., Леваєва Л. Ю. Інклюзивний розвиток агропродовольчих холдингів і корпорацій: напрями і можливості. Агросвіт. 2021. № 7–8. С. 4–9.
2. Кожина А. В. Застосування цифрових технологій у публічному управлінні інклюзивним місцевим розвитком. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління. 2020. № 4. С. 69–76.

к.э.н., доцент **Алиджанов Дж. А.**
Худжандский государственный университет
имени академика Б. Гафурова,
г. Худжанд, Республика Таджикистан

МОДЕРНИЗАЦИЯ КАК ПРЕДПОСЫЛКА СТИМУЛИРОВАНИЯ ИМПОРТОЗАМЕЩАЮЩЕГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН

Модернизация национальной экономики, которая представляет собой усовершенствование функционирования производственных предприятий, является неотъемлемой составляющей процесса перехода экономики от импортной зависимости к эффективному самообеспечению. В общем плане модернизация предполагает качественные изменения общества. Она трактуется как общественно-исторический процесс, как совокупность технологических, экономических, социальных, культурных, политических перемен, направленных на совершенствование общественной системы в целом, ее подсистем и сфер деятельности, включая и национальную экономику, ее комплексы и потенциалы, виды экономической политики и т. д. [1, с. 18–42].

С методологической точки зрения, в зависимости от целей реализации, процесс модернизации включает несколько компонентов, таких как: технологическое обновление производства, реструктуризация экономики и переход на более инновационный путь развития. Модернизация экономики, по образному объяснению Ясина Е. Г., подразумевает под собой: 1) освоение производства продуктов современного технологического уровня; 2) обновление

производственного аппарата, замену устаревшего оборудования и технологий на современные, более производительные; 3) органическое включение в новейшие мировые инновационные процессы, полную интеграцию в мировую экономику, скорейшее использование всех важных нововведений; 4) переподготовку, переквалификацию или замену кадров, переобучение и перевоспитание людей, усвоение иного образа мышления, соответствующего требованиям времени; 5) осуществление структурных сдвигов в экономике, формирование производственной структуры сдвигов в экономике, формирование производственной структуры, отвечающей критериям развитой индустриальной страны [2, с. 5–29].

Опыт развития стран мирового сообщества наглядно показывает, что осуществление процесса модернизации возможно при одновременном использовании как собственных национальных ресурсов, так и привлекаемых в страну иностранных ресурсов и технологий. Исходя из этих свойств модернизации экономики, российские ученые Вардомский Л. и Шурубович А. вполне уместно отмечают, что модернизация становится креативной (пионерной), если разработанные в стране технологические и институциональные нововведения получают признание и начинают распространяться по миру, принося стране определенный рентный доход [3, с. 4–8.]. Другой тип модернизации эти ученые определяют, как адаптивный, который осуществляется путем внедрения заимствованных нововведений (в виде, например, промышленной сборки), что связано с определенными издержками на приобретение авторских прав, патентов, лицензий, оборудования, на инжиниринг, сервисное обслуживание и т. д. [4, с. 4–8.].

Следует отметить, что в реальной действительности креативный и адаптивный типы модернизации могут сочетаться в разной пропорции, которая зависит от экономического и инновационного потенциала страны. Тем не менее, в каждой стране при реализации модернизации экономики выбору наиболее приемлемого его типа уделяется самое пристальное внимание. Прежде всего, это обусловлено реалиями функционирования национальной экономики, ее особенностями и возможностями. Поэтому при выборе типа модернизации необходимо исходит из существующего состояния

национальной экономики и основополагающих целей социально-экономического развития страны.

Если принять во внимание тот факт, что без цивилизованной модернизации отраслей национальной экономики невозможно реализовать стратегию импортозамещающего роста, то становится очевидной необходимость скорейшего проведения тотальной модернизации ключевых отраслей экономики. В этом контексте важно учесть тот факт, что для Республики Таджикистан приемлемым является адаптационный тип модернизации, предусматривающий заимствование производственной техники, технологии, машин и оборудования. В этих целях целесообразным является повышение инвестиционной привлекательности республики и введение либерального режима предпринимательской деятельности. Следует заметить, что адаптивный тип модернизации требует в основном свободу выбора деятельности, деловых партнеров и направления инвестиций. Поэтому для реализации адаптивной модернизации отраслей национальной экономики Республики Таджикистан необходимо повысить рейтинг страны по показателям прав собственности, свободы от коррупции и свобода инвестиций.

Полагаем, что отмеченные мероприятия будут во многом способствовать модернизации отраслей экономики и в последующем смогут обеспечить плавный переход от импортозамещающего роста к экспортоориентированному росту. По нашему мнению, модернизацию производственной техники, технологии, машин и оборудования необходимо проводить, в первую очередь, в тех отраслях и предприятиях, которые играют в национальной экономике роль локомотива. В качестве таких отраслей могут выступать отрасли перерабатывающей, особенно легкой и пищевой промышленности.

Литература

1. Шимов В. Н., Крюков Л. М. Модернизация национальной экономики – императив времени. Белорусский экономический журнал. 2013. № 2. С. 18–42.

2. Ясин Е. Г. Модернизация российской экономики: что в повестке дня. Общество и экономика. 2001. №3–4. С. 5–29.

3. Вардомский Л., Шурубович А. Модернизация экономики в странах СНГ: типы, ресурсы, инструменты. Экономическое обозрение ЕврАзЭС. 2008. №1 (13). С. 4–8.

Dr Marta Kawa, adiunkt
Dr hab. Wiesława Kuźniar, prof. UR
Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów

SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA JAKO FORMA SPRZYJAJACA WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU

Celem opracowania jest określenie wpływu spółdzielni socjalnych na proces włączenia społecznego, które sprzyja rozwojowi danego regionu.

Spółdzielnie są podmiotami, które prowadzą działalność gospodarczą, a także działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków i ich środowiska. Wpływ spółdzielni na rozwój społeczno-gospodarczy na wszystkich poziomach (lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym) wynika z faktu, iż ta forma łączy w działalności gospodarczej kryteria ekonomiczne z odpowiedzialnością społeczną [3, s. 67].

Spółdzielnia socjalna definiowana jest jako dobrowolne zrzeszenie osób w celu spełnienia swoich wspólnych aspiracji oraz potrzeb ekonomicznych, społecznych i kulturalnych poprzez wspólne demokratyczne przedsiębiorstwo [1, s. 25].

Spółdzielnie socjalne są innowacyjną formą aktywizacji osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Potencjał demograficzny, jest uznawany jako siła napędowa rozwoju danego obszaru, dlatego też działalność spółdzielni socjalnych odgrywa tak ważną rolę.

Problem wykluczenia nie dotyczy wyłącznie osób zmagających się z tym zjawiskiem, ale również całej gospodarki, ponieważ istotnie wpływa na spowolnienie jej rozwoju.

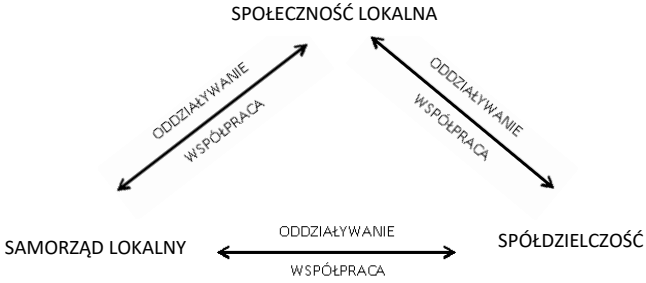
Spółdzielnię socjalną można również traktować jako zorganizowaną działalność prywatną prowadzoną dla dobra publicznego, która jest realizowana według strategii rynkowych, ale której głównym celem nie jest maksymalizacja zysku, lecz osiągnięcie określonych celów ekonomicznych i społecznych oraz która promuje innowacyjne rozwiązania problemów wykluczenia społecznego i bezrobocia [2, s. 12].

Aby przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego podejmują się wielu istotnych zadań. Funkcjonowanie spółdzielni socjalnych oraz sprawne wykonywanie powierzonych im zadań zależy

przede wszystkim od wsparcia finansowego oraz pozytywnej opinii środowiska, w którym działają.

Władze samorządowe oraz lokalne instytucje mogą inicjować i wspierać zakładanie spółdzielni socjalnych, dzięki temu mogą tworzyć miejsca pracy dla osób długotrwale bezrobotnych czy wykluczonych. Wiele instytucji mogłoby zlecać prace, w tym szczególnie prace społecznie użyteczne, które mogą być wykonane przez osoby o niskich kwalifikacjach [4, s. 396].

Dlatego ważne jest, aby społeczność lokalna, samorząd lokalny, członkowie spółdzielni, włączyli się i zaangażowali w rozwiązywanie problemów na szczeblu lokalnym (rys. 1).

Rysunek 1 – Współpraca na szczeblu lokalnym

Źródło: Opracowanie własne

Warto wspierać tego typu inicjatywy, gdyż spółdzielnie socjalne mogą przyczynić się do zmniejszania bezrobocia, wprowadzania osób niepełnosprawnych na rynek pracy, ograniczania ubóstwa, wykluczenia społecznego i uprzedzeń na tle rasowym. Spółdzielnie socjalne mogą być zakładane również przez uchodźców realizujących indywidualny program integracji.

Forma prowadzenia działalności gospodarczej przez spółdzielnie socjalne i zatrudniania osób wykluczonych jest przejawem innowacyjnego podejścia do rozwiązania problemów społecznych [5, s. 50].

Reasumujac, spółdzielnie socjalne są innowacyjną formą włączenia społecznego osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Władze lokalne, jak i cała społeczność poprzez współdziałanie mogą rozwiązać wiele problemów związanych z rozwojem na szczeblu lokalnym poprzez wykorzystanie między innymi spółdzielni socjalnych.

Literatura

1. Borzaga C., Santuari A., Przedsiębiorstwa społeczne we Włoszech. Doświadczenia spółdzielni socjalnych, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Pomocy i Integracji Społecznej, Warszawa 2005, s. 25.

2. Duraj J., Przesłanki powstania spółdzielni socjalnych w Polsce i zróżnicowanie przedmiotu ich działania, Acta Universitatys Lodziensis, Folia Oeconomica nr 272, 2012, s.12.

3. Kata R., Spółdzielczość w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej – stan i współczesne wyzwania. Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, nr 9, Bydgoszcz 2016, s. 67–86.

4. Kawa M., Kuźniar W., Spółdzielnie socjalne jako instytucje odpowiedzialności społecznej, [w:] Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, nr 48 (4/2016), Rzeszów 2016, s. 396.

5. Koptiew D., Puzio-Wacławik B., Spółdzielnia socjalna jako innowacyjna forma działalności w zakresie rozwiązywania problemów społecznych, [w:] Ekonomia Społeczna. Innowacyjnośc społeczna w Polsce, Kraków 2019, s. 50.

СЕКЦІЯ 2

ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

д. е.н., професор **Антонюк К. І.**
магістрант кафедри МЕВ **Васильченко К. І.**
бакалавр кафедри МЕВ **Міщенко С. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ НА СВІТОВОМУ РИНКУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Виступаючи важливим елементом механізму саморегулювання ринкової економіки і водночас конкретною формою її функціонування, полягаючи в суперництві між суб'єктами ринкової економіки за найкращі умови виробництва та вигідну позицію на ринку, конкуренція є тією ринковою силою, що забезпечує взаємодію попиту й пропозиції, яка урівноважує ринкові ціни. В процесі цієї так званої «гонки на виживання» кожна компанія намагається боротися за лідерство і підвищення конкурентоспроможності на світових ринках, через що може змінюватися як вартість продукції (у бік здешевлення або подорожчання), так, інколи, і її якість. Тобто, за нормальних обставин,конкуренція сприяє утриманню низьких ринкових цін, але зважаючи на те, що криза COVID-19 завдала хаосу на ринках у всьому світі, більшість суб'єктів господарювання пріоритетним для себе визначили орієнтацію на співпрацю. Величезний економічний вплив пандемії змусив уряди балансувати між захистом конкуренції,щоб запобігти надмірному зростанню цін, і наданням винятків з правил конкурентної боротьби для забезпечення виживання цілих секторів економіки. Деякі уряди для пом'якшення впливу пандемії на розвиток економіки ухвалили законодавство, що надає підприємствам окремих галузей привілеї функціонування[1].

У міру того, як пандемія перетворюється з кризи охорони здоров'я на економічну кризу, антимонопольні органи уважно стежать за розвитком ситуації на ринку і реагують відповідним чином. Вони стикаються з високими цінами на продукцію першої необхідності в різних країнах. Споживачі покладають надії на оголошення Великої Британії, Франції, Бразилії, Росії та Італії, які відстежують заяви про надмірне ціноутворення та можуть встановити ціновий контроль над товарами, що користуються підвищеним попитом, такими як маски та дезінфікуючі засоби для рук. В якості запобіжного заходу уряд Франції видав указ про регулювання цін на засоби для дезінфекції рук, щоб запобігти ситуації, коли роздрібні торговці та фармацевти зловживають зростанням цін. Конкурентні органи Кенії та Китаю суворо санкціонували роздрібних торговців, які встановлюють надмірні ціни на товари, що стосуються охорони здоров'я [2].

В Україні є всі необхідні передумови для формування ефективного конкурентного середовища: крім загальних вимог Конституції, прийнято низку важливих законів та створено відповідні державні органи, що мають опікуватися цими проблемами. Водночас поки що не можна стверджувати, що окреслені ними завдання нині виконуються повною мірою. В сфері конкуренції залишається дуже багато невирішених проблем, які, своєю чергою, є причиною більшості гострих кризових явищ в економіці.

Загальнополітичною проблемою нашої держави є недотримання вимог законодавства практично в усіх сферах суспільного виробництва. Переважна кількість законів відповідає європейському рівню, але мало хто дотримується їх вимог. Свідомо чи через незнання їх порушують підприємці, недостатню увагу цьому питанню приділяють державні органи, а суди, які повинні бути на варті дотримання законодавства, дуже часто самі ж їх і порушують. Це стосується, зокрема,системи оподаткування, інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, ліцензування, протекціоністської, митної, експортно-імпортної політики тощо[3].

Наразі карантин, закриття кордонів і самоізоляція населення призвели до паніки серед споживачів, зниження доходів і дефіциту основних груп товарів. Закономірно, що в цих умовах компанії адаптують бізнес-моделі для подолання наслідків економічної кризи.

Під час пандемії дотримання правил конкуренції,які покладають особливу відповідальність на підприємства та дотримання

яких в Україні забезпечують регулюючі органи, зокрема Антимонопольний комітет України,стає як ніколи важливим. Компанії повинні бути максимально обережні, вживаючи антикризові бізнес-рішення. Адже те, що на перший погляд може здатися розумним і практичним рішенням, може стати порушенням законодавства про захист економічної конкуренції.

Отже, в таких умовах посиленого контролю компанії повинні орієнтуватися на засади економіки здорового глузду під час встановлення своїх цін та на взаємодію з конкурентами. Тому вони мають проводити економічну та нормативну оцінку підвищення ціни та бути впевненими, що ціни обґрунтовані і не залежать повною мірою лише від одного з чинників ринкового середовища, наприклад, лише від поведінки конкурентів.

Література

1. Посилення конкуренції на світовому ринку в умовах пандемії COVID-19 та економічного спаду – Деніз Дрешлер.[Електронний ресурс]. Режим доступу:https://www. apk-inform. com/uk/exclusive/opinion/1520630.

2. Defending competition in the markets during COVID-19. [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://unctad. org/news/defending-competition-markets-during-covid-19.

3.Борисенко З. М. Проблеми створення конкурентного середовища в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ekmair. ukma. edu. ua/bitstream/handle/123456789/6751/Borysenko_Problemy_stvorennya_konkurentnoho. pdf?sequence=1&isAllowed=y.

д.е.н., професор **Антонюк К. І.**
Національного університету
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя
д. е.н., доцент **Венгерська Н. С.**
Запорізького національного університету
магістрант кафедри МЕВ **Олійніченко Я. С.**
Національного університету
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІННОВАЦІЙНА КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ

Управління корпоративною культурою в умовах стрімкого розвитку інновацій є одним із ключових завдань, що стоять перед керівниками компаній у всіх галузях та по всьому світу. Це обумовлене тим, що збереження чи збільшення частки ринку дедалі більше залежить від уміння керівництва створювати спеціальні умови для персоналу співробітників, які у своє чергу є гарантом процвітання та розвитку компанії. У свою чергу, формування середовища, сприятливого до інноваційної діяльності персоналу, є однією з головних умов її ефективної реалізації, тому інноваційна культура є головним елементом такого середовища, вона забезпечує сприйняття людьми інновацій, їх готовність та здатність створювати, підтримувати і використовувати інновації у всіх сферах.

Інноваційна культура є відносно новим поняттям, яке по-різному визначається різними науковцями. Відповідно до американського джерела MaRS [1] – найбільшим центром міських інновацій у Північній Америці, «культура інновацій – це середовище, яке підтримує творче мислення та сприяє отриманню економічної та соціальної цінності зі знань, і, роблячи це, створює нові або покращені продукти, послуги чи процеси». Культура, що сприяє інноваціям, корисна не тільки для прибутку компанії. Це також те, що цінують і керівники, і співробітники в своїх організаціях.

Інновації піддаються успіху, провокуючи організації постійно прагнути до вдосконалення та постійно шукати нові можливості. Розглянемо досвід побудови інноваційної культури найбільш відомих міжнародних компаній, зокрема Amazon , SpaceX , Apple і Salesforce.

Ці компанії впровадили інновації в свою структуру та впровадили інновації в культуру своєї організації.

1. Amazon – надає кожному співробітнику можливість впроваджувати інновації. Amazon було оголошено одним з найкращих робочих місць для інноваторів, оскільки вони дають можливість кожному співробітнику це робити. Організація створює інноваційну культуру, використовуючи унікальну систему подання ідей, яку вони називають форматом PRFAQ. Найкраща практика фундаментальної інноваційної культури полягає в тому, щоб надати вашим співробітникам можливості впроваджувати інновації та надати їм можливість поділитися своїми ідеями.

2. SpaceX і Tesla – винагорода за інноваційне мислення. Інноваційна культура SpaceX і Tesla походить від розуміння того, що інновації потрібно підтримувати, заохочувати та винагороджувати. Ілон Маск активно відлякує поведінку, яка не відповідає цій потребі. Винагорода за інновації як передовий досвід допоможе створити культуру інновацій і в кінцевому підсумку окупиться, коли інновації призводять до нового успіху.

3. Apple – прагнення до досконалості. Успіх Apple значною мірою залежить від їхнього підходу до інновацій. Компанія постійно вдосконалює свої існуючі продукти, що в кінцевому підсумку призводить до руйнівних інновацій. Візьмемо, наприклад, iPhone; найуспішнішим продуктом Apple стало те, що вони взяли їх існуючі продукти (iPod та iTunes) та поєднали їх із телефоном і камерою, що призвело до створення продукту, не схожого на будь-який інший того часу, що спричинило величезний зрив на ринку. Зосередженість Apple на внесенні невеликих покращень у свої існуючі продукти принесла дивіденди успіху їхнього бренду та лояльності клієнтів. Дозволяючи співробітникам постійно вдосконалювати свої процеси, розвивається не тільки культура інновацій, а й упорядкований і згуртований бізнес.

4. Salesforce – поставте потреби клієнта на перше місце та розвивайте зовнішні стосунки. Вся інноваційна стратегія Salesforce стала їх найбільшим надбанням і, безсумнівно, представляє культуру компанії. Їхні потреби клієнтів визначають не лише стратегію придбання, а й підхід співробітників до своєї роботи. У будь-якій інноваційній культурі потреби клієнтів мають бути в центрі уваги та інформувати про кожну інноваційну діяльність, до якої ваша організація прикладає свої зусилля. Компанія Salesforce стала лідером

у своєму сегменті, скориставшись цим підходом і шукаючи нові технології та послуги для своїх клієнтів.

Отже, компанії Amazon, Apple, SpaceX і Salesforce є одними з найуспішніших компаній у світі. Не варто сприймати як належне, що вони також є найбільш інноваційними у світі. Інновації мають потенціал для прискорення успіху вашої організації, але неможливо по-справжньому впроваджувати інновації, не виховуючи культуру інновацій, якої ваші співробітники можуть дотримуватися щодня. Ці передові практики інноваційної культури слід розглядати як спосіб створити безцінну та заангажовану робочу силу, яка забезпечує постійний успіх, шукає нові можливості та перемагає конкуренцію, щоб ваша організація могла досягти нових висот, незалежно від того, що принесе завтрашній день.

Література

1. The Top Four Culture of Innovation Best PracticesURL: https://www. qmarkets. net/blog/4-innovation-culture-best-practices-from-the-worlds-most-successful-companies/

2. Griffin, R. W. and Pustay, M. W. International Business: A Managerial Perspective, 8 th edition. Pearson. 2014.

3.Hill, Charles W. L. International business: competing in the global marketplace. 8 th ed. 2013.

д.е.н., професор **Антонюк К. І.**
магістрант кафедри МЕВ **Карпович К. С.**
бакалавр кафедри МЕВ **Кирилов М. М.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУТНОСТІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ СВІТОВИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Світові глобалізаційні процеси виступають характерною рисою сучасності, яка знаходить своє відображення майже в кожній сфері людської діяльності. Не є виключенням і сфера бізнесу, оскільки національні економіки все активніше інтегруються в спільну світову економіку, розвиток якої, в свою чергу, сприяє поглибленню

глобалізаційних тенденцій. Відзначаючи актуальність дослідження розвитку міжнародного бізнесу в умовах поглиблення інтернаціоналізації та інтеграції, доцільним вважаємо висвітлення особливостей трансформації його сутнісних ознак під впливом процесу глобалізації та встановлення їх особливостей для України.

Міжнародний бізнес дослідники Батракова Т. І. та Гайдай І. О. визначають як «взаємодію організацій різних форм власності <…>, які розташовані в різних державах, мета яких полягає в отриманні доходу саме за рахунок переважної вигоди міжнародних операцій у сфері ділових відносин». А його виникнення і подальший розвиток пов'язують з «розвитком та розширенням міжнародного поділу праці». Великий український бізнес автори називають «невід'ємною частиною світової економічної системи» [1]. Відтак, вітчизняним компаніям, які прагнуть масштабування і розвитку, варто спрямовувати свої зусилля на інтеграцію у світовий бізнес-простір.

Шабанов А. В. трактує міжнародний бізнес як «ділову взаємодію приватних фірм або їх підрозділів, які знаходяться у різних країнах». Міжнародний бізнес отримує вигоду саме через можливість інтернаціональної торгівельної діяльності, що значно перевищує кількість переваг для всіх учасників таких процесів порівняно з веденням бізнесу тільки всередині своїх країн [2]. Відповідно, актуалізується питання долучення (у тому числі представників бізнес-середовища України) до міжнародної ділової етики і ділових стандартів.

Гріффін Р. розглядає міжнародний бізнес як такий, в якому ділові операції здійснюються партнерами з різних країн світу. Як приклад такої ділової діяльності дослідник наводить закупівлі сировини і матеріалів в одній країні з їх транспортуванням в іншу країну, де їх піддають обробці або здійснюють збирання певної продукції. Ще одним прикладом міжнародної бізнес-діяльності є транспортування готової продукції з однієї країни в іншу з метою її продажу в системі роздрібної торгівлі [3]. В цьому контексті можна зробити висновок про існування системи світової логістики, межі якої часто умовні, та, відповідно, Україна є її елементом. Також слід зазначити, що подібне є характерним для сфери маркетингових комунікацій і, в першу чергу, під час використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Це, з одного боку, забезпечує підвалини для активної присутності вітчизняних компаній

на глобальному ринку, а з іншого, сприяє підвищенню рівня конкуренції та зміні правил та умов конкурентної боротьби.

Михайлова Л. І. та Юрченко О. Ю. вважають зовнішньоекономічну діяльність «складовою суспільного розвитку країн». Вчені описують міжнародну бізнесову реальність як таку, що «забезпечує імпорт та експорт товарів, сировини, послуг» [4]. Таке визначення зовнішньоекономічної діяльності говорить про кореляцію економіки країни з її загальним розвитком. Тому, важливим завданням України є встановлення тісних взаємовигідних зв'язків з іншими державами для того, щоб зменшити рівень негативного впливу глобалізаційних процесів на економіку країни.

Глобалізацію Гріффін Р. визначає як «неперервний, стійкий процес інтеграції ринків, суверенних держав і технологій, який дозволяє окремим особам, корпораціям і суверенним державам швидше, ніж будь-коли, з мінімальними витратами встановлювати глибші контакти з партнерами, які знаходяться по всьому освіту» [3]. Отже, глобалізація ринку зумовлює його мобільність і адаптивність. За останні десятиліття масштаби міжнародної підприємницької діяльності суттєво збільшилося, що дає змогу говорити про «еру глобалізації». Активна інтеграція світової економіки пов'язана з низкою факторів: активізацією підприємницької діяльності на так званих «відкритих» ринках, зменшилося втручання держави в економічні питання, прискорився приватизаційний процес. Також необхідно відзначити важливу роль технічного прогресу у прискоренні і поглибленні такої інтеграції, зокрема – появи мережі Інтернет. Варто додати, що доступність товарів та послуг, істотно змінила самовідчуття українських громадян, зробила їх ближчими до західного світу. Тобто вплив глобалізаційних процесів відчувається як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках держав.

Підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що міжнародний бізнес є важливим елементом світових глобалізаційних процесів, розвиток якого зумовлений необхідністю пошуку нових ринків збуту, загальною технологізацією сучасних бізнес-процесів та використанням компаніями їх ключових компетенцій за кордоном. Світова глобалізація сформувала спільне бізнес-середовище і ділову культуру, знання яких є необхідною умовою для ефективної інтеграції компаній у міжнародний економічних простір. З огляду на актуальність заявленої проблематики, вона потребує подальшого комплексного дослідження.

Література

1. Батракова Т. І., Гайдай І. О. Розвиток міжнародного бізнесу в умовах глобалізації. Інфраструктура ринку. 2019. № Вип. 30. С. 15–20.
2. Шобанов А. В., Аникеева-Науменко Л. О. Международный бизнес: Учебн.пособ. для бакалавров по направлению «Экономика». М.: МГУПС (МИИТ), 2015. 117 с.
3. Гриффин Р., Пастей М. Международный бизнес. 4-е изд. / Пер. с англ. под ред. А. Г. Медведева. СПб.: Питер, 2006. 1088 с.
4. Михайлова Л. І., Юрченко О. Ю., Данько Ю. І., Михайлов А. М. міжнародний менеджмент: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 200 с.

д.е.н., професор **Антонюк К. І.**
магістрант кафедри МЕВ **Мелещенко Р. А.**
бакалавр кафедри МЕВ **Таратута А. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Оскільки завдання фіскальної політики полягає у формуванні оптимального обсягу і структури державних видатків, то кожний уряд розвинутих країн намагається забезпечити високий рівень зайнятості населення, стримує інфляцію та інші негативні економічні явища, які шкодять збалансуванню державного бюджету. Класичними заходами фіскальної політики для боротьби з інфляцією,виходячи з теорії М. Фрідмана, є зниження обсягу грошей в обороті, високий відсоток на банківські кредити,жорстка фіскальна політика для всіх резидентів країни, від корпорацій до малого та середнього бізнесу, високі податки на прибутки багатих громадян країни, контроль за цінами на найбільш необхідні продукти харчування, захист найменш захищених верств населення за допомогою державних субсидій. Таким чином, у зв’язку з тим, що уряд регулює сукупний попиті реальний національний дохід, розвиток фіскальної політики набуває особливої актуальності.

В Україні на теперішній час не відбувається суттєвих зрушень у напряму вдосконалення фіскальної політики, як наслідок – відсутня унормована податкова система, а значна частка українців перебуває за межею бідності.

Серед факторів, що заважають ефективному функціонуванню української податкової системи,можна назвати: складність системи адміністрування, ухилення від сплати податків, високий рівень податкового навантаження на бізнес (35%), що спричиняє існування тіньового сектору економіки, велике податкове навантаження на фонд оплати праці, нераціональний розподіл податків між державними і місцевими бюджетами, безсистемна та велика кількість соціальних пільг, нестабільність податкового законодавства.

Основні недоліки фіскальної політики України полягають у слабкому фіскальному менеджменті, негнучких видатках, у швидкому зростанні бюджетних зобов'язань, постійному коригуванню бюджетних ресурсів.

У сучасних умовах удосконалення фіскальної політики України має бути спрямоване на: побудову конкурентоспроможної соціально-орієнтованої ринкової економіки,інтегрованої до ЄС на паритетних засадах; розвиток економіки знань та послуг за умови збільшення сукупних податкових надходжень до всіх рівнів бюджетів та державних цільових фондів; баланс інтересів держави та платників податків [1].

Усі ці фактори ускладнюють розвиток фіскальної політики України в довгостроковій перспективі. Для того, щоб досягти впорядкованої податкової системи, потрібно подолати вищезазначені негативні фактори.

На відміну від України фіскальна політика ФРН має складний та багатоступеневий характер розподілу усієї сукупності податкових надходжень між різними бюджетами, проте ця система забезпечує ефективне вертикальне та горизонтальне фінансове вирівнювання, метою якого є гармонізація можливостей соціально-економічного розвитку всіх регіонів [2]. Значна роль у такому вирівнюванні належить податку на додану вартість (близько 30% бюджетних доходів), а також частці відрахувань залежно від податкового потенціалу земель-донорів і дотаційних земель.

До інших федеральних податків,що формують державний бюджет можна віднести: акцизи на нафтопродукти; тютюнові та

спиртогорілчані вироби; страховий податок, податок на власників автомобілів; майновий; на спадщину і дарування; акциз на пиво. До общинних належать промисловий і поземельний податки [1]. Для малого бізнесу Німеччини створено програму негайної допомоги на суму 50 млрд євро разових виплат [2]. Відповідні кошти спрямовані на надання одноразових грантів для покриття витрат протягом трьох місяців, повернення грантів не передбачено.

Отже, говорячи про повільний розвиток фіскальної політики України, ми безсумнівно ладні спиратися саме на досвід Німеччини. А саменам потрібно налагодити горизонтальну та вертикальну систему фінансового вирівнювання усієї сукупності податкових надходжень, забезпечити гармонізацію можливостей соціально-економічного розвитку регіонів, посилити роль податку на додану вартість та його адміністрування для поповнення регіонального та державного бюджетів. Також, доцільно б було дослідити досвід інших розвинених країн щодо вирішення проблемних питань удосконалення державної політики.

Література

1. Вектори розвитку сучасної фіскальної політики України. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://Inter-nauka. com (дата звернення 31.01.2020).

2.Combatingthecoronavirus: Germanya dopts the largest assistancepackageinits history [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www. bundesfinanzministerium. de/Content/EN/Standardartikel/Topics/Priority-Issues/Corona/2020-03-25-combating-the-corona-virus. html.

д.е.н., професор **Антонюк К. І.**
магістрант кафедри МЕВ **Фєногєнов А. А.**
бакалавр кафедри МЕВ **Іванов Б. Р.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ

Вільна торгівля завжди відігравала суттєву роль в економіці країн та світу в цілому. В нашому світі є багато зон вільної торгівлі, створених для зменшення або скасування митних зборів і податків та

інших торгових бар'єрів для продукції певних країн. Як приклади можна назвати такі зони вільної торгівлі або відповідні угоди, як: Північно-американська зона вільної торгівлі (НАФТА), Європейська асоціація вільної торгівлі, Центрально-європейська угода про вільну торгівлю, Австралійсько-Новозеландська торговельна угода про поглиблення економічних зв'язків та іні.

Згідно опитування WallStreetJournal (2016), більшість громадян США підтримують вільну торгівлю із закордонними країнами на противагу 38 %, які вважають це негативним для держави [1]. Прикладом позитивного впливу зон та угод про вільну торгівлю може бути той факт, що в межах угоди НАФТА, підписаної між США, Канадою і Мексикою у 1994 р., сукупний обсяг виробництва в економіці Північної Америки склав 17 трлн дол. США. За даними Національної асоціації NAM, економіки всіх трьох країн збільшилися вдвічі в рамках НАФТА, що характеризується як рекордний рівень виробництва в кожній країні [2]. До того ж, наприклад, в США відбулось чотириразове збільшення експорту товарів. Також одним з поштовхів розвитку вільної торгівлі стало Транстихо-океанське партнерство, угода між 12 країнами Азії та Західної півкулі, підписана в 2016 р. під керівництвом США для поглиблення економічної взаємозалежності.

У Німеччині на основі вдалого використання переваг глобалізації, на даний час експорт товарів і послуг становить приблизно половину доданої вартості країни. Кожне четверте робоче місце залежить від експорту, що є ще більш справедливим для промисловості. В той же час окрім експорту, Німеччина як країна-виробник сильно залежить від недорогого, якісного імпорту. За даними Всесвітньої організації торгівлі, у 2015 р. близько 25 % доданої вартості німецького експорту товарів було безпосередньо віднесено до іноземних постачальників; у 2017 р. 46,5 % німецького товарного експорту та 51,6 % імпорту товарів були представлені проміжними продуктами [3].

Як США та Німеччина, Україна має багато торгівельних союзів, 16 з яких являються договорами про вільну торгівлю. За цими договорами наша країна має відносини вільної торгівлі з 45 країнами світу. На сьогодні договір про вільну торгівлю з ЄС, підписаний у 2016 р., є одним із найбільш значущих союзів для нашої економіки. Одразу після першого року вільної торгівлі експорт товарів до ЄС зріс

на 2,4 % і становив 37,3 % від загального обсягу експорту; імпорт у той же час зріс ще більшими темпами – на 7,9 %, склавши 43,8 %в структурі вітчизняного імпорту. Проте, в 2018 р. експорт товарів знизився до 18 604,9 млн дол. США, а імпорт – до 23 859,7 млн дол. США [4].

Як висновок, можна сказати, що вільна торгівля – це важливий аспект у розвитку економіки країни, який також впливає на її соціальний розвиток та довгострокове планування. Україна має власну спеціалізацію на світовому ринку та налагоджені торговельні зв'язки з іншими державами. Проте замість експорту сировини (насамперед, зерна, лісу та природних копалин нашій країні доречніше виробляти власну продукцію – кінцевий (бажано високотехнологічний) товар, який окрім зміни структури експорту сприяв би імпортозаміщенню та переведенню виробництва вітчизняних товарів на світовий ринок. Це в умовах економіки здорового глузду, чесної та здорової конкуренції на світовому ринку, налагодження зв'язків з іншими країнами для експортування продукції забезпечуватиме зростання, зміцнення та стабілізацію економіки України на основі реалізації її величезного потенціалу.

Література

1. Murray M. Majority of Voters Support Free Trade, Immigration: Poll [Електронний ресурс]. 2016. Режим доступу: https://www. nbcnews. com/storyline/2016-conventions/majority-voters-support-free-trade-immigration-poll-n611176.

2. Factson NAFTA recent development. [Електронний ресурс]. 2021. Режим доступу: http://www. naftanow. org/facts/default_en. html.

3. Бедратенко О. Торгівля зі США: чи повторить Україна шлях Японії та Південної Кореї? [Електронний ресурс]. 2021. Режим доступу: https://ukrainian. voanews. com/a/viln-torhivlja-ssha/6231128.html.

4. Germany in World Trade: A Clear Winner of Globalisation [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу: https://english. bdi. eu/ article/news/germany-in-world-trade-a-clear-winner-of-globalisation/.

д.е.н., професор **Бабець І. Г.**
Центрально-український національний
технічний університет, м. Кропивницький

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Глобалізаційні процеси здійснюють неоднозначний вплив на економічну безпеку регіонів України, що проявляється як в позитивних ефектах для національних виробників товарів та послуг через розширення ринків збуту та отримання доступу до дешевших сировини і матеріалів, так і у негативних – загострення конкуренції внаслідок надмірної відкритості внутрішнього ринку та застосування розвиненими країнами «подвійних стандартів» в міжнародній торгівлі по відношенню до українських товарів.

У зв'язку з цим, участь України у міжнародному поділі праці, ефективність якої визначається спеціалізацією регіональних економік, повинна відбуватися з урахуванням національних інтересів та узгоджених з ними інтересів регіонального рівня, що формуються під впливом зовнішньоекономічних чинників та потребують активізації використання ендогенних ресурсів розвитку. Необхідність зміцнення економічного потенціалу регіонів та його ефективного використання як основи протидії загрозам зовнішнього середовища обумовлює актуальність ідентифікації зовнішньоекономічних чинників, оцінки та прогнозування їх впливу на стан економічної безпеки регіонів України.

Розглядаючи систему економічної безпеки регіону як сукупність її основних складових, на кожну з яких зовнішньоекономічні чинники здійснюють різний вплив, необхідно виділяти первинні та вторинні ефекти взаємодії регіональної економіки з зовнішнім середовищем. Очевидно, що вплив зовнішньоекономічних чинників буде більше відчутним для виробничої, науково-технологічної, інвестиційної та зовнішньоторговельної складових економічної безпеки регіону, та менш відчутним – для інших (фінансова, соціальна, енергетична).

Отже, первинні ефекти обумовлені безпосереднім впливом зміни кон'юнктури зовнішніх ринків, ступенем реалізації договорів

про міжнародне міжрегіональне співробітництво, участю регіону в міжнародному обміні технологіями та торгівлі високотехнологічною продукцією, і проявляються, насамперед, у структурних зрушеннях в економіці та поступово змінюють структуру зовнішньої торгівлі регіону. Вторинні ефекти виникають в результаті опосередкованого впливу зовнішньоекономічних чинників на ті складові економічної безпеки регіону, з якими вони прямо не пов'язані.

Поглиблення виробничої кооперації промислових підприємств в рамках міжнародного співробітництва регіону безпосередньо впливає на виробничу безпеку і виявляється в таких первинних ефектах, як збільшення обсягів реалізованої промислової продукції та підвищення рівня її наукомісткості. Своєю чергою, нарощення обсягів промислового виробництва та збільшення продукції з високою часткою доданої вартості є передумовою підвищення рівня життя населення, що розглядаємо як вторинний ефект впливу зовнішньоекономічних чинників, який зміцнює соціальну безпеку регіону, водночас, посилюючи фінансову безпеку завдяки збільшенню обсягів податкових надходжень до місцевих бюджетів. Впровадження новітніх технологій промисловими підприємствами та налагодження випуску інноваційної продукції безпосередньо сприяє зміцненню виробничої та зовнішньоторговельної складових безпеки регіону, а опосередковано, в результаті застосування енергозберігаючих технологій, покращує стан енергетичної безпеки.

З огляду на взаємозв'язки між складовими економічної безпеки регіону зауважимо, що стан зовнішньоторговельної складової, з одного боку, відображає безпосередній вплив зовнішньоекономічних чинників, які характеризують зовнішні загрози і можливості для розвитку економіки регіону. Зокрема, активне впровадження нових технологій та збільшення частки високотехнологічної продукції у загальних обсягах промислового виробництва можливе завдяки використанню таких зовнішніх чинників, як обмін технологіями та кваліфікованими кадрами в межах поглиблення міжнародної кооперації промислових підприємств.

З іншого боку, рівень зовнішньоторговельної безпеки регіону визначається здатністю економіки вчасно і адекватно реагувати на виклики зовнішнього середовища, що залежить від стану виробничої, інвестиційної та науково-технічної складових безпеки і потребує здійснення істотних структурних змін в економіці на основі підтримки

розвитку видів економічної діяльності з високим рівнем доданої вартості, створення інституційних умов для інвестування у науково-технічну та інноваційну діяльність.

Таким чином, зміцнення зовнішньоторговельної безпеки залежить від здатності регіону мінімізувати зовнішньоекономічні загрози та використати зовнішні можливості для підвищення рівня виробничої, інвестиційної, науково-технічної складових економічної безпеки, що позитивно впливає на забезпечення життєздатності та розвиток адаптивного потенціалу регіону. При цьому, саме динаміка рівня зовнішньоторговельної складової економічної безпеки дозволяє оцінити зміни міжнародної конкурентоспроможності регіону, ступінь його інтегрованості у міжнародні господарські зв'язки та адаптивність регіональної економічної системи до змін у зовнішньому середовищі.

к.н. з. держ. упр., доцент **Балабанова Н. В.**
Маріупольський державний
університет, м. Маріуполь

ІНКЛЮЗИВНИЙ ВИМІР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

Питання інклюзивності є відносно новим в українській економічній науці, проте характеризується постійно зростаючим інтересом до дослідження процесів інклюзивного зростання та розвитку економіки. Малі та середні підприємства (МСП) є основою будь-якої національної економіки, а економіка з високою часткою малих та середніх підприємств користується такими перевагами, як інклюзивне та стале економічне зростання, засноване на знаннях та інноваціях.

Мале і середнє підприємництво сприяє створенню нових робочих місць, зростанню валового внутрішнього продукту, а також стимулюванню розвитку конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу економіки. Проте роль МСП у міжнародній торгівлі значно менша за їхню роль у національних економіках, і зміни в цьому плані доволі повільні. Загалом у світі на сектор малого та середнього підприємництва припадає близько 50% ВВП, 60% зайнятості, 30% експорту та 10% міжнародних інвестицій [1].

Наразі в Україні доступ представників малого та середнього підприємництва на зовнішні ринки є обмеженим. На цей сектор за результатами 2019 р. припадало лише 29,5% загального обсягу українського експорту. Причому 55% цього обсягу припадає на середні підприємства (табл. 1).

Таблиця 1 – Експорт та імпорт товарів суб'єктів малого та середнього підприємництва України, 2019 р. (%)

Найменування за КВЕД	Мікропідприємства		Малі підприємства		Середні підприємства	
	у % до загального обсягу імпорту	у % до загального обсягу експорту	у % до загального обсягу імпорту	у % до загального обсягу експорту	у % до загального обсягу імпорту	у % до загального обсягу експорту
Усього	13,30	5,40	18,80	7,80	21,40	16,34
Сільське, лісове та	6,9	4,6	24	13,0	27,2	26,8
Добувна	1,1	0,1	1,7	0,3	11,3	3,2
Переробна	1,8	1,2	6,5	4,3	15,5	12,3
Постачання	38,3	24,3	20,5	2,8	3	53,5
Водопостачання;	5,2	5,5	16,8	19,8	3,9	60,6
Будівництво	19,7	26,1	35,3	22,8	20,6	21,0
Оптова та	18	11,4	26,5	14,0	28,6	24,9
Транспорт,	20	22,0	25,7	15,2	22,1	15,9
Тимчасове	8,8	28,3	51,6	6,3	6,8	42,4
Інформація та	6,9	13,0	11,4	50,3	31,8	27,9
Фінансова та	6,7	0,3	4,1	0,0	9,4	–
Операції з	33,3	21,1	34,4	24,8	25,2	26,5
Професійна,	1,9	3,9	4,4	5,2	2,1	4,5
Діяльність у сфері	54,6	61,7	13,3	12,8	18,9	16,4
Освіта	20,6	4,7	45,1	2,4	33,9	45,3
Охорона здоров'я	17,9	8,9	28,2	86,5	38,7	3,0
Мистецтво, спорт,	73,1	21,5	5,5	49,1	13,3	21,8
Надання інших	38,1	9,0	21,6	19,3	22,4	18,4

Розраховано та складено на підставі [2]

Ці та інші дані свідчать про те, що масштаби експортної діяльності українських МСП є відносно невеликими, а експортний потенціал МСП далеко не розвинутий. Незважаючи на це, частка малого та середнього бізнесу у вартості експорту за останнє десятиріччя зросла вдвічі (14,5% від загального експорту країни у 2012 р.).

Така ситуація пов'язана з низкою причин та перешкод, зокрема, з ефектом масштабу, транзакційними витратами, бюрократичними процедурами, обмеженим доступом до фінансування, аналізом зарубіжних ринків, визначенням бізнес-можливостей за кордоном, неналежними технологіями виробництва, непередбачуваний характер торговельної політики (як України, так і країн-партнерів) та ін.

За даними рейтингу Світового банку «Doing Business», який оцінює простоту ведення підприємницької діяльності за десятьма показниками у 190 країнах світу, Україна за результатами 2020 р. займає 64 позицію [3], що в цілому характеризує позитивні зміни розвитку бізнесу. Проте незважаючи на позитивну динаміку, конкурентоспроможність української економіки суттєво не зросла: це випливає зІндексу глобальної конкуренто-спроможності, який адмініструється Всесвітнім економічним форумом. Так, протягом останніх 4 роківпозиція України коливалась на рівні 80 місця,що опосередковано може свідчити пронеобхідність розблокування конкурентних можливостей МСП, яке фактично виступає вякості рушійної сили економіки [4].

Також згідно з розрахованим ОЕСР індексом економічної політики в сфері МСП за результатами 2020 р. (незважаючи на суттєві покращення порівняно з 2016 р.), Україна відносно інших країн Східного партнерства відстає за переважною більшістю показників – інноваційною політикою, інституційною структурою, операційним середовищем, процедурами відновлення платоспроможності, послугами з розвитку бізнесу, доступу до фінансів, публічними закупівлями та навичками представників малого та середнього бізнесу [5].

Виходячи з цього, Україна передусім потребує спрощення регуляторних процедур торгівлі, поліпшення інституційного середовища, що сприятиме зростанню інвестиційної привабливості економіки та загального технологічного рівня виробництва та якості товарів.

Література

1. Політика сприяння експорту МСП в Україні: матеріали круглого столу. URL: http://www. ier. com. ua/ files/publications/ Policy_papers/IER/2016/LEV/Krinitsyn_SME_Export_Promotion. pdf(дата звернення: 02.10.2021).
2. Державна служба статистики України. URL: http://www. ukrstat. gov. ua(дата звернення: 01.10.2021).
3. Аналітичний огляд «Місце України у рейтингу світового банку «DoingBusiness». URL: https://www. me. gov. ua/ Documents/Print?lang=uk-UA&id=9 cd60 d26-fa44-481 c-bb2 a-1 b28 c713081 f(дата звернення: 01.10.2021).
4. Великі проблеми малого бізнесу: системний звіт. URL: https://boi. org. ua/media/uploads/system_bigproblemssmalbusiness/3_2020_system_ua. pdf(дата звернення: 30.09.2021).
5. Індекс політики у сфері МСП: країни Східного партнерства 2020. Оцінка стану реалізації Акту про малий бізнес для Європи. URL: https://www. oecd. org/global-relations/SMEPI-EaP-2020-Ukraine. pdf(дата звернення: 02.10.2021).

д.е.н., професор **Булатова О. В.**
к.е.н., доцент **Марена Т. В.**
Маріупольський державний університет, м. Маріуполь

ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Сучасний світовий фінансовий ринок розвивається під впливом численних чинників та детермінант, які викликають його трансформаційні зрушення, призводячи до якісних змін як у національних фінансових системах, так і у світовому фінансовому середовищі в цілому. Мова йде про такі глобальні тенденції та закономірності, як зростання рівня фінансової глибини економіки; формування нових центрів глобального фінансового впливу; регіоналізація світового фінансового простору; зростання впливу транснаціональних банків на фінансових ринках; віртуалізація і

цифровізація фінансових операцій; впровадження принципів інклюзивності у фінансовий сектор. Водночас, ряд глобальних тенденцій мають характер справжніх викликів, розхитуючи фінансові ринки та унеможливлюючи їх стійкий розвиток, а саме: періодичне загострення фінансових криз, набуття ними глобальних масштабів; зростання невизначеності та нестабільності світової фінансової кон'юнктури; загострення конкурентної боротьби за фінансові ресурси, відповідне зростання нерівномірності їх просторового розподілу; підвищення схильності економік до ефекту «фінансового зараження»; активізація кіберзлочинів у фінансовому секторі як наслідок його швидкої цифровізації тощо.

Серед якісно нових вимірів глобального економічного розвитку особливе місце посідає концепція інклюзивності. Принципи інклюзивності сьогодні поширюються на усі сфери та рівні суспільно-економічних відносин і, зокрема, знаходять відображення у змінах структури, суб'єктного складу та переліку операцій світового фінансового ринку. Дослідження особливостей впливу принципів інклюзивності на глобальне фінансове середовище дозволило виділити наступні прояви інклюзивності у розвитку світового фінансового ринку, які призводять до його трансформаційних зрушень: суб'єктно-споживча, операційно-сегментна та просторова інклюзивність.

Суб'єктно-споживча інклюзивність передбачає розширення кола суб'єктів, що залучені до фінансових операцій, і охоплює як у цілому учасників фінансових угод (покупців та продавців фінансових активів), так і споживачів (зокрема, роздрібних) фінансових послуг. У традиційному вигляді фінансова інклюзивність трактується саме як доступність фінансових послуг для усіх категорій споживачів [2, с. 9]. У цьому контексті світовий фінансовий ринок загалом характеризується поступовим спрощенням доступу роздрібних споживачів до фінансових послуг, хоча ситуація у країнах світу є достатньо диференційованою. З іншого боку, суб'єктна інклюзивність також виявляється у покращенні доступу різних суб'єктів до участі у фінансових операціях. Прикладом зазначеного прояву інклюзивності є активне залучення фізичних осіб до операцій на валютному ринку, зокрема, через систему торгівлі Forex.

Операційно-сегментна інклюзивність виявляється у диверсифікації фінансових операцій і послуг, у появі нових фінансових послуг та відповідно у формуванні нових сегментів у структурі світового фінансового ринку. Так, якісно новими сегментами фінансового сектору сьогодні є сегмент операцій з криптовалютами, а також Fintech, який передбачає застосування новітніх технологій для покращення фінансової діяльності [3]. Між іншим, завдяки розвитку галузі Fintech спостерігається диверсифікація можливостей інвестування, оскільки потенційні інвестори, у тому числі банки, вкладають кошти у придбання стартапів Fintech, а також відбувається зростання конкуренції у фінансовому секторі, що потенційно може призвести до покращення якості фінансових послуг.

Просторова інклюзивність фінансового сектору визначається змінами у позиціях регіонів світового господарства у глобальній фінансовій системі, що знаходить відображення у регіональному перерозподілі глобальних фінансових активів та зрушеннях у конкурентних позиціях регіонів на світовому фінансовому ринку [1, 4]. Також просторова інклюзивність охоплює процеси зростання ролі країн, що розвиваються, у світовій фінансовій системі. Хоча переважна частка глобальних фінансових активів традиційно зосереджена у розвинутих країнах, з часом відбувається поступове збільшення фінансових ресурсів, які припадають на економіки, що розвиваються.

Таким чином, прояви інклюзивності сьогодні спостерігаються у різних аспектах функціонування світового фінансового ринку, якісно змінюючи його суб'єктну структуру, сприяючи формуванню конкурентного середовища, підвищуючи доступність фінансових послуг для різних категорій споживачів, створюючи умови для диверсифікації фінансових операцій, забезпечуючи включення різних соціально-економічних груп країн та регіонів світового господарства до світової фінансової системи.

Література

1. Булатова О., Марена Т. Зрушення регіональної структури світового фінансового ринку. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2019. С. 67–78.

2. Дудинець Л. А., Верней О. Є. Фінансова інклюзивність та її детермінанти. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. Вип. 2. С. 8–13.

3. Луців Б. Л. FinTex в системі фінансової інклюзивності. Світ фінансів. 2018. №4(57). С.110–120.

4. Bulatova O., Shabelnyk T., Marena T., Reznikova N. Influence of Regional Financial Market Models on the Structure of Global Financial Assets. Advances in Economics, Business and Management Research: Proceedings of the 6 th International Conference on Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management (SMTESM 2019). Atlantis Press. 2019. Vol. 95. P. 281–285.

аспірант кафедри ЕП **Винник Р. Ю.**
Університет державної фіскальної
служби України, м. Ірпінь

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Внаслідок глобалізації відбулось загострення економічних дисбалансів, що проявляється в економічній та політичній нерівності та соціальних проблемах. У Доповіді про світову нерівність, що була опублікована у 2018 році зазначається, що нерівність доходів зросла майже в усіх регіонах світу за останні десятиліття, але з різною швидкістю. Той факт, що рівні нерівності різні серед країн, навіть коли країни мають однаковий рівень розвитку, підкреслює важливу роль, яку національна політика та інституції відіграють у формуванні нерівності. [2] Виходячи з цього, необхідним є переосмислення на державному рівні регулятивної політики та формування інклюзивної економіки за участю державного регулювання.

Для реалій сьогодення України активно розробляють наукове підґрунтя вітчизняні вчені: А. Базілюк, О. Жулин, О. Прогнімак та інші, які визначають різні підходи до обґрунтування важливості інклюзивного розвитку як основи перспективного соціально-економічного росту країни через залучення всіх елементів суспільства.

Регулювання інклюзивної економіки ґрунтується на пріоритетах людського розвитку, від ефективності якого залежить і економічний розвиток держави. [4]

Впровадження інклюзивної моделі економіки є задачею складною та комплексною. Однак саме такий підхід може врівноважити інтереси держави, бізнесу та трудових ресурсів, стати основою нової успішної країни. На нашу думку, ініціатором розробки та впровадження інклюзивної моделі економіки має стати держава за широкої підтримки наукових та експертних кіл [5].

Актуалізується роль державної політики в розбудові економіки на засадах інклюзивної економічної моделі. Україна робить лише перші кроки щодо створення інклюзивної економіки, важливу роль повинна відіграти у цьому процесі Національна економічна стратегія України до 2030 року, яка містить основні стратегічні напрямки створення інклюзивної економіки до яких належать: освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та забезпечення рівних прав і можливостей для всіх членів суспільства.

Вирішальне місце серед складових державного забезпечення інклюзивного зростання й забезпечення соціальної рівності, справедливого розподілу ресурсів належить фіскальній політиці. Остання може впливати на доходи населення прямо, через регулювання обсягу особистих доходів індивіда, а також опосередковано, через посилення конкурентоспроможності економіки, створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності, а отже, зростання зайнятості та рівня трудових доходів громадян. На перший план під час реформ у царині оподаткування виходять простота процедур виконання податкових зобов'язань, встановлення правил оподаткування, адекватних до економічних реалій.

Таким чином, у майбутньому головна проблема України буде полягати не в тому, щоб досягти високого зростання в наступному році або протягом декількох років, а, скоріше, в тому, щоби зробити економічне зростання швидшим, тривалим і більш інклюзивним.

В Україні інклюзивний розвиток економіки стримується негативним відхиленням основних показників, які характеризують якість життя населення, від стандартів інклюзивного розвитку, визначених. З урахуванням сучасних викликів глобалізації політика держави повинна бути спрямована на забезпечення довгострокової, стійкої, інклюзивної та гендерно-чутливої політики.

Література

1. Базилюк А. В., Жулин О. В. Інклюзивне зростання як основа економічного розвитку // Економіка та управління на транспорті. – 2015. – Вип. 1. – С. 19–29.

2. Прогнімак О. Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди і перспективи // Економічний вісник Донбасу. – 2018. –№ 1 (51). – С. 187–197.

3. Бучинська Т. В. Взаємозв'язок між інклюзивним розвитком економіки держави та формуванням універсальних компетентностей людини. Ефективна економіка. 2018. № 6. – URL: http://www. economy. nayka. com. ua/?op=l&z=6414

4. Опалько В. В. Соціально-економічна нерівність і формування нової парадигми інклюзивного розвитку в Україні. Причорноморські економічні студії. 2019. Випуск 38–2. С. 63–64.

5.Europe 2020. Priorities. European Commission. http://ec. europa. eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_ en. htm

к.г.н., доцент **Герасименко Т. В.**
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», м. Дніпро

ОРІЄНТИРИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ЗБІЛЬШЕННЯ ТРАНСАКЦІЙНОГО СЕКТОРА

Глобалізаційні виклики сьогодення потребують необхідних змін у пріоритетах розвитку національних економік у напряму забезпечення їх інклюзивності. Доки інноваційний тиск і кількість трансакцій не бралися до уваги під час аналізу процесів виробництва людського капіталу, якісні параметри розвитку економіки, як правило, являли собою показники демографії, зайнятості та продуктивність реального (трансформаційного) сектора [2]. Метою розвитку економіки визнавалося підвищення валового внутрішнього продукту на душу населення. Потім стало зрозуміло, що показники економічного зростання слабо пов'язані з якістю життєвого рівня населення в цілому. Надалі було встановлено, що економічний

розвиток має включати в себе не стільки економічне зростання, скільки супроводжуватися модернізацією структури економіки, що відображає зміни в співвідношенні галузей і характеру трудових процесів.

У ці зміни були включені зрушення в структурі зайнятого населення у бік трансформаційного сектора, розвитку громадського та ринкового трансакційного секторів, у способах отримання додаткової вартості та інше. З розвитком трансакційного сектора модернізація виробничої сфери в розвинених економіках перестала бути актуальною, а разом з нею на периферію дослідного поля перемістився і критерій зростання зайнятості в промисловості, знижуючи значення державного управління.

До процесу інклюзивного розвитку повинні бути залучені всі сектори економіки (не тільки промислові галузі) та всі складові інфраструктури країни, тим більш що трансакційний сектор економіки України має зростаючу тенденцію.

Основні трансакційні галузі (ринковий трансакційний сектор): фінанси та операції з нерухомістю; банківська справа і страхування; правові послуги; оптова та роздрібна торгівля; транспортні послуги. Трансакційні витрати в громадському секторі – це похідні від інститутів, які забезпечують здійснення трансакцій.

У результаті аналізу статистичних даних за 2015–2020 рр. виявлено, що вже з 2019 р. темпи зростання трансакційних витрат були набагато вищі за темпи зростання трансформаційних витрат у масштабах економіки України. Отже, у процесі ринкових перетворень у національній економіці України відзначаються специфічні фактори росту трансакційних витрат.

Згідно з макроекономічними статистичними даними частка трансакційних витрат за аналізований період збільшилася з 40 до 50 % від ВВП у результаті зростання частки трансакційних послуг приватного сектора з 29 % у 2015 р. до 35 % у 2020 р., а державного сектора – з 11, 5 % у 2015 р. до 14,2 % у 2020 р., що в сумі становить оцінку сукупного обсягу трансакційних витрат у національній економіці. Частину цього зростання можна пояснити переміщенням трансакційних витрат з позаринкової сфери на ринок [1]. Серед причин збільшення трансакційного сектора в Україні за останні роки можна виділити такі: поглиблення спеціалізації і поділ праці, що

збільшує сукупну кількість операцій обміну; технічний прогрес, що супроводжувався збільшенням розміру фірм; зміцнення ролі уряду при його взаємодії з приватним сектором. Трансакційний сектор як складова частина національної економіки має пряму залежність між рівнем розвитку даного сектора та ефективністю економіки.

Умови функціонування фірм, галузей, а також національної економіки, що складаються в сучасному світі під впливом жорсткої конкуренції і глобалізації, зумовлюють необхідність використання всіх можливих резервів економічного зростання. У цей час відставання трансакційного сектора в Україні у зрівнянні з іншими європейськими державами ускладнює використання однієї з конкурентних переваг – інтенсифікації процесів обміну і відповідно мінімізації трансакційних витрат.

Регулювання обсягу трансакційних витрат в економіці передбачає їх оптимізацію в межах норми для певних видів і сфер економічної діяльності, а не тільки їх мінімізацію. Збільшення сукупних витрат у ринковому та громадському трансакційних секторах відображає нормальне прогресивне зростання складностей у самій економічній системі при її розвитку та забезпеченні її інклюзивності.

Як показує кращий світовий досвід інклюзивного розвитку економіки, за своїм змістом модернізація структури економіки України повинна бути дуалістичною, об'єднуючи у собі інструментарій як «секторальної» (трансформаційний сектор), так і «інституційної» (трансакційний сектор) моделей. Інструментарій «секторальної» моделі слід використовувати для зміни структури виробництва, його технологічної модернізації та створення нового виробництва. Далі активізація підприємницької та інноваційної діяльності суб'єктів повинна досягатися інструментами «інституційної» моделі політики.

Дуалістичноста модель структури економіки зможе подолати короткостроковість державної політики, одночасно забезпечивши і модернізацію секторів економіки в інтересах суспільства, і справедливий розподіл доходів і благ між усіма його членами, що і дозволить досягти інклюзивності.

Література

1. Державна служба статистики України. Економічна статистика. Національні рахунки. Внутрішній валовий продукт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. ukrstat. gov. ua/.

2. Уніят А. В. Концепція інклюзивної економіки в контексті сучасного сталого розвитку країн / А. В. Уніят, З. І. Юзвін // Ефективна економіка. – 2019. – Вип. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. economy. nayka. com. ua/?op=1&z=6905.

д.е.н., професор **Дугінець Г. В.**
к.е.н., доцент **Саркісян Л. Г.**
Київський національний
торговельно-економічний університет, м. Київ

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Блокчейн, штучний інтелект, інтернет речей та інші технології, які є провідними в умовах Четвертої промислової революції, трансформують усталені підходи та процеси в глобальній економіці. Міжнародна торгівля, яка є однією із рушійних сил сучасної глобальної економіки, зазнає суттєвих змін в тому числі. Удосконалення зовнішньоторговельних процесів на основі інформаційно-комунікаційних технологій, формування глобальних ринків цифрових товарів та послуг, недостатня урегульованість зі сторони міжнародних та національних інституцій створює відповідне економічне середовище.

Переміщення цифрових товарів та послуг (digitalgoodsandservices) між країнами отримало назву цифрової торгівлі. За визначенням Організації з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), цифрова торгівля охоплює операції з торгівлі товарами та послугами з цифровою підтримкою, які можуть бути здійснені як цифровими, так і фізичними засобами, та залучають споживачів, фірми та уряди. Доцільно зазначити, що процес діджиталізації (оцифровування) стимулює не тільки виробництво цифрових товарів та послуг, але й підвищує ефективність вже існуючих. Відповідно, в умовах динамічного глобального середовища, яке діє за правилами інформаційного суспільства, світові економічні

процеси генерують значні потоки віртуальних та реальних товарів та послуг.

Враховуючи високий ступінь кореляції обсягу цифрової торгівлі та наявності інтелектуального та технологічного капіталів, актуальним питанням стає перерозподілення порівняльних переваг та реструктуризації глобальних ланцюгів створення вартості. В цілому, формування порівняльних переваг в умовах цифрової трансформації буде залежати від наступної сукупності факторів: початковий етап (інтенсивна роботизація); початкові вкладення (впровадження штучного інтелекту, управління великими даними); виникнення альтернативних витрат від впровадження нових технологій у порівнянні із іншими витратами виробництва (особливо у країнах із низькою вартістю робочої сили); існуюче регуляторне середовище (наприклад, нормативна база щодо конфіденційності та локалізації даних може бути джерелом порівняльних переваг або недоліків у секторах з великою кількістю даних). Таким чином, країни, які, не створили відповідних національних економічних політик та стратегій і не концентруються на питаннях цифрової трансформації та адаптації як пріоритетних, можуть втратити існуючі традиційні порівняльні переваги.

Слід зазначити, що за прогнозами, торговельна цифровізація підвищить конкурентну важливість країн із сильними інституціями та ефективним регулюванням у таких напрямах, як: податкова політика, навколишнє середовище, транспарентність фінансових угод, захист прав інтелектуальної власності, захист персональних даних, захищеність поведінки у мережі. Що означає, що перед урядами стоїть завдання у удосконаленні системи державного управління, розробці проактивного підходу до формування зовнішньоторговельної політики, розширенні використання засобів торговельної дипломатії, розвитку національної законодавчої бази щодо регулювання цифрових ринків та цифрової торгівлі.

З огляду на системний вплив цифрових технологій на глобальні економічні процеси, інтегровані зусилля країн щодо включення інструментів з регулювання елементів цифрової економіки є важливою складовою складного та тривалого процесу трансформації. При цьому спрощення торгівлі починається зі створення інституційних механізмів, необхідних для визначення пріоритетів та координації впровадження заходів щодо спрощення

торгівлі. Наступним кроком є підвищення прозорості торговельних процесів шляхом максимально широкого обміну інформацією про існуючі закони, положення та процедури та консультацій із зацікавленими сторонами при розробці нових. Врахування всіх можливих наслідків запроваджених інструментів на економічних акторів та процеси є важливою особливістю торговельної політики цифрового спрямування, як на національному рівні так і на міжнародному. Завдання полягає у формуванні правил щодо переміщення даних, закріпленні прав інтелектуальної власності, захисту даних споживачів інформаційних послуг, етичності створення цифрових продуктів.

Транспарентність у формуванні політики та скорочення інформаційної асиметрії мають бути ключовими орієнтирами під час розробки/вдосконаленні зовнішньо-торговельної політики держави. Комплексний підхід має охоплювати розвиток цифрових екосистем, регулюванні трансграничних потоків даних, розширенні застосування ІКТ в секторах економіки, удосконаленні компетенцій у застосуванні цифрових навичок та підвищенні продуктивності. Формування середовища діалогу між урядовими інституціями, бізнес-середовищем, громадськими організаціями також може мати значний ефект. Наразі основними урядовими учасниками, які регулюють цифрові аспекти розвитку економіки є Міністерство цифрової трансформації (яке реалізує Проект наближення законодавства України та ЄС щодо розвитку цифрового ринку та скорочення торговельних обмежень) та Міністерство економіки (яке, в тому числі, реалізує Експортну стратегію). Можливо, доцільно об'єднати зусилля цих двох інституцій у міжвідомчому департаменті для кращого координування заходів щодо цифрової трансформації зовнішньоторговельної політики. Таким чином, зростання долі цифрових товарів та послуг в міжнародній торгівлі активізувало складні аспекти глобального співробітництва країн з метою розвитку цифрової економіки та регламентування спільних заходів у створенні правил фізичного та віртуального переміщення вищезазначених товарів та послуг.

Література

1. The impact of digitalization on trade. URL: https://www. oecd. org/trade/topics/digital-trade/

2. Estevadeordal A., Chatruc M. R., Martincus C. V. New technologies and trade: new determinants, modalities, and varieties //Inter-American Development Bank. 2020. URL: https://publications. iadb. org/ publications/english/document/New_Technologies_and_Trade_New_Determinants_Modalities_and_Varieties_en. pdf

3. Rymarczyk J. The impact of industrial revolution 4.0 on international trade //Entrep. Bus. Econ. Rev. 2021. T. 9. p. 105-117. URL: https://eber. uek. krakow. pl/index. php/eber/article/view/956

4. Papachashvili N. Industry 4.0 and its impact on the international trade. – 2018.URL: http://ir. kneu. edu. ua/bitstream/ handle/2010/24244/444-453.pdf;jsessionid=C2 B2 EA1 D2 D6 F98 CBB256 EC8784177227 ?sequence=1

к.е.н., ас. **Дьоміна О. М.**
Виконавчий директор ГО «Об'єднання маркетологів України»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП КОНЦЕПЦІЇ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У сучасних умовах посилення глобалізації, структурних трансформацій світової економіки та міжнародного бізнесу, актуальності набуває економічний розвиток, у рамках якого створені зручні та комфортні умови для всіх, зокрема маломобільних груп населення, що відповідають нормам доступності та принципам Універсального дизайну.

Універсальний дизайн – це дизайн предметів, середовища, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально придатними для використання усіма людьми без необхідності пристосування чи спеціального дизайну. Інклюзивність, як основоположний принцип концепції Універсального дизайну, знаходить своє відображення у рівності використання, що передбачає надання однакових можливостей для всіх користувачів, щоб запобігти відособленню певних груп. Універсальний дизайн забезпечується через: 1) дизайн,

максимально зручний для більшості; 2) адаптивність; 3) можливість суміщення стандартизованих загальних рішень з допоміжними технологіями [1, с. 3–5].

Універсальний дизайн – це не просто концепція, це глобальний тренд, який підтримує та сповідує все більша кількість людей по всьому світу.

Global Inclusion Online Forum, який відбувся у травні 2021 року, об'єднав понад 5000 провідних світових керівників з питань різноманітності та інклюзії, HR-консультантів та D&I активістів разом із власниками бізнесу та менеджерами, які прагнуть зробити свій бізнес більш інклюзивним. Були обговорені такі важливі теми, як інклюзивне лідерство, працевлаштування людей з інвалідністю, гендерна рівність тощо [2]. Усе це свідчить про те, що трансформація бізнесу у бік інклюзивності – це нова реальність.

Як зазначає Дженніфер Браун, засновник і генеральний директор Jennifer Brown Consulting, різноманітність та інклюзія можуть дійсно вплинути на вашу майбутню життєздатність і життєздатність організації, частиною якої ви є. Якщо ми не запровадимо цю політику, то ми не зможемо розвиватися і відображати швидко мінливий світ [2].

Важливо відзначити, що серед документів, які регулюють питання доступності та інклюзивності на світовому та європейському рівнях, чільне місце посідають Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю та Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю. Проте необхідною складовою популяризації концепції Універсального дизайну є підтримка на державному рівні через національні програми та кампанії.

Інклюзивність – це не лише про простір чи суб'єкт господарювання, це про інший, новий спосіб мислення. Практика свідчить, що успішне використання принципів Універсального дизайну, зокрема інклюзивності, починається з невеликих проєктів. Різноманітні приклади країн є тому підтвердженням.

Яскравим прикладом є Норвегія, яка належить до країн із найвищим відсотком пересувань пішки. Ця фізична активність віднедавна ще й підтримується державою: на 2014–2023 роки Норвегія прийняла Національну пішохідну стратегію, гасло якої – «Ходіння пішки для життя», і ще 50 міст мають прийняти локальні пішохідні плани. Саме в Норвегії заснували нагороду за інновації в

Універсальному дизайні. Наразі її отримали два проекти: реконструкція площі Шандорф та маргаринна фабрика, перетворена на дитячий садочок. Обидва проекти – в Осло [3].

Канада вже давно долучилася до концепції Універсального дизайну. У 1989 році у Вінніпезі було створене Координаційне агентство з допомоги бізнесу в центрі міста. Його завдання – сприяти розвитку бізнесу і забезпечувати комфорт та доступність усім користувачам послуг. Бізнес сплачує мінімальний членський внесок агентству, а натомість отримує ряд послуг для свого розвитку. Наприклад, на веб-сайті агентства зібрана вся інформація про паркінги з охороною, що допомагає клієнтам планувати поїздки в місто й не хвилюватися за своє авто [3].

Отже, слід зазначити, що концепція Універсального дизайну є не тільки новим трендом сьогоднішнього глобалізованого суспільства, а й об'єктивною необхідністю економічного розвитку країн.

Література

1. Універсальний дизайн у громаді: простір, предмети, інформація та послуги [автори-упорядники: О. Іванова, М. Лебідь, С. Брем, Є. Свєт]. – заг. ред. О. Іванова. – Київ, 2021. – 24 с.

2. https://inclusionforum. global // – Офіційний сайт Global Inclusion Online Forum (дата звернення: 3.10.2021)

3. https://ud. org. ua // – Офіційний сайт проєкту Універсальний дизайн (дата звернення: 24.09.2021)

д.е.н., професор **Каніщенко О. Л.**
аспірант **Головко К. Ю.**
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ЗВО ЯК СКЛАДОВА ІНКЛЮЗИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Глобалізація світової економіки та зміщення акцентних пріоритетів у сторону економіки знань викликає суттєві зрушення в системі вищої освіти, що проявляється через поступове формування єдиного світового освітнього простору, зокрема, через уніфікацію

вимог та стандартів вищої освіти, посилення відкритості та транспарентності освітнього процесу, фінансово-економічні та організаційні умови отримання вищої освіти, інтенсивний розвиток міжнародної мобільності студентів і викладачів тощо.

Інтернаціоналізація освітньої діяльності сьогодні стає пріоритетним напрямом розвитку закладів вищої освіти (ЗВО), що передбачає організацію щільної міжнародної співпраці науковців, отримувачів освіти, освітніх закладів різних країн. Фактично відбувається формуванням світового ринку освітніх послуг, що вимагає від українських ЗВО посилення міжнародних конкурентних позицій, створення реальних міжнародних конкурентних переваг, перебудови освітніх програм згідно вимог і найвищих стандартів світового ринку вищої освіти.

Питання інтернаціоналізації освітнього простору є одним з важливих аспектів діяльності міжнародних організацій, які все більше уваги починають приділяти питання якісної стандартизованої освіти і сприймають освітній процес як інструмент створення та зміцнення взаєморозуміння між культурами та країнами через проведення заходів з міжнародного співробітництва у сфері освіти [1].

Водночас, спостерігається посилення конкурентного тиску зі сторони іноземних ЗВО, що є передбачуваним в умовах відкритого ринку. Аналіз результатів опитувань дав змогу виділити головні критерії, які стають причиною вибору абітурієнтами іноземних ЗВО: привабливі можливості працевлаштування; доступна вартість навчання; міжнародний імідж ЗВО престижність, підкріплена позицією у міжнародних рейтингах (статус європейського ЗВО); гідні умови проживання; тощо. За приблизними підрахунками число українських студентів у ЄС складає від 60 до 70 тисяч і тільки у Польщі – понад 30 тисяч [2].

Втім, слід зазначити, що останні роки спостерігається також позитивна динаміка щодо кількості іноземних студентів, які отримують вищу освіту у 394 ЗВО України, переважно це студенти з Індії, Марокко, Нігерії, Китаю, а також студенти з країн пострадянського простору (понад 20%) [3]. Це доводить зростаючу конкурентоспроможність українських університетів, зростаючу адекватність освітніх програм міжнародним вимогам.

За таких умов національний ринок освітніх послуг має трансформуватись, що передбачає подальше удосконалення та інтернаціоналізацію освітніх програм, зокрема, створення освітніх програм і навчальних планів, що відповідають за структурою, наповненням

дисциплін та практичним спрямуванням кращим зарубіжним зразкам, враховують досвід провідних університетів світу у сфері організації навчального процесу, динамічне оновлення змісту освітніх компонент ОП відповідно до викликів науково-освітнього середовища і запитів ринку праці; поширення програм навчання іноземною мовою, а також, збільшення кількості дисциплін, що викладаються іноземними мовами з метою поліпшення навичок міжкультурного наукового спілкування; поширення освітніх програм подвійного дипломування; використання механізмів дуальної освіти тощо.

Провідні українські університети, так само, як і більшість ЗВО в західних країнах, намагаються ефективно реагувати на виклики інтернаціоналізованого ринку вищої освіти та адаптують свої освітні пропозиції до сучасних вимог, формуючи власні конкурентні переваги та посилюючи ринкові позиції не лише у межах рідної країни, але й за кордоном.

Література

1. Education at a Glance 2021 : OECD Indicators. Youth in the Education Sustainable Development Goal// – OECD, Iузе 2021. – [Електроннийресурс]. – Режимдоступу : https://www. oecd. org/education/education-at-a-glance/

2. Другов О. До проблеми освітньої еміграції українців. Освіта в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://osvita. ua/vnz/75342/

3. Український державний центр з міжнародної освіти. Режим доступу: https://studyinukraine. gov. ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/

к.е.н., доцент **Козицька Г. В.**
магістрант кафедри МЕВ **Войцеховський Ю. О.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Розвиток економіки країни та її регіонів значною мірою визначається обсягами та ефективністю інвестицій. Від інтенсивності та ефективності інвестиційної діяльності на регіональному рівні

залежить вирішення не лише економічних завдань, зокрема зростання валового регіонального продукту та конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів, а й соціальних: зменшення безробіття, підвищення життєвого рівня населення. У зв'язку з цим актуалізується проблема, формування ефективної інвестиційної політики, яка дає імпульс інвестиційній діяльності. Її наукове обґрунтування сприятиме залученню необхідних обсягів інвестицій, котрі забезпечуватимуть соціально-економічний розвиток регіону.

За результатами оцінки найбільш інвестиційно привабливими є провідні науково-промислові центри України з розвинутою інфраструктурою – м. Київ і Київська область, Дніпропетровська, Донецька, Харківська та Запорізька області. Запорізька область підтримує взаємовідносини з партнерами із понад 140 країн світу, посідає п'яте місце серед регіонів України за обсягом прямих іноземних інвестицій; входить в п'ятірку лідерів за обсягами експорту товарів та послуг, посідає сьоме за кількістю підприємств з іноземним капіталом з країн-членів ЄС та четверте місце за кількістю проектів, профінансованих Європейським інвестиційним банком та ЄБРР у розрізі обсягу фінансування у 2014–2019 рр. [1].

Отже, Запорізька область входить до тих регіонів України, які становлять основу її економічного та інтелектуального потенціалу, є однією з найбільш експортоорієнтованих та інвестиційно привабливих. Привабливість інвестиційного клімату Запорізького регіону зумовлена рядом факторів, таких як:

– потужний промисловий потенціал області і перспективи його зростання;

– високий рівень орієнтації економіки регіону на експорт;

– високорозвинений науково-технічний потенціал;

– кваліфіковані робоча сила та управлінський персонал;

– розвинута інфраструктура транспорту і зв'язку;

– розвинуті агропромисловий комплекс, харчова й переробна промисловість, а також банківська мережа;

– географічне розташування;

– забезпечення страхування майнових, фінансових та інвестиційних ризиків інвестора у провідних страхових компаніях України та світу [2].

В Запорізькій області сконцентровані практично всі галузі промисловості, серед яких провідне місце посідають електроенергетика, металургія, машинобудування, металообробка та хімія. В 2020 році промисловий потенціал регіону підсилився: ПрАТ «Запорізький електровозоремонтний завод» переміг в тендері на виконання капітального ремонту кількох залізничних потягів і забезпечив свій 2,5-тисячний колектив роботою на тривалий час. Для виконання таких робіт буде відновлена співпраця з «Škoda Transportation a. s.», адже чеські партнери готові допомагати інженерним, технічним і технологічним супроводом, постачанням необхідних запасних частин тощо [3].

Як бачимо, і Україна в цілому, і Запорізька область зокрема мають досить високу привабливість для іноземних партнерів. На сьогодні головним завданням регіону є створення позитивного інвестиційного іміджу для іноземних інвесторів. Для досягнення поставленої мети необхідно вміло використовувати як традиційні, так і новітні, інноваційні методи та засоби формування іміджу регіону.

Отже, важливою умовою інвестиційного розвитку регіону є базування національної інвестиційної стратегії на позиціях чіткого забезпечення щонайбільш можливої макроекономічної стабільності, передбачуваності. Більш конкретними та реальними до застосування у найкоротший час можуть виступати такі рекомендації:

– проведення відкритої макроекономічної політики, підвищення рівня зайнятості та рівня розвитку людського капіталу, цінової стабільності та стабільності зовнішньоекономічних рахунків;

– посилення внутрішньої фінансової системи задля вироблення фінансових ресурсів рівних для конкуренції та співпраці з іноземним капіталом;

– постійна боротьба з корумпованістю тих урядових кіл, від яких безпосередньо залежить інвестиційне оперування та його умови в Україні;

– стабільність урядової системи влади та пріоритетів політичної еліти, що забезпечить впевненість потенційних інвесторів у гарантіях захисту інвестиційних прав та стабільної діяльності в Україні [4].

Література

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www. ukrstat. gov. ua

2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Запорізькій області. UR. http://www. zp. ukrstat. gov. ua/

3. ЗЕРЗ відремонтує 2 чеських електровози. Зі «Skoda – Rail [Електронний ресурс] Режим доступу: https://railexpoua. com/novyny

4. Інвестиційна привабливість Запорізької області. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://kyrgyzstan. mfa. gov. ua/pro-ukrayinu/investicijna-privablivist-zaporizkoyi-oblasti

к.е.н., доцент **Козицька Г. В.**
магістрант кафедри МЕВ **Кононенко К. С.**
Національний Університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

МОДЕЛІ ЛІДЕРСТВА ТА СТИЛІ КЕРІВНИЦТВА В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Успішність управління та досягнення певних результатів в міжнародному бізнесі залежить від ефективності керівництва, що неможливо здійснити без лідерів. Лідерство являє собою процес, який передбачає вплив на формування цілей організації, мотивацію працівників та на створення сприятливих умов для формування корпоративної культури.

Підкреслимо, що управління в міжнародних бізнесі включає не лише побудову ефективної моделі відносин «менеджер-співробітник», але й стосується всіх сфер життя життєдіяльності, колективів, товариств і держави. При цьому ті, то керує та ті, ким керують, взаємодіють один з одним. Тобто управління в сучасних умовах – це сукупність певних прийомів, засобів і методів, які спрямовано впливають на об’єкт для досягнення певного результату в умовах ефективної взаємодії в колективі.

Лідерство без ефективної взаємодії та комунікації в межах колективу є неможливим. Адже людина, якою керують, та управлінець, який ставить певні задачі ланкам нижче постійно взаємодіють через комунікацію з метою прийняття ефективних рішень [1]. Своєю чергою ефективність управління неможливо забезпечити без лідерів.

Лідерство безпосередньо пов'язане зі стилем керівництва, котрий є ознакою поведінки керівника по відношенню до працівників, що впливає на них і спонукає до досягнення цілей організації, з точки зору ступеня самостійності у відносинах з управлінцем. Прийнято виділяти три основних стилів керівництва [2] :

– автократичне керівництво – вертикальні відносини між керівником і співробітниками. Використовується в країнах з перехідними економіками, і найменш розвинених країнах;

– патерналістська керівництво передбачає участь окремих працівників у прийнятті рішень і партнерських відносинах керівника з кожним співробітником. Використовується в більшості країн світу;

– демократичний стиль – партнерські відносини між усіма членами колективу та керівником. Використовується переважно японськими корпораціями.

Зауважимо, що кожна компанія самостійно обирає стиль керівництва, залежно від побудови організаційної структури. Найбільш популярним стилем керівництва в Україні є автократична керівництво.

Отже, на сучасному етапі в глобальному масштабі успішний менеджмент залежить від лідерів, а лідерство, своєю чергою неможливо без взаємодії між людьми. Для успішного управління компанією необхідно враховувати і адаптацію стилів лідерства до національної культури, чим більше адаптоване прийняття рішень до національної культури, тим ефективнішою буде модель лідерства. У міжнародному бізнесі існує низка стилів лідерства та керівництва, але кожна компанії обирає свій унікальний стиль відповідно до особливостей організаційної структури та цінностей.

Література

1. Гусева Н. И. Современная модель лидерства в условиях глобального контекста. URL: https://www. hse. ru/data/2011/10/11/ 1270370627/Article %20 BGUEP %200511.pdf

2. Міжнародний менеджмент. URL: http://bookwu. net/book_ mizhnarodnij-menedzhment_1054/30_7.2-modeli-liderstva-v-mizhnarodnihkorporaciyah-ta-liderstvo-v-mizhnarodnomu-konteksti

к.е.н., доцент **Козицька Г. В.**
магістрант кафедри МЕВ **Мелещенко Р. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Глобальний вимір, полягає у впорядкуванні факторів впливу та розвитку на динаміку та характер соціальної інформації що до посилення економіки країни, міжнародних економічних зв'язків, економічної взаємозалежності держав, поширення новітніх технологій та єдиних стандартів життя. Інклюзивний розвиток економіки – це процес структурних економічних змін, який супроводжується політичною та соціальною активністю держави, забезпечує підвищення економічного розвитку, добробуту на основі максимальної зайнятості, індивідуальної й соціальної безпеки, рівного доступу до можливостей та послуг для широкого кола населення з використанням міжнародної практики. Інклюзивний розвиток економіки являє собою комплексне багатофакторне явище, тому для забезпечення його ефективності необхідно виявити явні та латентні фактори з метою їх подальшого використання відповідно до міжнародних цілей розвитку.

До ключових факторів інклюзивного розвитку можна віднести показники, які в інтегрованому вигляді складають Індекс інклюзивного розвитку (Inclusive Development Index). Індекс інклюзивного розвитку являє собою щорічну оцінку економічних показників, що характеризують: зростання та розвиток держави; включеність різних верств населення і справедливість розподілу благ між ними; рівень збалансованості управління природними і фінансовими ресурсами.

З нагоди Всесвітнього економічного форуму були опубліковані результати Індексу інклюзивного розвитку 2018 року. Найбільш «інклюзивною» країною виявилася Норвегія, за нею слідують Ісландія, Люксембург, Швейцарія і Данія. Серед латиноамериканських країн, що розвиваються Панама посідає шосте місце, а Уругвай і Чилі займають восьме і дев'яте місця відповідно

Україна за посіла лише 49-е місце та отримала 3,42 бала зі семи можливих.[1] Варто зазначити, що в останні п'ять-шість років Україна демонструє погіршення показників за складовими рейтингу. Прогнозується, що така ситуація пролонгується і надалі, переважно через поглиблення нерівності між поколіннями. Наразі розподіл багатства в Україні є одним з найбільш нерівномірних серед усіх країн, що розвиваються. Основним деструктивним чинником інклюзивного зростання було визначено тривалі бойові дії на сході країни, оскільки вони непропорційно впливають на найменш забезпечені верстви населення, а також є фактором, що спричиняє відтік трудових ресурсів з країни .[2]

Таким чином, інклюзивність розвитку економіки є складним показником розвитку країн, що дає уявлення як про економіку країни, так і про рівень та якість життя людей, і дає змогу оцінити ступінь поширення позитивних ефектів економічного зростання на всі верстви населення. Існує значна кількість різноманітних за якістю, інтенсивністю, силою прояву та впливу факторів, що впливають або можуть впливати на інклюзивний розвиток економіки. Можна стверджувати, що фактори інклюзивного глобального виміру є взаємодоповнюючими, взаємопов'язаними, взаємозалежними, перебувають у постійному русі та являють собою інтегровану сукупність усіх потенціалів і можливостей.

Література

1.The Inclusive Development Index. World Economic Forum: веб-сайт. URL: http://progresomicrofinanzas. org/en/the-inclusive-development-index-davos-2018/ (дата звернення: 06.09.2021).

2. Бобух І. М., Щегель С. М. Інклюзивність розвитку регіонів України: оцінка, рейтинги та перспективи. URL: http://re. gov. ua/re201904/re201904_036_BobukhIM,ShchehelSM. pdf (дата звернення: 06.09.2021).

аспірант **Корінь І. С.**
Університет державної фіскальної
служби України, м. Ірпінь

РОЗВИТОК ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація вносить революційні зміни в ланцюги створення вартості. Дослідження проблематики трансфертного ціноутворення та пошук шляхів для вдосконалення його розвитку стає вимогою часу. Механізми трансфертного ціноутворення виникли у другій половині XX ст. одночасно з виникненням великих транснаціональних корпорацій та активізацією міжнародної торгівлі. За допомогою встановлення трансфертних цін транснаціональні корпорації мають цілком легальну можливість уникати оподаткування. Рівень складності на сучасному рівні полягає у регулюванні питань встановлення та контролю цін. У такому контексті важливу роль відіграє глобалізація та швидке зростання міжнародної торгівлі, що зробили міжгалузеве ціноутворення повсякденною необхідністю для переважної більшості підприємств і, таким чином, ускладнили процес контролю та регулювання для держави та податкових органів.

Від ефективності трансфертного ціноутворення та встановлення адекватного рівня цін залежить економічне зростання країни і, зокрема, створення сприятливого конкурентного середовища, розвиток національного виробниц тва, рівень трансакційних витрат і обіг виробничого капіталу [1].

Трансфертні ціни можуть досить суттєво відрізнятися від ринкових. Актуальність використання трансфертних цін для ТНК зумовлена, у першу чергу, податковими міркуваннями, оскільки в різних країнах, де вони присутні, податкове навантаження може значно різнитися. Натомість використання трансфертного ціноутворення дозволяє ТНК перенаправляти загальні прибутки для їхнього оподаткування до країн із нижчими податками.

Слід підкреслити, що глобалізація в основному не обмежується фінансовими питаннями, хоча й фінансовим аспектам присвоюється особливий простір. Наприклад, сутність нового соціального життя, пов’язаного з процесами глобалізації, визначається по-різному. По-

перше, це вказує на всеосяжний процес глобального взаємопроникнення, національних і індивідуальних аспектів соціального життя [2]. По-друге, це явище пов'язане зі збільшенням різних типів взаємозв'язків та впливів у всіх сферах життя. По-третє, феномен глобалізації, який демонструє себе в системі взаємозалежності для мультиконтинентального масштабу і процесів глобалізації, що є динамічним процесом зростання рівня глобалізму [3].

Глобалізація стала певною стратегією, особливо для ТНК, як в сфері промислових товарів, які виготовлялися в периферійних (офшорних) районах понад два десятиліття, так і в сфері зростання попиту на офшорні бізнес-послуги та нематеріальні активи [7].

В умовах глобалізації економіки підвищення податкових надходжень від багатонаціональних фірм стає все більш важким для державних органів з двох причин. По-перше, конкуренція щодо залучення грошей створює зниження ставки податку на прибуток; по-друге, багатонаціональні фірми можуть скористатися перевагами податкових різниць, маніпулюючи доходами в різних юрисдикціях [2].

ТНК мають кілька інструментів для переведення прибутку із зон з високим податковим навантаженням в гавані з низькими податками. До них відносяться можливість фінансування філії із заборгованістю або капіталом, організаційна форма (наприклад, володіння філією або участь в спільному підприємстві з місцевою фірмою), оплата менеджерських зборів або роялті від материнської компанії і її філій [5].

В основі українського законодавства щодо трансфертного ціноутворення лежать міжнародні документи, основними з яких на міжнародному рівні є Керівництво Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) для багатонаціональних компаній та податкових адміністрацій. Відповідно до цього документа трансфертне ціноутворення – це процес встановлення ціни, за якою компанія передає товари, послуги або нематеріальні активи. Досвід України показує, що правила трансфертне ціноутворення орієнтовано на переміщення податкових баз між країнами та перерозподіл прибутків між пов'язаними компаніями. Основними країнами, з резидентами яких здійснювались найбільші за обсягами контрольовані операції (крім банківських послуг) у 2019 році були Швейцарія – 32,6%, Кіпр – 9,8%, ОАЕ – 6,9%. Найбільшими за обсягами є

контрольовані операції з товарами – 49,9% та банківськими послугами – 33,5%. [4].

Таким чином, через систему трансфертного ціноутворення держава захищає свої надходження в бюджет і стимулює надходження іноземних інвестицій. Однак завдяки пільговим режимам оподаткування та заниженої ставки на прибуток міжнародні корпорації мають можливість законно знижувати свої податки. В сучасних умовах розвитку та ускладнення ринкових відносин спостерігаються стрімкі процеси зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків вітчизняних суб'єктів господарювання та тотальний прояв глобалізаційних процесів. Процеси глобалізації для бізнесу та розвиток цифрової економіки вимагають перегляду і вагомих доповнень традиційних принципів податкового контролю. Механізм трансфертного ціноутворення є основою новітніх підходів щодо встановлення ціни в умовах глобальної економіки, тим самим спотворюючи рівень світових добросовісних цін.

Література

1. Woodward, V. An Introduction to Risk Transfer Pricing. Journal of Performance Management. 2007, 3–34 с.

2. Авраменко О. І. Визначення трансфертних цін в Україні. Фінансова система України в умовах економічної та фінансової глобалізації світу: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. Т. 1. Київ, 2017. С. 124–127.

3. Алексєєва А., Ігнатенко Т. Трансфертне ціноутворення як механізм податкового контролю. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2014. № 3. С. 85–95.

4. Результати роботи ДПС у напрямку контролю за трансфертним ціноутворенням за 2013–2020 роки. Державна податкова служба України: офіц. сайт. URL: https://tax. gov. ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorenn/zagalni-vidomosti/ (дата звернення: 20.07.2021).

5. Луніна І. О., Білоусова О. С., Фролова Н. Б. Конкурентоспроможність податкової системи в контексті розширення фіскального простору України. Економіка України. 2020. № 10. С. 34–53. DOI: https://doi. org/10.15407/economyukr.202.10.034.

6. Edwards Ch., Mitchell D. J. Global Tax Revolution. The Rise of Tax Competition and the Battle to Defend It. CATO INSTITUTE, Washington, D. C. 2008.

7. Брехов С. С. Передумови та напрями протидії АПП в Україні. Фіскальна політика в умовах макроекономічної стабілізації : збірник наукових праць за матеріалами науково-практичного інтернет-семінару, 21–31 травня 2016 року. – Ірпінь : НДІ фіскальної політики, 2016. – С. 70–72. URL: http://ndi-fp. asta. edu. ua/thesis/235/ (дата звернення: 20.07.2021).

д.е.н., професор **Лазебник Л. Л.**
Університет державної
фіскальної служби України, м. Ірпінь

ІНКЛЮЗІЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

З розширенням та поглибленням глобалізації зв'язок між національною конкурентоспроможністю та конкурентоспроможністю суб'єктів господарювання мікрорівня привертає увагу дослідників. В науковій літературі з економіки та бізнесу достатньо робіт, в яких висвітлено різні аспекти та рівні конкуреноспроможності. Узагальнення найважливіших теоретичних досягнень щодо конкуренції та конкурентоспроможності здійснене корейськими дослідниками Донг-Сунг Чо таХви-Чанг Муном в праці «Від Адама Сміта до Майкла Портера: еволюція теорії конкурентоспроможності» [1]. Незважаючи на докладне пояснення еволюції теорій міжнародної конкурентоспроможності та їх економічних і стратегічних наслідків у вищезазначеній роботі, варто наголосити на карколомному впливі на подальші дослідження конкурентоспроможності Майкла Портера, чиї дослідження концептуальних конкурентних стратегій для бізнесу та національних економік стали фундаментальними теоретичними підвалинами для переважної більшості дослідників цієї проблеми, навіть для тих, хто має відмінні від М. Портера погляди та ідеї [2]. Важливим фактором стимулювання інтересу до проблематики конкурентоспроможності стали звіти про конкурентоспроможність від великих міжнародних організацій та дослідницьких центрів

(TheGlobalCompetitivenessIndex) Всесвітнього економічного форуму; рейтинг конкурентоспроможності країн світу (звіт TheIMDWorldCompetitivenessYearbook) Центру світової конкурентоспроможності; індекс економічної свободи (IndexEconomicFreedom) журналу WallStreetJournal; індекс легкості ведення бізнесу (DoingBusiness) Світового банку). Публікації цих звітів привернули увагу до конкурентоспроможності з боку національних владних структур.

Проте в літературі з проблем конкурентоспроможності спостерігається певна відокремленість досліджень концепцій національної конкурентоспроможності та конкурентоспроможності бізнесу, незважаючи на логічний зв'язок між ними. Очевидно, і це підкреслюють дослідники, що не тільки стратегії та ефективна організація поточної діяльності компаній сприяють їх конкурентоспроможності, а й інституційне середовище та макроекономічні умови функціонування. З іншого боку, неможе бути конкурентоспроможною національна економіка без конкурентних компаній.

На наш погляд, відсутність грунтовних досліджень інклюзії конкурентоспроможності, не поверхового (що охоплює декілька факторів впливу), а глибокого двостороннього зв'язку між досягненням конкурентоспроможності компаніїю та забезпеченням національної конкурентоспроможності, впливу макроекономічних заходів на конкурентоспроможність різних видів приватних підприємницьких структур є переспективним напрямком прикладання зусиль науковців.

Проілюструвати важливість гармонізації мікро- і макроумов забезпечення інклюзії конкурентоспроможності можна на наступному прикладі. Після розпаду СРСР Україна, як одна з найрозвинутіших в економічному відношенні республік, мала високі оцінки щодо переспектив її подальшого розвитку з боку більшості міжнародних експертів, спираючись на привабливі макроекономічні показники. Проте після 30 років незалежності і перманентних реформ Україна разом із Молдовою є аутсайдерами серед 15 країн, колишніх республік СРСР за рівнем життя, доходами населення, розвитком мікроекономіки таі сфери бізнесу. Очевидно, що макроекоомічні зусилля у створенні конкурентоспроможної економіки не відпповідали очікуванням суб'єктів мікрорівня. Вже згадуваний

раніше М. Портер з цього приводу зазначав, що за відсутності відповідного поліпшення результатів діяльності суб'єктів мікроекономічного рівня, результати макроекономічних, політичних, правових та соціальних реформ не будуть повними [3]. Відтак лише інклюзія між макро- та мікрорівнями спроможна зробити дослідження конкурентоспроможності завершеним.

Література

1. Cho D. S. and Moon H. C. (2002), From Adam Smith to Michael Porter. Evolution of Competitiveness Theory, World Scientific Publisher, Singapore

2. ПортерМайклЕ. Стратегіяконкуренції. Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів. – К.: Основи, 1997. – 390 с.

3. Цитується за: Attila Chikán (2008), «National and firm competitiveness: a general research model», Competitiveness Review: An International Business Journal, Vol. 18 Iss 1/2 pp. 20 – 28. URL: https://www. researchgate. net/publication/241702913_National_and_firm_ competitiveness_A_general_research_model

к.і.н, доцент **Лазнева І. О.**
Національного університету
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя
к.е.н, доцент **Венгерська Н. С.**
Запорізького національного університету, м. Запоріжжя
магістрант кафедри МЕВ **ФостащенкоД. І.**
Національного університету
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ВПЛИВ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЇ У ПРОЦЕСІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ КОМПАНІЙ

В умовах глобалізації бізнесу всі аспекти діяльності міжнародної компанії, в тому числі укладання контрактів, виконання виробничих операцій, прийняття рішень з питань маркетингу, а також формування принципів управління людськими ресурсами, можуть піддатися впливу культурних особливостей, властивих певній країні. Не дивлячись на те, що процеси глобалізації та зближення культур

країн світу відбувається невпинно, міжнародні компанії, розробляючи свої стратегії виходу на зарубіжні ринки, враховують культурний фактор, що актуалізує розгляд цієї проблеми.

Підприємницька діяльність, як і багато інших видів діяльності людини, здійснюється в контексті конкретного суспільства. Культура – це сукупність цінностей, вірувань, моделей поведінки, звичаїв і установок, які відрізняють одне суспільство від іншого [1]. Культура суспільства встановлює правила, відповідно до яких компанії ведуть свою діяльність в цьому суспільстві.

Міжнародні компанії, що працюють в країнах з неоднорідним суспільством, адаптують методи ведення бізнесу і здійснення маркетингових заходів до лінгвістичних кордонів, у межах яких використовується та чи інша мова. Це дозволяє їм враховувати культурні відмінності між потенційними споживачами. Наприклад, фахівці з маркетингу компанії Procter&Gamble з'ясували, що канадці англійського походження віддають перевагу милу, яке гарантує чистоту, в той час як канадці французького походження воліють придбати мило з приємним запахом. Таким чином, в рекламі мила «IrishSpring» компанії Procter&Gamble, призначеної для англомовних канадців, були підкреслені дезодоруючі властивості мила, а в рекламі для франкомовних канадців акцент робиться на його приємному ароматі. У більшості випадків рекламодавцям необхідно знаходити ті засоби масової інформації (інтернет, газети, радіо, телебачення або журнали), які дозволять їм адаптувати свої рекламні повідомлення до окремих мовних груп. Наприклад, відкриття іспаномовних телевізійних каналів (таких як Univision і Telemundo) в Сполучених Штатах Америки дозволило рекламодавцям легше пристосовувати свої рекламні повідомлення до іспаномовного ринку, уникаючи при цьому поширення цієї реклами на більш численному англомовному ринку. Компанії, що працюють в таких космополітичних містах, як Лондон і Нью-Йорк (наприклад, BarclaysBank, Hoffman-LaRoche і IBM), повинні враховувати у своїй діяльності релігійні потреби своїх працівників і споживачів, які дотримуються індуїзму, християнства, ісламу [2]. До числа таких релігійних потреб відносяться релігійні свята, обмеження і звичаї, пов'язані з режимом харчування, а також суботні дні, які в деяких релігіях вважаються днями святості.

Таким, чином культурний фактор, враховується при розробці функціональних стратегій: управління персоналом, виробничій

стратегії та маркетинговій. Разом з тим, вплив культури враховується при розробці стратегічних альтернатив компаній. Так, якщо компанія обирає мультилокальну чи транснаціональну стратегію, то вона адаптує свою діяльність до ринку, на якому здійснює діяльність.

Література

1. Hamilton, L. and P. Webster. The International Business Environment. Third Edition. 2015.

2. Hill, Charles W. L. International business: competing in the global market place. 8 th ed. 2013.

к.і.н., доцент **Лазнева І. О.**
магістрант кафедри МЕВ **Некрасов Ю. В.**
Національний Університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЗРІЛОСТІ НА ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЇ

Процес цифрової трансформації поширюється швидкими темпами та безпосередньо впливає на введення міжнародного бізнесу щодо формування стратегії втримання позицій на ринку та визначення перспектив розвитку. На формування ключових елементів бізнес-стратегії впливає рівень цифрової зрілості, яка визначає орієнтири функціонування на міжнародному ринку. Існують різні критерії оцінки цифрової зрілості. Наприклад, компанія Deloitte визначає рівень цифрової зрілості п'ятьма ключовими факторами [1]: відносини зі споживачами, які розглядають компанію як свого цифрового партнера; стратегія, що забезпечує нові конкурентні переваги; використання інформаційно-комунікаційних технологій в операційних процесах; організаційна культура. Компанія Gartner додає до вищезазначених такі критерії як здатність і готовність бізнесу використовувати інформаційно-комунікаційні технології в своїй діяльності та пріоритетність цифровізації в стратегії компанії.

Зауважимо, що оцінка ступеня цифрової зрілості – це інструмент, за допомогою якого можна оцінити рівень навичок і компетенцій організації та визначити потребу в змінах й удосконаленні певних напрямів діяльності.

Підвищення ролі цифрової зрілості підтверджують результати дослідження, яке проводиться фахівцями Массачусетського технологічного університету (MIT) спільно з компанією Deloitte протягом кількох останніх років. Було опитано 4300 менеджерів і аналітиків з 123 країн та 28 галузей з метою виявлення трендів в сфері цифрових технологій, можливостей і проблем адаптації бізнесу до змін, побудови бізнес-стратегій, які дозволяють підвищити цінність товарів та послуг для кінцевих споживачів. Головними результатами опитування є [2]:

– організації стають більш орієнтованими на цифровізацію (30% від загальної кількості опитаних);

– використання інформаційно-комунікаційних технологій є вкрай необхідним для ефективної діяльності на внутрішньому та міжнародному ринках (63% від загальної кількості опитаних);

– переваги цифровізації у діяльності фірми використовують (40%від загальної кількості опитаних);

– необхідність підвищення цифрової грамотності співробітників (44% від загальної кількості опитаних.

Підкреслимо, що як основу для формування міжнародної бізнес-стратегіївизначено: використання компетенції для нових можливостей і способів ведення бізнесу та його подальшого розвитку (39%) йопанування нових компетенцій для зростання бізнесу (20%).

На основі проведеного дослідження можна підсумувати, що цифрова зрілість значно впливає на формування бізнес стратегії фірми, адже дозволяє за рахунок гнучкості підвищувати продуктивність, знижувати витрати на технології, оперативно реагувати на запити клієнтів; диференціює очікування користувачів, продукти і послуги; визначає бізнес-моделі і трансформує галузі, визначає темпи зростання та рівень відповідності сучасним трендам.

Література

1. Веретюк С. М., Пілінський В. В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку. 2016. № 2. С. 51–58.

2. Пивоваров Ю. Навіщо Україні цифрова економіка. URL: http://nv. ua/ukr/.

к.і.н., доцент **Лазнева І. О.**
магістрант кафедри МЕВ **Ткаченко М. І.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ВПЛИВ ІНДУСТРІЇ 4.0 НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Світове господарство, як і будь який «економічний організм» постійно перебуває в процесі розвитку під впливом різних чинників. Особливістю сучасного етапу розвитку є те, що останні технологічні досягнення формують чергову хвилю прогресу, яка називається четвертою промисловою революцією. Концепція четвертої промислової революції заснована на зростаючій конвергенції різних нових технологічних галузей: цифрового виробництва, нанотехнологій, біотехнологій, розробки нових матеріалів та їх взаємодоповнюваності в виробництві.

За висловом американських вчених Індустрія 4.0 є моделлю, яка дозволяє світовим компаніям здійснювати вертикальну інтеграцію «розумних» машин, продуктів і виробничих ресурсів у гнучкі виробничі системи, а горизонтальну інтеграцію в міжгалузеві мережі цінностей [1].

На сучасному етапі розвитку Індустрія 4.0 суттєво змінює бізнес-ландшафт світового господарства. Найбільше це віддзеркалюється на формуванні глобальних ланцюгів створення вартості, потоках прямих іноземних інвестицій, бізнес-моделях і діяльності компаній зокрема.

Зазначимо, поширення нових технологій на організацію глобальних ланцюгів вартості у різних галузях економіки, призводить до того, що відбувається зрушення у сучасній промисловій політиці від традиційних галузей до політики нарощування виробничих компетенцій та поширення їх на інші вартісні ланцюги. Тобто здійснюється процес просування економічних агентів від виробництв з низькою доданою вартістю до виробництв із більш високою доданою вартістю у глобальних ланцюгах вартості. Новітні технології призводять до того, що країни які розвиваються, а також окремі компанії просуваються вгору по ланцюгу вартості – від

простих збиральних операцій до повного пакету поставок комплектуючих та інтегрованого виробництва.

Влив індустрії 4.0 на глобальні ланцюги вартості можна розглядати через формування чотирьох типів сучасних ГЛВ. До першого типу відноситься вдосконалення технологічного та виробничого процесу, що впливає на витрати виробництва. Другий тип – вдосконалення продукту та позиціонування на ринку нових товарів,які відрізняються за споживчими властивостями та мають інноваційний характер. До третього типу характерним є функціональне вдосконалення або пошук менш конкурентних ніш у вартісних ланцюжках. Прикладом цього є те, коли компанія може вийти з безпосереднього виробничого процесу і сфокусуватися на проектуванні та дизайні або вона може поширити свої операції за межі обробки – на брендуванні товару. Четвертий тип – перехід із одного ланцюжка вартості (наприклад, внаслідок підвищення конкуренції) до іншого (наприклад, в іншу галузь). Цей тип ГЛВ, можна показати на прикладі фінської компанії Nokia від виробництва гумового взуття кілька десятиліть тому до мобільних телефонів, а згодом до комунікаційних систем та програмного забезпечення.

Четверта промислова революція безпосередньо впливає і на бізнес-процеси фірм. По-перше, широко застосовуються автономні роботи і робототехніка та інтеграція IT-систем з посиленням їх ролі в економіці аж до повної заміни ними людини у виробництві. Наприклад, функціональні підрозділи в межах однієї компанії й окремих компаній утворюють загальний універсальний інформаційний простір з метою автоматизації декількох ланцюгів створення вартості. Сучасні роботи конструюються і налаштовуються так, щоб взаємодіяти між собою і з співробітниками, самостійно навчатися і оптимізувати власні операції. Варто зазначити, що віртуальне моделювання продуктів, матеріалів і процесів вже застосовується на етапі інженерних розробок, а в майбутньому його застосування розшириться для імітації повного циклу операційних і виробничих процесів. Ці моделі будуть використовувати дані в режимі реального часу для створення віртуальної копії реального виробництва за участю машин, продуктів і співробітників.

Значний вплив на бізнес-процеси як у національному так глобальному бізнесі має Інтернет речей та Промисловий Інтерент речей [2]. Це дозволяє передавати великі обсяги даних як між машинами, такі централізованими системами контролю, здійснювати децентралізацію систем аналітики і прийняття рішень, забезпечуючи роботу в режимі реального часу.

Великим інноваційним досягненням у бізнес-процесах є хмарні обчислення та аналіз. Реалії економічного буття свідчать, що багато компаній вже використовують програмне забезпечення і системи аналізу на основі хмарних платформ. Індустрія 4.0 передбачає збільшення потоків обміну даними, що виходять за межі окремо взятої компанії. Інноваційним досягненням у бізнес-процесах є застосування кіберфізичних систем, які містять сукупність технологій, що забезпечують взаємодію між віртуальним і фізичним світом шляхом інтеграції обчислень, зв'язку, та електронних керуючих мереж з фізичними процесами. В результаті, за допомогою датчиків та електроприводу встановлюється взаємний зворотній зв'язок між фізичними процесами та комп'ютерними розрахунками.

Розповсюдженим у бізнес-процесах є застосування мобільних пристроїв.

Мобільні пристрої та послуги на базі мобільного Інтернету є швидко зростаючим сектором високотехнологічної економіки. Застосування їх у бізнес-процесах суттєво змінює як виробничі так і управлінські процеси у бізнесі, як на локальному та і на глобальному рівні.

Література

1. Клаус Шваб. Технологии Четвертой промышленной революции. Эксимо, 2018. 320 с. URL: http://loveread. ec/view_global. php?id=7386

2. Clearpath Team. 5 KEY INDUSTRY 4.0 TECHNOLOGIES // ARC Advisory Group. 2016. URL: https://www. ottomotors. com/blog/5-industry-4-0-technologies

к.е.н., доцент **Максименко І. Я.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Попри те, що загальні світові тенденції економічного розвитку показують позитивні зрушення, розширення та інтеграція ринків, зближення міжнародних економічних зв'язків між контрагентами, поглиблення міжнародної кооперації та інтернаціоналізації, багато людей не відчувають реальному побуті ефекту зростання економіки. Тому існує відмінність між показниками економічного росту та реальним рівнем життя населення багатьох країн. Більшість громадян оцінюють їх економічний прогрес країні не за опублікованими статистичними даними щодо зростання ВВП, за реальними змінами життєвого рівня їх домашніх господарств та показника дохідності.

Тобто це значно комплексніше багатовимірне явище, яке охоплює розмір доходу, можливість працевлаштування родині, економічну безпеку та стабільність політичного середовища, доступ до якісної освіти, значить комплексно – якість життя країні.

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі розповіли про альтернативну систему оцінки економічного розвитку країн – сучасному аналогу валового внутрішнього продукту (ВВП).Систему оцінки назвали індекс інклюзивного розвитку (Inclusive Development Index).

За задумом ВЕФ, він повинен «інформувати суспільство і допомагати сталому та інклюзивному економічному розвитку». Цей показник враховує не лише ВВП, а ще 11 параметрів, щоб більш повно відображати реальний стан справ в країні.

Всього в індексі 12 показників, які розділені на три групи (рис.1).

З усіх цих показників складаються спочатку групові індекси, а потім виходить підсумковий – їх середнє арифметичне.

За підрахунками ВВП і індексу інклюзивного розвитку – в лідерах залишається Норвегія, Люксембург і Швейцарія. Але, наприклад, Ісландія, яка за ВВП лише 12-а, вирвалася на друге місце по інклюзивності.

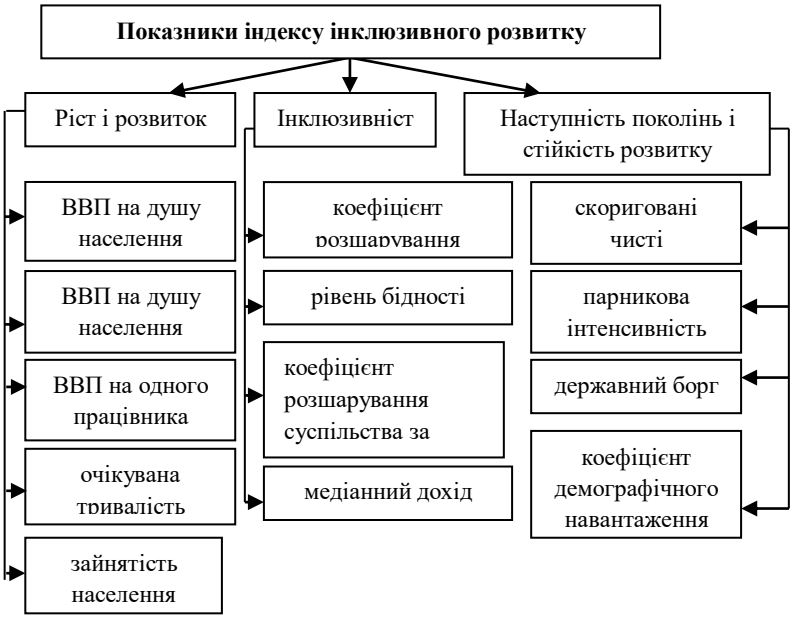

Рисунок 1 – Показники індексу інклюзивного розвитку

Є несподівані лідери й серед країн, що розвиваються. Азербайджан (26-й по ВВП) виявився на третьому місці. Перші рядки в обох випадках залишилися за європейськими країнами: Литва, Угорщина та Латвія.

Відмінності також є у США. Америка знаходиться на 23-му місці з 30 по інклюзивності серед розвинених країн. Такий результат пояснюється короткою тривалістю життя, високою бідністю, дуже високим ступенем нерівності та розміром державного боргу.

Відзначається, що новий індекс потрібен, щоб показати, як оманливо може виглядати успіх, вимірюваний тільки за виробничою потужністю держави.

Україна посіла 49-е місце серед 74 країн, що розвиваються, відповідно до індексу інклюзивності економічного розвитку, який оцінює ступінь поширеності позитивних ефектів економічного зростання на всі верстви населення.

Серед розвинених країн за рівнем інклюзивності економічного зростання до провідної п'ятірки увійшли Норвегія, Ісландія, Люксембург, Швейцарія і Данія.

Індекс інклюзивного розвитку (IDI) – щорічна оцінка економічної ефективності 103 країн, яка визначає, як країни виконують одинадцять вимірів економічного прогресу на додаток до ВВП. IDI є проектом Всесвітнього економічного форуму.

Розробники індексу інклюзивного розвитку стверджують, що такий підхід повинен впливати на національну політику керівників держав та регіональних угрупувань та визначати нові напрямки структурних перетворень не лише економіці, але соціальній політиці країни. Окрім цього, показник дозволяє виокремити та проаналізувати окремі сегменти економічного розвитку країни детально фоновому контексті порівняльних характеристик та складових. Такі зміни стратегії розвитку держав покликані забезпечити стабільний економічний розвиток довготривалій перспективі.

Література

1. Inclusive Growth Commission (2017). "Inclusive growth for people and places: challenges and opportunities", RSA, London [Online], available at: https://www. thersa. org/globalassets/pdfs/reports/rsa_inclusivegrowth-commission-final-report-march-2017.pdf (Accessed 15 September, 2021)

2. The official site of Federal Deposit Insurance Corporation (2017), "What is Economic Inclusion?" available at: https://economicinclusion. gov/whatis (Accessed 15 September, 2021) The official site of United Nations Ukraine, "Sustainable Development Goals 2016-2030" (2017) available at: http://www. un. org. ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku (Accessed 15 September, 2021)

3.The official site of World Economic Forum (2018), "Inclusive Growth and Development Report" available at: http://www3.weforum. org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2017.pdf (Accessed 15 September, 2021).

д.е.н., доцент **Переверзєва А. В.**
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя
магістрант кафедри МЕВ **Півторацький О. С.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

На сучасному етапі відбуваються трансформацію ринку медичних послуг, яка спрямована на формування інституцій охорони здоров'я, здатних надати якісний продукт. При цьому важливим є успішна реалізація державної політики в сфері охорони здоров'я, яка забезпечує однаковий доступ до медичної допомоги, сприяє популяризації серед населення ідеї здорового способу життя.

Ринок медичних послуг – це складна система, яка складається з державної, муніципальної та приватної підсистем, що потребують державного регулювання задля підвищення рівня доступності й якості надання медичних послуг.

На сучасному етапі попит на окремі медичні послуги не може виступати як основний критерій для формування ринкових відносин у медичній галузі. Сучасний ринок медичних послуг визначається моніторингом зміни продуктивності на ринку медичних послуг та соціальним маркетингом. Розробляючи загальний ринковий підхід до надання якісної медичної допомоги та реформування системи охорони здоров'я варто виділити соціальний маркетинг, як окрему складову, що передбачає розробку і введення в дію певних заходів і програм, що спрямовані на соціальні зміни задля покращення рівня медичних послуг, що надаються різним групам населення, враховуючи їх можливості та потреби.

Реалії сьогодення дозволяють розширювати можливості використання маркетингових інструментів у сфері охорони здоров'я [2]. Маркетингова активність ринку медичних послуг складається з чотирьох «Р»:

– «product» – створення привабливого «продукту» (медичної послуги);

– «price» – мінімізації «ціни» – споживачі сплачують за якість надання послуг, а також час та комфорт;

– «places» – забезпечення можливості отримання медичної послуги в «закладах», що є доступними споживачам та відповідають їх способу життя;

– «promote» – сприяння поширенню інформації про медичні послуги через джерела, що максимізує очікуваний результат.

Зауважимо, що спосіб формування ринку медичних послуг має певні особливості: зростання рівня користування медичними послугами окремими групами населення, що передбачає розширення ринку для здобуття довіри і зростання кількості споживачів; для того щоб ринок медичних послуг був ефективним, має бути здійснено його сегментування на однакові групи з однаковими потребами; створення ринку медичних послуг з урахуванням переваг комерційного, соціального, державного секторів задля забезпечення максимальної ефективності.

На основі проведеного дослідження підсумуємо, що пріоритетним напрямком при формуванні ринку медичних послуг є визначення характеру співпраці між державним та приватним секторами. Ефективне державно-приватне партнерство в галузі надання медичних послуг сприятиме розширенню доступності та підвищенню якості надання медичних послуг.

Література

1. Білак Г. Г., Бора Н. Ю. Розвиток ринку медичних послуг на засадах маркетингу в Україні. Економіка і суспільство. 2017. №11. С. 383–388.

д.е.н., доцент **Переверзєва А. В.**
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя
магістрант кафедри МЕВ **Родрігес А. С.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

РОЗВИТОК БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

На сучасному етапі суспільного розвитку така інноваційна форма бізнесу як соціальне підприємництво дозволяє вирішити соціальні проблеми створення нових робочих місць, підвищення рівня та якості життя в країні, розвитку кожної особистості впродовж життя.

Унаслідок неможливості забезпечення належного рівня соціального розвитку на рівні держави, виникає необхідність пошуку ефективних методів дотримання соціальної збалансованості на локальному та субрегіональному рівнях суспільства.

Практикою доведено, що країни з низьким рівнем суспільних витрат, мають низький рівень життя. В умовах перманентної кризи постає питання забезпечення добробуту членів соціуму та актуалізується питання щодо мобілізації наявних ресурсів. Соціальне підприємництво стає головним джерелом стабільності в суспільстві [1]. Питання необхідності створення та функціонування соціальних підприємств в умовах загострюється в умовах неспроможності держави забезпечити відповідний рівень соціально-економічного розвитку, зменшення диспропорційності в розподілі доходів, соціальної нерівності та інше. Роль держави передбачає створення сприятливого середовища для діяльності та розвитку такої форми господарювання, але в більшості країн світу переважно є приватною ініціативою. Для соціального підприємства, як і для традиційної форми бізнесу, характерними є необхідність визначення ефективності діяльності, її планування та прогнозування на довгострокову перспективу. Зауважимо, що головною метою соціального підприємництва є ідентифікація та практичне вирішення соціальної проблеми шляхом використання інноваційних методів або креативних способів адаптації традиційних господарюючих практик до особливостей оточуючого ринкового середовища [2]. Тобто наявність соціальної проблеми зумовлює потребу розвитку соціального підприємництва в певній галузі.

Підкреслимо, що для сприяння розвитку та ефективного функціонуванню соціального підприємництва необхідно створити відповідне середовище в країні, що залежить від стійких чинників. Економіки всіх країн світу зазнають значного впливу глобальних викликів сьогодення, що мають як негативні так і позитивні наслідки для соціально-економічного розвитку, незалежно від позиції країни на міжнародній арені. Слід зауважити, що чим вищий рівень розвитку мають країни, тим ширшими є можливості щодо вибору вектору розвитку та руху за певною траєкторією з найменшими суспільними втратами.

На основі дослідження можна зробити висновок, що традиційні методи господарювання виявилися неефективними щодо

повноти задоволення потреб населення, реалізації особистих та суспільних інтересів. За таких умов соціальне підприємництво стає одним із джерел досягнення стабільності в суспільстві та сферою зайнятості для молоді, можливістю максимальної самореалізації.

Література

1. Банк проблем та моделей соціальних підприємств для їх вирішення. Аналітичний звіт. 13.09.2018. 58 с. Веб-сайт. URL: https://d. facebook. com/civichuborg/%2 Cg.

2. Прищак М. Д., Лесько О. Й. Психологія управління в організації. Вінниця: ВНТУ, 2016. 150 с.

д.е.н., професор **Пилипенко Ю. І.**
к.е.н., доцент **Дубєй Ю. В.**
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», м. Дніпро

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ У СИСТЕМІ СВІТОВОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Сучасний етап розвитку людської цивілізації відзначається кардинальними зрушеннями у всіх сферах функціонування суспільства, головною із яких є перехід до нового етапу техніко-технологічного розвитку – становлення економіки знань. Остання, на відміну від попередніх епох, виводить на передній план наукові знання та інформацію, перетворюючи їх на реальні виробничі ресурси і головні драйвери розвитку. За таких умов традиційні фактори виробництва втрачають свою значимість, а вирішальним елементом створення суспільного багатства стає людина, яка є безпосереднім творцем нових знань і головним носієм інформації. Саме тому в економіці знань важливого значення набуває людський капітал: тільки та економіка, яка володіє достатньою величиною та якістю людських ресурсів, здатних генерувати нові ідеї, продукувати інновації та запроваджувати нові технології, може підтримувати високі та стабільні темпи наукомісткого типу економічного зростання.

Зважаючи на це, в економіці знань ключовою складовою людських ресурсів виступає творчий працівник, здатний до інновацій,

готовий створювати нові зразки техніки та запроваджувати нові технології. За таких умов відбувається не тільки збільшення частки інтелектуальної праці при створенні доданої вартості – вагомими стають фактори зростання креативності. Остання може реалізуватися повною мірою тільки у сприятливому середовищі, тобто там, де створено сприятливі умови для максимального розкриття талантів та творчих потенцій. Відповідно, сьогодні ми є свідками глобальної тенденції переміщення представників креативного людського капіталу саме у ті країни, які мають високі показники добробуту і можуть на цій основі забезпечити високу дохідність цього ключового ресурсу. Як відомо, ставка доходності нового знання залежить від того, яким вже є наявний запас знань у певній економіці і якими є стимули до інвестування у даний запас. Цілком зрозуміло, що більш висока віддача від людського капіталу у певній країні стимулює прагнення реалізовувати свій потенціал саме там, де є можливість отримати від нього більш високі доходи.

Поряд з цим концентрація наукових та інженерних кадрів в місцях з відповідною інфраструктурою, творчим середовищем слугує додатковим фактором підсилення ефекту розгортання інноваційності. Створенню осередків концентрації науки, технологій і людського капіталу сприяє й політика передових країн світу, які заохочують мобільність дослідників і талановитих студентів як спосіб нарощування свого науково-дослідного потенціалу і підтримання інноваційного середовища. Так, США приймає сьогодні 49,1% всіх іноземних докторантів, які проходять навчання за програмами у сфері природничих та інженерних наук, Великобританія – 9,2 %, Франція – 7,4% [1, с.78]. Все ті ж США, Великобританія, Франція і Німеччина є лідерами серед країн, які приймають іноземних докторів наук та дослідників для участі у наукових і освітніх проєктах. Створюючи більш сприятливі можливості для проведення досліджень, публікацій, роботи в лабораторіях з унікальним обладнанням, країни у такий спосіб підвищують якісні характеристики людського капіталу певного співтовариства на своїй території і сприяють, цим самим, більшій інноваційності [1, с.82]. Отже, з кожним роком все сильніше проявляється тренд міграції в пошуку вищої оплати праці, що, у свою чергу, призводить до неспівпадіння центрів здійснення витрат на освіту і центрів формування доходів, тобто отримання більш високої доданої вартості від мігрантів-носіїв людського капіталу. «Гонитва за

мізками» змінює простір креативного середовища, напрямки конкурентних сил та інвестиційну привабливість країн з високою концентрацією талантів у критично важливих галузях (біоенергетика, фармація, агротехнології, ІКТ).

Грандіозний прорив в напрямі розвитку людського капіталу здійснив Китай, університети якого за останнє десятиріччя перетворилися в провідні навчальні заклади світу, а рівень підготовки спеціалістів не поступається Європі і США. Це підтверджується авторитетними світовими рейтингами. Так, згідно QS у 2020 р. шість китайських університетів увійшли до першої сотні кращих університетів світу, причому Університет Цінхуа залишив позаду себе таких «монстрів», як Йєльський і Колумбійський університети. У цю ж когорту потрапили й п'ять університетів Гонконгу [2]. Завдяки своїм університетам та їх міжнародному студентському та дослідницькому представництву китайським містам, власне, й вдається нарощувати людський капітал. Згідно рейтингу глобальних міст такі міста як Пекін і Шанхай стабільно утримуються в топ-10 по залученню глобального капіталу, людей та ідей [3]. Створення сприятливих умов для нарощування людського капіталу дало свої результати й у сфері залучення іноземного капіталу.

Таким чином, саме стимулювання розвитку людського капіталу забезпечує стійке економічне зростання країн на інноваційній основі. Як свідчить практика, потреба у людському капіталі примушує країни вступати у конкурентну боротьбу за таланти, що поглиблює глобальну нерівномірність техніко-технологічного розвитку.

Література

1. UNESCO science report: towards 2030. (2016). UNESCO Publishing. Retrieved from: https://unesdoc. unesco. org/ark:/48223/pf0000235406

2. WorldUniversityranking, 2020.Retrieved from: https://www. topuniversities. com/university-rankings/world-university-rankings/2020.

3. 2019 Global Cities Report. Retrieved from: https://www. kearney. com/global-cities/2019

аспірант **Ткачук А. М.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

РОЗВИТОК ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Розвиток світової економіки характеризується динамічністю та носить досить мінливий характер, що зумовлено стрімким технологічним розвитком. Сучасні новітні технології стають запорукою успішного розвитку як окремо взятого підприємства так і держави в цілому. Тож, одним із показників ефективного розвитку будь-якої держави є високотехнологічне виробництво [1]. Використання новітніх технологій на вітчизняних підприємствах сприяє відкриттю нових можливостей для зростання економіки та активізації євроінтеграційних процесів. На сьогоднішній день, за оцінками експертів [2], швидкість просування України до ЄС знаходиться на «середньому» рівні. Одними із головних чинників розвитку у євроінтеграційному напрямі є набуття чинності «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» та запровадження безвізового режиму. Але варто не забувати і про гальмуючи фактори такі як: недостатній рівень економічного розвитку, досить високий рівень корупції в Україні та воєнні дії на сході країни [2].

Аналізуючи динаміку експорту продукції високотехнологічного сектору України варто зазначити наявність позитивної динаміки [3]. Так, експорт продукції хімічної та пов'язаної з нею галузей промисловості у 2020 році зріс на 4,6% відносно 2019 року. Зокрема експорт фармацевтичної продукції зріс майже на 7%. Обсяги експорту електричного устаткування зросли лише на 0,5%. Дане зростання відбулось за рахунок зростання часки експорту ядерних реакторів та котлів на 13,1% та зменшення частки експорту електричних машин на 7,2%. А ось експорт електронної та оптичної продукції знизився на 10%.

Динаміка питомої ваги обсягів виробленої продукції за видами економічної діяльності, яка відноситься до високотехнологічного сектору (табл. 1) свідчить про зменшення частки даної продукції в загальному обсязі промислової продукції з 5% до 4,3%.

Таблиця 1 – Структура високотехнологічного сектору промисловості України[3]

Галузь промисловості	Питома вага галузі, %							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Промисловість, усього	100	100	100	100	100	100	100	100
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і препаратів	0,9%	1,1%	1,2%	1,4%	1,4%	1,3%	1,3%	1,3%
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	0,7%	0,8%	0,7%	0,6%	0,8%	0,6%	0,7%	0,7%
Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування	1,5%	1,6%	1,5%	1,5%	1,3%	1,1%	0,8%	0,7%
Виробництво медичних і стоматологічних інструментів та матеріалів	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
Виробництво електричного й електронного устаткування	1,9%	2,0%	1,7%	1,6%	1,6%	1,5%	1,7%	1,5%
Разом	5,0%	5,5%	5,3%	5,3%	5,2%	4,7%	4,6%	4,3%

Аналізуючи структуру високотехнологічного сектору промисловості видно, що частка виробництва основних фармацевтичних продуктів і препаратів у 2019 році відносно 2012 року зросла на 14,1% (з 17% до 31,1%), також росла частка виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції на 2% (з 13,4% до 15,4%). А частка виробництва електричного й електронного устаткування за аналізований період знизилась на 13,2% (з 29,8% до 16,6%). Тож, можемо констатувати, що в Україні сфера високотехнологічного виробництва знаходиться на шляху розвитку та потребує розробки дієвої державної програми технологічної модернізації промисловості. Спрямованої на сам перед на відновлення виробничого потенціалу шляхом впровадження новітніх інноваційних технологій. Попри те що в Україні зберігся масштабний науковий комплекс, інноваційна та науково-технічна сфери не несуть в собі

основного джерела економічного зростання країни: темпи розвитку науково-технічної сфери не відповідають темпам зростання попиту на передові технології, підприємницький сектор має досить низьку сприятливість до інновацій, а також постійне скорочення матеріально-технічних засобів у інноваційній галузі. Успішна адаптація вітчизняної економіки до економіки країн ЄС можлива шляхом модернізації виробництва та зміцнення економічної безпеки, що забезпечить конкурентоспроможність країни в умовах євроінтеграції.

Література

1. Волковська В. І. Вплив євроінтеграції на стратегічний розвиток підприємства. URL: http://confmanagement. kpi. ua/ proc/article/view/201151 (дата звернення 20.09.2021).

2. Секторна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. URL: https://razumkov. org. ua/uploads /article/2021_sektor_eu_ukr. pdf (дата звернення: 22.09.2021).

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www. ukrstat. gov. ua/ (дата звернення: 23.09.2021).

4. Матюшенко І. Ю., БерендаС. В., Рєзніков В. В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції : навч. посіб. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 504 с.

д.е.н., професор **Прушківська Е. В.**
магістрант кафедри МЕВ **Щербанюк А. К.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ЦИФРОВА ТОРГІВЛЯ ТА ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ: СПРИЯННЯ ІНКЛЮЗИВНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННЮ

Поширення цифрових технологій впливає на глобальну економіку та змінює спосіб торгівлі товарами й послугами між споживачами та підприємствами. Актуальність аналізу поданої в науковій праці теми обумовлена тим, що з кожним роком цифрові технології та інструменти стають все більш доступними у країнах, що розвиваються, вони надають унікальну можливість для підприємств будь-якого розміру залучатися до глобальної економіки та вийти на

нові ринки, сприяючи справедливому й інклюзивному економічному зростанню.

Як зазначено у Цифровій стратегії USAID [1], стабільність міжнародного віртуального середовища базується на низку факторів, окрім цифрової політики, таких як: інвестиції у інфраструктуру для розширення мережі, надання сприятливих умов для залучення до цифрової економіки мікро, малих та середніх підприємств, рівень розвитку логістики та вартість перевезення товарів. Однак розробка міцної цифрової нормативної бази, яка підтримує інновації та зростання, є новою та нагальною проблемою для більшості урядів країн, що розвиваються.

Цифрова нормативна база має враховувати передові технології та нові підходи до здійснення торгівлі й операцій. У деяких випадках це означає розробку абсолютно нової політики чи нормативних актів або зміну існуючих рамок, що робить їх достатньо гнучкими для охоплення нових цифрових інновацій, таких як цифрові підписи та безпаперові процедури митного очищення. Оскільки цифрова економіка продовжує розвиватися та стимулювати розробку більш сучасних технологій та програм, регуляторне середовище також має адаптуватися.

Прикладом країни, що успішно вирішує зазначені вище проблеми є Китай. Ця країна має один з найбільших і найбільш швидкозростаючих ринків електронної комерції у світі, на який припадає понад 40 відсотків загальної вартості транзакцій електронної комерції у всьому світі. Більше 5 відсотків загальної зайнятості в Китаї припадає на електронну комерцію. Покупки в Інтернеті стали частиною повсякденного життя багатьох місцевих домогосподарств [2].

Китай, у момент промислового переходу, зіткнувся із проблемою поляризації робочих місць та внутрішньорегіональним поділом праці у доступі до висококваліфікованих працівників, високого рівня (цифрової) інфраструктури та якісних робочих місць.

Боротьба з посиленням поляризації робочих місцьза рахунок використання моделі цифрової торгівлі заклала підвалини для інклюзивного зростання. Політика, яка спрямована на залучення низькокваліфікованих працівників, сприяла збільшенню рівня зайнятості, зменшенню відносної бідності та реінтеграції звільнених працівників на ринок праці.

Прикладом можуть слугувати китайські онлайн-роздрібні платформи компанії Alibaba, які створили 30 мільйонів робочих місць, що особливо помітно впливає на молодих підприємців, сільські громади та групи у осіб які перебувають у стані ризику. Уже у 2016 році продажі електронної комерції в Китаї досягли 5,16 трлн юанів (749 млрд доларів), що становило 15,5% національних роздрібних продажів [3].

Отже, електронна комерція створила нові бізнес-норми та змінила економічний ландшафт країни. Свідченням є те, що міжнародна торгівля, де колись домінували великі торгові групи, перебудовується через транскордонну електронну комерцію, яка дозволяє більш ніж 3 мільярдам користувачів Інтернету купувати/продавати по всьому світу одним простим натисканням кнопки. У Китаї проживає майже 40 мільйонів підприємців, з яких 5 мільйонів беруть участь у міжнародній торгівлі та складають близько 60% загального обсягу експорту та імпорту Китаю [4].

Для сучасної України перехід до інклюзивної економіки через покращення умов для розвитку підприємств задіяних у секторі електронної комерції може стати настільки ж дієвим, як і для тогочасного Китаю. Адже електронна комерція дає змогу розкрити торговий потенціал виробникам з віддалених та малорозвинених регіонів, покращити їх фінансовий стан та рівень розвитку логістики на місцевому рівні. А це, в свою чергу, зменшить відтік капіталу та збільшить привабить інвестиції в український виробничий сектор.

Література

1. USAID. Digital Strategy URL: https://www. usaid. gov/sites/ default/files/documents/ 15396/USAID_ Digital_Strategy. pdf (дата звернення: 15.09.2021).

2. World BankGroup. E-commerce Development : Experience from China : Overview. 2019. URL: https://documents. worldbank. org /en/publication/documents-reports/documentdetail/823771574361853775 /overview(дата звернення: 15.09.2021).

3. Veneri, P. and V. Ruiz. Urban-to-rural population growth linkages: Evidence from OECD Tl3 regions. Journal of Regional Science. 2016. Vol. 56, No 1. P. 3–24.

4. Ahlfeldt, G. and A. Feddersen. From periphery to core: Measuring agglomeration effects using high-speed rail. Journal of Economic Geography. 2018. Vol. 18. No 2,1. P. 355–390.

д.е.н., професор **Прушківський В. Г.**
аспірант **Литовка В. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Важливою складовою інноваційного та сталого розвитку металургійних підприємств є пошук результативних методів управлінського впливу на персонал. Одним із важливих інструментів такого впливу є формування інноваційної корпоративної культури, про що свідчать успіхи промислових компаній різних країн світу, які підтримують креативне мислення персоналу, сприяють отриманню економічної та соціальної цінності, створюють нову або удосконалюють існуючу продукцію. На жаль, в металургійній сфері відсутня значна кількість досліджень з питань формування інноваційної корпоративної культури та відсутні механізми розповсюдження передового досвіду у цій сфері. Впровадження на національних металургійних підприємствах ефективних систем корпоративної культури дозволить вирішувати існуючі проблеми управління людськими ресурсами підприємства та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Система управління персоналом металургійних підприємств повинна створити гнучкість та інноваційне середовище для менеджменту вищого та середнього рангу, щоб конкурувати з провідними світовими металургійними підприємствами, що впроваджують різного роду інновації: технологічні, організаційні, продуктові та інші. Українським металургійним підприємствам задля підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку необхідно створювати основи для інновацій, що можливе при впровадженні трьох кроків: формування інноваційної культури; створення інноваційних рішень; придбання, співпраця або інвестування в нові технології. Усі три ці кроки необхідні, але їх потрібно виконати, щоб досягти успіху. Таким чином, культура є основою, на якій повинні будуватися всі успішні інновації [1–2].

Створення інноваційної культури – це не проект чи завдання. Інноваційна культура є побічним продуктом більш широких бізнес-рішень. З цієї причини лідерство відіграє найважливішу роль у розширенні культурних змін і заохоченні цих змін до процвітання в довгостроковій перспективі. За даними консалтингової компанії KPMG, 70 % впливу на корпоративну культуру походить від рішень керівництва та моделювання поведінки, а решта 30 % обумовлено такими елементами, як навчання та програми взаємодії [1].

Лідери, які прагнуть впровадити культурні зміни для досягнення сталого розвитку металургійних компаній, повинні розглядати основні елементи інноваційної культури, як відповідні для організації та її позиції. Це включає моніторинг того, що відбувається в металургійній галузі для досягнення цілей сталого розвитку, також розпізнавання сигналів змін як всередині організації, так і на ринку в цілому. Відповідно, топ-менеджменту необхідно здійснювати оцінку сучасному стану сталості металургійного бізнесу та врахувати зміни в стратегії управління персоналом, його навчання та програм взаємодії. Однак, незважаючи на такі заходи, інноваційні стратегії можуть зазнати невдачі у випадку низького рівня якості ідей, нехтуванні організаційних інновацій та регресі інноваційнихпроектів.

Література

1. Building an innovation culture. URL: https://home. kpmg/xx/en/home/insights/2018/06/building-an-innovation-culture-fs. html

2. How to Build a Highly Effective Innovation Culture. URL:https://innolytics-innovation. com/innovation-culture/

аспірант **Сердінова А. С.**
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», м. Дніпро

ТАРГЕТИНГ У ВПРОВАДЖЕННІ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Пандемія COVID-19 продовжує впливати на економіку та суспільство в цілому. З початком кризи поширення вірусу по всьому

світі відбулося різке зниження виробництва всіх економік. У першій половині 2020 року світове виробництво скоротилося майже на 10% [1] Цей удар пандемії по економіці є набагато швидшим і глибшим ніж Світова криза 2008 року (див. рис. 1)

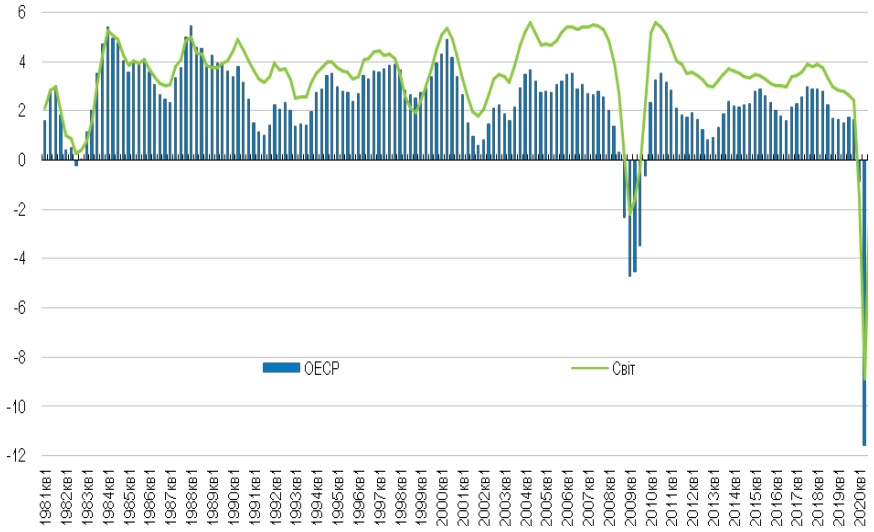

Рисунок 1 – Порівняльна характеристика темпів зростання реального ВВП 1981–2020, поквартально. Криза COVID-19 та Світова фінансова криза

Подальше відновленні зростання виробництва виявилось краще ніж очікувалось, але ще далеке від показників докризового рівня. Вплив кризи COVID-19 на скорочення виробництва був дуже суттєвий. Обсяг виробництва у всіх країнах залишився значно нижче рівня, очікуваного до початку пандемії в кінці 2020 року (див. рис. 2), при цьому дефіцит ВВП країн ОЕСР 4,75%, а дефіцит світового ВВП – 4,25% [1]. Без ефективної та оперативної економічної політики, що проводилась в усіх країнах, щоб пом'якшити шоковий вплив на доходи домогосподарств та компаній, рівень виробництва та зайнятості був би набагато нижчий.

Починаючи з середини 2020 року країни почали активно впроваджувати заходи по підтримці інвестицій. Після першої хвилі пандемії, коли економіка почала відновлюватись більшість країн

почала впроваджувати різні заходи стимулювання інвестиційної діяльності, серед яких чільне місце належить податковим пільгам. Ті країни, яким швидше вдалося стримати поширення вірусу, раніше приступили до стимулювання інвестицій за допомогою податкових пільг. Деякі країни ввели тимчасові заходи по стимулюванню інвестицій у 2020 році, але згодом розширили та подовжили ці заходи до 2022 року. Наприклад, Італія пролонгувала податковий кредит на інвестиції в нематеріальні активи та інновації [2].

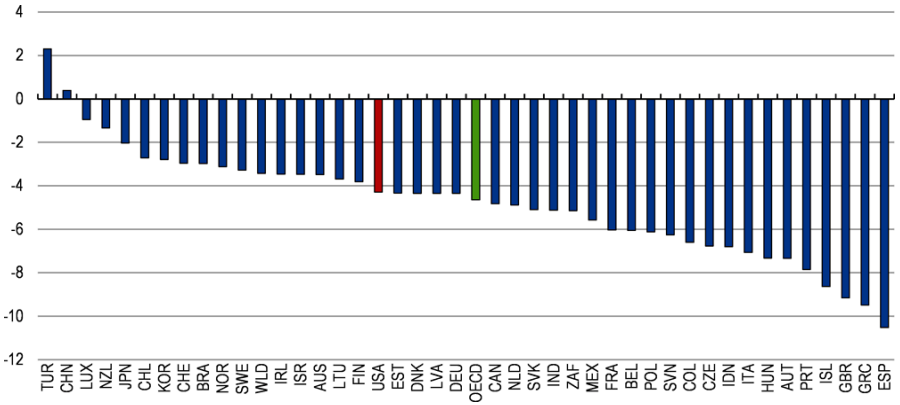

Рисунок 2 – Різниця між ВВП різних країн в 4-ому кварталі 2020 року та прогнозним значенням ВВП до пандемії, %

Податкові пільги під час пандемії проявили свій цільовий характер. Одна з найнагальніших цілей – це боротьба з пандемією COVID-19. Серед таких пільг різні податкові знижки та вирахування для підприємств, що пристосовують робочі місця до нових санітарних протоколів. Наприклад, підприємства США, особливо представники готельного бізнесу, можуть одразу списувати витрати на переобладнання приміщень під COVID протоколи [3]. Італія ввела податкові пільги на витрати по санітарній обробці приміщень та модернізації робочих місць для створення безпечних умов праці. В Китаї дозволено відносити на витрати інвестиції у розширення виробничих потужностей підприємств, що займаються виробництвом основних матеріалів захисту та локалізації пандемії.

Деякі країни впроваджують податкові пільги з метою спрямування потоку інвестицій на захист навколишнього середовища.

Італія ввела податковий кредит 110% від витрат на інвестиції в «зелені» технології у 2020 році, який потім продовжила до 2022 року. З 2021 року США дозволили вираховувати з податкової бази витрати на енергоефективні комерційні споруди. Данія тимчасово впровадила положення про пришвидшену амортизацію інвестицій у «зелені» технології, а Франція впровадила податковий кредит на енергозберігаючі ремонтні роботи та на установку обладнання для підзарядки електромобілів.

Деякі країни, щоб не втратити позиції в галузі НДДКР спрямували податкові пільги саме в цього напрямку. Германія розширила податкові пільги для компаній, що проводять спеціальні дослідження, та збільшила підтримку НДДКР до 6 років. Індонезія ввела вирахування в розмірі 300% від фактично понесених витрат на НДДКР. У Китаї 175% вирахування витрат у 2020 році збільшилось до 200% – у 2021 році. Туреччина подовжила термін дії існуючих податкових пільг на НДДКР, які повинні були закінчитись у 2020 році до 2028 року.

Література

1. Інтернет ресурс – https://kursiv. kz/news/mirovaya-ekonomika/2020-10/obem-mirovogo-proizvodstva-sokratilsya-na-10

2. Реформи податкової політики 2020: ОЕСР та країни партнери, Видавництво ОЕСР, Париж 2020, 14 с.

3. Інтернет ресурс – https://www. imf. org/en/Publications/FM/Issues/2021/01/20/fiscal-monitor-update-january-2021.

д.ф.н, доцент **Ситников М. М.**
методист в. к. **Ситникова Т. М.**
Національний університет
«Запорізька політехніка»,м. Запоріжжя

ІННОВАЦІЙНО-ІКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ, ЯК ВАЖЕЛЬ ЗРОСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РІВНЯ НАСЕЛЕННЯ

Процес глобалізації сприяє тому, що економічний лібералізм стає домінуючою ідеологією, а економічне зближення переходить до інтеграції національних економік у регіональні економічні

угруповання, індустріальне виробництво стає наукомістким і перетворюється в постіндустріальне, широко впроваджуються новітні високі технології, зростає інформативність і комунікативність суспільства. Але з поглибленням глобалізації зростає соціальна нестабільність, загострюються внутрішні протиріччя в наслідок диспропорцій соціально-економічного розвитку, зростання розриву між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються. А це приводить до збільшення чисельності незаможного і дуже бідного населення. У зв'язку з цим політики та економісти сприймають подібні тренди як виклик, який може бути вирішене за рахунок розвитку і впровадження інновацій, що сприяють наданню широким масам населення доступу до базових соціальних і економічних благ.

Суттєвим інструментом активізації соціально-економічного розвитку є перехід економіки до ефективного застосування інновацій з використанням світового досвіду інноваційної політики. Інноваційна політика розвинутих країн побудована на удосконаленні механізмів і засобів стимулювання інноваційної діяльності на всіх рівнях, а також забезпеченні інституційної підтримки науково-технічного рівня розвитку з застосуванням таких інституцій, як науково-технічні парки, наукові, технічні, інвестиційні центри та інкубатори, венчурні компанії тощо. Важливу роль при цьому відіграє фінансування інноваційної діяльності. Окреме місце в інституційній системі інноваційного розвитку слід відвести інноваційним кластерам які разом з технологічними платформами є основним механізмом впровадження інновацій [1].

Мета роботи – на підставі дослідження інноваційної політики , аналізу ефективності економічного розвитку, проблем інноваційних процесів та загальної динаміки надходження інвестицій в Україну, визначити та запропонувати шляхи підвищення темпів інноваційно-інвестиційної діяльності та зростання соціально-економічного потенціалу регіону. Відповідно до мети у роботі було поставлено наступні завдання: дослідити побудову та особливості інноваційної політики провідних країн, проаналізувати динаміку надходження інвестицій та інноваційну активність підприємств в Україні і розробити пропозиції щодо активізації інноваційно-інвестиційного розвитку Запорізького регіону. В економічно розвинутих країнах інноваційний розвиток спрямований на ефективну взаємодію

організаційно-правових, інформаційних, фінансових та інституційних складових. Основою економічного розвитку є взаємодія регіональної влади, яка займається розвитком інноваційної інфраструктури і кластерною політикою, та держави, що вирішує загальнонаціональні проблеми. При цьому регіональний економічний розвиток, започаткований на наукових дослідженнях, нової техніці та інноваціях є пріоритетним . Кожна з країн має переваги з того чи іншого критерію а інноваційна політика основана на розробці нормативних документів призначених для підтримки інновацій та розвитку підприємницької діяльності і виваженої стратегії розвитку яка передбачає стійке, всеосяжне економічне зростання [2].

В Україні загальна сума витрат на інновації з 2011 по 2019 рік знизилась майже у двічі (з 1803,01 млн дол. США до 909,18 млн дол.), при цьому головним джерелом фінансування інновацій були власні кошти підприємств. Майже у 2,7 рази знизилась питома вага реалізованої інноваційної продукції. Це прямо пов'язано від'ємною динамікою кількості працівників наукових організацій та зменшенням кількості організацій які виконували науково-дослідницькі розробки. Загальна кількість працівників зменшилась майже у 2 рази , кількість докторів наук у 1,7 а кандидатів наук у 2,3 рази [3].

Враховуючі проблеми інвестиційного розвитку України та досвід передових економічно розвинених країн, можна зробити висновок, що для стимулювання інноваційних процесів в Україні необхідно активізувати ефективну співпрацю з головними країнами продуцентами і споживачами високих технологій у сфері інноваційної діяльності. Втілити передовий досвід фінансування науково-дослідних робіт і інновацій:венчурне фінансування та кредитування, що забезпечувало б можливість входження банків у власний капітал підприємств, розробити пакети для інноваційного бізнесу які передбачають дешеві кредити, субсидії, гранти, кредити з відтермінуванням сплати відсотків, можливість поєднання позики з процентними ставками, які обраховуються на плановому фінансовому результаті нововведення, збільшити державне фінансування нововведень, а також науково-дослідних робіт у Вищих навчальних закладах.

Література

1. Розвиток новітніх форм міжнародної економічної інтеграції на початку XXI століття: монографія / О. І.Шнирков, А. С.Філіпенко, Р. О.Заболоцька та ін.:за ред. О. І.Шниркова.–К.: ВПЦ «Київський університет»,2016.– 415 с.

2. Полякова Ю. В. Порівняльна характеристика інноваційної діяльності ЄС та України / Ю. В.Полякова // Інноваційна економіка.– 2014.–№6.– С.37–42.

3. Ситников М. М., МелещенкоА. І.Регіональний соціально-економічний розвиток України в ракурсі інноваційної політики ЕС. Інфраструктура ринку. 2019. №37. С.93-99. URL: http:// www. market-infr. od. ua.

д.е.н., професор **Чентуков Ю. І.**
к.е.н., доцент **Ніколенко Т. І.**
Маріупольський державний
університет, м. Маріуполь

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ

Найважливішими факторами інклюзивного зростання економіки є розвиток високотехнологічного виробництва, створення інноваційних продуктів, акумулювання та спрямування достатніх обсягів інвестиційних ресурсів у інноваційні види діяльності. Все це, в умовах сьогодення, стає ключовим для набуття економічним розвитком якості «інклюзивності». Саме інновації є рушійними силами забезпечення інклюзивного розвитку країни та створення нових робочих місць і підвищення якості життя населення.

У зв'язку з тим, що одним з найголовніших аспектів інклюзивного зростання є інноваційний розвиток, необхідно зазначити, що нині економічний розвиток України, як і усіх інших країн, що пережили перехідний період, характеризується відсутністю системного підходу у формуванні цілісної національної інноваційної системи, що проявляється у низькому рівні застосування інновацій, як одного з головних чинників інклюзивного розвитку країни, і які

слугують прискоренню, перманентності інноваційного процесу, ефективності функціонування інноваційної системи.

Відмітимо, що в останні десятиріччя у світі відбувся перехід від динамічних конкурентних переваг до інноваційних, досягнення яких, перш за все, пов'язане з переходом країн на інноваційний шлях з метою досягнення інклюзивного економічного розвитку. Все це призвело до того, що місце країн в міжнародному співтоваристві тепер визначається станом освіти, обсягами використання досягнень науки й техніки, ефективністю інтеграції факторів виробництва, капіталу, інформаційних та інтелектуальних ресурсів.

Враховуючи той факт, що інновації та інноваційні процеси перетворилися на стратегічний фактор сталого та інклюзивного розвитку, можна зазначити, що саме ці процеси і стали каталізатором у формуванні національних інноваційних систем країн. Що стосується України, то слід відмітити, що у нас тільки розпочався процес формування національної інноваційної системи і поки що функціонують лише окремі її елементи, зв'язки між якими слабкі. Тому для ефективного інклюзивного зростання необхідна постійна спрямованість економіки на пошук, здійснення і впровадження нововведень, тобто, на інноваційний шлях розвитку, адже існує пряма залежність між конкурентними перевагами національної економіки та її спроможністю впроваджувати інновації.[1]

Таким чином, для формування моделі інклюзивного зростання створення ефективно функціонуючої національної інноваційної системи повинна включати наступні першочергові завдання:

– реформування системи органів управління інноваційним розвитком на загальнодержавному, галузевому й регіональному рівнях;

– розроблення, реалізація концепцій і впровадження методів, технологій та прийомів щодо інноваційного економічного та соціального розвитку місцевих громад, регіонів, країни;

– розробка й реалізація заходів щодо створення умов функціонування інноваційної сфери;

– формування сучасної системи взаємовідносин між наукою, виробництвом і освітою;

– удосконалення методів комерціалізації й трансферу технологій в результаті формування національної системи венчурного фінансування;

– формування умов забезпечення охорони інтелектуальної власності й захисту інформаційної сфери;

– трансформація структури національного господарства, зокрема, за рахунок підвищення ролі високотехнологічних і наукомістких галузей;

– державна підтримка науково-технічним й інноваційним структурам;

– технологічна модернізація та структурна перебудова галузей виробництва;

– вирішення проблем енерго- та ресурсозбереження, стимулювання виробництв, заснованих на використанні місцевих ресурсів або вторинної сировини;

– вихід України на світовий ринок інтелектуальних продуктів, наукомістких товарів і послуг;

– підвищення ефективності й глибини залучення України до процесу міжрегіонального співробітництва.[2]

В результаті проведеного дослідження зроблено висновок, що розвиток національної інноваційної системи є безальтернативним варіантом для України на шляху формування моделі інклюзивного зростання, яке дозволить створити максимальні можливості для залучення більшої частини трудових ресурсів до ефективної економічної діяльності завдяки чому забезпечити левову частку населення більш високим рівнем життя.

Література

1. Ніколенко Т. І. Конкурентоспроможність національної інноваційної системи України в контексті забезпечення міжрегіонального співробітництва. Вісник МДУ. Серія: Економіка. Випуск 14. 2017. С.53–63.

2. Єгорова Ю. В. Інновації в стратегії сталого та інклюзивного розвитку країни. Інклюзивний розвиток економіки в умовах глобальних викликів сьогодення: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 1–28 лютого 2020 р. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. С.119–120.

д. э.н., профессор **Пилипенко А. Н.**
д.э.н., доцент **Литвиненко Н. И.**
Национальний технический университет
«Днепровская политехника», г. Днепр

ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ В КОНТЕКСТЕ ЭКОНОМИКИ И КУЛЬТУРЫ

Инновационность является одним из главных приоритетов экономического развития Украины, однако невзирая на все усилия, предпринимаемые государством, украинская экономика все же не становится инновационной. Согласностатистике, инновационной деятельностью в стране занимается всего 782 предприятий, а непосредственно внедряет инновации только 13,8%. И это в то время, когда в развитых странах этот показатель соответствует 60–70% [1].

Наиболеераспространенным подходомв изучении инновационного развитияявляется рассмотрение инноваций как явления, имеющего преимущественно технико-экономическую природу. Однако они по своей природе двойственны: с одной стороны, являются нововведением, которое, будучи внедренным в обществе, позволяет достичь социально-экономической выгоды, а с другой – выступают результатом творчества, изобретательности и в силу этого имеют социокультурную природу. Действительно, предприниматель далеко не всегда является изобретателем. Как правило, он занимается только непосредственным внедрением нововведений. Их создателями являются другие люди, наделенные склонностью к творческому поиску и обладающие креативностью, жаждой к познанию. Отсюда следует, что инновационная деятельность находится в прямой зависимости от социокультурных ценностей, определяющих склонности, привычки и мотивацию людей, которые, в свою очередь, детерминируют инновационный или антиинновационный ее типы. Это делает население разных стран либо более склонным к творчеству, изобретательности, новаторству, переменам либо более консервативным.

Рассчитав ценностные индексы Ш. Шварца по данным международного сравнительного проекта «European Social Survey» (2012–2016 гг.) для 21 европейской страны (табл.1), нами были

выявлены особенности ценностных приоритетов их населения с точки зрения влияния на инновационные диспозиции личности.

Таблица 1 – Значения индексов ценностных ориентаций Ш. Шварца по четырем ценностным категориям населения 21 европейской страны

	Консерватизм	Открытость изменениям	Ориентация на себя	Ориентация на других
Австрия	–0,0568	0,1771	0,4553	–0,5298
Бельгия	–0,0212	0,0738	0,7209	–0,6634
Великобритания	–0,014	0,1139	0,7415	–0,7394
Венгрия	–0,0215	0,0785	0,275	–0,3081
Германия	0,0467	0,0448	0,8917	–0,8496
Израиль	–0,0556	0,1941	0,2228	–0,3681
Испания	–0,2464	0,2234	1,1368	–0,8776
Италия	–0,3383	0,5249	0,2664	–0,43
Литва	–0,2083	0,3147	0,0483	–0,1532
Нидерланды	0,1642	–0,1174	0,7595	–0,6834
Норвегия	–0,0493	0,0803	0,8362	–0,7487
Польша	–0,3533	0,4802	0,5324	–0,5784
Россия	–0,1879	0,322	0,2164	–0,3241
Словения	–0,1557	0,1275	0,6259	–0,4609
Украина	–0,2031	0,408	0,1818	–0,377
Финляндия	–0,0203	–0,0408	1,1654	–0,8732
Франция	–0,0378	–0,0381	1,1291	–0,8223
Чехия	–0,1465	0,1485	0,2898	–0,2398
Швейцария	0,1342	–0,0188	0,7171	–0,7256
Швеция	0,1787	–0,0752	0,9466	–0,8924
Эстония	–0,1398	0,1456	0,8117	–0,6693

Источник: Рассчитанонаоснове [2]

Полученные данные показали, что в тех странах, где доминируют ценности из блока «Открытость изменениям», изобретательность и инновационность оказались развитыми гораздо сильнее, чем в других. И, наоборот, при доминировании

традиционности и конформности (ценности из блока «Консерватизм») инновационность была незначительной. В свою очередь, значимыми оказались ценности из блока «Ориентация на других», поскольку они содействуют формированию благоприятной среды для институциональных инноваций.

Население Украины отличается более выраженной ориентацией на ценности безопасности, традиционности и конформности («Консерватизм») в ущерб ценностям «Открытости изменениям»), а также характеризуется высокой ориентацией на ценности самоопределения («Ориентация на других») при более выраженной по сравнению с другими странами Европы ценностями самоутверждения («Ориентация на себя»). Это говорит о том, что среднестатистический украинец отличается высокой степенью осторожности в своих поступках, консерватизмом. В его психологическом портрете не являются доминирующими потребности в новизне, творчестве, а также не очень выражена склонность к переменам и риску. Поэтому мы не можем делать исключительную ставку на индивидуальную инновационность в качестве фактора роста общественного благосостояния, поскольку культура не поощряет креативность как основу инновационных устремлений личности. С этой точки зрения мы явно не обладаем и критической массой людей, наделенных чертами шумпетерианского предпринимателя-новатора.

Однако это не значит, что Украина не может преодолеть культурный барьер на пути к инновационному типу развития – как показывает мировой опыт, многие страны, где система ценностных ориентаций их населения не способствовала инновационному варианту развития, сумели преодолеть это противоречие за счет соответствующей экономической политики государства.

Литература

1. Інформаційні матеріали щодо стану інноваційної діяльності. Департамент технічного регулювання та інноваційної політики. ULR:https://www. me. gov. ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69 b9 a9 bf-5 fbc- 4035-8 c0 f-ac26 b853 c0 eb& title=Informatsiini MaterialiSchodo StanuInnovatsiinoiDiialnosti. Дата звернення: 19.09.2021

2. The European Social Survey 2018, European Social Research website, available at: https://www. europeansocialsurvey. org/. – Titlefromthescreen(application December 13, 2018).

Alidzhanova Surayo Abdushukurovna
Associate Professor of the
Department of Economic Theory
Tajik State University of Law, Business and
Politics (Republic of Tajikistan)

WASTE MANAGEMENT AS A DIRECTION OF GREEN ECONOMY DEVELOPMENT

Currently, one of the most important problems of humanityis the uncontrolled release of waste. Even a small town in terms of area and population throws out mountains of garbage every day, which is reflected in overcrowded landfills. Some wastes pose a danger to humanity and nature, as they are toxic and harmful. Every year our planet is polluted by more than 2 billion tons of garbage. [2,6]. Few people care about the pollution of the surrounding world, and this causes a lot of problems with garbage: it constantly burns, pollutes water and soil. But world experience shows that sorting and recycling of waste can reduce the cost of production of many goods and significantly reduce energy consumption. Developed countries have already assessed the impending catastrophe, making decisions on the creation of effective ways of waste disposal at the state level.

Truly, the Swedes can be considered successful in the issue of waste recycling. Today, Sweden recycles almost 100% of its waste, for comparison, about 60 million tons of solid household waste are generated in Russia every year. At the same time, only no more than 10% of them are processed. 90% of garbage is sent to landfills, which are not always legal, and therefore not safe. [4]. In Sweden, the priority is not the disposal of garbage, but its processing: newspapers and magazines turn into paper pulp, plastic containers become plastic raw materials, bottles are melted into new elements, harmful and toxic waste is taken to special ecological stations, food becomes fertilizer or biogas, pharmacists take leftover medicines, dimensional waste is taken to processing sites. Sweden has been particularly successful in developing waste-to-energy technologies. Today, garbage plays a big role in the country's heating system. Since waste is a relatively cheap fuel, Sweden has come up with an efficient and profitable technology for converting household waste into electricity. A ton of recycled plastic bottles can generate enough energy to fully meet the needs

of one household. There are several power plants working on waste here, burning tons of garbage. The remaining ashes are sorted and sent back for recycling. The remains are sifted in order to extract gravel, which is used in road construction [1].

In many countries of the world, nearto courtyards, you can find several different-colored containers for separate garbage collection: paper, plastic, glass, etc. This is a great example for the rest of the countries, standing on the threshold of ecological cataclysms, having overcrowded landfills and the lack of a culture of separate garbage disposal.

In Tajikistan, the main feature of waste management in modern conditions is their accumulation in landfills. Our existing garbage collection system does not meet modern requirements and causes discontent of the majority of the population. The main problems facing waste management in our country are:

– the problem of competent and comprehensive waste disposal;

–there is no separate waste collection system in the country;

–residents do not have sufficient information about sanitary and hygienic requirements and safety principles necessary for the collection and transportation of solid household waste;

– existing garbage facilities are not subjected to sanitary treatment and do not meet sanitary and hygienic requirements;

– open common and overflowing garbage cans, in the presence of a large number of wind days, leads to contamination of the entire yard area;

– the majority of the population does not have a culture of household waste disposal;

– there is no appropriate propaganda and educational work among the population.

The main tasks facing all countries of the world is the development of measures aimed at minimizing the level of environmental pollution. Today, in the conditions of the economic crisis, the eco-economic principles of management, rational waste management are becoming particularly relevant for our country. Therefore, it is very important to pay attention to the foreign experience of waste management, adapting their developments and achievements in relation to domestic realities. It is important to instill children with proper waste sorting from school age and earlier, only in this way people will gradually be able to improve the environmental situation of their country and in the world as a whole. We need processing plants and innovative technologies for recycling and

recycling of waste. It is necessary to deal with waste in a comprehensive manner and it is necessary to start a global fight against waste now in order to avoid irreversible environmental consequences in the future.

literature

1. Sweden's recycling is so revolutionary; the country has run out of rubbish [Electronic resource]. Access mode: http://www. independent. co. uk/environment/sweden-s-recycling-is-so-revolutionary-the-coun-try-has-run-out-of-rubbish-a7462976.html. (01.09.2021)

2. Ponomarev M. V. Commentary on the Federal Law "On Production and Consumption Waste": monograph / M. V. Ponomarev, N. V. Kichigin, N. A. Yeniseiskaya. - M.: Delovoy dvor, 2019. – 232 p.

3. Sokolov L. I. Waste management. Study guide. Publishing house: Infra-engineering. 2018.

4. Shilkina S. V. Global trends in waste management and analysis of the situation in Russia//Online magazine "Waste and Resources", 2020 No.1 https://resources. today/PDF/05 ECOR120.pdf (free access). Cover from the screen. Yaz. rus., eng. DOI: 10.15862/05 ECOR120/. (22.03.2021)

Antoniuk D. A., Dr. Sc in economic., Prof.,Vice-president of Zaporizhzhya Chamber of Commerce and Industry
Bui Yu. V., Graduate student of the department Applied economics,Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
Bui L. V., student of the Faculty of Trade and Marketing, Kyiv NationalUniversity of Trade and Economics

SOCIAL INNOVATIONS INCONTEXT OF ENSURING THE DEVELOPMENT OF CROSS-BORDER COOPERATION

The current stage of formation and implementation of social innovations is connected with European integration processes, structural transformation of the economic system, and social efficiency of state resources, with the proper resource provision of the normal course of social processes and phenomena. First of all, social innovations must ensure the concentration of forces for the solution of urgent social problems, the formation of new

mechanisms for the development of state programs for the efficient formation of budget revenues and their rational use [1, p. 736].

The priority areas of development of social innovations should be the implementation of state policy, which will be aimed at the implementation of a socially-oriented innovative model of structural restructuring of the national economy and the development of European integration processes. One of the areas of development of transcoded cooperation could be the systematic implementation of the best practices of social innovations of regional development using the method of positive deviation, These informational and educational activities in the regions will contribute to social and territorial cohesion.

In particular, the use of such social initiatives for local development and transnational cooperation as Leitbild for the Weissensee and Stockenboei communities, which called for the development of a socially oriented concept using a bottom-up approach using external consultations and the local population. The basic idea of the Leitbild was "Spielplatz der Natur" due to the integration of tourism with nature conservation. One of the proposed measures was the introduction of a public charge for using the land for ecologically sound management. This experience was positive as it made almost all farmers in Weissense abstain from using pesticides and chemical additives. This also led to a refusal to plant industrial crops (e. g. silage maize) for the benefit of passive farming [2, pp. 50–51].

A good practice is a transcoded cooperation within the framework of the EU INTERREG II initiative between Bavaria and Austria. The initiative aimed to promote environmentally sound community development, diversification of agricultural production, the introduction of ecologically friendly tourism, and the establishment of links between biotopes. The feasibility and relevance of the initiative were reinforced by the use of this experience by several other communities in the Achenthal Valley who have decided to submit a similar proposal, In the future, a group of Achental groups decided to create an unincorporated Achental eco-model, which was later joined by another group. The Achenial Eco-model is composed of the participating communities. The conceptual work is carried out in several working committees, comprised of interested citizens as well as experts. Thus, both the planning and the concepts of participatory direct marketing, village renewal vision, etc., are negotiated and developed jointly by these communities. In both examples, social innovations can be defined as a disruptive force for sustainable

development through the positive deviance method. In both examples, the initial impulse for the described social innovation came from outside the main regions where they were implemented. In Weissensee, the initial impulse was the local development concept initiated by the provincial government in Kärnten. In the Achenthal Valley, the initial impulse was to participate in the INTERREG II initiative [2, pp. 50–51].

Positive externalities of social innovations are social consolidation of the region and as a result increase of its competitiveness, intensification of transcoded cooperation between neighboring countries, multiplication of resource potential, and ensuring the development of human resources. Stimulation of local economic growth is a precondition for European integration of Ukraine and transcoded cooperation that will increase the possibilities of social integration and sustainability of territorial communities. The ability to develop social innovations depends to a large extent on the economic development of the region, so social innovations may depend entirely on economic subsidies, Partially or fully self-financed, but without a corresponding level of economic development of the region, the implementation of individual social initiatives will simply be impossible, The development of the social potential of innovative activity depends on the use of best practices of European experience and the formation of a domestic regional system of legislative support, The region's economy is based on the best practices of European experience and the formation of a national regional system of legislative support and soft loans for socially-oriented organizations, development of research centers, enterprise sector, technology parks, technopolises, innovative business incubators, business accelerators, which are the basic components of the economic development of the region.

References

1. Zayats T. A. Social innovations: Potential and possibilities of use in Ukraine. Global and National Problems of Economics. 2017. Issue 20. C. 735–737.

2. Neumeier, S. (2012). Why do social innovations in rural development matter and should they be considered more seriously in rural development research? Proposal for a stronger focus on social innovations in rural development research. SociologiaRuralis, 52, 48–69.

Ph. D., Associate Professor
Natalia Fedorova SHEI
"Ukrainian State University of Chemical Technology"(Ukraine)

SOURCES OF THE FIFTH TECHNOLOGICAL REVOLUTION

The Fifth Technological Revolution, which Perez called the "era of information and telecommunications," or the Fourth Industrial Revolution (Industry 4.0, the Information Revolution, etc.), began in the late twentieth century when the old industrial system began to transform into a digital society. The production of the first Intel microprocessor in 1971 in Santa Clara (California, USA) is considered as a significant event that marked the beginning of this transformation. The precondition for this event was the creation in 1941 by the German engineer K. Zuze of the Z3 computer, which had all the properties of a modern computer. In 1942, the Americans J. Atanasov and his graduate student K. Berry created the first electronic digital computer in the United States, and in 1944, their compatriot J. Moakley created the first ENIAC computer. The American J. von Neumann proposed the use of binary code programming, and in 1981, the American company IBM developed the first mass-produced personal computer called the IBM PC.

Along with the development of computer technology, a global information network was formed, without which the digital revolution would have been impossible. The ability of many users to work on a single computer was first demonstrated in 1961 at the Massachusetts Institute of Technology, which created the CTSS operating system, which allowed you to log on to your IBM 7094 computer via remote telephone terminals and store your data on a hard drive disk. In 1962, J. Licklider, head of the United States Agency for Advanced Defense Research Projects, came up with the idea of the World Wide Web. The first ARPANET server (Advanced Research Projects Agency Network) was installed in 1969 at the University of California, Los Angeles. In 1973, the first foreign organizations from Great Britain and Norway were connected to the network via a transatlantic cable – the network became international. In 1983, it switched from NCP to TCP / IP, which is still used successfully to connect networks and it was then that the term Internet came into use. In 1984, the US National Science Foundation

(NSF) established the NSFNet interuniversity network, which had significantly higher bandwidth than the ARPANET. In 1991, at the European Center for Nuclear Research (on the border between France and Switzerland), British scientist T. Berners-Lee developed the HTTP protocol, hypertext markup language HTML and URIs, and in 1992 the American company Sprint Corporation first began providing a service for Internet connection via modem and telephone line. In 1995, the World Wide Web Consortium was formed.

The development of digital technologies has contributed to the emergence of other inventions – symbols of the digital age: mobile phones, artificial intelligence, and more. The idea of a mobile phone belongs to Soviet scientist G. Babat (1943), and the first call from a cellular communication device was made in 1973 by its American designer (from a family of emigrants from Ukraine) M. Cooper. As for artificial intelligence, back in 1943, American scientists W. McCulloch and W. Pitts laid the foundations for programming neural networks, and the first algorithms for artificial intelligence AI appeared in the 1960 s. Thanks to revolutionary developments in the field of the semiconductor industry, there was a breakthrough in information storage and processing technologies and, consequently, the beginning of the revival of the era of intelligent machines came in the 1990 s with the advent of machine learning systems.

The information revolution and the emergence of the first microprocessors led to the development of a new industry – microelectronics, which was used first in calculators, games, civilian and military miniaturization and digitization of control tools, and later in computer technology, software, telecommunications, control devices biotechnology, i. e. modern information and communication technologies. Electric networks with several sources are being formed, high-speed multimodal physical transport connections by land, air, and water are being developed, and global information infrastructure is being formed, which has completely changed the architecture of modern markets and the global financial system.

Modern digital technologies are beginning to be used in the field of services. This made it possible to develop the field of financial technology used by Chinese companies Baidu, Alibaba, Tencent, and JD. For example, China Construction Bank has opened a fully robotic branch

in Shanghai. In 2017, according to a report by CB Insights, China surpassed the United States for the first time in terms of global investment in startups that develop artificial intelligence algorithms (AI): 38% vs. 48%. Thus, thanks to the efforts of specialists working at the mother and child center in Guangzhou, China has managed to wake up in the creation of a specialized device based on artificial intelligence, which is used to detect and classify diseases.

According to a report published by Flurry, in 2013 the United States lost to China the largest market for so-called smart devices, which are used, for example, for communication, automation of production processes, management of modern homes, agriculture, and other spheres of life. Today, China is one of the world leaders in the use of smart systems. In recent years, an innovative generation of farmers has appeared in China, using the "Internet of Things" in their daily farming work.

Thus, the digital age generates new leaders of modern scientific and technological development, which can be seen as a chance for Ukraine as a country with one of the highest indicators of the human development index.

References

1. Honcharuk, A. Z. Kytai, shcho dyvuie ta nadykhaie [China which surprises and inspires] URL : https://sinologist. com. ua/goncharuk-z-kytaj-shho-dyvuye-ta-nadyhaye/) [in Ukrainian] .

2. Hermann, M. (2015). Design Principles for Industrie 4.0 Scenarios: A Literature Review / Hermann, M., Pentek, T., Otto, B. // Working Paper No. 01/2015. Available online: URL: https://www. researchgate. net/publication/307864150_Design_Principles_for_Industrie_40_Scenarios_A_Literature_Review (accessed 25 June 2021).

3. Schwab, K. The fourth industrial revolution. What it means and how to respond?: Available online: URL: https://www. weforum. org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/ (accessed 25 June 2021).

Kyrychenko Olexiy, Junior Researcher
Center of Economic Research and Graduate Education,
Prague, Czech Republic

DECOMPOSITION OF THE TEMPERATURE-DRIVEN OUTPUT LOSSES IN INDIA: PLANT-LEVEL EVIDENCE FOR THE CLIMATE CHANGE ADAPTATION POLICY

Although the vulnerability of the agricultural sector to global warming has been the focus of many studies, the response of industrial production to climate change remains poorly understood [1-4]. This paper combines plant-level panel data from India's manufacturing sector over 1998–2007 with a fine-scale weather dataset to estimate the effects of temperature on manufacturing output and understand the mechanisms underlying the temperature-output relationship.

As is standard in the literature [5–7], I use a non-parametric binned approach. It transforms the annual distribution of daily temperatures into a set of temperature bins and allows flexible estimation of nonlinear temperature effects across daily temperature values. Specifically, I divide daily average temperatures, measured in °C, into seven bins, each of which is 5°C wide. Each bin corresponds to the number of days in a particular district during a particular year with daily average temperatures that fall into a particular temperature bin. To avoid collinearity, the temperature bin [18°C, 23°C) is set as omitted, reference category. The coefficient of interest, a semi-elasticity, can be interpreted as the marginal effect on the output of an extra day in the particular temperature bin relative to a day in the reference bin.

I find that the relationship between temperature and manufacturing output is nonlinear and can be described by the inverted V-shape. The adverse effects of high and low temperatures are statistically significant and economically meaningful. An additional day with temperature > 33°C decreases output by 0.12% relative to a day in [18°C, 23°C) temperature bin, meaning that the average value-added output of a sample plant decreases by USD 3,749. An additional day with temperature < 8°C decreases output by 0.27% relative to a day in [18°C, 23°C) temperature bin, reducing the average value-added output of a sample plant by USD 8,435. Although, the impact of low temperature is estimated less precisely compared to the impact of high temperature.

On decomposition, a simple transformation of the standard Cobb-Douglas production function demonstrates that the impact of temperature on output can be decomposed into the temperature-driven effects on total factor productivity (TFP) and factor inputs: labor and capital. I find that the effect of high temperature on output is driven by the joint effects of temperature on TFP and capital, contributing respectively 30% and 70% to the temperature-output impact. This finding is of considerable importance for the formulation of effective climate change adaptation policies. It implies that India's climate change adaptation policies should focus on reducing costs of factor inputs adjustment and lowering the sensitivity of productivity to temperature, though prioritizing the former.

References

1. Hsiang, S. M. (2010). Temperatures and cyclones strongly associated with economic production in the Caribbean and Central America. Proceedings of the National Academy of sciences, 107(35), 15367-15372.

2. Dell, M., Jones, B. F., & Olken, B. A. (2012). Temperature shocks and economic growth: Evidence from the last half century. American Economic Journal: Macroeconomics, 4(3), 66–95.

3. Burke, M., Hsiang, S. M., & Miguel, E. (2015). Global non-linear effect of temperature on economic production. Nature, 527(7577), 235.

4. Somanathan, E., Somanathan, R., Sudarshan, A., & Tewari, M. (2021). The impact of temperature on productivity and labor supply: Evidence from Indian manufacturing. Journal of Political Economy, 129(6), 1797–1827.

5. Deschênes, O., & Greenstone, M. (2007). The economic impacts of climate change: evidence from agricultural output and random fluctuations in weather. American Economic Review, 97(1), 354–385.

6. Chen, X., & Yang, L. (2017). Temperature and industrial output: firm-level evidence from China. Journal of Environmental Economics and Management.

7. Zhang, P., Deschênes, O., Meng, K., & Zhang, J. (2018). Temperature effects on productivity and factor reallocation: Evidence from a half million Chinese manufacturing plants. Journal of Environmental Economics and Management, 88, 1–17.

Associate Prof. **I. O. Lazneva**
National University Zaporizhzhya
Polytechnic, Zaporizhzhia

THE ANALYSIS OF MACROECONOMIC RISKS OF BRAZIL

We'll begin to analyze the state of the Brazilian economy with official forecasts for the Latin American region as a whole. So, the International Monetary Fund expects Latin America's GDP to continue the weak growth dynamics of the previous five years. Structurally, potential growth continues to be constrained by low investment, slow productivity growth, a weak business climate, and poor quality of infrastructure and education [1].

On the cyclical side, growth was constrained by low global growth and commodity prices, heightened policy uncertainty and social unrest in some regions. Nevertheless, against the background of its neighbors, Brazil remains attractive to international investors. The International Monetary Fund has improved its forecast for the recovery of Brazil economy. The Fund also revised its estimate of the 2020 nominal GDP contraction in Brazil. Brazil's GDP is projected to grow from 2.8% to 3.6% in 2021 and from 2.3% to 2.6% in 2022 [2]. Agriculture has become the main industrial driver in Brazil. At the end of 2020, the Brazilian agro-industrial complex grew by 4.9%, and the share of the sector in Brazil's industrial exports exceeded 80% [2]. If the Fund's forecast is correct, Brazil's economy will fully recover from last year's crisis by the end of next year.

However, the situation may worsen against the backdrop of the emergence of new risks, in particular, the global spread of Covid-19, which will negatively affect economic activities related to international trade and, of course, tourism. According to the official version, foreign investment is attracted to Brazil to create new jobs for the local population. Basically, these are unstable sectors of the economy with high risks and highly dependent on global financial fluctuations. For example, the tourism industry in Brazil. Many hotels and other tourist infrastructure in Brazil are owned by foreigners [3].

Also, social unrest could escalate across the region, while policy uncertainty could be further exacerbated by heightened social tensions. Due to the deteriorating economic situation, the governments of some countries were forced to reduce social support for the population, almost instantly provoking a wave of protests and riots.

Among the negative factors, we should also note

– the high crime rate,

– the very high level of bureaucratization of the Brazilian society,

– the high unemployment rate on the one hand and the lack of qualified and responsible workers in Brazil, on the other (due to not high enough level of education).

The current factors are:

– a prolonged political crisis (confrontation between the government and the chambers of Congress),

– deterioration of relations with the European Union and the actual failure of the Mercosur-EU free market agreement (the Treaty signed back in July 2019 has not yet entered into force),

– instability in stock markets led not to free floating, but to the free fall of the real – the Brazilian currency.

And now for a few positive moments.

Do not forget that Brazil is the leading economy of the Latin American region, the second largest developing economy in the world (after China) and the first in Latin America [4].

Brazil is rich in energy resources.

Brazil has a solid structure to ensure investment security.

Brazil has the fifth largest population in the world (200 million people) and is one of the largest and fastest growing consumer markets in the world.

Brazil is seriously investing in science and education, as well as in attracting foreign scientists from developed countries to work in Brazil.

The most important positive factor is the government's openness to new technologies, the willingness to invest in innovation, which in the future will allow the country to strengthen its economic growth.

First of all, this concerns the introduction of cryptocurrency transactions in Brazil. Digital money began to gain popularity in Brazil in 2013, when the turnover of the most widespread cryptocurrency – Bitcoin – began to grow steadily around the world. Investing in the world's

leading cryptocurrency is happening not only because it is profitable, but because it is also a good investment in US dollars, which is quite important for Brazilians due to the political situation in the country.

The President of Central bank of Brazil Roberto Campos Neto has been a staunch supporter of the cryptocurrency space since taking office in 2019. His progressive policies have been an encouragement to both investors and organizations looking to modernize Brazil's financial infrastructure. In 2022, Brazil's financial regulator plans to issue a digital currency as part of the modernization of the financial system [5].

Payment giant Visa intends to expand the adoption of digital assets in Brazil, in particular by integrating traditional banking services with cryptocurrencies. The giant plans to test bitcoin payments in Brazil and issue a credit card with cashback in digital assets [6].

Thus, the desire of the Brazilian government to modernize the country's financial system with the use of new technologies may become one of the attractive factors for foreign investors in the future.

References

1. Риски инвестиций в страны Латинской Америки. Access mode: https://1 prime. ru/experts/20200212/830931315.html

2. Экономика Бразилии растет вопреки пандемии и политическому кризису. Access mode: https://riafan. ru/1377503-ekonomika-brazilii-rastet-vopreki-pandemii-i-politicheskomu-krizisu

3. Investments to Brazil: peculiarities, benefits and risks. Access mode: http://www. russobras. com/legal-support_ru. php

4. Investments to Brazil. Access mode: https://brasil-russia. ru/investor/

5. Президент центрального банка Бразилии одобряет регулирование криптовалюты. Accessmode: https://cryptohamster. org

6. Visa сблизит банковский сектор Бразилии с криптовалютами. Accessmode: https://forklog. com/visa-sblizit-bankovskij-sektor-brazilii-s-kriptovalyutami/

д.е.н., професор, заступник голови Комітету Маджлиси
намояндагон Меджлісі Олі (Парламенту),
Республіки Таджикистан **Назірі Гулбахор Назір**
Таджицький державний університет економіки та фінансів
Naziri Gulbahor Nazir
Deputy Chairman of the Committee of the Majlisi Namoyandagon
of the Majlisi Oli (Parliament) of the Republic Tajikistan, Doctor of
Economics, Professor of the Department of Economic Theory of the Tajik
State University of Economics and Finance
Tajik State University of Economics and Finance

ECONOMIC PARTNERSHIP BETWEEN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN AND UKRAINE: TRENDS AND DEVELOPMENT

The concept of "international economic partnership" reflects a process of interaction between two or more actors, in which the use of armed violence is excluded and joint searches for the realization of common interests dominate.

In the conditions of a developed information society, accumulation of knowledge, branching and development of advanced technologies, leading to the globalization of the world, successful integration into the world space has become one of the defining characteristics that testify to the country's success. The economic partnership among countries within the context of post-Soviet area preliminary considered as a vital condition of regional development. Especially cooperation between the Republic of Tajikistan and Ukraine.

One of key elements of strengthening relations between Ukraine and the Republic of Tajikistan is the Joint Tajik-Ukrainian Intergovernmental Commission on Economic Cooperation, established in 2002 [1].

During the first quarter of 2021, according to the Agency on Statistics under the President of the Republic of Tajikistan, the volume of mutual foreign trade turnover with Ukraine amounted to 5.6 million US dollars, decreased compared to the first quarter of 2020 by 0.3 million US dollars,look at the tab. 1.0.

The commodity structure of exports of agricultural and food products is the ratio of products sold on the world market by the country of its own agro-industrial production. It includes products of all three spheres of agro-industrial complex, beginning from a raw material complex and finishing with finished products of processing and production wastes.

Table 1.0 – "Comparative indicators of foreign trade of the Republic of Tajikistan with Ukraine" *

Data is given in USD mln	2020 January-March	2021 January-March	Tendency	
			+/–	%
Foreign trade turnover of The Republic of Tajikistan, total:	1339,7	1793,9	454,2	133,9
Foreign trade turnover of The Republic of Tajikistan with Ukraine	5,9	5,6	–0,3	94,9
Export	0,07	0,1	0,3	142,9
Import	5,8	5,5	–0,3	94,8
The proportion (%)	0,4	0,3	–	–

*source: written by the author based on [2]

The structure of imports of agricultural and food products includes the same commodity elements but is the ratio of purchased on the world market and imported into country products of the agro-industrial complex.

The export of goods to Ukraine from the Republic of Tajikistan for this period amounted to 0.1 million US dollars. Imports amounted to US $ 5.5 million.

The share of trade with Ukraine in the total foreign trade turnover of the Republic of Tajikistan for the first quarter of 2021 was 0.3%.

In 2020, the volume of mutual foreign trade turnover with Ukraine amounted to USD 26.9 million and decreased compared to the same period in 2019 by USD 11.4 million, that is, by 28.2% [3].

The specific weight of trade turnover with Ukraine in the total volume of foreign trade turnover of the Republic of Tajikistan for this period amounted to 0.6% and is in 18 th place in the structure of foreign trade turnover of the Republic of Tajikistan.

In the mutual trade turnover, exports account for USD 0.4 million and the main export goods are edible fruits and nuts 50%, peanuts 22.5% and onions 5%. Imports account for US $ 26.6 million and the main imports are sugar confectionery 27.1%, electrical machinery and equipment 11.7% and paper and paperboard 9.8%.

In 2013, the volume of mutual foreign trade turnover with Ukraine was USD 98,1 million. Here follows the conclusion, that currently, we see

the tendency to decrease the trade turnover in the future. To minimize further decrease in the economic partnership it is necessary:

a) to ensure the growth of foreign trade turnover between the Republic of Tajikistan and Ukraine, including the exchange of lists of goods for which mutual deliveries can be organized;

b) to develop interregional cooperation within the framework of the signed Agreements;

c) organize events for the exchange of experience between specialists of the Republic of Tajikistan and Ukraine in the field of digital trade development.

d) establish the cooperation in the development of high-quality forecasts, improvement of existing modeling mechanisms and the use of new models of socio-economic development.

Improving the export and the import structure of trade and increasing the volume of partnership cooperation between the Republic of Tajikistan and Ukraine for the production of raw materials and agro-industrial products is the main way to increase the level of competitiveness in the world market. In the concept of cooperation for development, the word development is the keyword and denotes the purpose of the assistance provided - the development of countries and the improvement of the well-being of their inhabitants in the long term.

References

1. Embassy of the republic of the Republic of Tajikistan in Ukraine and the Republic of Moldova URL: http://tajemb. kiev. ua/en/

2. Агентство по статистике при президенте Республики Таджикистан

URL:https://www. stat. tj/ru

3. The World Bank. The Republic of Tajikistan Economic Update – Fall 2020 URL:https://www. worldbank. org/en/country/the Republic of Tajikistan/publication/economic-update-fall-2020

Doctor of Economics, Professor **Prushkivska E. V.**
National University «Zaporizhzhia
Polytechnic», Zaporizhia
Магістрант Student of HF-211 mgroup,
Kovalenko E. V.
National University «Zaporizhzhia
Polytechnic», Zaporizhia

DEVELOPMENT OF YOUTH ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

In the last decade, a particularly important area of global economic policy is to build a new economy based on an inclusive, innovative and creative approach and appropriate business infrastructure. Youth entrepreneurship, in particular, is one of the significant areas of small business development in Ukraine in this aspect.

In today's globalized world, the transformation of socio-economic relations leads to significant structural changes in the labor market, which requires updating the mechanism of its regulation. The development of information technology, increasing competition of highly skilled workers, increasing international labor migration, the emergence of new forms and types of employment put forward completely new requirements for the possession of a high level of skills necessary for the modern labor market [1].

The globalization of the economy requires from the modern workforce critical and analytical thinking, creativity, cognitive flexibility, the ability to solve problems, be proactive and have information literacy. Thus, economic growth is possible through the training of a workforce capable of rapid change and fierce competition in regional, national and global labor markets.

Youth is the future of every nation, the driver of the overall development and progress of every state. A country with a high aging population and a relatively low level of inclusion of youth in the production of national GDP has many problems, which leads to a slowdown in its economic growth.

Today, the world has turned into an "era of technology" that allows progress in absolutely all spheres of society. The technological revolution and globalization have united countries into a single global market. But progress in some areas poses a number of serious challenges in others. One

of the main problems that most countries of the world face today is the problem of youth unemployment. The overall unemployment rate is rising at an alarming rate. The current world youth population is estimated to live in developing countries. Countries such as India and China are rapidly increasing their youth populations, and as a result, the unemployment rate is also rising rapidly.

The above facts suggest that global youth unemployment can lead to a global crisis that will have a social and economic impact on all countries of the world. Although each government, as well as international organizations, develops policies and strategies to promote youth employment programs, the amount of effort is insignificant compared to the huge number of unemployed among this category of population.

At the present stage, youth entrepreneurship is recognized as a promising alternative and is promoted by various departments and structures. If actively promoted, youth entrepreneurship can become the basis for sustainable development; the integration of young people into the labor market will contribute to the general development of society.

Entrepreneurship is a sign of progress in any society. The IT business in the United States has become the basis for youth entrepreneurship and has created a number of success stories, including Bill Gates, Steve Jobs, Sergey Brin, Larry Page and many others. The need of today's society is to create and provide opportunities for young people from all over the world to try their hand at entrepreneurship.

Advances in technology, especially in the field of information and communication technologies, as well as the global expansion of the Internet and the increase in the general level of computer literacy among the population, as a result, increase opportunities for young people to study and work at the same time.

New methods of stimulating youth entrepreneurship:

a) crowdfunding is an innovative form of obtaining investments, which involves attracting many people to finance the project through small investments, the so-called "donations" [2];

b) the concept of business accelerators, also called start-up capital accelerators and start-up accelerators, is a social institution for supporting startups, represented by companies, institutions and programs organized by them, which are designed to activate and stimulate the development of youth business [3];

c) Speed Networking is fast business meetings, when special professional meetings are organized to expand and develop business contacts – a targeted gathering of participants for a short exchange of information over a certain period of time. Sometimes such meetings can take no more than 6 minutes. In the context of such interaction, participants exchange both professional experience and business goals, which significantly speeds up business exchange and improves communication between stakeholders. This method is worth spreading in Ukraine, especially at the regional level [4].

Summing up all the above, we can say that in the context of digitalization of the economy and the rapid spread of innovations, it is also advisable to use innovative methods to stimulate youth entrepreneurship, namely: crowdfunding, which helps to partially eliminate the problem of financing forthe implementation of a business idea; business accelerators that provide assistance not only at the initial stage of business creation, but also at later stages; the concept of Speed Networking, which helps to solve the main problem of young entrepreneurs, which is the lack of business connections.

References

1. Молодь на ринку праці: навички XXI століття та побудова кар'єри. Щорічна доповідь Президентові України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2018 року) / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики. – Київ, 2019. – 107 с.

2. Davis, M.; Cartwright, L. (2019). Financing for Society: Assessing the Suitability of Crowdfunding for the Public Sector URL: http://eprints. whiterose. ac. uk/145481/

3. Lisa Barrenhag, Alexander Fornell, Gustav Larsson, Viktor Mardstrom, Victor Westergard, Samuel Wrackefeldt. Accelerating Success: A Study of Seed Accelerators and Their Defining Characteristic URL: https://www. acceleratorstudy. com/Accelerating-Success. pdf

4. Speed Networking URL: https://www. speednetworking. com/

СЕКЦІЯ 3

ЕКОНОМІКА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

д.е.н., професор **Андрющенко І. Є.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

За даними Всесвітнього економічного форуму, цифрова економіка пронизує всі аспекти суспільства, включаючи характер взаємодії людей між собою, економіку, навички, необхідні для отримання хорошої роботи, і навіть процес прийняття політичних рішень. Цифрова економіка змінює вигляд і структуру економіки країн і цілих регіонів. Збільшується покупка населенням електронних (віртуальних) товарів, стають доступнішими звичайні товари і послуги. Зростає внутрішньогалузева конкуренція, розширюються ринки, підвищується конкурентоспроможність галузей окремих країн на світових ринках.

В умовах цифрової економіки перед банківським сектором стоїть важливе і нелегке завдання вдосконалення існуючих товарів і послуг, а також створення нових і якісно відрізняються від вже наявних банківських продуктів.

Сучасною тенденцією економічного розвитку є глобалізація процесів, що несе серйозні виклики існуючим бізнес-моделям і тягне зміни в економіці і менеджменті. Не виключенням є і банківська сфера.

У 1960–1970 року банківська сфера була змінена появою банкоматів і системи SWIFT, а в 1990 роках набув поширення онлайн-банкінг. Сьогодні в банкінгу спостерігається зростання обсягів ринку безконтактних платежів, P2 P сервісів, цифрових валют і ін.

Банківська система розглядає можливість застосування блокчейн технологій.

Ситуація, що склалася в банківському секторі неоднозначна. З одного боку цифрова трансформація вплинула на виникнення нових більш сучасних і зручних у використанні продуктів і послуг:

1) застосування чат-ботів і віртуальних помічників;

2) пластикові карти, які є платіжним засобом, а й носієм інформації не тільки про операції по рахунку, але і персональних даних його власника;

3) інтегровані виписки по рахунках декількох банків в одному особистому кабінеті;

4) можливість здійснення безконтактних платежів;

5) в сферу обслуговування клієнтів впроваджується штучний інтелект

6) активно використовуються можливості біометрії.

Кількість цифрових банків в світі зростає – і найбільшу динаміку показують організації, у яких взагалі немає власних офісів і банкоматів. Їм краще вдається враховувати звички клієнтів, пропонуючи особливі умови, незвичайні для банківського ринку, а також додаткові нефінансові послуги.

Аналіз теорії і практики показав, що при наявності позитивних сторін, не можна недооцінювати ризики використання цифрових технологій в банківському секторі.

Одним з основних ризиків є низька захищеність інформації та майна клієнтів банку від шахрайства та кібер атак, що вимагає забезпечення банками високого рівня інформаційної безпеки. Відсутність офісів і ведення банківського онлайн бізнесу передбачає скорочення паперового документообігу, але відсутність добре захищеній від збоїв в роботі системи викликає неможливість відновити ланцюжок подій на противагу паперового документообігу.

Незважаючи на зростаючі темпи цифровізації, повністю цифрових банків на українському ринку поки одиниці . Причина деякого гальмування – специфіка кожного конкретного банку, а також обмеження жорсткими регламентами. Сформовані раніше IT-інфраструктури відрізняються малою гнучкістю і складністю інтеграції з новими рішеннями.

Однак традиційні банки створюють у своїй структурі або поза нею блоки цифрового бізнесу і прагнуть бути в тренді, впроваджуючи окремі цифрові рішення.

Таким чином, класичний банкінг в умовах цифрової економіки стає неактуальним, сучасний банк для того щоб бути затребуваним повинен відповідати вимогам процесів цифрової трансформації, з іншого боку, забезпечувати безпеку використання продуктів і послуг для всіх верств населення країни.

д.е.н., професор **Андрющенко І. Є.**
магістрант кафедри ФБСС **Семенова А. О.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Нестабільна економічна ситуація, підвищення конкуренції та зниження прибутку вимагають від керівників та менеджерів підприємств планомірного та раціонального керування ресурсами, що зумовлює необхідність переходу до єдиної системи управління витратами.

Система управління витратами поєдную в собі методи та механізми, за допомогою яких відбувається контроль і прогнозування витрат, реалізуються стратегічні плани, обираються найефективніші шляхи розвитку підприємства. Ефективна система управління витратами сприяє фінансовій стабільності та розвитку підприємства, збільшенню доходів та можливості конкурувати у ринковому середовище. В швидко змінних умовах зовнішнього середовища підприємства постійно перебувають у пошуках оптимальних та ефективних методів управління витратами. Отже, питання покращення ефективності системи управління витратами є актуальним.

Удосконалення системи управління витратами на підприємстві пропонуємо здійснювати такими методами:

– формування моделі управління витратами з низкою правил, положень і норм, які орієнтовані на стратегічні цілі розвитку підприємства;

– вдосконалення інформаційного забезпечення, автоматизації обробки інформації ля оцінки витрат при виборі управлінських рішень;

– адаптація документообігу до обраної інформаційної системи;

– регламентація системи управління, встановлення певних правил, інструкцій, положень, побудованих на наукових принципах та суворе їх дотримання:

– впровадження ефективних та сучасних методів зниження витрат;

– розподіл відповідальності за формування витрат та створення механізму мотивації і стимулювання їх зниження.

На сучасному етапі кожне підприємство повинно розробити завдання, принципи та заходи з реалізації ефективної діяльності системи управління витратами.

По-перше, потрібно проаналізувати реальний стан витрат виробництва, визначити мету підприємства щодо управління витратами та обґрунтувати траєкторію підвищення ефективності управління ними.

По-друге, на основі аналітичних даних визначити основні принципи, які спрямовані на оптимізацію витрат підприємства, сформувати повну інформацію щодо реалізації напрямів удосконалення системи управління витратами.

На заключному етапі впроваджується нова або удосконалена система управління витратами підприємства. На цьому етапі необхідно промоніторити ефективність нових або модернізованих підсистем системи управління витратами. Якщо моніторинг показав недостатню ефективність нової системи управління, слід продовжити розробку нових методів та шляхів удосконалення.

На сьогодні під час удосконалення та впровадження нових систем управління витратами виникає ряд теоретико-методологічних проблем через відсутність критеріїв оцінки ефективності управління витратами, недостатній аналіз зовнішнього середовища функціонування підприємства при модернізації процесів управління виробництвом, труднощі при виборі методів управління витратами. Удосконалення системи управління витратами передбачає виявлення резервів економії ресурсів, нормування їх витрат, стимулювання ресурсозбереження, інтеграцію із загальною системою управління підприємством. Все це визначає розвиток теоретичних і практичних напрямів управління витратами підприємства і викликає необхідність розробки комплексного методологічного підходу до вдосконалення системи управління.

д.е.н., професор **Артюх О. В.**
Одеський національний
економічний університет, м. Одеса
к.е.н., доцент **Лищенко О. Г.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Загальновідомо, що економічний розвиток держави прямо залежить від стану її системи оподаткування. Ефективність, стабільність та прогнозованість податкової системи – передумова сталого економічного розвитку країни в цілому та бізнесу суб'єктів господарювання зокрема. Втім не можна не зазначити, що функціонування системи оподаткування протягом всього періоду її становлення пов'язано з безліччю проблемних аспектів теоретико-методологічного, організаційного та прикладного характеру. Тому в рамках цього дослідження уявляється важливим проаналізувати тенденції розвитку вітчизняної системи оподаткування з виділенням основних проблемних питань її інституціонального становлення. [1]

Провадження господарської діяльності в сучасному світі являє собою ведення бізнесу під прицільним наглядом держави, тому перед підприємствами стоїть завдання створення системи обліково-інформаційного забезпечення діяльності підприємства для успішного захисту своїх інтересів в рамках законодавства. Для дотримання податкової безпеки за даними обліково-інформаційного забезпечення суб'єктам господарювання необхідно слідувати податковій стратегії, розробленої відповідно до економіко-правового статусу, впливу внутрішньогосподарського і зовнішнього ринку середовища. [2]

Систему оподаткування в Україні, стан та тенденції її розвитку досліджували такі вітчизняні вчені та науковці, як: Паславська Р. Ю., Кармінська-Белоброва М. В., Ільюшенкова В. В. та багато інших фахівців. Втім на сьогодні залишаються відкритими чимало проблемних питань у сфері оподаткування, що уможливлює подальший пошук у заданому напрямку.

Мета дослідження полягає в ретроспективному аналізі розвитку системи оподаткування в Україні з виділенням ключових аспектів її інституціонального становлення.

Нова історія становлення системи оподаткування в Україні розпочалася з проголошення її незалежності. Досить довгий шлях економічного розвитку пройшла країна до того часу, як податки стали дзеркалом формування державного бюджету і регулятором підприємницької діяльності.

У 1998 році спостерігається певне фіскальне послаблення у сфері оподаткування через дію Указів Президента України «Про деякі заходи щодо дерегулювання підприємницької діяльності» від 23.07.1998 р. №817/98, «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 03.07.1998 р. за № 727/98. Простежується позитивна динаміка темпів покращення бізнесу малих підприємств, збільшується частка прибуткових компаній [1].

Ретроспективний огляд функціонування податкової системи показав, що через відсутність єдиної обґрунтованої концепції її розвитку численні нормативні новації вказаного періоду (1990–2000 рр.) мали економічно нераціональний, безсистемний характер [3, с. 17].

Реформування податкової системи з 2001 року (з прийняттям Стратегічного плану розвитку державної податкової служби України до 2013 року) стало проходити шляхом модернізації механізму управління системи оподаткування. У цей період декларується етична цілеспрямованість державних органів на досягнення ефективної роботи з платниками податків через низку введених нормативних актів − Кодексу професійної етики працівника Державної податкової служби України, Концепції управління персоналом Державної податкової служби України на 2006–2010 роки, Кодексу честі робітника Державної податкової служби України, Концепції удосконалення організаційної структури органів Державної податкової служби України [1].

Досвід останніх років свідчить про те, що у сфері оподаткування для суб'єктів господарювання мало що змінилося. Незважаючи на податкові новації у частині адміністрування податків, зниження податкового навантаження на бізнес, створення стимулів для інноваційно-технологічного розвитку вітчизняної економіки, на практиці до сьогоднішнього дня не реалізовані заходи із реформування податкової системи, які б стимулювали бізнес працювати легально і прозоро.

Огляд вітчизняної системи оподаткування за всі часи її існування дає підстави визначити її недосконалість та неефективність.

Податкова система для платників податків поки ще не стала простою, економічно обґрунтованою та справедливою, хоча оголошені податкові реформи останніх років уселяють надію на: поліпшення бізнесу; гармонізацію податкових відносин між платниками податків, контролюючими органами та державою; підвищення добробуту населення. Це обумовлює подальші наукові дослідження тенденцій розвитку вітчизняної системи оподаткування – її теорії, методології, організації.

Література

1. Артюх О. В. Передумови виникнення податкового аудиту у системі фінансового контролю. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2015. № 12 (232). С. 21–34.

2. Лищенко О. Г., Мишакова В. О. Обліково-інформаційне забезпечення стратегічного розвитку субєкта малого підрпиємництва: податкові аспекти. Вісник Запорізького національного університету Збірник наукових праць. Економічні науки. 2021. № 1(49) – С. 60–64

3.Артюх О. В. Податковий аудит у системі фінансового контролю: монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 412 с.

д. держ. упр., професор **Болдуєв М. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИМЕТРИЧНОСТІ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ЕКОНОМІЧНИМИ СУБ'ЄКТАМИ

У практичній діяльності держави податки розглядаються як інструмент реалізації державних функцій: фіскальної, розподільної і стимулюючої. Проте водночас податки концентрують усю сукупність політичних і економічних інтересів суспільства, тому податки необхідно розглядати більш широко як об'єктивну економічну категорію, що відображає сукупну вартість споживаних

суспільством державних послуг, сформовану в результаті податкових відносин, які склалися в державі.

Загальні принципи оподаткування є основою гарантії законодавчого забезпечення і дотримання конституційних прав і свобод громадянин. Податковим кодексом України в статті 4 [2] визначені принципи, які в цілому, відповідають міжнародно визнаним. Проте розвиток суспільних відносин визначає необхідність вдосконалення податкової системи та відповідно введення нових принципів оподаткування на додаток до існуючих класичних.

Так, незважаючи на різноманіття принципів оподаткування, слід констатувати, що основна їх маса спрямована у бік банальної експропріації доходів, тим самим не даючи можливості сформувати симетричність у податкових відносинах. Зазначений недолік зумовлений відсутністю принципів оподаткування, які б враховували не лише формальну складову процесу, а й і неформальні прояви.

Визнання існування формальних та неформальних податкових взаємин дає підстави виділити дві групи факторів, які обумовлюють ступінь виконання платником податків своїх фіскальних зобов'язань. До першої групи належать фактори переважно формального економічного змісту, що відповідають за податкову спроможність, під якою слід розуміти, фінансову здатність суб'єкта сплачувати фіскальні платежі. Друга – складається з факторів неформального характеру, які формують податкову вмотивованість платника податків до виконання фіскальних зобов'язань перед державою та суспільством.

До чинників, що визначають податкову спроможність слід віднести рівень доходів платника податків і податкової ставки. Необхідно зазначити, що для різних груп платників податків (фізичних та юридичних осіб) фактори, що обмежують їх податкову спроможність різні. Так, для корпорацій більш суттєвим є фактор рівня рентабельності, а для фізичної особи – особистий дохід.

Природа вмотивованості економічних агентів сплачувати податки визначається сукупністю соціальних і ціннісних інститутів суспільства [1]. Розгляд її виключно в категоріях економічної науки є неможливим, оскільки залежить не лише від економічних явищ, таких як, наприклад, величина податкового навантаження, а й від суб'єктивних чинників, зумовлених сприйняттям податковими

агентами суспільних процесів. До таких факторів, крім іншого, слід віднести: кількість та якість державних послуг; трансформаційна здатність держави (чим вища спроможність державних послуг та соціальних гарантій забезпечувати мінливі потреби суспільства, тим сильнішою в ньому є впевненість соціальної корисності та необхідності податків); рівень податкової культури, який визначається налагодженням державою податкового партнерства з платниками податків та формування симетричності податкових відносин; раціональність поведінки економічних суб'єктів яка визначаються рівнем їх економічних та суспільних знань.

Таким чином вважаємо, що відносини в фіскальній сфері мають бути доповнені принципами податкової спроможність і податкової вмотивованості платника податку. Такий підхід дасть можливість враховувати інтереси не лише держави, а й платника податків. Крім іншого найбільший ефект в симетричності інтересів між платником податків і державою з приводу фіскальних взаємовідносин досягається за наявності принципів оподаткування, які б враховували інституціональні особливості цих відносин, що склалися в суспільстві.

Література

1. Огороднік К. М. Кримінально-правове значення мотиву і мети при вчиненні ухилення від сплати податків. Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право. 2014. Вип. 7. С. 268–273.

2. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2 грудня 2010 року Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. ст.112

д. держ. упр., професор **Болдуєв М.В.**
магістрант кафедри ФБСС **Голець М.С**.
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДОВИХ ВІДНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ – ЯК ОБ'ЄКТУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Витрати на ремонт є ключовим елементом в структурі складових визначення фінансового результату фірми, який знаходить своє відображення практично у всіх формах звітності, що складається підприємством і подається до податкових та статистичних органів, та на який управлінський персонал фірми повинен звертати увагу в першу чергу при плануванні своєї діяльності в перспективі.

Ремонт має місце у всіх суспільно-економічних формаціях, незалежно від дії закону вартості. Тому економічно правильно приймати за об'єкти ремонтів такі категорії, які мають місце при всіх способах виробництва. Засоби праці задовольняють зазначені вимоги, але вони не охоплюють всі об'єкти ремонту, тому що ремонту потребують і предмети невиробничого споживання.

В розгляді теми бухгалтерського обліку ремонту основних засобів варто звернути увагу на розкриття самого поняття ремонту. Для з'ясування суті даного поняття автори економічної літератури застосовують, як правило, декілька ознак ремонтних робіт, згідно з якими вони формують визначення, що не повністю характеризують ремонт як економічний процес.

Під час здійснення ремонтних робіт основних засобів відбувається часткове або повне відновлення засобів праці, що ремонтуються. Результат таких робіт залежить, перш за все, від характеру ремонтних робіт, що проводяться на підприємстві. Також під час здійснення відновлювальних робіт ремонту можуть підлягати лише окремі структурні елементи обладнання. Якщо відбувається заміна всіх конструктивних елементів об'єктів основних засобів, що ремонтується, то це призводить до створення нового об'єкта основних засобів.

При ремонті основних засобів, які тривало використовувались у виробництві, ремонтні роботи не можуть повністю відновити їх

первинні властивості. Для цього необхідно замінити всі деталі об'єкта, але це являє собою вже створення нового, а не ремонт об'єкта, що зносився.

Досить повно характеризує об'єкти ремонту Ю. Б. Скорнякова. Вона зазначають, що ремонтом слід вважати спосіб відтворення основних засобів (разом із новим будівництвом, введенням у дію нових об'єктів, реконструкцією), який полягає у ліквідації поломок, ушкоджень, дефектів засобів праці і об'єктів соціального призначення [1].

Таким чином, можна зробити висновок, що модернізація стосується обладнання (машин, устаткування), реконструкція – підприємства загалом або його виробничих підрозділів (цехів, дільниць), а ремонтний процес – кожного окремого об'єкта або його складової [2].

Організація ремонтних робіт розпочинається із планування їх, що залежить від таких показників: методу ремонту; складу обладнання, що підлягає ремонту; режиму роботи підприємства (одно і двозмінний, безперервний); технічного оснащення ремонтних бригад; чисельного складу та кваліфікації слюсарів-ремонтників; наявності резерву запасних деталей та вузлів тощо.

Порядок організації та ведення бухгалтерського обліку витрат на поліпшення основних засобів сприятиме правильному й раціональному застосуванню на підприємствах і організаціях нормативно-правових документів.

Отже, підходи до обліку витрат на ремонт основних засобів не були однозначними і постійно змінювалися внаслідок змін, які відбувалися у правовому та економічному середовищі.

Література

1. Скорнякова Ю. Б. Витрати на ремонт та поліпшення основних засобів: обліково-податковий аспект. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 12. С. 37–42.

2. Мельник М. Ф. Облік ремонтів і модернізації основних засобів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка. 2011. Вип. 18. С. 193–197.

д.е.н., доцент **Болдуєва О. В.**
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

СУЧАСНІ ПІДХОДИ УПРАВЛІННЯ КАР'ЄРОЮ СПІВРОБІТНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЇЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ

Кадрова політика в контексті акцентування уваги на розвиток персоналу, планування кар'єрного розвитку і стимулювання ділової активності співробітників є відмінною ознакою інноваційного стратегічного менеджменту персоналом успішної фірми. Кожному співробітнику створюються рівні можливості кар'єрного зростання. У 1990-х роках виникла концепція підприємств, що самонавчаються, побудованої на принципах реалізації ресурсів особистості кожного працівника [1]. Суттєву значення у розвитку кар'єри відіграють планування кількості і якості персоналу, його навчання, визначення релевантної мети та завдань. Важливою є відповідність стратегії розвитку персоналу та загальної стратегії розвитку фірми.

Кар'єра є формальним контекстом трудового життя людини. Кар'єра є однією з форм реалізації соціальної і трудової активності особистості, проявом синтезу знань, вмінь та збігу обставин [2]. Бажання людини оптимізувати кар'єрний розвиток пов'язано з демократизацією життя. Демократизація сприяє формуванню умов самореалізації, вільного самовизначення, вибору людиною шляхів руху в соціальному суспільстві.

Результати досліджень практики підприємств м. Запоріжжя свідчать про необхідність формування внутрішньої політики і системи управління кар'єрою співробітників, що зумовлено їх впливом на кінцеві результати діяльності організації. Підвищення ефективності її функціонування за умов сприяння кар'єрного розвитку співробітників в рамках політики й системи управління зумовлює підвищенням продуктивності праці. Основою такого підвищення є мотивація та рівень задоволеності роботою в організації, раціональне використання кадрового потенціалу. Стійкість і конкурентоспроможність організації в умовах ринкового середовища суттєво залежить від вчасності заміщення кадрів на ключових посадах, наступності професійного досвіду й культури, мобільності персоналу. Якість цих характеристик суттєво залежить від характеру розвитку й просування працівників в

організації. Удосконалення системи управління кар'єрою працівників організації дає можливість нарощувати професійний потенціал кожного співробітника й організації в цілому.

Концептуальний зміст кадрової політики визначає шляхи й засоби вирішення кадрових проблем фірми (організації) і має віддзеркалювати закономірності розвитку кадрових процесів [3]. Кадрова політика є частково суб'єктивною, оскільки суттєво залежить від індивідуальних особливостей посадових осіб, які приймають кадрові рішення, від їх вміння розбиратися у людях. Тому надзвичайно важливим є створення умов за яких би кадрова політика відповідала об'єктивним вимогам і реальним закономірностям розвитку організації та найменше підлягала впливу вольового фактору.

Водночас кадрова політика організації має визначатися як інтегральний синергетичний ефект від більш вузьких, спеціалізованих політик окремих напрямів формування та використання трудового потенціалу, а саме:

– політики розподілу людських ресурсів як набору програм з виявлення можливостей внутрішнього та зовнішнього руху, що дає можливість нарощувати конкурентні переваги співробітників із урахуванням розвитку бізнес-технологій. Метою політики розподілу людських ресурсів є формування відносно сталих і активних трудових колективів в межах структурних підрозділів згідно організаційної системи розподілу і кооперації праці, а також здібностей і ділових якостей працівників;

– політика організаційного оновлення спрямованої на визначення умов, причин і методів «очищення» організації від працівників з низьким потенціалом;

– інвестиційної політики кар'єри, що визначає принципи соціально-економічної доцільності та послідовності інвестицій в управління кар'єрою;

– мотиваційної політики кар'єри спрямованої на узгодження інтересів співробітників з інтересами організації;

– комунікативної політики кар'єри, яка моє забезпечити встановлення певної системи технологій цілеспрямованого і комплексного впливу на зовнішню і внутрішню середу організації у забезпечення усвідомлення працівниками власної позиції у конкурентній боротьбі.

Література

1. Голованова Г. Є., Колпаченко Н. М., Грідін О. В. Особливості системи мотиваційного менеджменту на кожному кар'єрному етапі працівника. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. 2016. Вип. 174. С. 199–206.

2. Гуменна О. В., Гуменна А. А., Воропай О. К. Баланс кар'єри та особистого життя (на прикладі працівників закладів вищої освіти). Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. 2020. Т. 5, вип. 1. С. 41–47.

3. Марченко В. М. Теоретичні основи кадрової політики сучасних підприємств. Підприємництво та інновації. 2016. Вип. 2. С. 38–42.

д.е.н., професор **Вагонова О. Г.**
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», м. Дніпро
магістрант кафедри МЕВ **Мороз Д. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ОЩАДЛИВЕ ВИРОБНИЦТВО В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Прийняття ефективних управлінських рішень ґрунтується на вмілому застосуванні інформації фінансового та управлінського обліку про дійсний стан господарських операцій. Впровадження на промисловому підприємстві сучасних технологій управління визначається аспектами концепції ощадливого виробництва [2]. Її впровадження може спричинити потребу внесення змін у ведення бухгалтерського обліку за багатьма напрямами, серед яких є нові підходи до обліку виробничих витрат. Традиційні методи обліку, які сьогодні використовуються у діяльності промислових підприємств, відрізняючись від методів, які є доцільним у використанні в умовах застосування концепції ощадливого виробництва [3].

Теоретичне узагальнення сучасного визначення ощадливого виробництва дає підстави виділити основні характеристики цієї

концепції [1, 2, 4]: головна мета ощадливого виробництва полягає у зниженні собівартості продукції за сталого рівня її цінності та якості відповідно до потреб споживачів; використання концепції дає можливість підприємству покращити своє становище у конкурентній боротьбі за рахунок зниження собівартості та підвищення (не погіршення) якості продукції.

Ще однією рисою ощадливого виробництва є зведення до мінімуму або ліквідації необґрунтованих витрат, господарських процесів, які лише споживають ресурси та не компенсують витрати [3]. Застосування на підприємстві концепції ощадливого виробництва змушує управлінський персонал відмовитися від методів традиційного ведення бухгалтерського та оперативного обліку та змінити їх підходи.

Основною перевагою ведення бухгалтерського обліку в системі ощадливого виробництва є те, що менеджери намагаючись наблизитися до цільової собівартості, та потребують інформаційного забезпечення нових, нестандартних рішень у ситуаціях, що вимагають інноваційного мислення; потреба постійно орієнтуватися на цільову собівартість утримує інженерів від ідей щодо застосування більш вартісних технології або матеріалу, тому що це неминуче призведе лише до виходу на новий виток перепроектування продукту. Вважаємо, що успішне застосування концепції ощадливого виробництва можливе лише за умови внесення змін у роботу облікового апарату підприємства. В умовах економічної ситуації, яка склалася на території України, вітчизняні промислові підприємства мають достатньо можливостей для впровадження у свою діяльність концепції ощадливого виробництва. Проте повної відповідності принципам ощадливості можуть досягти лише ті суб'єкти господарювання, в яких концепція отримає своє відображення в усіх сферах ведення їх господарської діяльності, включаючи системи менеджменту та бухгалтерського обліку.

Вдосконалення обліку виробничих витрат на умовах концепції ощадливості забезпечить зменшення обсягів необґрунтованих витрат, призведе до покращення якості готової продукції, зменшення трудомісткості в організації обліку процесу виробництва на підприємстві та підвищення ефективності управління ним. Перспективи наукових досліджень у цій сфері мають бути спрямовані на розроблення моделі бухгалтерського обліку в межах забезпечення концепції ощадливого виробництва,

який би відповідав специфіці діяльності суб'єктів господарювання різних галузей економіки.

Література

1. Колос І., Гречан А. Етапи розвитку концепції ощадливого виробництва та особливості її адаптації до національних економік. Журнал європейської економіки. 2016. Т. 15, № 4. С. 455–467.

2. Нікітенко В. О. Креативно-інноваційний потенціал розвитку філософії лін-виробництва як чинника ощадливого виробництва. Освітній дискурс. 2020. Вип. 19. С. 60–67.

3. Сич Д. М. Формування сучасних систем управлінського обліку з використанням концепції ощадливого виробництва. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 22(3). С. 59–62.

4. Швець Ф. Д., Пахаренко О. В., Андрійцьо-Рузаєва А. Ю. Інструментарій методології ощадливого виробництва як невід' ємна складова оптимізації діяльності підприємства. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. 2020. Вип. 2. С.248–259.

к.е.н., доцент **Жадан М. І.**
бакалавр кафедри ОО **Куделя Д. О.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ВИКОРИСТАННЯ ФАКТОРНОГО МЕТОДУ В АНАЛІЗІ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Витрати підприємства виступають в якості індикатора його діяльності в усіх сферах, а їх зміна може бути зумовлена, як факторами зовнішнього, так і внутрішнього впливу. В структурі витрат підприємство найбільше значення мають витрати на виробництво і реалізацію продукції, які формують її собівартість, від рівня якої залежить величина прибутку та рівень рентабельності.

В цьому відношенні керівництво підприємства важливо знати за рахунок яких факторів відбувається зміна елементів собівартості продукції, що призвело до збільшення (зменшення) прибутку.

Аналіз, як загальної суми витрат, так і окремих елементів може здійснюватися на основі горизонтального, структурного, трендового та факторного видів. Горизонтальний аналіз характеризує зміну витрат в динаміці за певний період в абсолютних, або відносних величинах в порівнянні до базового періоду.

Структурний характеризує питому вагу окремих елементів до цілого, а також окремих частин цілого між собою, а трендовий використовується для визначення основної тенденції зміни результату.

Однак, слід відмітити, вищеназвані види аналізу не можуть визначати вплив окремих факторів на зміну результату. В цьому плані важливе значення має детермінований факторний аналіз, який характеризує спеціальну методику дослідження впливу всіх факторів на результативний показник, а зв'язок між факторами та результатом має функціональний характер, тобто представлений у формі математичної залежності.

Функціональний зв'язок в системі факторного аналізу можна відображати за допомогою наступних моделей:

Адитивна

Мультиплікативна

Кратна

Комбінована

При побудові факторних моделей необхідно використовувати ряд вимог:

1. Всі фактори, які включаються в модель не повинні бути абстрактними. Реально існувати на підприємстві.

2. Фактори, які входять до моделі повинні мати причинно-наслідковий зв'язок за результативним показником.

3.Всі фактори моделі повинні бути кількісно вимірюваними.

№ підстан.	Фактори	Результат. показник	Вплив фактора на результат. показник
0	$a_0\ b_0\ c_0\%$	Y_0	
1	$a_1\ b_0\ c_0\%$	Ya_1	$\Delta Ya=Y_1-Y_0$
2	$a_1\ b_1\ c_0\%$	Yb_1	$\Delta Yb=Y_2-Y_1$
3	$a_1\ b_1\ c_1\%$	Yc_1	$\Delta Yc=Y_3-Y_2$
4	$a_1\ b_1\ c_1\%$	Y	$\Delta Yd=Y_4-Y_3$

Для більш детальної оцінки впливу факторів на результат можна скористатися наступним прикладом. (1, с.160).

При оформленні висновків за результатами проведеного аналізу впливу факторів на результати показника визначають, яку зміну спричинили кожен із факторів. Після цього можна провести горизонтальний або вертикальний аналіз.

Література

1. Мошенський С. З., Олійник О. В. Економічний аналіз. – Житомир: ПП «Рута». – 2007. – 714 с.

2.Серединська В. М., Загородна О. М., Федорович Р. В., Економічний аналіз.– Тернопіль: ПП «Астон». – 2010. – 164 с.

3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навчальний посібник / Савицька Г. В. – К. : Знання, 2004. – 653 с.

4. Орлов О. О. Планування прибутку в умовах ринкової економіки : [монографія] / Орлов О. О., Рясних Є. Г., Гавловська Н. І. – Хмельницький, 2009 – 155 с.

к.е.н., доцент **Жадан М. І.**
бакалавр кафедри ОО **Яковлєва В. М.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АНАЛІЗУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Характерною рисою розвитку сучасного суспільства є, так звана, інформаційна економіка, яка базується переважно на діяннях та інформаційних технологіях. Ключовим ресурсом і фактором виробництва стають не стільки матеріальні ресурси, як рівень знань. Це зумовлює зміни в таких функціональних науках, як бухгалтерський облік та економічний аналіз діяльності підприємства.

Взаємозв'язок між цим дисциплінами за таких умов здійснюється по наступних напрямках: джерела формування ресурсів, аналіз ефективності їх використання та розрахунок показників фінансового стану підприємства і відповідно відображення їх у формах звітності.

Але, перш за все, важливою умовою взаємозв'язку є організаційна структура підприємства та розподіл обов'язків між управлінськими підрозділами. В умовах децентралізованої форми економічного аналізу відділ бухгалтерського обліку і звітності не

тільки спрямовує аналітичну роботу та узагальнює її результати, але й здійснює оперативний аналіз всіх видів витрат, контролює рівень собівартості як товарної продукції в цілому, так і окремих видів за допомогою аналітичного та синтетичного обліку. Це дає змогу економічному аналізу, на основі факторного методу, визначити резерви економічних витрат та підвищити ефективність їх використання, що позитивно впливає на показники фінансового стану.

Взагалі, слід відмітити, що взаємозв'язок аналізу господарської діяльності та бухгалтерського обліку має подвійний характер. Дані бухгалтерського обліку та бухгалтерська звітність є головними джерелами інформації для економічного аналізу, частка яких досягає приблизно 70%. В той же час, використовуючи дані обліку та звітності, економічний аналіз висуває вимоги відносно покращення та раціоналізації бухгалтерського обліку.

Неможливо не відмітити взаємозв'язок аналізу господарської діяльності та бухгалтерського обліку розвитку автоматизованих систем економічного аналізу. Причому, останні використовуються переважно у формі універсальних програм, з можливістю адаптації їх до бухгалтерського обліку, який є основою інформаційного забезпечення економічного аналізу.

Програмне забезпечення комп'ютерної системи бухгалтерського обліку, який має аналітичні функції (тобто аналіз господарської діяльності) може бути розподілений наступним в наступній формі:

1. Комп'ютеризація окремих складових бухгалтерського обліку;
2. Часткова комп'ютеризація бухгалтерського обліку;
3. Комплексна комп'ютеризація бухгалтерського обліку:

3.1 Модулі економічного аналізу вбудовані в програму;

3.2 Модулі економічного аналізу відсутнім, але бухгалтерська програма сумісна з спеціалізованими аналітичними програмами. (1, с.73–74)

Загальним напрямом удосконалення взаємозв'язку бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності є поєднання облікових та аналітичних програм.

Література

1. Азаренкова Г. М., Самородова Н. М. Бухгалтерський облік. – Харків: ХФ УАБС, 2002. – 415 с. – (Вища освіта XXI ст.)

Жадан О. В.
Головне управління Державної казначейської
служби України у Запорізькій області

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

На сьогоднішній день реформування системи державних фінансів спрямоване на підвищення прозорості, ефективності та економічності бюджетних видатків. Використання бюджетних коштів через здійснення закупівель товарів, робіт і послуг займає вагому частину у загальній сумі видатків державного та місцевих бюджетів. Від рівня ефективності публічних закупівель залежить успішність функціонування економіки країни в цілому. Обсяги публічних закупівель в України становлять близько 13% ВВП [1].

У зв'язку з цим актуальним є питання подальшого розвитку системи публічних закупівель та підвищення ефективності їх здійснення з метою забезпечення суспільства країни якісними товарами та послугами.

Питання стосовно підвищення ефективності закупівель у фаховій літературі досліджували Гупаловська М. Б., Кириленко О. П., Малиняк Б. С., Назарова К. О., Олефір А. О., Павлюк К. В., Письменна М. С., Русін В. М. та інші. Водночас, залишається необхідним проведення подальших наукових пошуків у цьому напрямку.

Для відображення інформації про здійснення закупівель та забезпечення їх прозорості використовується система електронних закупівель Prozorro (далі – СЕЗ), яка створена з метою підвищення конкуренції та зниження корупційних ризиків під час проведення закупівель за бюджетні кошти. На вебсайті СЕЗ оприлюднюється дані стосовно договорів про закупівлю товарів, робіт та послуг, укладених з дотриманням вимог Закону України «Про публічні закупівлі» [2]. Така інформація дозволяє аналізувати та робити відповідні висновки про ефективність проведених закупівель.

На сьогоднішній день в Україні немає єдиної системи оцінки ефективності публічних закупівель. Водночас виходячи із умов укладеного договору можна проаналізувати закупівлю на предмет: економічної вигідності цін, за якими закуповуються товари, роботи та

послуги; та обсягу зекономлених коштів у результаті проведення закупівлі.

Обсяг зекономлених коштів зазвичай визначається як різниця між очікуваною вартістю закупівлі та сумою, на яку укладено договір про закупівлю. Проте непоодинокими випадками є цілеспрямоване завищення очікуваної вартості замовником з метою показати вищий рівень економії. Отже, не завжди різниця між очікуваною вартістю та сумою договору свідчить про реальну економію коштів у результаті закупівлі та про її ефективність.

Економічна вигідність договору про закупівлю оцінюється шляхом співставлення ціни, наприклад, товару, який закуповується, та середньоринковими цінами на аналогічний товар. Закупівлю за економічно вигідною ціною можна вважати ефективною, однак укладення договору не є її завершальним етапом. Тому за ціною, зазначеною на момент укладення договору не можна робити остаточний висновок про ефективність закупівлі.

Досить часто після укладення договору про закупівлю постачальники пропонують замовникам підвищити ціну за одиницю товару. Таке внесення змін до договору дозволяється нормами Закону України «Про публічні закупівлі» [2] не частіше ніж один раз на 90 днів та за умови, що це не призведе до збільшення суми, визначеної у договорі. Проте зазначене обмеження у часі не розповсюджується на окремі товари, які є для замовників вкрай важливими та необхідними, зокрема, бензин, природний газ та електрична енергія.

Отже, якщо договір на закупівлю, наприклад, природного газу для опалення приміщення установи розпорядника бюджетних коштів укладено за економічно вигідною ціною, яка навіть є значно нижче середньоринкової, то постачальник може підвищувати ціну необмежену кількість разів, і в такому випадку поняття вигідності ціни нівелюється, також як і ефективність закупівлі.

Наприклад, після укладення договору постачальник протягом трьох місяців надіслав замовнику чотири додаткових угоди, умовами кожної з яких є підвищення ціни товару на 9,5%. В результаті цього ціна товару за договором збільшилась на 38%, а обсяг закупівлі зменшився на 40% [3]. Отже, цю закупівлю не можна вважати економічно вигідною для замовника.

З метою запобігання випадкам постійного підвищення цін, яке призводить до зменшення обсягів закупівель за укладеними

договорами протягом періоду їх виконання, пропонуємо за кожним договором оприлюднювати на вебсайті СЕЗ інформацію стосовно загального відсотку зростання ціни за одиницю товару в порівнянні з ціною, що була визначена на момент укладення договору. Це дозволить підвищити відкритість інформації щодо реального зростання вартості товару за договором про закупівлю та оцінити ефективність закупівлі.

Література

1. Сталі публічні закупівлі. URL: https://infobox. prozorro. org/articles/ stali-publichni-zakupivli (дата звернення: 10.09.2021).

2. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922–VIII / Верховна Рада України. URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/922–19 (дата звернення: 10.09.2021).

3. Інформація про процедури закупівель за бюджетні кошти. Офіційний портал оприлюднення інформації про публічні закупівлі України. URL: https://prozorro. gov. ua/ (дата звернення: 10.09.2021).

к.с.н., доцент **Зоря О. П.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ЗАКРИТОГО ТИПУ

З метою забезпечення гарантування права власності на цінні папери інститутів спільного інвестування та захисту прав учасників інститутів спільного інвестування розглянуто особливості бухгалтерського обліку розподілу прибутку ІСІ закритого типу, які виникають у сфері спільного інвестування у зв'язку з утворенням та діяльністю суб'єктів спільного інвестування.

Інститут спільного інвестування (ІСІ) – корпоративний або пайовий фонд.

Корпоративний фонд – юридична особа, яка утворюється у формі акціонерного товариства і провадить виключно діяльність із спільного інвестування.

Пайовий фонд – сукупність активів, що належать учасникам такого фонду на праві спільної часткової власності, перебувають в управлінні компанії з управління активами та обліковуються нею окремо від результатів її господарської діяльності.

Правові та організаційні основи створення, діяльності, припинення суб'єктів спільного інвестування, особливості управління активами зазначених суб'єктів, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання таких активів, особливості емісії, обігу, обліку та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування, а також порядок розкриття інформації про їх діяльність, визначає Закон України «Про інститути спільного інвестування» спрямований на забезпечення залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів [1].

Діяльність із спільного інвестування – діяльність, яка провадиться в інтересах учасників (учасника) інституту спільного інвестування та за рахунок інституту спільного інвестування шляхом вкладення коштів спільного інвестування в активи інституту спільного інвестування.

Ведення основних видів операцій визначено «Правилами ведення бухгалтерського обліку основних операцій інститутів спільного інвестування», які є типовими для інститутів спільного інвестування, з подальшим відображенням їх на рахунках бухгалтерського обліку з урахуванням вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності, якщо вони не суперечать Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а також Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», Закону України «Про інститути спільного інвестування», «Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291, в частині номенклатури рахунків, їх змісту та кореспонденції, яка не суперечить застосуванню МСФЗ [2].

Розглянемо особливості бухгалтерського обліку розподілу прибутку ІСІ закритого типу [3].

Кореспонденція рахунків розподілу прибутку ІСІ закритого типу:

– формування фонду виплати дивідендів за цінними паперами ІСІ (акціями або інвестиційними сертифікатами) Дт 441 Кт 443 на суму нарахованих дивідендів;

– нарахування суми дивідендів учасникам ІСІ Дт 443 Кт 671 на суму нарахованих кожному учаснику дивідендів;

– нарахування податку з доходів фізичних осіб Дт 671 Кт 641 на суму податку з доходів фізичної особи – платника податку;

– нарахування податку з доходів нерезидентів – юридичних осіб (або суб'єктів господарської діяльності, що не мають статусу юридичної особи) Дт 671 Кт 641 на суму податку з доходів нерезидента – юридичної особи (або суб'єкта господарської діяльності, що не має статусу юридичної особи);

– сторнування нарахованого податку з доходів фізичних осіб у разі прийняття рішення про реінвестування дивідендів Дт 671 Кт 641 на суму податку з доходів фізичної особи – платника податку;

– виплата дивідендів учасникам ІСІ Дт 671 Кт 311 на суму дивідендів, належних до сплати;

– перерахування до бюджету податку з доходів фізичних осіб, податку з доходів нерезидентів-юридичних осіб Дт 641 Кт 311 на суму податку з доходів фізичних осіб, податку з доходів нерезидентів-юридичних осіб.

Розглянуто кореспонденція рахунків розподілу прибутку ІСІ закритого типу, яка значно спрощує його ведення, забезпечуючи достовірне, якісне та своєчасне розкриття інформації у фінансовій звітності.

Література

1. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05 липня 2012 р. № 5080-VI. URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/5080-17 (дата звернення: 14.09.2021).

2. Положення про особливості бухгалтерського обліку операцій інститутів спільного інвестування: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 26 листопада 2013 р. № 2669. URL: https://zakon. rada. gov. ua (дата звернення: 14.09.2021).

3. Правила ведення бухгалтерського обліку основних операцій інститутів спільного інвестування: Рішення Ради УАІБ від 19.03.2015 р. URL: http://www. uaib. com. ua/ about_uaib/internal_docs/standards /193880.html. (дата звернення: 14.09.2021).

к.е.н., доцент **Коваль О. А.**
ст. викладач **Коваль В. М.**
Національний Університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ВИКЛИКИ ПОСТМОДЕРНУ – КРИЗА ФІЛОСОФІЇ ФІНАНСІВ

Нова фінансова система, ясніше всього окреслена в концепціях «технічних аналітиків», описується в термінах дисциплін премодерна – «алхімія фінансів», «self fullfilled prophecy». Тут ми маємо справу з зачатком нової реальності, з посткапіталізму і яскравим проявом постмодерністична духу в сфері економіки. Якщо від тематики постмодерну ще можна відмахнутися в сфері культури (як це роблять ті, хто не віддає собі звіту в серйозності і глибині фундаментальної цивілізаційної мутації, позначеної терміном «постмодерн»), то в сфері фінансів і економіки, яка є базовою повсякденною реальністю, від неї звільнитися не так просто.

Таким чином, в основі сучасної економіки і світових фінансів лежать наступні тенденції:

1. Відрив фінансових механізмів від реальної економіки і симуляція промислового і аграрного прогресу.

2. Сакралізація цих фінансових механізмів та «фінансових механіків» з перетворенням фінансових інститутів в своєрідні храми, а фінансових менеджерів – в служителів культу.

3. «Деречезація» власності в віртуалізовані комп'ютерами якісь «права» різноманітних видів і найменувань.

Наскільки це можна назвати «постіндустріалізму» і «постмодерному», на наш погляд – питання досить спірне. Це більше нагадує премодерн Середньовіччя – з його релігійними основами прав і взаємовідносин в суспільстві та економіці.

Як відомо, перші гроші з'явилися дуже давно – ще при древніх шумерів. Вони називалися шекелями і мали дуже вузьке призначення – на них можна було купити зерно або храмову «жрицю». Тобто вони забезпечували тільки базові потреби людини, і то – не всякого.

Протягом багатьох тисяч років грошовий обіг було вкрай обмеженим – велика частина економіки мала вигляд натурального господарства при скромному прямому товарному обсязі. Грошовий

обіг було присутнє активно тільки в протодержавних утвореннях і то – в основному для оплати воїнів. Зростання частки грошового обігу починається якраз напередодні епохи модерну і пов'язаний з розвитком транспорту – доставка товарів по морю стала дешевше сухопутних караванів і купити товар було більш доцільно, ніж виробляти його на місці. Саме тому на зручних приморських територіях Європи економіка стала набувати швидше торговий характер, а на величезних просторах континентальної Євразії – виробничий.

Саме в цей час сформувалися ті гроші і грошова система, яка існує і понині (про її кризу поговоримо нижче).

Отже, гроші – це деяка субстанція, яка не має або майже не має прямого застосування для життя і виконує три класичні функції: оцінки, оплати і накопичення. Гроші класифікують за формою (металеві, паперові електронні), за джерелом емісії (держава, регіони, макрорегіону, приватні структури), по конвертованості в інші гроші тощо.

Однак на заході модерну функції і класифікації грошей почали розмиватися. Функція накопичення практично втрачена – загальна заборгованість держав і приватних осіб в світі набагато перевершує їх здатність погасити борги. Тобто, накопичуються вже не ресурси, а борги – які самі по собі стають ресурсом, що перетворює накопичувальну функцію в оксюморон! Функція оцінки (ціни) теж перетворена на фарс – чому «праця» футболіста або реп-зірки оцінюється набагато вище, ніж праця висококваліфікованого інженера? Розрахункова функція вже не вимагає грошей як таких – їх функції успішно виконують сурогати у вигляді різного виду цінних паперів.

Відповідно змінюється і світова фінансова система.

1. Місце бірж в торгівлі товарами успішно замінює інтернет-торгівля, причому фінансові біржі (в тому числі електронні) остаточно відриваються від реальної економіки і починають «жити своїм життям», знаходячи вид своєрідних економічних «егрегор» – реальне виробництво не може на них вплинути , а от фінансові ринки стають для економіки визначальними.

2. Банки впевнено поступаються місцем мобільним додаткам і скоро, мабуть, стануть допоміжними безбалансовими «придатками» IT-компаній.

3. Інститути реальних інвестицій за рідкісним винятком припинили свої функції – реалізація проектів типу Федеральної Корпорації розвитку представляються зараз нереальними навіть в

США, а великими інфраструктурними проектами займаються зараз державні та міждержавні органи (іноді – близько-державні). Інститути фінансових інвестицій слідом за банками йдуть в «віртуальний світ» і функціонують в «хмарному» режимі.

Не менш серйозними будуть зміни організаційних основ підприємництва. Акціонерні товариства будуть ліквідуватися, а їх місце займуть «суспільства зацікавлених осіб». Хоч як би декларували апологети «нового світового порядку» необхідність екологічності економіки, її соціальну спрямованість, в основі таких радикальних змін лежить регулювання корпоративної діяльності з боку держави і жорсткі вимоги по звітності – акціонерні корпорації як юридичні особи зобов'язані платити податки і підкорятися соціальним стандартам (зарплати , «соцпакет», пенсії, медицина та ін.). «Товариства зацікавлених осіб» не є юридичними особами за визначенням, тому на них подібні зобов'язання не накладаються, а замінюються загальними термінами типу «щедрості».

Існуючі системи звітності та правила розкриття інформації про діяльність корпорацій в загальні доходи (і, отже – прибуток) включає в себе не тільки реальне виробництво предметів споживання, а й спекулятивні доходи, які в даний час істотно перевищують доходи від виробництва. Скажімо, в США реальна економіка становить всього 18% ВВП, решта – спекулятивна складова. Однак ці доходи витрачаються на споживання, що не тільки викликає інфляцію, але і призводить до зростання соціальних протестів в самих США і Західній Європі.

Література

1. Ришелье А.–Ж. дю Плесси. Политическое завещание. Принципы управления государством. – М.: Ладомир, 2008. – 500 с.

2. Jack D. Schwager «Market Wizards» https://litportal. ru/avtory/jack-schwager-d/kniga-market-wizards-interviews-with-top-traders-783106.html

3. Клаус Шваб «COVID-19: Великая перезагрузка». https://www. litlib. net/bk/135579/read

4. Джон Локк, «Два трактата о правлении» https://www. litres. ru/dzhon-lokk-12721246/dva-traktata-o-pravlenii/chitat-onlayn/

5. Аристотель, «Политика» https://librebook. me/politika_1

к.е.н., доцент **Коцюрубенко Г. М.**
Одеський національний
економічний університет, м. Одеса

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗМЕНШЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ

Відповідно до сутності концепції інклюзивного розвитку, кожен суб'єкт економіки виступає важливою складовою процесу, та розглядається з позиції унікальності та цінності для суспільства. Відповідно до існуючих напрацювань,в узагальненому розумінні «інклюзивний розвиток полягає в необхідності посилення залучення до вирішення проблем розвитку усіх верств населення, а також зростання залученості до розвитку усіх територій» [1].

Поряд з тим, важливою умовою інклюзивного розвитку є формування системи забезпечення справедливих можливостей та рівноправ'я для учасників економічних відносин. Такий підхід формує можливості отримання значних позитивних зрушень та переваг, як для секторів економіки, так і в контексті стратифікації населення у розрізі формування основи інклюзивного розвитку та скорочення соціальної нерівності у суспільстві.

Соціальна нерівність є своєрідною «оборотною» стороною ринкової економіки. Такий стан речей обумовлює важливість втручання держави як певного гаранта та безпосереднього надавача суспільних послуг. Формування можливості у населення доступу до таких послуг здійснює певне вирівнювання через соціальних груп населення щодо можливостей фінансування тих чи інших потреб. Реалізація фінансування здійснюється за допомогою фінансових інструментів, зокрема регулювання рівня мінімальної оплати праці, ставками відсотків оподаткування доходів фізичних осіб, формування рівня соціальних стандартів тощо. Опосередковано на зменшення диспропорцій у економічній рівності населення, впливають також ставки податків на прибуток підприємств (через можливості фінансування переваг працюючим через витрати підприємства), диференціація ставко кредитування для вразливих верств населення тощо). В узагальненому вигляді, напрями зменшення соціальних диспропорцій, саме у площині дії фінансових інструментів, пропонують об'єднувати у наступні напрямки [2]: введення

прогресивної шкали оподаткування; підвищення оптимального розміру оплати праці; зміна структури державних витрат.

Активізація запровадження буд-якого напряму потребує детального економічного обґрунтування, особливо в умовах таких процесів як тінізація економіки в частині оподаткованого прибутку, заробітних плат «у конвертах» тощо. Окрему увагу слід приділити системі соціального захисту та надання державних субсидій у розрізі кількості пільгових категорій та дієвості тих критеріїв, відповідно до яких формується система соціального забезпечення.

В умовах розвитку ринкової економіки в Україні використання фінансових інструментів скорочення соціальної нерівності має враховувати важливість також розбудови середнього класу суспільства, тобто фінансові інструменти мають бути направлені на забезпечення певного фінансового фонду, що формуватиме «старт» для подальшого покращення економічного стану населення,а не створить передумови для формування «звички» життя лише за рахунок соціальних дотацій.

Література

1. Пшик Б. І. Роль фіскального простору у забезпеченні інклюзивного розвитку регіону: теоретичний аспект дослідження URL: [http://www. economy. nayka. com. ua/pdf/5_2020/14.pdf] (дата звернення: 09.09.2021).

2. Клевчік Л. Л. Соціальна нерівність як основна диспропорція в суспільстві URL: http://www. economy. in. ua/pdf/4_2019/10.pdf (дата звернення: 09.09.2021).

к.е.н., доцент **Лищенко О. Г.**
магістрант кафедри ОО **Савченко Г. О.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

В період коли відбувається трансформація економіки України та реформування бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів нам ставлять нові завдання, щодо фінансової діяльності та

обліку бюджетних коштів, у більшості це стосується державного сектору. Для ефективного функціонування державних установ та виконання покладних на них функцій та завдань, в процесі їх діяльності здійснюються видатки на їх утримання.

Значну увагу дослідженню актуальних питань обліку видатків бюджетних установ приділяли вітчизняні вчені та практики Атамас П. Й. [1], Свірко С. В., Джога Р. Т. [2] та інші. Їх праці дають теоретичне підґрунтя вивчення проблем обліку видатків.

Облік видатків є одним з основних напрямків бухгалтерського обліку бюджетних установ. Основним завдання бюджетних установ щодо кінцевого результату (звітного періоду) діяльності – виконання кошторису доходів і видатків – яке визначає, по суті, другу назву обліку бюджетних установ, а саме облік виконання кошторису доходів і видатків, це твердження є безсумнівним, тому організація обліку видатків є однією з пріоритетних.

Ряд підстатей видатків кошторису, наприклад видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, відрядження, капітальний ремонт будівель та споруд, визначаються за єдиною для всіх установ методикою. Так видатки за КЕКВ 2240 «Оплата послуг (крім комунальних)», 2250 «Видатки на відрядження», 2270 «Оплата комунальних послуг та енергоносіїв» планується на рівні видатків попереднього року [3].

Найважливішим у кошторисних розрахунках є визначення суми витрат за КЕКВ 2111 «Заробітна плата». У більшості бюджетних установ ці витрати складають основну частину видатків, а їх розрахунок є найбільш складною і трудомісткою частиною роботи зі складання кошторису.

Ефективність виконання кошторису бюджетної установи залежить від правильності його складання, та ефективності діяльності, раціонального використання бюджетних коштів. Контроль за правильністю складання кошторису видатків є передумовою забезпечення дисципліни витрачання бюджетних коштів, підвищення ефективності використання державних ресурсів. Перевірка дотримання законодавства при складанні і виконанні кошторису є одним з найважливіших контрольних заходів. Зокрема, відхилення між показниками затверджених асигнувань, фактичних видатків та касових видатків може свідчити про необґрунтовано проведені розрахунки необхідних асигнувань, що є підставою для ретельної перевірки розрахунків за певними кодами економічної класифікації [4].

Формування центрів відповідальності в бюджетних установах це можливість для отримання своєчасної, повної, деталізованої інформації щодо поточного стану виконання показників кошторису, можливість підвищення якості аналітичної інформації щодо доходів і видатків установи, що в свою чергу оптимізує процес формування видаткових показників кошторису.

Отже, впровадження центрів відповідальності дає змогу використовувати достовірні та обґрунтовані статистичні дані для детального розрахунку витрат за кожним окремим джерелом видатків в розрізі КЕКВ, що в подальшому попереджає неефективне та нецільове використання бюджетних коштів.

Література

1. Атамас П. Й. Облік у бюджетних установах.4-те вид. перероб та змін. Навч. посіб.– К,учбова література, 2016–312 с.

2. Свірко С. В. Організація управлінського обліку в бюджетних установах: етап постановки та його складові Фінанси, облік і аудит. 2014. Випуск 2 (24) .С.17–24.

3. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов та ін.; К. КНЕУ, 2004. 864 с. URL: http:// ir. kneu. edu. ua/bitstream/ handle/2010/9714/fedosov_budget_man. pdf

4. Фальченко О. О., Чумак В. М. Актуальні питання формування та використання кошторисів бюджетних установ. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»(економічні науки). 2017. № 24(1246).С. 7–10 . Бібліогр. 3 назв. ISSN 2519–4461.

к.е.н., доцент **Лищенко О. Г.**
магістрант кафедри ОО **Філь Р. Є.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВО-ОПЕРАЦІЙНОЇ РОБОТИ В БАНКІВСЬКІЙ УСТАНОВІ

Ефективне управління банком неможливе без своєчасної бухгалтерської інформації про його реальний фінансовий стан. Оцінити успішність облікової політики банків є надзвичайно

складним завданням. Облік є важливим елементом структури внутрішнього контролю, сприяє підвищенню його якості.

Вивченням проблемних питань з організації обліково-операційної роботи в комерційних банках займалися такі зарубіжні вчені, як: Ж. Бурніс'єн, Р. Обер, Ж. Саварі, І. Шер, О. Шмаленбах , Х. Андерсон, Р. Ентоні, Д. Колдуелл, Б. Нідлз й Дж. Ріс, Е. С. Хендріксен, М. Р. Метьюс й М. Х.Б. Перери; А. С. Бакаєв, П. С. Безруких, С. А. Ніколаєва, В. Д. Новодворський, В. Ф. Палій, Я. В. Соколов, Л. З. Шнейдман; та вітчизняні науковці: М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, та інші.

Обліково – операційна робота – це сукупність процесів, пов'язаних з оформленням документації за банківськими операціями, веденням бухгалтерського обліку і контролем за його повнотою і достовірністю. Банківська операція вважається завершеною, якщо вона відображена в бухгалтерському обліку. Таким чином, раціональна і чітка організація обліково-операційної роботи забезпечує успішне виконання покладених на банки функцій.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» дає визначення поняттю «банк» – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків. [1]

Бухгалтерський облік в установах банку поєднується з операційною роботою по обслуговуванню підприємств, установ, та інших клієнтів банку. В процесі пов'язаних з виконанням банківських операцій і ведення бухгалтерського обліку називають обліково-операційною роботою банків.

Організація обліково-операційної роботи повинна відповідати певним вимогам а також здійснюватись згідно законодавства України. [2]

Операційна діяльність банку – сукупність технологічних процесів, пов'язаних з документуванням інформації за операціями банку, проведенням їх реєстрації у відповідних регістрах, перевіркою, вивірянням та контролем за операційними ризиками.

Операційна робота полягає в обслуговуванні клієнтів і перевірці та обробці документів, що є підставою для проведення і відображення операції за бухгалтерськими рахунками.

Операційна діяльність банку забезпечує:

1) Розподіл обов'язків та повноважень щодо здійснення операцій;

2) Документування операцій;

3) Своєчасне, повне та достовірне відображення операцій у регістрах бухгалтерського обліку;

4) Накопичення та надання докладної інформації за кожною операцією з обов'язковим зазначенням даних про її учасників;

5) Захист активів банку від потенційних збитків та контроль за їх якістю;

6) Установлення лімітів на здійснення окремих операцій;

7) Визначення операційних ризиків і управління ними;

8) Адекватну систему внутрішнього контролю;

9) Надання внутрішніх інструкцій (розпоряджень) щодо здійснення платежів;

10) Зберігання інформації про всі операції банку;

11) Конфіденційність інформації про кожну операцію та її контрагентів.

До складу облікової роботи відносяться:

– ведення обліку за внутрішньо-банківськими операціями;

– контроль за реєстрацією усіх здійснених банківських операцій;

– перевірка правильності й достовірності регістрів аналітичного та синтетичного обліку;

– звірка і підтвердження даних аналітичного і синтетичного обліку шляхом складання щоденного балансу;

– підготовка і складання форм фінансової та іншої звітності комерційних банків;

– формування архівних папок документів. [2]

Отже, на сьогодні в умовах інтеграції та глобалізації головною метою банківської діяльності є побудова такого апарату управління, який би зміг підвищити ефективність діяльності банку.

Бухгалтерський облік є основою контролю за економним використанням фінансових ресурсів і майна, зниженню витрат банку, підвищенню прибутковості і рентабельності операцій, приросту капіталу, вживанню своєчасних заходів по уникненню негативних явищ у фінансово-господарській діяльності. Тому розвинена методологія облікової політики, заснована на вживанні ефективніших методів обліку, виявленні ризиків, пов'язаних з операційною діяльністю банку, і протиріч в законодавстві, є потужним інструментом управління банківської установи.

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/2121-14#Text.

2. Навчальний посібник В. І. Варцаба, К. С.Машіко URL: https://dspace. uzhnu. edu. ua/jspui/bitstream/lib/8592/1/Посібник Варцаба, Машіко. pdf.

к.е.н., доцент **Лищенко О. Г.**
магістрант кафедри ОО **Ярмусь Д. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В БЮДЖЕТНІЙ УСТАНОВІ

Здійснення ефективних заходів щодо подальшого економічного розвитку України потребують принципово нових підходів до управління ресурсами. Водночас дедалі більшу роль та частку в структурі активів суб'єктів господарювання відіграють матеріальні активи, а саме основні засоби. Основні засоби є основною частиною національного багатства країни, їх збільшення і вдосконалення, покращення використання є важливими умовами створення матеріально-технічної бази країни, прискорення темпів науково-технічного прогресу, продуктивності праці.

Значний внесок у розвиток обліку, аналізу та аудиту в установах бюджетного сектору в Україні здійснили: П. Атамас, В. Александров, Т. Боголіб, М. Лучко, М. Болюх, Ю. Верига, Л. Гуцайлюк, Р. Джога, Л. Кіндрацька, Є. Мних, С. Левицька, Л. Ловінська, С. Свірко.

Саме тому бюджетні установи повинні шукати резерви підвищення ефективності використання основних засобів. Виявити ці резерви та контролювати виконання заходів щодо їх мобілізації і використання можна лише з допомогою глибокого системно – інформаційного, аналітичного забезпечення процесу управління, основними складовими якого є облік, аналіз та аудит. Модернізація бухгалтерського обліку державного сектору, що триває, спричинює

оновлення методичних та організаційних аспектів бухгалтерського обліку окремих об'єктів.

За визначенням з НП (С) БОДС 121 «Основні засоби» – це матеріальні активи, які утримуються для використання їх у виробництві/діяльності або при постачанні товарів, виконанні робіт і наданні послуг для досягнення поставленої мети та/або задоволення потреб суб'єкта державного сектору або здавання в оренду іншим особам і використовуються, за очікуванням, більше одного року [1].

Контроль у бюджетних установах – це сукупність заходів, які проводять уповноважені органи з метою перевірки законності, доцільності та ефективності використання установою бюджетних коштів та напрямки їхнього використання.

Необхідність контролю в бюджетних установах у сучасних умовах зумовлюється такими обставинами: 1) використовуючи наукову теорію, він виконує суспільну роль у забезпеченні практичними рекомендаціями розпорядників бюджетних коштів всіх рівнів; 2) виявляючи диспропорції і негативні явища, контроль дає можливість усунути їх і запобігає повторенню, а також сприяє раціональній організації фінансово-господарських відносин і оптимальному використанню бюджетних ресурсів; 3) контроль у бюджетних установах має місце в діяльності всіх без виключення бюджетних установах та організаціях, кожного разу маючи на меті забезпечення ефективної та законної їх діяльності, протидію злочинним намірам посадових осіб, запобігання нецільовому або неефективному витрачанню бюджетних коштів; 4) через систему управління контроль впливає на успішне виконання планів економічного і соціального розвитку окремої бюджетної установи чи організації зокрема та бюджетної сфери взагалі, раціональне використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, запобігання нецільових, неефективних витрат і збитків, зміцнення зв'язків бюджетних установ з іншими суб'єктами господарювання, дотримання бюджетного і трудового законодавства, забезпечення збереження державної власності та схоронності майна [2].

В процесі обліку основних засобів бюджетних установ необхідно враховувати новітні зміни, які відбулися за останній звітній рік в нормативно-правовій базі пов'язані з операціями обліку основних засобів. Ці зміни також вплинули на необхідність

оптимізувати типові форми первинного обліку з проведенням операцій з основними засобами.

Надходження основних засобів до установ відбувається різними шляхами. Саме тому склад витрат, за якими формується початкова вартість об'єкта основних засобів в обліку, буде різним. За допомогою первинних документів підтверджуються витрати, пов'язані з надходженням об'єкта основних засобів, але остаточна сума первісної вартості об'єкта, яка відображається в акті приймання-передачі й інвентарній картці і складається з цих витрат, не підтверджується документом з її розрахунком, а це призводить до помилок у бухгалтерському обліку. Щоб не допускати цей недолік можна запропонувати ввести форму «Розрахунок первісної вартості основних засобів бюджетної установи», як додаток до Акта приймання-передачі основних засобів. Такий документ допоможе поліпшити інформативність первинного обліку необоротних активів, проводити докладний аналіз складових первинної вартості і контролювати правильність її визначення.

Добре організований внутрішній контроль за дотриманням наведених рекомендацій зробить неможливими різноманітні маніпуляції з вартістю майна, допоможе запобігти значним порушенням та знизить рівень притягнень до відповідальності.

Література

1. Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі 121 «Основні засоби»: Наказ Міністерства Фінансів України від 12.10.2010. № 1202. Редакція від 01.01.2021 URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/z1017-10#Text

2. Підбуцька Н. О. Теоретичні аспекти контролю в бюджетнихустановах.
URL:http://repository. hneu. edu. ua/jspui/bitstream/123456789/809/1/.pdf

к.е.н., доцент **Максименко І. Я.**
бакалавр кафедри ОО **Мельник О. М.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІНВЕНТАРІЗАЦІЯ – ЯК ФОРМА ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ БІЗЕС-СТРУКТУР

Інвентаризація – це певна послідовність практичних дій щодо документального підтвердження наявності, стану та оцінки майна та зобов'язань організації з метою забезпечення достовірності даних обліку і звітності.

У ст. 10 Закону про бухгалтерський облік зазначено, що для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка.

Правила проведення інвентаризацій прописані в Положенні №879. Згідно з ними, обов'язок проведення річної інвентаризації поширюється лише на юридичних осіб.

Оскільки інвентаризація є підготовчим етапом для складання річної фінансової звітності, то згідно з п. 10 Розділу І Положення №879 вона повинна бути проведена до дати балансу. Тобто по останній день звітного року включно.

Крім граничного терміну проведення інвентаризації, зазначений пункт встановлює обмеження щодо періоду, раніше якого така інвентаризація не повинна бути проведена. Тобто чітко прописано граничний період, протягом якого слід проводити річну інвентаризацію.

Безпосередньо дату, на яку буде проведено інвентаризацію певних активів та зобов'язань, керівник підприємства визначає самостійно у відповідному наказі (з врахуванням зазначених вище граничних строків).

Крім того, підприємство самостійно встановлює і період, скільки триватиме інвентаризація тих чи інших активів та зобов'язань.

Отже, щоб скласти фінансову звітність на підставі достовірних і перевірених даних обліку, не обов'язково проводити інвентаризацію саме на дату балансу (31.12).

Достатньо здійснити звірку облікових даних з фактичними показниками на будь-який день у межах наведених вище строків. Звісно, залишки за результатами проведеної інвентаризації можуть відрізнятись від залишків (сальдо рахунків), які будуть зазначені у річній фінансовій звітності, оскільки у період між датою, на яку проводилась інвентаризація до дати балансу підприємство може здійснювати господарські операції, які відповідно вплинуть на показники фінансової звітності. Але якщо інвентаризація буде вчасно і правильно проведена, а наступні господарські операції відображені в обліку, це не скасовує достовірність даних у фінансової звітності.

Під час інвентаризації активів і зобов'язань перевіряють і документально підтверджують їх наявність, стан, відповідність критеріям визнання та оцінку.

При цьому забезпечуються:

– виявлення фактичної наявності активів і перевірка повноти відображення зобов'язань, коштів цільового фінансування, витрат майбутніх періодів;

– установлення лишку або нестачі активів шляхом зіставлення їх фактичної наявності з даними бухгалтерського обліку;

– виявлення активів, які частково втратили свою первісну якість та споживчу властивість, застарілих, а також матеріальних та нематеріальних активів, що не використовуються, невикористаних сум забезпечення;

– виявлення активів і зобов'язань, що не відповідають критеріям визнання.

Для проведення річної інвентаризації наказом керівника підприємства створюють інвентаризаційну комісію.

До неї включають:

– представників апарату управління підприємства;

– представників бухгалтерської служби.

До комісії можна включати не тільки своїх бухгалтерів, а й представників аудиторських фірм або фізичних осіб підприємця, яка веде на підприємстві бухгалтерський облік на договірних засадах;

– досвідчених працівників підприємства, які знають об'єкт інвентаризації, ціни та первинний облік (інженерів, технологів, механіків, виконавців робіт, товарознавців, економістів, бухгалтерів).

Крім того, за рішенням керівника підприємства до складу комісії можуть входити члени ревізійної комісії товариства, представники

структурного підрозділу (служби) з внутрішнього аудиту. Очолює комісію керівник підприємства (його заступник) або керівник структурного підрозділу підприємства, уповноважений керівником

Таким чином, інвентаризація – це перевірка наявності майна організації та стану її фінансових зобов'язань на певну дату шляхом зіставлення фактичних даних з даними бухгалтерського обліку. Інвентаризація повинна проводитися, і її результати оформляються зі строгим дотриманням вимог закону, у зв'язку з їх значимими наслідками.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/996-14 (дата звернення: 15.09.2021).

2. Наказ Міністерства Фінансів України «Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань »02 вересня 2014 р. № 879 URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/z1365-14#Text (дата звернення: 15.09.2021).

3. Наказ Міністерства Фінансів України «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1» Загальні вимоги до фінансової звітності від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/z0336-13 (дата звернення: 15.09.2021).

к.е.н., доцент **Максименко І. Я.**
магістрант кафедри ОО **Неч С. С.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ЛІКАРНЯНІ –ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» застраховані особи, які протягом дванадцяти місяців перед настанням страхового випадку за даними Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування мають страховий стаж менше шести місяців, мають право на матеріальне забезпечення.

При нарахуванні сум допомоги, що виплачуються за рахунок коштів Фонду соціального страхування (допомоги по тимчасовій

непрацездатності та допомоги по вагітності та пологах), рахунки витрат підприємства не зачіпаємо. У цьому випадку робимо проводку: Дт 378 «Розрахунки з державними цільовими фондами» – Кт 663 «Розрахунки за іншими виплатами».

Суму оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності в бухгалтерському обліку відображаємо за кредитом субрахунку 663 «Розрахунки за іншими виплатами» в кореспонденції з дебетом субрахунку 949 «Інші витрати операційної діяльності».

Крім того, на витрати «впаде» сума ЄСВ, нарахованого на всю суму лікарняних/декретних. Підприємства, що застосовують тільки рахунки класу 9, ЄСВ нараховують проводкою за дебетом рахунків 23, 24, 91, 92, 93, 94 з кредитом субрахунку 651.

Суми оплати перших п'яти днів за рахунок коштів роботодавця і допомоги по тимчасовій непрацездатності п. п. 169.4.1 ПКУ відносить до заробітної плати**.**

У ньому зазначено: якщо працівник отримує доходи у вигляді заробітної плати за період її збереження згідно із законодавством, у тому числі за період перебування на лікарняному**,** то з метою визначення граничної суми доходу, що дає право на отримання податкової соціальної пільги, та в інших випадках їх оподаткування такі доходи (їх частина) відносяться до відповідних податкових періодів їх нарахування. Також із суми лікарняних доведеться утримати ВЗ (ставка 1,5 %).

Суми допомоги по тимчасовій непрацездатності, яка виплачується за рахунок коштів Фонду соціального страхування й оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності за рахунок роботодавця, включаємо до бази нарахування ЄСВ.

Звичайні роботодавці-юрособи стягують ЄСВ із суми лікарняних/декретних, нарахованих:– працівникам з інвалідністю – за ставкою 8,41 %;– іншим працівникам – за ставкою 22 %.

Таким чином Листок непрацездатності – документ, що підтверджує тимчасову непрацездатність громадянина і є підставою для призначення та виплати йому допомоги по тимчасовій непрацездатності.

Література

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.99 р. № 1105-XIV URL: https://ips. ligazakon. net/document/t991105?an=519 (дата звернення: 15.09.2021).

2. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/2464-17 (дата звернення: 15.09.2021).

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Перелік видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 22.12.2010 р. № 1170 URL: https://ips. ligazakon. net/document/view/kp101170?an=19 (дата звернення: 15.09.2021).

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням» від 26.09.2001 р. № 1266 URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/1266-2001-п#Text(дата звернення: 15.09.2021).

к.е.н., доцент **Максименко І. Я.**
магістрант кафедри ОО **Попова К. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ОБЛІКОВА ПОЛІТКА ПІДПРИЄМСТВА – ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Під обліковою політикою (ОП) розуміють сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для:

– ведення бухгалтерського обліку;

– складання і подання фінансової звітності.

Свою ОП підприємство визначає самостійно за погодженням із власником (власниками) або уповноваженим ним органом (посадовою особою) відповідно до установчих документів (ч. 5 ст. 8 Закону про бухоблік).

Бухгалтерське законодавство досить часто передбачає декілька варіантів методів оцінки, обліку та процедур. В ОП фіксують тільки ті принципи оцінки і методи обліку, які передбачають декілька варіантів на вибір підприємства або щодо яких існує невизначеність.

Висвітлюють обрану ОП шляхом опису (п. 6 розд. IV НП (С) БО 1):

– принципів оцінки статей звітності;

– методів обліку щодо окремих статей фінансової звітності.

Тобто в ОП йдеться не про методику бухгалтерського обліку, а про принципи оцінки статей фінансової звітності. При цьому згідно з § 8 МСБО 8, якщо вплив застосування ОП на фінансову звітність є несуттєвим, тоді таку ОП не застосовують.

Розроблену підприємством ОП оформляють відповідним організаційно-розпорядчим документом. Як правило, це наказ (розпорядження) керівника підприємства.

ОП встановлюють не на якийсь певний строк, а на безперервний період діяльності окремо взятого підприємства. Цього вимагає бухгалтерський принцип послідовності. Він зобов'язує постійно (із року в рік) застосовувати обрану підприємством ОП до всіх операцій однієї і тієї ж самої категорії або того ж типу.

Добровільні зміни в ОП можливі, якщо:

– змінюються статутні вимоги (тобто вносяться зміни до статуту, які зачіпають сферу ОП). Прикладом таких змін може бути зміна/додавання виду діяльності підприємства, реорганізація тощо;

– зміни забезпечать достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності.

За нормами п. 11 НП (С) БО 6 облікову політику застосовують щодо подій та операцій з моменту їх виникнення. У зв'язку з цим п. 12 НП (С) БО 6 вимагає відображати у фінансовій звітності вплив зміни ОП на події та операції минулих періодів, тобто ретроспективно. Роблять це шляхом:

– коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року;

– повторного надання порівняльної інформації щодо попередніх звітних періодів.

Тож перегляд ОП впливає не лише на показники поточного і майбутнього періодів, але і на показники минулих звітних періодів.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні » від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL:

https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/996-14 (дата звернення: 15.09.2021).

2. Наказ Міністерства Фінансів України «Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6» «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах Запаси» від 28.05.1999 р. № 137. URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/z0392-99#Text (дата звернення: 15.09.2021).

к.е.н., доцент **Максименко І. Я.**
магістрант кафедри ОО **Рудик Є. М.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних управління підприємством пріоритетним напрямом підвищення ефективності діяльності виробничих підприємств є раціональне управління виробничими запасами. Однією з головних цілей будь-якої організації є отримання прибутку, запобігання негативним результатам роботи, що досягається при ефективному управлінні запасами, створенні оптимальних умов по їх просуванню до кінцевого споживача, а також скорочення витрат по закупці, зберіганню та продажу товарів.

У вирішенні проблеми раціонального управління виробничими запасами важлива роль відводиться бухгалтерському обліку як найдієвішому інструменту управління, який має забезпечити контроль за залишками, надходженням і витрачанням виробничих запасів на складі, що є важливою умовою для забезпечення збереження власності підприємства. Від ефективного використання виробничих запасів залежить величина прибутку підприємства та швидкість обороту вкладеного капіталу.

Виробничі запаси є складовою частиною активів підприємства. Вони суттєво впливають на фінансові результати господарської діяльності, оскільки займають найбільшу питому вагу у складі витрат підприємства більшості галузей виробництва різних сфер діяльності. Забезпечуючи постійність, безперервність та ритмічність

господарської діяльності підприємства, гарантують його економічну безпеку. Тому раціональне використання запасів є одним із найважливіших факторів управління підприємством, що у свою чергу приводить до збільшення обсягів виробництва та прибутку підприємств.

Мета управління виробничими запасами – забезпечити потрібний момент потрібну кількість сировини матеріалів для виробництва запланованої продукції. Від того, як буде вестись управління запасами, значною мірою залежать фінансові результати діяльності підприємства.

Відповідно до пункту 4 П (С) БО 9 «Запаси», запаси – активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством. Причому запаси визнаються активами тільки в тому випадку, якщо є ймовірність того, що підприємство отримає економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, і їх вартість може бути достовірно визначена.

Можна зробити висновок, що виробничі запаси, як елемент запасів, виступають активами, що придбані зі сторони або самостійно виготовлені й утримуються підприємством для продажу, використання у процесі виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва та адміністративних потреб за умови їх повного споживання в одному операційному циклі.

Тому важливим моментом в організації обліку виробничих запасів є їх класифікація, яка забезпечує прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо їх ефективного використання у процесі діяльності суб'єкта господарювання.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні » від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/996-14 (дата звернення: 15.09.2021).

2. Наказ Міністерства Фінансів України «Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси »» від 28.05.1999 р. № 137. URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/z0392-99#Text (дата звернення: 15.09.2021).

к.е. н., доцент **Набатова Ю. О.**
бакалавр кафедри ФБСС **Гуленкова А. С.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

АРГУМЕНТИ НА КОРИСТЬ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ. ЙОГО РОЛЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Актуальність. Сучасні загальні світові тенденції економічного розвитку показують позитивні зрушення, розширення та інтеграцію ринків, зближення міжнародних економічних зв'язків між контрагентами, поглиблення міжнародної кооперації та інтернаціоналізації, але багато людей не відчувають в реальному побуті ефекту зростання економіки. Тому існує відмінність між показниками економічного росту та реальним рівнем життя населення багатьох країн. Більшість громадян оцінюють їх економічний прогрес у країні не за опублікованими статистичними даними щодо зростання ВВП, а за реальними змінами життєвого рівня їх домашніх господарств та показника дохідності. Тобто це значно більш глибоке та комплексне явище, яке охоплює розмір доходу, можливість працевлаштування у родині, економічну безпеку та стабільність політичного середовище, доступ до якісної освіти, і як наслідок свідчить про – якість життя у країні. Трактувати данне явище можна як інклюзивне зростання економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інклюзивне зростання було частиною глобального дискурсу протягом останнього десятиліття і продовжує залишатися найважливішим пріоритетом сьогодні: воно знову було включене до порядку денного засідань Всесвітнього економічного форуму в Давосі 2021 року, провідною темою якого була «Глобалізація для всіх»[1].

Інклюзивне зростання – це економічний розвиток, в рамках якого виникають можливості для всіх верств населення, справедливо розподіляються матеріальні і нематеріальні блага в суспільстві для підвищення його добробуту.

Чому інклюзивне зростання таке важливе? Більшість сходяться на думці, що зростання нерівності доходів у країнах є головною проблемою, яку має подолати інклюзивне зростання. Тож чому б не

погодитися, що інклюзивне зростання – це зростання, яке зменшує нерівність доходів? Це приводить нас до кривих темпів зростання (GICs), нещодавно запропонованих в якості основи для інклюзивного зростання. Крива темпів зростання (GIC) графічно відображає річні темпи зростання доходу на душу населення до кожного процентиля розподілу доходу між двома точками часу. Та, як це можна пов'язати з інклюзивним зростанням? Просто: інклюзивне зростання – це негативний нахил за GIC та позитивне середнє зростання . Відповідно, ми можемо мати інклюзивне зростання лише за сценарію, коли нерівність доходів та бідність зменшуються[1].

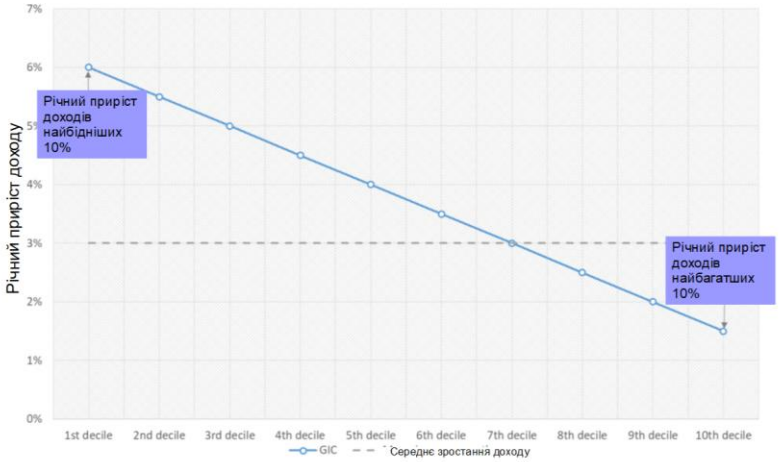

Рисунок – 1.1 Крива темпів зростання (GIC)

Ключові моменти переваг інклюзивного зростання полягають не тільки в подоланні нерівності, але й мають більш ширші цілі (не тільки збільшення доходу або ВВП); всебічний розвиток людського капіталу; важливість активної участі в економічному житті, а не тільки в розподілі доходу; отримання вигоди широкими верствами населення, особливо дітьми, жінками, людьми похилого віку; дбайливе використання природних ресурсів і захист довкілля[2].

Враховуючи сучасні виклики, тенденції та проблеми, впровадження інклюзивного розвитку у державну політику України передбачає, вплив на особливі соціальні групи, гендерну рівність, рівень бідності, зайнятості, а також обґрунтоване та адекватне

застосування відповідного регуляторного інструменту для стимулювання інклюзивного зростання, розроблення національної та регіональних моделей вирівнювання й деполяризації умов зайнятості різних категорій працівників. Основними пріоритетами, які сприятимуть інклюзивному зростанню в Україні, повинні стати: гідна оплата праці, доступність і якість освіти й медицини, стимулювання підприємницької активності, формування рівних можливостей для всіх громадян, не залежно від національності, мови, соціального статусу тощо[3].

Висновки. Резюмуючи вищезазначене, можна підсумувати, що в сучасних умовах стале економічне зростання потребує інклюзивного розвитку. Інклюзивне зростання економіки забезпечить у тривалій перспективі соціально-економічний ефект – стале економічне зростання, доступність середньої та вищої освіти, медицини, формування середнього класу та інноваційної нації.

Література

1. Сайт The OECD Forum Network. Режим доступу: https://www. oecd-forum. org/posts/52681-inclusive-economic-growth-are-we-talking-about-the-same-thing

2. Левенков А. В. Инклюзивный рост: понятие, индикаторы, международный опыт: навч. публікація. Режим доступу: https://www. nbrb. by/bv/articles/10208.pdf

3. Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції Режим доступу: \http://dspace. oneu. edu. ua/jspui/bitstream/123456789/8156/

к. е. н., доцент **Набатова Ю. О.**
бакалавр кафедри ФБСС **Клименко А. Д.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СТАБІЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ ТА ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ НБУ

Актуальність. Дослідження чинників, що впливають на стабільність національної валюти є ключовим у процесі здійснення макроекономічної політики держави, тому що її нестабільність

спричиняє чимало негативних ефектів, наприклад: спотворення рівня цін та неефективний розподіл фінансових ресурсів, обмеження кредитної діяльності, знецінення доходів та заощаджень суб'єктів господарювання тощо. Забезпечення її стабільності є складовою економічних перетворень та макроекономічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чинники, що впливають на валютний курс, поділяються на кон'юнктурні та структурні. Кон'юнктурні визначаються коливаннями ділової активності, змінами військово-політичної обстановки, прогнозами, чутками, тому, як саме вони вплинуть на курс національної валюти прогнозувати досить важко. Прикладом структурних чинників є: зростання ВНП, місце і роль країни у світовій торгівлі; темп інфляції, інвестиційна привабливість. [2]

НБУ ж виділив такі чотири чинники: премія за суверенний ризик, рахунок поточних операцій, валютні інтервенції НБУ та облікова ставка.

Премія за суверенний ризик – додатковий дохід, який інвестори вимагають за вкладення в українські державні облігації. Вона зростає при послабленні інтересу інвесторів. Востаннє в Україні ця премія зростала напочатку пандемії у 2020 році.

Рахунок поточних операцій демонструє відповідність споживання країни її доходам і реєструє трансакції держави з іншими країнами, враховуючи такі фактори, як баланс зовнішньої торгівлі, доходи від інвестицій, доходи від праці та ін. платежі через кордон. [3]

Ключову роль у забезпеченні стабільності національної валюти відіграє монетарна політика. Основний її інструмент – облікова ставка. Вона впливає на процентну ставку, під яку НБУ акумулює у банків вільні кошти та на всі інші ставки на фінансовому ринку країни, тому чим нижче облікова ставка, тим нижче вартість грошей в країні, і навпаки. Чим розвиненіша економіка і фінансова система держави – тим більше уваги приділяється значенню і динаміці облікової ставки оскільки таким чином можна прослідити в якому стані перебуває фінансова система країни. Головним показником з яким пов'язана облікова ставка є темп інфляції, який має залишатися в цільовому діапазоні (для України це 5%), задля підтримання оптимального рівня цін.

Наприклад, коли економіка України була стабільною в 2005–2007 роках, облікова ставка змінювалася лише раз на рік, в кризові ж

роки, коли індекс інфляції сягав рекордних рівнів, зміни були на багато частішими. Наприклад, у 2014– 2015 роках, коли індекс інфляції за рік сягнув 124,9 % та 143,3%, кількість змін облікової ставки сягнула 3 і 4 разів відповідно. Важливо також те, що в 2005–2007 роках вона коливалася від 8 до 9,5%, а в 2015 році сягнула 30%. Рекордною ж, за роки незалежності була відмітка у 300% в 1994 році.

Щодо курсу національної валюти, то у 2000–2007 роках він був стабільним і знаходився у межах 5/дол. США. У 2008 ж підскочив до рекордних на той час 8/дол. США. Наступна девальвація курсу відбулася у 2014 році, сягнувши 13/дол. США. З того часу бачимо постійні валютні коливання, які зумовлюють необхідність НБУ дедалі частіше змінювати облікову ставку, задля досягнення в майбутньому оптимального стану фінансової системи, в якому буде зберігатися необхідний рівень цін і темпи розвитку економіки.

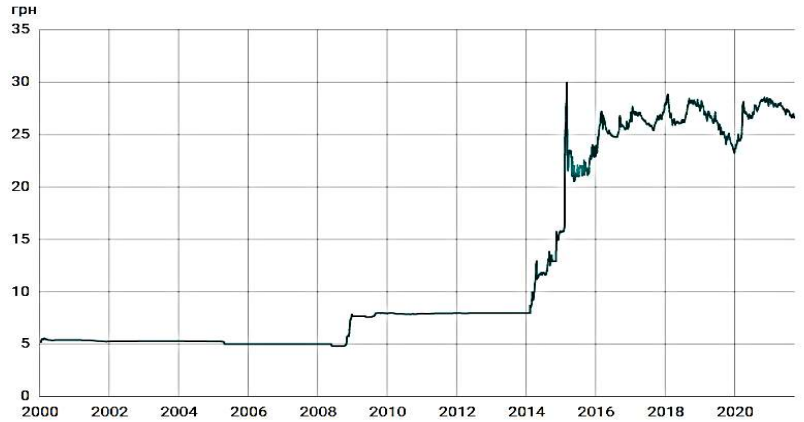

Рисунок 1 – Динаміка курсу національної валюти/ дол. США.

Джерело: [1]

Також, валютні коливання пов’язані з рішенням НБУ у 2016 році перейти до режиму інфляційного таргетування, за якого регулятор переслідує ціль регулювати зростання цін, а не підтримувати курс на певному рівні. Саме тому усі ці роки курс залишається плаваючим, тобто визначається винятково балансом попиту та пропозиції на валютному ринку.

Висновки. Курс національної валюти залежить від багатьох чинників. НБУ ж, впливає на нього за допомогою інструментів монетарної політики. Однією з головних є облікова ставка, яка впливає на всі ставки фінансового ринку країни. За останні роки курс національної валюти став плаваючим, що змушує НБУ все частіше змінювати облікову ставку, задля найефективнішого і найстабільнішого економічного розвитку країни в майбутньому.

Література

1. Офіційний сайт НБУ. Режим доступу: [https://bank. gov. ua/]

2. Круш П. В. Гроші та кредит : навч. посібн. / П. Круш,. – Київ, 2010.

3. Інформаційний портал: Економічна правда. Режим доступу: [https://www. epravda. com. ua/publications/2021/07/8/675749/index. amp]

к. е. н., доцент **Набатова Ю. О.**
бакалавр кафедри ФБСС **Коваленко О. Є.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

НОВІТНІ БАНКІВСЬКІ ПРОДУКТИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність. Кредитна система включає в себе існування фінансових посередників – банків, які залучають кошти на умовах зворотності від одних суб'єктів і дають їх у позичку іншим суб'єктам. Таким чином, через реформування кредитної системи, з'являються нові та більш зручні для використання клієнтами банківські продукти. Удосконалення банківських операцій та подальший розвиток інноваційних банківських продуктів дає змогу для розвитку державних і комерційних банків, що в свою чергу дозволяє країні стабілізувати економіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонування банківських установ, як і інших суб'єктів господарювання, в ринкових умовах має виробничий характер. І хоча результати цієї діяльності не набувають безпосередньо матеріального втілення у традиційному розумінні (як продукція промисловості), вони мають свою вартість,

зумовлену суспільними витратами. Результати банківської діяльності мають чітко виражений продуктовий характер. Банківський продукт, слід трактувати не як синонім банківської послуги, а як узагальнюючий результат діяльності банків, що охоплює сукупність наданих клієнтам різних видів послуг [1].

На переформатування кредитної системи має вплив різке появлення епідеміологічної ситуації у світі. В Україні наприкінці 2020 року з 75 банківських фінансових установ під кінець року залишилося 73. Але у такий складний час є банки, яким вдалося максимально наростити свої ринкові частки за активами, кредитами та депозитами, які зробили ставку на стратегію діджиталізації та впровадження інновацій, кредитування аграрного бізнесу, малих і середніх підприємств, а також підтримку «зелених» та енергоефективних проектів [3].

№	Банк	FinScore	Чисті активи млн грн	Прибуток млн грн	Депозити млн грн	Кредити млн грн
1	АТ "ІНГ Банк Україна"	A / 3.43	11 524	378	7 343	5 821
2	АТ "СІТІБАНК"	A / 3.32	27 853	1 332	25 062	2 502
3	АТ "ОТП БАНК"	A / 3.2	58 966	1 733	47 617	27 638
4	АТ КБ "ПРИВАТБАНК"	A / 3.15	386 939	25 305	309 536	56 805
5	АТ "Ідея Банк"	A / 3.14	5 094	225	3 763	3 790
6	АТ "Райффайзен Банк Аваль"	A / 3.13	111 547	4 074	88 163	46 014
7	АТ "КРЕДОБАНК"	A / 3.08	25 228	531	18 110	13 282

Рисунок 1 – «Рейтинг банків за довірою на кінець 2020 року» [3]

На сьогоднішній час, набувають популярності ОВДП (облігації внутрішніх державних позик України), які створюють конкуренцію депозитам. ОВДП являють собою державні цінні папери, що розміщуються виключно на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій. Номінальна вартість

ОВДП становить 1000 грн, майже без переплат, дуже вигідна клієнтам і вони можуть отримати різні бонуси, а для банків це є зниженням їхніх операційних витрат [2].

Висновки. Отже, на формування та удосконалення банківських продуктів безпосередньо має вплив оцінка зручності використання їх клієнтами та скорочення витрат для банківських установ. Останні технології допомагають розвитку спеціальних програм, за допомогою яких можна оформити користування банківським продуктом., також може бути визначена в іноземній валюті. Переваги до обрання ОВДП замість депозитів залежать від таких факторів: відсутність зняття плати за податок від доходів фізичних осіб та військового збору; гарантія повернення дорівнює 100%; щомісячні платежі; дострокове зняття без втрати дохідності; фіксація прибутку на весь строк дії договору [4].

Також сучасні технології вплинули на те, що клієнтам зручніше використовувати кредитні картки із функцією «installment» (розстрочка), що знижає користування POS (Point Of Sale) кредитами. До переваг користування цих карток відносять те, що розстрочка не відволікаючись від справ. Також це залучає молодь до придбання банківських продуктів без переплат.

Література

1. Основні підходи до класифікації банківських продуктів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. investplan. com. ua/pdf/22_2018/3.pdf

2. Інформаційний портал «Фінансовий клуб». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://finclub. net/news/kreditnye-karty-vytesnyayut-s-rynka-kredity-na-tovary. html

3. Інформаційний портал «Юридична газета онлайн». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://yur-gazeta. com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/renking-stiykih-finustanov-ta-prognozi-vplivu-na-nogo-zemelnoyi-reformi. html

4. Інформаційний портал «Фрідом фінанс». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ffin. ua/ru/service/prodadg-derdgavnykh-obligatsiy?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=wunder_obligatsiy_06_google_search&utm_term

к. е. н., доцент **Набатова Ю. О.**
бакалавр кафедри ФБСС **Мануковська В. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ДОХОДИ ТА ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Актуальність. Бюджетна децентралізація виконує особливу роль у бюджетній політиці. Вона збільшує ефективність використання бюджетних коштів, забезпечує перерозподіл повноважень між державними та місцевими органами влади, а також підвищує рівень розвитку країни в цілому. Децентралізація при правильному використанні її механізмів здатна вплинути на бюджети різних рівнів: збільшити їх доходи та скоротити їх видатки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Децентралізація в широкому її розумінні являє собою розподіл відповідальності між органами влади державного та місцевого рівнів у процесі управління бюджетними доходами та видатками. У вузькому її розумінні – це незалежність місцевих органів влади від державних у прийнятті рішень. Бюджетна децентралізація призначена для значного підвищення ефективності реалізації функцій держави шляхом вдосконалення міжбюджетних відносин та контролю за бюджетним процесом [1, с. 254].

Процес бюджетної децентралізації реалізує такі основні завдання:

– чітка структуризація переліку повноважень;

– розширення фінансової бази органів місцевого самоврядування;

– відмова від безцільових трансфертів на користь системи цільових трансфертів;

– забезпечення максимального рівня прозорості використання бюджетних коштів органами місцевого самоврядування [2, с. 6–7].

Процес бюджетної децентралізації, який триває в Україні з 2015 року, сприяв реформуванню міжбюджетних відносин. Завдяки йому підвищився рівень фінансового забезпечення місцевих бюджетів та модернізувалося управління бюджетними ресурсами. Внаслідок проведення реформи міжбюджетних відносин щорічно збільшуються

інвестиційні ресурси місцевих бюджетів та зростає частка видатків на виконання самоврядних повноважень [3].

Зміни у дохідних та видаткових частинах місцевих бюджетів сприяли збільшенню відповідних частин державного бюджету України. У табл. 1 зведемо доходи та видатки державного бюджету з 2015 по 2020 роки:

Таблиця 1 – Доходи та видатки державного бюджету в 2015–2020 рр.

Частина бюджету, млн грн	Рік					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Доходи бюджету	534694,8	616274,8	793265,0	928108,3	998278,9	1076016,7
Видатки бюджету	576911,4	684743,4	839243,7	985842,0	1072891,5	1288016,7

Побудовано за даними [4]

За цими даними видно, що додатки та видатки державного бюджету за останні роки зросли більше, ніж у два рази. На збільшення доходів державного бюджету вплинули зниження кількості безцільових трансфертів та структуризація повноважень міських органів влади.

Постійне зростання видаткової частини бюджету свідчить про недостатню ефективність проведення децентралізації. Якщо при аналізі видатків бюджету не враховувати економічну кризу та її наслідки, то можна виділити такі основні проблеми децентралізації:

– невідповідність локальних та національних інтересів;

– зниження ефективності контролю центральної влади за бюджетним процесом на місцевому рівні;

– посилення диференціації регіонального розвитку;

– виникнення дисонансу між перерозподілом доходів та встановленням макроекономічної стабілізації [1, с. 255–256].

Вирішити ці проблеми можна, якщо знайти баланс між національними та місцевими інтересами. Органи влади державного та місцевого рівнів мають робити кроки в бік подолання економічної кризи в країні. Саме при стабільній економіці децентралізація здатна максимально підвищити добробут населення.

Висновки. Бюджетна децентралізація надає автономність міським органам влади від державних, а також забезпечує ефективне використання міських бюджетних коштів. Завдяки реформуванню міжбюджетних відносин збільшилися інвестиційні ресурси місцевих бюджетів, що призвело до зростання частки видатків на виконання самоврядних повноважень.

З 2015 по 2020 роки зросли як дохідна, так і видаткова частини державного бюджету. Для зниження останньої органи влади державного та місцевого рівнів мають враховувати інтереси один одного та знаходити компроміси, якщо їх погляди протилежні.

Література

1. Возняк Г. В. Переваги та ризики бюджетної децентралізації: теоретико-методологічні аспекти / Г. В. Возняк // Проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 253–257.

2. Бюджетна децентралізація та її вплив на фінансове забезпечення територіальних громад. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://knute. edu. ua/file/ NjY4 NQ==/9 f690 dbd00 a5 bff 556897056 d188 f56 d. pdf

3. Інформаційний портал «Децентралізація». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://decentralization. gov. ua/news/12661

4. Інформаційний портал «Мінфін». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://index. minfin. com. ua/finance/budget/gov/

к. е. н., доцент **Набатова Ю. О.**
магістрант кафедри ФБСС **Матвієнко М. І.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ПРОЦЕСУ ЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Актуальність. Державна політика України у сфері місцевого самоврядування спирається на інтереси жителів територіальних громад і передбачає децентралізацію влади – тобто передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. В основу цієї політики закладено положення Європейської хартії місцевого

самоврядування та найкращі світові стандарти суспільних відносин у цій сфері. Реформування процесів утворення доходної та видаткової частин бюджету відносно розподілу за територіальними громадами спонукає появу нових економічних ризиків щодо стабільності і розвитку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Децентралізація – передача повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей – органам місцевого самоврядування. Реформа триває з 2014 року і вже має певні результати. За цей час вже сформований і діє основний пакет нового законодавства, впроваджуються першочергові законодавчі ініціативи. Мова йде про:

– Закони про внесення змін о Бюджетного та Податкового кодексів України. Завдяки цим змінам відбулася фінансова децентралізація: місцеві бюджети зросли на 206,4 млрд грн: з 68,6 млрд в 2014 до 275 млрд грн в 2019 році.

– Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Дав змогу почати формувати спроможний базовий рівень місцевого самоврядування. За 2015–2019 роки в Україні добровільно створено 982 об'єднані територіальні громади (ОТГ). До складу цих ОТГ увійшли близько 4500 колишніх місцевих рад (з майже 12 тисяч). Закон також запровадив інститут старост в ОТГ, які представляють інтереси сільських мешканців в раді громади. У 2018 році об'єднані громади отримали у комунальну власність майже 1,5 млн газемель сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів.

– Закон «Про співробітництво територіальних громад». Створив механізм вирішення спільних проблем громад: утилізація та переробка сміття, розвиток спільної інфраструктури тощо. Цим механізмом скористалися вже сотні громад.

– Закон «Про засади державної регіональної політики». Державна підтримка регіонального розвитку та розвитку інфраструктури громад за час реформи зросла у 41,5 разів: з 0,5 млрд в 2014 до 20,75 млрд грн у 2019 році. За рахунок цієї підтримки в регіонах та громадах реалізовано у 2015–2019 роках більше 12 тисяч проектів.

– Пакет законів щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг. Це дозволило делегувати органам місцевого самоврядування відповідного рівня повноваження з надання базових адміністративних

послуг: реєстрацію місця проживання, видачу паспортних документів, державну реєстрація юридичних та фізичних осіб, підприємців, об'єднань громадян, реєстрацію актів цивільного стану, речових прав, вирішення земельних питань тощо.

Нова законодавча база значно посилила мотивацію до міжмуніципальної консолідації в країні, створила належні правові умови та механізми для формування спроможних територіальних громад сіл, селищ, міст, які об'єднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем. Також вже виправдала себе нова модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів, які отримали певну автономію і незалежність від центрального бюджету.

Другий етап децентралізації: Кабінет Міністрів України визначив підтримку реформи децентралізації в Україні одним з пріоритетних завдань, що сприятиме розвитку місцевого самоуправління і економічного розвитку країни в цілому. 2020 рік став ключовим у питанніформування базового рівня місцевого самоврядування: 12 червня 2020 року Уряд затвердив новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня**.** Відповідно до розпоряджень Кабінету Міністрів, в Україні сформовано 1469 територіальних громад, які покриватимуть усю територію країни.

Висновки. Успіхи реформи децентралізації на першому та другому етапах етапах свідчать, що Україна обрала правильний шлях і треба рухатися ним далі. В рамках чинної Конституції визначає засади, на яких має ґрунтуватися адміністративно-територіальний устрій України, види населених пунктів, систему адміністративно-територіальних одиниць, повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань адміністративно-територіального устрою, порядок утворення, ліквідації, встановлення і зміни меж адмінтеродиниць та населених пунктів, ведення Державного реєстру адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів України. У результаті повноваження між рівнями управляння повинні бути розмежовані за принципом субсидіарності. Мешканці громад мають бути забезпечені механізмами та інструментами впливу на місцеву владу та участі у прийнятті рішень. У 2022 році очікується внесення зміни до Конституції щодо децентралізації, які необхідні для подальшого просування реформи та її завершення.

Література

1. Бюджетна децентралізація та її вплив на фінансове забезпечення територіальних громад. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://knute. edu. ua/file/NjY4 NQ==/ 9 f690 dbd00 a5 bff556897056 d188 f56 d. pdf

2. Інформаційний портал «Децентралізація». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://decentralization. gov. ua/news/12661

3.Інформаційний портал «Мінфін». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://index. minfin. com. ua/finance/budget/gov/

к. е. н., доцент **Набатова Ю. О.**
бакалавр кафедри ФБСС **Сілка С. І.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

АНАЛІЗ ІНДЕКСУ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ЗА ОСТАННІ РОКИ

Актуальність. Сучасний етап розвитку світової економіки зумовлює необхідність впровадження нових методологій оцінювання результатів економічного та соціального розвитку країни. Протягом останніх років наукова спільнота говорить про концепцію інклюзивного розвитку, як про альтернативу застарілим моделям економічного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом багатьох десятиліть для оцінювання рівня розвитку економіки уряди держав та провідні економісти використовують такі показники, як : валовий внутрішній продукт на душу населення (ВВП) та індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП). Ці показники легко обчислити, проте вони не відображають достовірно рівень розвитку і добробуту усього суспільства. Тому виникла необхідність розрахувати індекс інклюзивного розвитку, який допоможе визначити, скільки країна недоотримає ВВП через неефективне використання свого потенціалу [1, с. 7].

Вперше методику оцінки інклюзивного зростання було опубліковано колективом науковців у 2013 році за підтримки МВФ. Індекс інклюзивного росту та розвитку (Inclusive Growth and

Development Index, скорочено IDI) було запропоновано на Всесвітньому економічному форумі в Давосі (Швейцарія) як альтернативний до ВВП на душу населення показник для загальної оцінки стану економічного розвитку країни. Індекс інклюзивного розвитку ґрунтується на 12 індикаторах, об'єднаних у три групи, які оцінюють рівень економічного розвитку краще, ніж індикатор зростання ВВП. У табл. 1 зведемо дані цих ключових показників на сучасний період:

Таблиця 1 – Інформаційна панель національних ключових показників ефективності за визначеними групами

Група показників	Показник	Сучасний рівень	Тенденція за останні 5 років
Зростання і розвиток (Growth and Development)	ВВП ($) на душу населення	2906	–1,4
	Продуктивність праці ($)	15845	–3,2
	Якість життя	64,1	1,9
	Рівень зайнятості (%)	53,9	0,0
Інклюзивність (Inclusion)	Доходи GINI (%)	26,3	–0,6
	Рівень бідності (%)	0,5	0,3
	Багатство GINI (%)	90,1	0,1
	Середній дохід (%)	10,2	–0,5
Справедливий розподіл між поколіннями і стійкість (Intergenerational equity and sustainability)	Рівень заощаджень (%)	1,0	–0,7
	ВВП у структурі зовнішнього боргу ($)	347,0	–37,2
	Зовнішній борг (%)	81,2	43,7
	Залежність (%)	45,8	2,6

Побудовано на основі даних [2]

Результати щорічного дослідження індексу The Inclusive Development Index (IDI) були оприлюднені на сайті Всесвітнього економічного форуму. За останніми розрахунками Україна посіла 49-е місце (з балом 3,42) серед 74 країн, що розвиваються, відповідно до індексу інклюзивності економічного розвитку, який оцінює ступінь поширеності позитивних ефектів економічного зростання на всі

верстви населення. Згідно з дослідженням, інклюзивність економічного розвитку в Україні за останні 5 років знизилася на 6,8% [2].

Аналіз даних свідчать про те, що існує необхідність запровадження в Україні прогресивних світових підходів до формування нових напрямків зростання. Такі напрямки, повинні орієнтуватися на внутрішній та зовнішній економічний потенціал та враховувати загальну тенденцію дотримання інклюзивного вектора. Таким чином, у розрізі концепції інклюзивного розвитку пріоритетними напрямками для України можна визначити такі: підвищення професійної підготовки кадрів у провідних сферах; скорочення адміністративного та податкового навантаження на створення та функціонування нового бізнесу; розширення доступу до фінансових і кредитних послуг для підприємців; посилення уваги до проблеми боротьби з корупцією на рівні всієї країни [3, с. 70].

Висновки. На сучасному етапі становлення економіки, впровадження індексу інклюзивного розвитку країни дає можливість дати більш реальну оцінку її стану, а особливо рівню соціальних показників. Такий аналіз дозволить приймати найбільш коректні та ефективні управлінські рішення, щодо підвищення рівня життя населення, подолання бідності та безробіття, а також забезпечення сталого розвитку усієї країни.

Література

1. Інтегральна оцінка інклюзивного розвитку в Україні на національному та місцевому рівнях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. economy. in. ua/pdf/6_2019/3.pdf

2. The World Economic Forum. The Inclusive Development Index 2018: Summary and Data Highlights [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www3.weforum. org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf

3. Науковий журнал БізнесІнформ. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г. Загальні підходи до оцінки параметрів інклюзивного розвитку економіки: елітарний зріз для України // Механізми регулювання економіки. – 2019 – № 2. – С. 64–71 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. business-inform. net/main/

к. е.н., доцент **Очеретько Л. М.**
магістрант кафедри ОО **Харьковська О. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСВА

Головною умовою успішної діяльності підприємства є забезпеченість коштами, оцінити діяльність допомагає аналіз грошових потоків. Суть грошового потоку полягає в витрачанні та надходженні коштів під час роботи підприємства, у процесі якої потрібно забезпечити ефективне використання цих коштів та своєчасно погасити боргові зобов'язання. Від того,наскільки узгоджені між собою за обсягом і часом різні види грошових потоків , залежить платоспроможність, фінансова стійкість та поступальність економічного розвитку підприємства.

Аналіз грошових потоків підприємства розглядався в багатьох роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, як Г. В. Савицька, В. О. Подольська, О. М. Загородня, В. О. Яріш , А. М.Поддєрьогін, І. А. Бланк , Є. Брігхем, Хелферт Е.,Нікбахт Е., Гроппеллі А.,Л. Лігогненко та багатьох інших.

І. Бланк вважає, що грошовий потік підприємства становить сукупність розподілених надходжень і виплат грошових коштів за окремими інтервалами часу, що розглядаються, генерованих його господарською діяльністю, рух яких пов'язаний з факторами часу, ризику і ліквідності [1]. Український науковець О. Терещенко переконує, що грошові потоки виступають внутрішнім джерелом стабілізації підприємства через збільшення його вхідних та зменшення вихідних грошових потоків, які спрямовуються на зростання платоспроможності [2]. В. Бочаров дає наступне визначення, грошовий потік підприємства – це рух грошових коштів ,який прагне до нуля,оскільки негативний рух від одного з видів господарської діяльності має компенсуватися позитивним рухом від іншого виду діяльності [3].

Аналіз грошових потоків підприємства базується на використанні даних бухгалтерської фінансової звітності, яка складається із балансу (Звіт про фінансовий стан), звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), звіту про рух грошових коштів

(за прямим і непрямим методами), приміток до річної фінансової звітності.

Аналіз грошових потоків підприємства являє собою процес дослідження системи показників, їх формування на підприємстві, виявлення основних тенденцій та закономірностей з метою з'ясування резервів подальшого підвищення ефективності управління ними.

Аналіз грошових потоків потрібно робити, виходячи з поставлених завдань та інформаційної бази. При цьому можна використовувати експрес-аналіз або поглиблений комплексний аналіз грошових потоків підприємства.

При експрес-аналізі грошових потоків визначаються базові ознаки, які дають можливість швидко і точно визначити характер процесів, що відбуваються.

Система аналізу грошових потоків, складається з горизонтального фінансового аналізу; вертикального фінансового аналізу; порівняльного фінансового аналізу; аналізу фінансових коефіцієнтів; інтегрального фінансового аналізу.

Аналіз руху грошових коштів у розрізі окремих видів діяльності підприємства дає можливість оцінити : напрями використання коштів, джерела надходження, чи вистачає власних оборотних коштів для інвестиційної діяльності, чи вистачить одержаного прибутку для забезпечення поточної діяльності підприємства, визначити спроможність підприємства розрахуватися за своїми зобов'язаннями.

Ключовим моментом аналізу грошових потоків є розрахунок чистого руху грошових коштів від операційної діяльності. На основі даних про грошові потоки визначається фінансова гнучкість підприємств, тобто його здатність генерувати грошові кошти для своєчасного реагування на різкі зміни конкурентного і ринкового середовища, непередбачувані потреби та можливості, ліквідності та фінансової стійкості підприємства, спроможність погашати свої зобов'язання.

Поглиблений аналіз грошових потоків включає в себе комплексне дослідження з широким набором аналітичних показників, що вивчаються.

Пропонуємо проведення комплексного аналізу грошових потоків, який складається з п'яти етапів:

І етап – перевірка фінансової звітності за формальними та якісними ознаками, наявність форм фінансової звітності, коротка характеристика об'єкту дослідження; ІІ етап – відбір показників, найістотніших у діяльності підприємства, визначення змін, що мали місце в господарській діяльності; ІІІ етап – розрахунок і оцінювання відібраних показників для характеристики фінансового стану; ІV етап – здійснення висновків і розроблення пропозицій.

Таким чином доведено необхідність проведення аналізу грошових потоків підприємств в сучасних ринкових умовах , що зумовлено обмеженістю грошових ресурсів підприємств, ризиком втрати платоспроможності, підвищення рівня ефективності управління грошовими потоками й іншими внутрішніми і зовнішніми факторами.

Література

1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент: учебный курс.– К.:Эльга,Ника-Центр, 2009. –552 с.

2. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : [навч. посібн.]/О. О. Терещенко.–К.: КНЕУ,2003.– 554 с.

3. Бочаров В. В. Финансовый анализ. Краткий курс.–2-е изд. – СПб.: Питер, 2009. –240 с.

к. е.н., доцент **Панченко О. М.**
магістрант кафедри ОО **Козлитина К. І.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ОБЛІК ЕЛЕКТРОНИХ ГРОШЕЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ

З уведенням у дію Закону України «Про електронну комерцію» врегульовано багато питань, які стосуються електронних розрахунків, але залишається багато питань, пов'язаних з обігом електронних грошей.

Електронні гроші – це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються, як засіб платежу іншими, ніж емітенти, особами та є грошовими зобов'язаннями емітента. Електронні гроші – це віртуальний характер використання грошових коштів, а не новий вид грошей. Носіями електронних грошей можуть

бути картки або файли у пам'яті комп'ютера, що є лише формою закріплення інформації про гроші [1].

Синонімічними поняттями до електронних грошей («electronic money») є цифрові гроші («digital money»), електронна валюта («electronic currency»). Під останнє поняття потрапляють: віртуальна валюта («virtual currency»); криптовалюта («cryptocurrency»); гроші на цифровій основі центробанку («digital base money»); Інтернет-гроші («network money»).

Використання електронних грошей – сукупність відносин між емітентом, оператором, агентами, торговцями та користувачами щодо здійснення випуску, розповсюдження, розрахунків за товари, переказів між користувачами – фізичними особами, обмінних операцій, приймання агентом з розрахунків електронних грошей в обмін на готівкові/безготівкові кошти, погашення емітентом електронних грошей та поповнення електронних гаманців [2].

Отже, використання електронних грошей підприємством вимагає побудови системи їх коректного відображення в системі бухгалтерського обліку, що потребує налагодженої організації інформаційного та облікового забезпечення.

Для обліку електронних грошей у Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій передбачено субрахунок – 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті». На цьому рахунку відображаються операції з електронними грошима, які здійснюються комерційними агентами та користувачами, відповідно до чинного законодавства. Але враховуючи різноманіття електронних грошей, для цілей бухгалтерського обліку та ефективного управління електронними розрахунками на підприємстві має бути розроблені аналітичні субрахунки для обліку кожного виду електронних грошей. Для визначення субрахунків можуть бути використані наступні класифікаційні ознаки: вид електронних грошей, валюта електронних грошей, можливість криптування, карткова технологія чи Інтернет-технологія, використання технологій «blockchain» та «peer-to-peer».

Література

1. Шпирко О. М. Електронні гроші як об'єкт бухгалтерського обліку підприємства. URL: http://www. visnyk-ekon-old. uzhnu. edu. ua/images/pubs/42/42_40.pdf

2. Положення про електронні гроші в Україні: затверджене постановою Правління НБУ від 04.11.2010 р. № 481 URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/z1336-10#n19

к. е.н., доцент **Панченко О. М.,**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя
асс. проф., PhD **Наданьова М.**
Жилинский університет, Словацька Республіка

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Методологія – це тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, удосконалення і конструювання методів. Поняття «методологія» має два основних значення: по-перше, це – система певних правил, принципів і операцій, що застосовуються у тій чи іншій сфері діяльності (в науці, політиці, мистецтві тощо); по-друге, це – вчення про цю систему, загальна теорія метода [1]

Методологія наукових досліджень у галузі бухгалтерського обліку і оподаткування характеризується наступними ознаками.

По перше, вказана галузь наукових досліджень має переважно практичну спрямованість, тобто відноситься до прикладних наук. Це зумовлює наступну ознаку, яка полягає у тому, що підсистема обліку і оподаткування знаходиться у стійких зворотних зв'язках з іншими підсистемами системи управління підприємства – теорією та практикою. Методологію обліку та оподаткування необхідно вивчати нерозривно від облікової практики. Ця наука покликана, насамперед, вирішувати прикладні потреби обліковців щодо підготовки якісної, достовірної, своєчасної та релевантної інформації для різних груп стейкхолдерів.

Третьою важливою ознакою методології наукових досліджень у галузі бухгалтерського обліку і оподаткування є значний вплив нормативно-правових актів, які регулюють сферу організації та ведення обліку в цілому та розрахунків з бюджетом за податками та зборами. Ці норми встановлюють концептуальні засади, принципи, методи, процедури, які дозволені до застосування в бухгалтерському та податковому обліку. У відповідь на умови євроінтеграції та потреб реформування економіки України відбуваються постійні зміни у законодавстві. Під впливом глобальних викликів, зумовлених пандемією, кліматичними змінами, переходом на новий технологічний

уклад інші країни також адаптують своє законодавство у частині регулювання бухгалтерського обліку під ці вимоги.

Це значно впливає на існуючу структуру методології бухгалтерського обліку, особливо у частин обліку розрахунків з бюджетом за податками та зборами, та формує четверту ознаку – динамічність. Сучасна методологія бухгалтерського обліку – дуже динамічна систему, яка розвивається та пристосовується під нові різноманітні запити зовнішніх та внутрішніх користувачів облікової інформації.

П'ятою ознакою є вплив фактору інформатизації всіх аспектів суспільно-економічного життя. Повсюдне впровадження автоматизації, як принципово нової форми обліку, викликало докорінні зміни не тільки у самій організації обліку, его етапів. Автоматизація також стребувала розробки нової методології організації збирання, реєстрації, трансформації та передачі облікової інформації для прийняття управлінських рішень.

Шоста ознака методології наукових досліджень у галузі бухгалтерського обліку і оподаткування – спеціальні методи бухгалтерського обліку, які властиві виключно цій галузі. Спеціальні методи обліку включають документування, оцінку, калькулювання, рахунки і подвійний запис тощо.

Література

1. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

к. е.н., доцент **Панченко О. М.,**
магістрант кафедри ОО **Рудик Е. М.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ ВИПЛАТ ПРАЦІВНИКАМ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Умови сьогодення створюють істотно впливають на зміни у політиці в сфері виплат, соціальної підтримки та захисту працівників. Поняття «виплати працівникам» набуває новий зміст і охоплює не тільки традиційні види обов'язкових виплат з оплати праці, різних

доплат, надбавок, премій тощо, а й соціальні виплати, надані працівникам у грошовій та негрошовій формі відповідно до умов колективного договору та індивідуальних контрактів.

Крім того, все це різноманіття виплат регулюється низкою нормативно-правових актів, до яких регулярно вносять доповнення, зміни, уточнення та інші удосконалення у рамках загальної тенденції до євроінтеграції та наближення вітчизняних регуляторних норм до певних європейських стандартів. Так для реалізації ідей соціального партнерства держави, бізнесу, суспільства провідні європейські компанії застосовують спеціальні Міжнародні стандарти менеджменту із соціальної відповідальності: ISO 26000 «Керівництво з соціальної відповідальності» та SA 8000. У рамках євроінтеграційних вимог внесені зміни до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та передбачено нову форму звітності «Звіт про управління», у якому суб'єкт господарювання повинен розкривати, серед іншого, соціальні аспекти та кадрову політика.

Зважаючи на це, зрозуміло, чому виплати працівникам вважають не тільки одній з суттєвих за величиною складових сукупних витрат будь-якого підприємства, а й найбільш складним та відповідальним об'єктом бухгалтерського обліку та оподаткування.

Основою нормативно-правового регулювання обліку, оподаткування та звітності щодо виплат працівникам є базові законодавчі акти: Кодекс законів про працю України [1] та Податковий кодекс України [2] та підпорядковані їм інші нормативні акти, які докладніше роз'ясняють, наприклад, порядок надання відпусток, відправлення у відрядження, складання форм звітності тощо.

Безпосередньо організовують облік виплат персоналу спираючись на Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [3] та П (С) БО 26 «Виплати працівникам» [4]. Якщо підприємство веде облік згідно з міжнародними стандартами обліку і звітності, то використовують МСФЗ 19 «Виплати працівникам» [5]. Розподіл виплат працівникам за структурою на фонд оплати праці (рах. 661) та виплати, які не відносяться до фонду заробітної плати (рах.663) здійснюють відповідно до Інструкції зі статистики заробітної плати [6].

Також при нарахуванні виплат персоналу необхідно враховувати вимоги законодавчих норм, які регулюють питання охорони праці, особливо стосовно професій зі шкідливими умовами праці, наприклад щодо забезпечення спецодягом, спеціжою, професійних медичних оглядів тощо. Є й галузеві вимоги, які регулюють питання надання спеціальних виплат, пільг, додаткового пенсійного забезпечення. Ці вимоги визначаються як безпосередньо законодавчими актами так й Галузевими угодами між профспілками та роботодавцями.

Окремим блоком їдуть нормативно правові акти, які регулюють питання соціального захисту працівників, у тому числі соціально вразливих категорій. Зокрема це стосується виплат лікарняних, допомоги по вагітності та пологам тощо.

Крім вищевказаних засадних імперативних регулюючих норм, кожне підприємство формує свою соціально – відповідальну поведінку за допомогою Колективного договору та індивідуальних трудових договорів (контрактів), у яких передбачені особливі виплати з «соціального пакету». Наприклад, саме таким чином можуть бути визначено обсяг виплат працівнику після закінчення ним трудової діяльності. Окрім додаткового пенсійного забезпечення роботодавець за власною ініціативою може забезпечувати працівника різними видами страхування, у тому числі медичного. Подібна практика широко розповсюджена у європейських країнах. В Україні так виплати скоріше виключення, що на нашу думку потрібно виправляти. Досліджувати європейський досвід та впроваджувати найкращі наробки в Україні.

Література

1. Кодекс законів про працю України від 18.09.1973 р. № 2048-08 URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/322-08#Text

2. Податковий кодекс України від 03.12.2010 р. № 2755-17 URL: http://zakon2.rada. gov. ua/laws/show/2755-17

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ МФУ від 30.11.99 р. №291. URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/z0893-99

4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 19 «Виплати працівникам» URL: www. minfin. gov. ua/document/92431/МСБО_19.pdf

5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам»: Наказ МФУ № 601 від 28.10.2003 р. URL: http://www. minfin. gov. ua

6. Інструкція зі статистики заробітної плати: Наказ Міністерства юстиції України від 13.01.2004 р. №5 URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/z0114-04#Text

к. е.н., доцент **Пахомова І. Г.**
бакалавр кафедри ФБСС **Горбачова Е. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Виявленням тенденцій структурних змін на фінансовому ринку в світової економіці під впливом нових викликів глобалізації, трансформації світової фінансової системи, глобальних можливостей сталого розвитку та глобальним викликам для України є стан розвитку нових технологій та їх вплив на інклюзивний розвиток економіки країни в умовах глобальних викликів.

Лідируючі позиції за темпом проникнення Fintech у фінансові сфери займають ринки, що розвиваються, так Китай і Індія тримають цей показник на рівні 87%, за ними ПАР – 82%. Серед розвинених країн лідируючі позиції займають такі країни, як Ірландія, Великобританція. Також варто відмітити держави, що показали високий приріст темпу проникнення Фінтех-послуг за останні 5 років, з 16% до 60% – Гонконг, Австралія, США, Канада, Великобританія та Сінгапур.

Крім того, фінансові установи розробляють такий напрямок, як фінтех-розвідка. Це показує, що гравці готові змінити технологічну тактику і зберегти свої позиції на ринку при необхідності. З цією ж метою банки створюють і підтримують спеціальні прискорювачі та інкубатори. Перша програма покликана допомогти стартапам, які пройшли етап формування бізнесу і які хочуть «відшліфувати» свій продукт і продумати свою бізнес-

модель. Прикладами перспективних фінтех-направлень є: іпотека з часткою участі у збільшенні вартості об'єкта.

Окремо варто згадати загальні тенденції, пов'язані з безпосередньою розробкою та реалізацією технологічних фінансових продуктів практично в будь-якому з перерахованих вище напрямків. Перш за все, є бажання максимально оптимізувати і спростити використання – фактично вирішуючи проблеми шляхом «натискання кнопки». Це спрощені інтерфейси, «безшовні» платежі, системи біометричної ідентифікації тощо. «Безшовність» є головною вимогою сучасної світової економіки, описаною експертами як «економіка за запитом» (economy on demand).

Ще одна потужна тенденція – персоналізація продуктів і послуг. Використовуючи дані клієнтів, фінансові організації намагаються адаптувати масовий продукт під потреби клієнтів. Крім того, розвиток персоналізованих рішень спонукає бажання банків стати основним транзакційним банком для клієнтів. Перенесення сервісу та дистрибуції на віддалені канали є третьою за значущою тенденцією. Вже зараз досить великий сегмент клієнтів віддає перевагу дистанційному сервісу і дуже рідко відвідує офіси. Що стосується фінансових організацій, то вони разом з інтернет-банкінгом роблять онлайн-сайти, роблять опитування для клієнтів на якість обслуговування, форми замовлення зворотного дзвінка, чат-боти тощо. Окремо варто зазначити, що використання цифрових і телекомунікаційних технологій дозволяє фінансовим організаціям працювати в режимі 24/7/365.

Українська фінтех-індустрія знаходиться на стадії формування, активно залучаючись до процесів глобалізації цифрового економічного простору та здійснюючи трансформацію економіки від аналогової до цифрової відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України [1].

На більшості ринків публічні механізми працюють над декількома з наступних чотирьох напрямків:

1. Спеціалізовані команди – для забезпечення регуляторної узгодженості між різними відділами та, за необхідності, регуляторами на одному ринку.

2. Провідники / комунальні послуги FinTech – очолювані регуляторами для розробки загальних платформ, які можуть підвищити ефективність системи в цілому та керувати регуляторною

складністю. Це може включати розробку національної цифрової ідентичності для відповідності KYC, централізованого обміну даними або загальних специфікацій API для великих банків.

3. Нормативи / стандарти FinTech – щоб забезпечити чітку регуляцію ділових моделей FinTech, головним чином щодо електронних грошей, краудфандингу та кредитування P2 P.

4. Нормативна пісочна скринька FinTech – щоб дозволити бізнесу тестувати нові товари, послуги, бізнес-моделі та механізми доставки в контрольованому середовищі, погоджених між учасником та регулятором.

Розвиток публічних механізмів ринку FinTech насамперед стимулюють три основні чинники: зростаючий попит, активність регулятора, динамічність пропозиції [3].

У найближчий рік, на думку експертів, основними сферами співпраці банків та фінтех-компаній будуть платіжні сервіси, системи штучного інтелекту, великі дані, автоматизація бізнес-процесів та кібербезпека, оскільки найсуттєвіший вплив на ефективне функціонування фінтех умовах цифровізації є ризик кібератак, який зазнають останнім часом фінансові компанії. 70% респондентів вважають найсуттєвішим вплив кіберризику на функціонування глобальної фінансової системи [2]. За участю Національного банку України у 2020 р. затверджено «Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року». Одним із стратегічних напрямків цієї стратегії є розвиток ринку FinTech та цифрових технологій. Розпочата робота мегарегулятора над документом «Стратегія розвитку FinTech 2025». Проект стратегії базується на всебічному вивченні більше 30 передових та найрозвиненіших Fintech-екосистем світу і сучасних підходів до регуляцій ринку фінансових інновацій світовими регуляторами. У основу документа закладено чотири базові складові розбудови сучасної Fintech-екосистеми: регуляції і політики, капітал, попит та таланти [3]. Країни, що розвиваються, мають великий потенціал у впровадженні економічної моделі, ефективної як для суспільства, так і навколишнього середовища. Впровадження парадигми циркулярної економіки – це імплементація виробничої моделі, спрямованої на підтримку сталого економічного розвитку без шкоди для навколишнього середовища. Якщо насправді впроваджувати цілісну циркулярну економіку в умовах цілей сталого розвитку, то варто

бути повністю інклюзивними та забезпечувати доступ кожного до переваг такого розвитку. У справжній циркулярній економіці кожен підприємець як окрема ланка в ланцюгу, що утворює коло [4]. Враховуючи все вищевикладене, вважаємо за необхідно для формування інклюзивного вектору розвитку економіки України, проведення комплексного реформування за такими пріоритетними напрямами: податкове реформування, інноваційно-технологічна модернізація економіки, переорієнтація соціальної політики на все населення, інституціоналізація розвитку людського потенціалу країни.

Література

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження КМУ від 17 січня 2018 р. № 67–р. URL:http://zakon. rada. gov. ua/laws/show/67-2018-%D1%80.

2. Reagan J. R., Raghavan A., Thomas A. Quantifying risk: What can cyber risk management learn from the financial services industry? URL: https://www2.deloitte. com/insights/us/en/deloitte-review/issue-19/quantifying-risklessons-from-financial-services-industry. html (дата звернення: 09.07.2020).

3. Фінансова інклюзія, інновації та безготівкові операції в Україні – пріоритети Стратегії розвитку FinTech 2025. URL: https://bank. gov. ua/ua/news/

all/finansova-inklyuziya-innovatsiyi-ta-bezgotivkovi-operatsiyi-vukrayini-prioriteti-strategiyi-rozvitku-fintech-2025 (дата звернення: 16.07.2020).

4. Matviychuk-Soskina N. et al. «Sea star wasting syndrome» or alterglobalization, inclusiveness and circular economy: Priorities of the plan «B» for the planet / Matviychuk-Soskina N., Krysovatyy A., Zvarych I., Zvarych R., Ivashchuk I. Economic Annals-XXI. 2019. Vol. 179. Is. 9–10. P. 4–21. DOI: 10.21003/ea. V179-01.

к. е.н., доцент **Пахомова І. Г.**
бакалавр кафедри ФБСС **Трошина Н. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ОЦІНКА СТАНУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Всесвітній економічний форму в Давосі з 2015 р. започаткував формування щорічного рейтингу країн за індексом інклюзивного розвитку (Inclusive Development Index), що передбачає оцінку економічної ефективності для уявлення більш повної картини реального рівня життя населення досліджуваних країн. Методика розрахунку індексу інклюзивного розвитку (IDI) базується на 12 показниках, які групуються по трьох групах: зростання і розвиток (що в тому числі включає очікувану тривалість здорового життя та зайнятість населення); інклюзивність (що включає показники бідності та диференціації доходів); наступність поколінь і стійкість розвитку (що включає показники екологічної, демографічної та фінансової безпеки). З усіх цих показників складаються групові індекси, а потім розраховується їх середнє арифметичне значення. Згідно останнього рейтингу Україна займає 49 позицію серед країн, що розвиваються, яким передують ще 30 розвинених країн, з показником 3,42, що свідчить про зниження індексу на 6,8 % за останні п'ять років [1].

Транзитивний шлях переходу з лінійної до циркулярної економіки позначається зміною позиціонування глобальних ризиків з року в рік, що і визначають детермінанти такої зміни. Так, основними ризиками на 2020 р. Світовим економічним форумом визначені ті, що пов'язані з навколишнім середовищем та займають перші позиції в рейтингу упродовж трьох останніх років (зокрема, у 2019 р. найвпливовішим був ризик екстремальних погодних явищ). Поступове зростання усвідомлення цього ризику привело до зміни настроїв як виробників, так і споживачів. Експерти оцінили зміну клімату як основний ризик 2019 р., що випереджає збитки від кібератак, фінансової нестабільності та тероризму. Таким чином, для пом'якшення цього ризику у 2020 р. світовою бізнес-спільнотою запропоновано імплементувати циркулярні «конструкції», зменшуючи використання ресурсів і надаючи пріоритет низьковуглецевим

матеріалам. Потенційні наслідки переходу до циркулярної економіки стосовно викидів парникових газів суттєві, і досягнути їх можна головним чином за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів; збільшення терміну корисного використання будівель та активів; збільшення переробки та повторного використання та абсолютного скорочення використання первинної сировини. Зниження інтенсивності видобутку матеріалів, стійке використання земель та реабілітація, захист екосистем, ефективність використання ресурсів та відновлюваних джерел енергії – все це пов'язано з концепцією циркулярної економіки, яка допоможе зберегти природний капітал. Таким чином, циркулярна економіка може розглядатися як ефективна стратегія сприяння пом'якшенню зміни клімату [2]. Сьогодні нові технології (цифрові, телекомунікаційні, біометрії тощо) переформують галузь фінансових послуг, активно витісняючи традиційних гравців і традиційні бізнес-моделі. Інтеграція нових фінансових рішень дозволяє змінювати структуру споживання, знижувати вартість певних функцій (обробка клієнтських баз, програм лояльності тощо), підвищити ефективність та якість бізнес-процесів (таргетування цільової аудиторії, алгоритмічна торгівля, онлайн-скоринг тощо), а також суттєво вплинути на стійкість розвитку основного бізнесу.

Глобальний ринок фінансових технологій є одним з найбільш швидкозростаючих у світі. Кількість користувачів фінансових технологій у світі, за експертними оцінками, щорічно збільшується на 15–20%.

Про підвищення залученості споживачів до користування новими фінансовими технологіями свідчить зростання рівня проникнення фінансових послуг – у 2019 році – 64%.

Ключові фактори, що впливають на розвиток галузі є драйвери та бар'єри. До драйверів відносять: наявність розвиненої цифрової та «традиційної» фінансової інфраструктури, на основі якої легко реалізовувати інноваційні проекти; наявність сприятливих умов для «припливу мозку» з інших країн; лояльність користувачів (фізичних і юридичних) до «нетрадиційних» фінансових послуг, включаючи наріжний камінь unbanked – та underbanked – сегментів; високий інтерес інвесторів до інноваційних фінтех-проектів; ефективне державне регулювання. До бар'єрів відносять: нерозвинену або нерівномірну цифрову та фінансову інфраструктуру; брак навичок;

низький рівень технологічної та фінансової грамотності; низький рівень довіри суспільства до фінансових технологій; схильність до консервативних фінансових послуг; зростання кіберзагроз та активна боротьба з кіберзлочинами; непрозорість ринків, що призвело до високих ризиків для локальних та іноземних інвесторів; недостатньо оперативного вдосконалення для регуляторного регулювання.

Основним джерелом фінансування фінтех-проектів у світі є венчурний капітал, його частка в загальному фінансуванні – понад 70%.

Основними напрямками інвестування стали фінансові послуги для малого та середнього бізнесу, а також платформи для взаємного кредитування. В результаті також зросли міжнародні злиття та поглинання.

Більшість інвестицій отримали такі сектори: грошові перекази та платежі – 20%, кредитування та банківські технології – 39%, фінансове планування – 10%, мобільні фінансові послуги, управління фінансами та рахунками, грошові перекази, роботи-консультанти, страхові технології, краудфандинг, P2 P кредитування, блокчейн (B2 B; розрахунки) та криптовалюти та ін. Крім того, можна ідентифікувати традиційні інструменти залучення капіталу, такі як злиття та поглинання, а також прямі інвестиції та альтернативи, такі як краудфандинг, краудінвестинг, P2 B- кредитування та онлайн-факторинг. За оцінками KPMG – міжнародної мережі фірм-членів KPMG International, яка об'єднує 189 000 професіоналів у понад 150 країнах світу. Звичайно, локомотивом є фінтех-стартапи, але традиційні фінансові установи активно почали інвестувати в сучасні технології, щоб не залишати інноваційним компаніям місце для маневру. Сьогодні конкурентами фінансових організацій є великі інтернет-корпорації, телекомунікаційні компанії, ритейлери, автовиробники, виробники електроніки і власники великих клієнтських баз.

75% (3 з 4) респондентів на регулярній основі користуються сервісами для переказу коштів і здійснення платежів; 48% (1 з 2) страхові послуги отримують саме через фінтех-послуги; 68% респондентів, при виборі головного для себе провайдера фінпослуг обирають на цю роль нефінансову компанію [3].

Література

1. Бервено О. В. Інклюзивність як системна характеристика в актуальній структурі якості життя. Інклюзивний розвиток економіки в умовах глобальних викликів сьогодення: матеріали міжнар. наук.–практ. інтернет-конф. Харків, 1–28 лютого 2020 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. – 229 с.

2. Зварич І. Я. Детермінанти формування глобальної інклюзивної циркулярної економіки. Бізнесінформ. 2021.№1. http://www. business-inform. net/

3. Global FinTech Adoption Index 2019. URL: https://asd-team. com/blog/global-fintech-adoption-index-2019- report-highlights/. (дата звернення: 14.07.2020).

ст. викладач **Помулєва В. М.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ЕКСПОРТ ПОСЛУГ НЕРЕЗИДЕНТУ: ОПОДАТКУВАННЯ ПДВ

Українські підприємства є експортерами не лише товарів, а й послуг.

На сьогодні за загальними правилами, об'єктом оподаткування ПДВ є операції з постачання послуг, якщо місце їх постачання розташоване на митній території України, відповідно до ст. 186 ПКУ (пп. «б» п. 185.1 ст. 185 ПКУ).

При цьому, платникам ПДВ з метою повноти нарахування і сплати податку до бюджету слід керуватися п. 14.1.185 ст. 14 ПКУ, який визначає, що розуміється під постачанням послуг з метою оподаткування. Наприклад, до таких відноситься й надання послуг на безоплатній основі та інші.

Місце постачання послуг визначається відповідно до норм п. 186.2 – 186.4 ст. 186 ПКУ. Так, відповідно до п. 186.2, місцем постачання послуг вважається:

– місце фактичного постачання послуг, пов'язаних з рухомим майном (у тому числі допоміжних у транспортній діяльності:

навантаження, розвантаження, перевантаження, складська обробка тощо);

– фактичне місцезнаходження нерухомого майна, у тому числі що будується, для тих послуг, які пов'язані з нерухомим майном;

– місце фактичного надання послуг у сфері культури, мистецтва, освіти, науки, спорту, розваг або інших подібних послуг (п. 186.2.3 ПКУ).

Якщо, наприклад, резидент будує об'єкт для нерезидента за межами митної території України, то така операція не є об'єктом оподаткування ПДВ. А якщо такий об'єкт будується на території України, ця операція вже буде об'єктом оподаткування, причому за ставкою 20%, оскільки постачання послуг відбулося на території України.

Відповідно до п. 186.3 ПКУ місцем постачання, зокрема, рекламних, консультаційних, інжинірингових, інженерних, юридичних, бухгалтерських, аудиторських, актуарних, транспортно – експедиторських, телекомунікаційних послуг, послуг у сфері інформатизації, послуг з надання в оренду, лізинг рухомого майна, крім транспортних засобів та банківських сейфів, та деяких інших вважається місце реєстрації отримувача послуг. Тому, якщо резидент надає рекламні послуги резиденту України, вони є об'єктом оподаткування ПДВ, оскільки місцем постачання таких послуг вважається місце постачання їх на митній території України. Якщо ж рекламні послуги надаються нерезиденту, операція не оподатковується ПДВ, оскільки місцем постачання цих послуг вважається місце постачання за межами території України.

Місцем постачання електронних послуг вважається місцезнаходження отримувача послуг (п. 186.31 ПКУ). Щодо інших операцій, не зазначених у пп. 186.2, 186.3 і 186.31 ст. 186, місцем їх постачання є місце реєстрації постачальника (п. 186.4 ПКУ).

Податкові зобов'язання у платника ПДВ за операціями з надання послуг нерезиденту, виникають за загальними правилами, встановленими п. 187.1 ПКУ, тобто на дату першої події: або зарахування грошових коштів від покупця/замовника на банківський рахунок платника податку в якості оплати послуг, або дата оформлення документа, що засвідчує факт постачання послуг.

База оподаткування операцій з постачання послуг визначається відповідно до ст. 188 ПКУ, та не може бути нижче ціни придбання

таких послуг, чи звичайних цін у разі постачання самостійно виготовлених послуг.

Окрім того, платнику ПДВ слід враховувати норми п. 195.1.3 ст. 195 ПКУ, якими передбачена нульова ставка ПДВ при наданні послуг нерезиденту. Зокрема, за ставкою 0% оподатковуються:

– міжнародні перевезення пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським і річковим та авіаційним транспортом. При цьому перевезення вважається міжнародним, якщо таке перевезення здійснюється за єдиним міжнародним перевізним документом;

– послуги з обслуговування повітряних суден, що виконують міжнародні рейси;

– послуги, що передбачають роботи з рухомим майном, попередньо ввезеним на митну територію України для виконання таких робіт та вивезеним за межі митної території України платником, що виконував такі роботи, або отримувачем – нерезидентом.

Між тим, операції з постачання послуг з перевезення пасажирів та вантажів транзитом через митну територію України, а також послуг, пов'язаних із таким перевезенням звільняються від оподаткування (п. 197.8 ПКУ).

А от операції з постачання туристичним оператором – резидентом туристичного продукту/туристичної послуги, призначеного для його споживання/отримання за межами території України, підлягають оподаткуванню. При цьому базою оподаткування є винагорода, яка визначається як різниця між вартістю поставленого ним туристичного продукту/туристичної послуги та вартістю витрат, понесених таким туристичним оператором внаслідок придбання (створення) такого туристичного продукту/ послуги (п. 207.3 ПКУ).

Варто зауважити, що з 1 січня 2022 року згідно із Законом № 1525–IX від 03.06.2021 року, до кола платників ПДВ залучено нерезидентів, та, відповідно, впроваджуються нові механізми оподаткування для таких платників. Ст. 2081 ПКУ впроваджується оподаткування електронних послуг, що постачаються нерезидентами фізичним особам, місце постачання яких розташоване на митній території України. Перелік таких послуг та тих, які не відносяться до електронних з метою оподаткування наведений у п. 14.1.565 ПКУ. То ж з наступного року іноземні компанії сплачуватимуть 20% ПДВ від вартості електронних послуг, реалізованих в Україні.

Таким чином, з метою правильності оподаткування, й відповідно, обліку ПДВ при експорті послуг нерезиденту, важливо враховувати безліч нюансів, а саме щодо визначення місця постачання, бази оподаткування, зокрема, «мінімальної бази», дати визначення податкових зобов'язань, аби уникнути ризику впливу на достовірність обліку і звітності з цього податку.

ст. викладач **Помулєва В. М.**
бакалавар кафедри ОО **Козирєва Є. О.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Згідно Закону України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 р. № 2473 (далі – Закон 2473) валютне регулювання – це діяльність Національного банку України та в установлених цим Законом випадках Кабінету Міністрів України, спрямована на регламентацію здійснення валютних операцій суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами.

Необхідність дослідження сучасних тенденцій валютного регулювання в Україні продиктовано прийняттям Закону 2473 та затвердженням НБУ низки нормативних документів у розвиток його положень.

Україна тривалий час застосовувала політику жорсткого валютного регулювання та обмежень, великої кількості адміністративних процедур та заборон, що значною мірою стримувало зростання ділової активності суб'єктів господарювання.

Виходячи із ситуації, яка склалася в Україні та міжнародного досвіду, і з огляду на зобов'язання України за Угодою про асоціацію з ЄС, давно назріла необхідність переходу до нової – ліберальної, прозорої та сучасної моделі валютного регулювання.

У 2015 році Національний банк України оголосив курс на лібералізацію валютного регулювання, а у 2016 році презентував Концепцію нової моделі валютного регулювання, яка відповідає міжнародній практиці та Угоді про асоціацію між Україною та ЄС.

Прийняття у 2018 р. Закону 2473 передбачає поступове поетапне скасування усіх валютних обмежень, та забезпечить поступовий перехід України до ліберальної моделі валютного регулювання. Так, вже на сьогодні передбачена низка позитивних змін як для резидентів (юридичних/фізичних осіб), так і для нерезидентів.

Варто зазначити, що серед основних найбільш значущих для бізнесу змін відзначається відміна нормативу обов'язкового продажу валютної виручки. Зазнав змін і граничний строк розрахунків, а саме термін часу, за який має відбутися закриття ЗЕД-контракту розрахунком по ньому. Цей термін зараз складає 365 днів.

Позитивним кроком на шляху до лібералізації валютного регулювання є, окрім того, відміна декларування резидентами валютних цінностей, доходів і майна, що знаходяться за межами України, відміна обов'язкової реєстрації кредитних договорів із нерезидентами, дозвіл на дострокове погашення позик від нерезидентів, скасування індивідуальних ліцензій, можливість купівлі валюти у день розрахунку за контрактом, дозвіл інвестувати за кордон та інші.

Слід зауважити, що із введенням в дію нового законодавства скасовано спеціальні санкції до суб'єктів ЗЕД у вигляді тимчасового припинення зовнішньоекономічної діяльності і індивідуального режиму ліцензування, які застосовувалися відповідно до ст. 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» і, які за оцінками експертів є однією із основних перешкод для іноземного інвестування в Україні.

Однак, на сьогодні відбулося лише часткове пом'якшення існуючих валютних вимог. Чинне валютне регулювання фактично охоплює та певною мірою обмежує виведення дивідендів, придбання валюти фізичними та юридичними особами, інвестування, строк використання придбаної іноземної валюти тощо.

Таким чином, законодавчі зміни є тільки початком на шляху до лібералізації валютного регулювання в Україні та наближення українського бізнес-середовища до європейських стандартів ринкової економіки. Адже за декілька років неможливо перебудувати систему тотального державного контролю, яка діяла упродовж декількох десятиліть.

д. держ. упр., професор **Приходько І. П.**
Дніпровський державний аграрно-економічний
університет, м. Дніпро

ЕЛЕМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

Кожна аудиторська фірма повинна мати й підтримувати внутрішню систему контролю якості роботи, для того щоб надані аудиторські послуги відповідали законодавчо-нормативним актам, що регулюють аудиторську діяльність.

Внутрішній контроль якості аудиторській фірмі спрямований на попередження неадекватної оцінки аудиторського ризику, досягнення високого рівня впевненості у задоволені вимогам користувачів експертної думки аудитора, забезпечення достатнього рівня їх довіри до фінансової (бухгалтерської) звітності, що перевірялася.

Особливості функціонування внутрішньої системи контролю якості, її внутрішній зміст й витрати ресурсів і часу значною мірою залежать від розміру аудиторської фірми, її організаційної структури, спеціалізації, наявності філій і підрозділів, а також їх просторової віддаленості.

Система забезпечення якості аудиту представляє собою складний взаємопов'язаний комплекс елементів. Так важливим для кожної аудиторської фірми є формування кадрового потенціалу. Якість надання аудиторської послуги безпосередньо залежить від професіоналізму аудиторів та їх особистісних якостей. Наявність висококваліфікованого менеджменту є ключовою умовою формування ефективної системи якості аудиту. Процес прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення якості для аудиторської фірми є надзвичайно складним. Це зумовлено тим, що приймати рішення доводиться в умовах впливу безлічі факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру, зовнішнього та внутрішнього середовищ. Проте найбільш складною проблемою сьогоднішні залишається оцінювання кваліфікації персоналу, а також підбір та підготовка високопрофесійних співробітників.

Другим важливим елементом системи забезпечення якості аудиту слід вважати ефективну роботу автоматизованої інформаційної системи аудиторської фірми. До цього елементу необхідно віднести сучасне програмне забезпечення, сформованість і адекватність баз даних, наявність необхідної літературної інформації, спеціалізованих комп'ютерних програм. Останнім часом для аудиторів суттєвого значення набувають комп'ютерні методи тестування й обробки числових даних в процесі реалізації контрольних і аналітичних процедур. Застосування спеціалізованих комп'ютерних програм в аудиті суттєво знижує витрати часу й ресурсів на його проведення, дає можливість підвищити якість аудиторських послуг.

Третім елементом забезпечення якості аудиторських послуг є створення дієвої системи внутрішнього контролю. Такий контроль розглядається як один з основних елементів забезпечення якості аудиту. У зв'язку важливим є розробка адекватних особливостям діяльності аудиторської фірми внутрішніх стандартів контролю якості. Вважаємо, що система внутрішнього контролю якості аудиту повинна включати механізми забезпечення дотримання аудиторами вимог законодавства України та міжнародних стандартів аудиторської діяльності, оцінювання професійного рівня співробітників, контролю якості окремих завдань, процедур аудиту й внутрішнього розпорядку, підбору й співробітництва з клієнтами, систематичного моніторингу.

Четвертим елементом системи забезпечення якості аудиторських послуг слід вважати трирівневу ієрархічну систему методики й внутрішньої стандартизації аудиту, що передбачає розробку й впровадження відповідних внутрішньофірмових стандартів аудиторської діяльності, які регламентують різні процедури аудиторської діяльності на всіх етапах діяльності фірми й аудиторських послуг. Наявність внутрішніх стандартів фірми дає можливість аудиторським фірмам суттєво скоротити час на внутрішні процедури та проведення аудиту, ефективно залучати для роботи асистентів і забезпечити рівень гарантії результатів аудиту при їх дотриманні. Відповідно вважаємо за необхідне, з метою оптимізації організаційної структури, яка б відповідала вимогам системи забезпечення якості аудиту, виокремити в окрему структурну одиницю кожної великої і середньої аудиторської фірми центр внутрішньої методології і стандартизації роботи аудиторів та аудиторських процедур.

Література

1. Закон України Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність. № 2258-VIII від 21 грудня 2017 року. Відомості Верховної Ради. 2018. № 9. ст. 50

2. Міжнародні стандарти аудиту. URL: https://mof. gov. ua/uk/mizhnarodni- standarti-auditu

3. Наказ Міністерство фінансів України Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту. № 1247 від 04.10.2011. URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws /show/z1219-11#Text

ст. викладач **Шестопалова О. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК НЕТРАДИЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Необхідність інклюзивного економічного розвитку єнеобхідністю пошуку більш ефективних й оптимальних шляхів розвитку. В такому разі, на сьогодні стоїть наукова проблема щодо пошуку найбільш оптимальних й ефективних шляхів розвитку, які, безумовно, не можливі без інклюзивності, а одним із актуальнішим для України напрямом є прискорення соціально-економічного розвитку країни та її регіонів.

Стабільний розвиток банківської системи є необхідною умовою економічного зростання в нашій державі, фінансовому сектору якої притаманні риси проєвропейської моделі. І, як наслідок, у банківській системі України все більше використовуються нетрадиційні послуги

Нетрадиційні банківські послуги – це важлива і невід'ємна складова діяльності сучасних комерційних банків в усьому світі. Надання даних послуг і їх асортимент – запорука успішності та конкурентоздатності комерційного банку, окрім того – це розширення ринку збуту своїх послуг, отримання додаткового прибутку для банку та диверсифікація його фінансових ризиків.

До нетрадиційних для банків України операцій та послуг можна віднести: лізинг, факторинг, трастові послуги, операції з

дорогоцінними металами, гарантійні, посередницькі, консультаційні та інформаційні послуги, фінансовий інжиніринг.

Ринок лізингу в Україні на даний момент повільно відновлюється після різкого зменшення кількості лізингових угод на 42% у 2015 році. На початку 2017 року кількість нових укладених договорів збільшилася в 2,2 рази На початку 2018 року кількість лізингових договорів в Україні становила 50% від рівня 2013 року, тоді як загальна вартість цих договорів зменшилася втричі. [1]

На українському ринку найбільше користуються лізингом дві галузі – транспортна та сільське господарство. Найбільший потенціал для проникнення лізингу в Україні мають такі нові сегменти економіки, як медицина (медичне обладнання), дорожнє будівництво, логістика, нерухомість, інфраструктура, переробка відходів, альтернативна та відновлювальна енергетика.

В багатьох країнах широко використовується міжнародний факторинг, тоді як в Україні він майже відсутній. Такі популярні його види, як купівля рахунків з дисконтом та оплата їх факторові (банку), обслуговування банком усіх операцій обліку продажів компаній з веденням рахунків їхніх дебіторів і поданням докладних звітів, надання гарантій повної оплати товару навіть тоді, коли покупець прострочить або не сплатить борг, в Україні практикуються рідко. Як правило, клієнти надають перевагу такому обслуговуванню, коли банк купує рахунки дебіторів із дисконтом, одержуючи платіж на свою користь. У разі відступлення прав вимоги боргу банку передається вексель. Таким чином, факторинг поступово перетворювався на операцію з обліку векселя. [2]

Далеко не досконалий і повільно розвивається в Україні й ринок форфейтингу – операції з придбання фінансовим агентом, що зветься форфейтор, комерційного зобов'язання позичальника, яким виступає покупець/імпортер, перед кредитором (продавцем /експортером). Як правило, в Україні форфейтингове фінансування носить середньо-строковий характер і призначене для експортерів товарів, таких як машини, транспортні засоби та обладнання, послуг капітального призначення (будівництво промислових та інфраструктурних об'єктів за кордоном) і рішень у галузі інформаційних технологій. [3]

Таким чином можна відмітити, що взагалі нетрадиційні операції та послуги мають повільний темп розвитку і не достатньо ще поширені в Україні. Перешкодами цьому є низка факторів, таких як:

обмеженість фінансування галузей в Україні; відсутність сучасної сприятливої узгодженої законодавчої бази та відсутність спеціальних податкових стимулів; слабкий рівень бізнес-планування; високий відсоток обслуговування порівняно із зарубіжною практикою (у розвинених країнах вартість факторингу становить в середньому 1,5–2% від суми постачання, а в Україні – до 30–50% від зазначеної суми); недостатня кваліфікаційна підготовка менеджерів, економістів та керівників з факторингом як економічним інструментом. Для покращення та пожвавлення розвитку нетрадиційних операцій та послуг необхідно вирішити ряд цих проблем.

Література

1.Фінансовий лізинг в Україні: поточний стан та перспективи розвитку / 2019 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www. ukrinform. ua/rubric-presshall/2541156-finansovij-lizing-v-ukraini-potocnij-stan-ta-perspektivi-rozvitku. html

2.Дерев'янко С. І. /Факторинг в Україні: стан та перспективи розвитку / 2020 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www. researchgate. net/publication/339040217_FAKTORING_V_UKRAINI_STAN_TA_PERSPEKTIVI_ROZVITKU

3.Хома І. Б., Данилів І. Л. /Особливості використання та вдосконалення форфейтингу в Україні на основі міжнародного досвіду / 2018 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pev. kpu. zp. ua/journals/2018/5_10_uk/70.pdf

ст. викладач **Шестопалова О. В.**
ст. викладач **Чередниченко Н. О.**
Національний Університет
«Запорізька політехніка», Запоріжжя

ЕКОНОМІЧНО-КРИЗОВІ СИТУАЦІЇ НА ПІДПРИЕМСТВАХ УКРАЇНИ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Низька ефективність, відсутність дієвих стимулів підприємницької активності, значні структурні диспропорції, інфляційні катаклізми, низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних товарів на зовнішньому та внутрішньому ринках – далеко не повний перелік спадщини,залишеної нам адміністративно

– командною системою. Якщо враховувати систематичну політичну нестабільність, неврегульованість законодавчої бази, кризу ринкових реформ, відсутність рівності прав, зобов'язань та відповідальності між підприємницькими структурами різних форм власності, наявність корупційних схем, що суттєво впливають на поведінку підприємців, то особливо актуальним стає питання про наявність передумов масового банкрутства вітчизняних підприємств.

Антикризове управління підприємством у провідних компаніях країни є невід'ємним елементом єдиної системи управління підприємством і являє собою систему заходів, спрямованих не тільки на вихід підприємства з кризи, але і на запобігання входження в таку ситуацію.

Різні наслідки кризи визначаються не тільки її характером, але й антикризовим управлінням, що може пом'якшувати кризу, чи загострювати її. Можливості управління в цьому відношенні залежить від мети, професіоналізму,мистецтва управління, характеру мотивації, розуміння причин і наслідків, відповідальності [1].

Варто враховувати і той факт, що кожна криза по – своєму унікальна. Тому необхідно виділити характерні особливості конкретної кризи, розуміти причини, які спричинили її виникнення, а також розробляти антикризові програми, відповідно до типу кризи, з якою зіткнулося підприємство [2].

Оскільки банкрутство, як наслідок кризи, виникає в результаті дій сукупності негативних внутрішніх і зовнішніх факторів, то наслідки дії багатьох з них можна передбачити і попередити, тобто своєчасно здійснити відповідні заходи з їх ліквідації і нейтралізації, а значить, необхідно створити систему антикризового управління [3].

В умовах масової стагнації вітчизняних підприємств з урахуванням особливостей їх розвитку можна виділити такі види антикризового управління як:

– попереджувальне;

– кризове;

– післякризове.

Практика доводить потребу запровадження на чисельних вітчизняних підприємствах системи антикризового управління. Ігнорування потреби в антикризових заходах (управлінні, прогнозуванні, проектуванні) може привести до неконтрольованого

розвитку фінансової кризи, банкрутства та ліквідації суб'єкта господарювання. Дослідження функціональних та інституційних аспектів антикризових заходів дає підставу зробити висновок про значні програми менеджерів у знанні суті проблеми. В першу чергу сюди слід віднести питання: розробка якісних методик оцінити ймовірності банкрутства; планування системи антикризового планування (прогнозування); запровадження на підприємствах дієвого фінансового контролінгу; поліпшення законодавчого забезпечення антикризових заходів; покращення участі кредиторів та інших капіталодавців у фінансовому оздоровленні підприємств – боржників.

Дослідження дає підставу стверджувати, що надзвичайно важливим етапом забезпечення економічної безпеки підприємств є, вивчення факторів, що впливають на неї. До числа такого роду ознак слід віднести: використання в практичній діяльності підприємства нових технологій, новаторських ідей та новітніх форм організації праці; свобода у прийнятті рішень; повна економічна відповідальність за результати діяльності; можливість отримання необмеженого особистого доходу; наявність у власника бізнесу відповідних владних повноважень щодо працівників; ризик підприємницької діяльності та ін. Це значить, що економічну безпеку підприємства, слід розглядати як міру гармонізації в часі та просторі економічних інтересів підприємства з інтересами складових оточуючого середовища – держави, ринку, конкурентів, споживачів, постачальників, інвесторів та ін., тобто на рівні пріоритету антикризового управління.

Література

1. Штангрет А. М. Антикризове управління підприємством : навчальний посібник / А. М. Штангрет, О. І. Копилюк. – К.:Знания, 2017 – 335 с.

2. Селіверстьве Л. С., Скрипник О. В. Фінансовий аналіз: навч. метод. посіб. ; за заг. ред. С. М. Бедрученко. – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. – 374 с.

3. Манаренко І. О. Алгоритм антикризового управління підприємством / І. О. Манаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3. – С. 104 – 109.

4. Холод З. Н. Антикризове управління – система завчасної діагностики і захисту від кризових ситуацій / З. Н. Холод,

А. М. Штангрет // Наукові записки. – Л.: Українська академія друкарства, 2002. – Вип. 5. – С. 124 – 127.

5. Про відновлення платоспроможності боржника або визначення його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343–XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 31. – Ст.440

к. е. н., доцент **Фатюха Н. Г.**
бакалавр кафедри ФБСС **Мануковська В. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ РІВНЯ

Актуальність. Питання бюджетної безпеки України з кожним роком все більше загострюється у зв'язку з дестабілізованою воєнно-політичною ситуацією, економічною кризою та неправильними методами вирішення соціально-економічних проблем державною владою. Все більш актуальним становиться розробка та перевірка на практиці методів комплексної оцінки багатьох факторів, які сповільнюють розвиток економіки держави та негативно впливають на всі сектори фінансової сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджетна безпека країни – це один з найважливіших елементів фінансової безпеки, який є рушійною силою економіки держави. Поняття бюджетної безпеки є багатогранним – воно поєднує в собі політичну та економічну складову. Цей термін в економіці розглядається як система правових і організаційних відносин, так і як показник ефективності бюджетної політики держави. Через двоїстість сутності бюджетної безпеки сьогочасні науковці дають різні визначення цього терміну. Якщо їх узагальнити та об'єднати в одне ціле, то можна виділити економічні аспекти, які характерні для бюджетної безпеки:

– високий рівень бюджетної безпеки забезпечує платоспроможність країни, що, в свою чергу, збалансовує доходи та видатки бюджетів державного та місцевого рівня;

– завдяки врегульованій бюджетній безпеці можливе більш ефективне використання бюджетних коштів у процесі виконання

функцій органами влади різних рівнів – як державного, так і місцевого;

– забезпечує фінансову стійкість бюджетної системи до впливу загроз [1, с. 88–90].

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо оцінки рівня економічної безпеки України стан бюджетної безпеки оцінюється за чотирма індикаторами. Значна кількість науковців спирається саме на цей метод у своїх працях.

Індикатори фінансової безпеки відображають специфіку певного рівня управління (громадян, підприємств, організацій та установ, банківської системи, держави і т. д.) або таких її складників, як безпека грошового обігу, інфляційна, валютна, бюджетна, боргова й інвестиційна безпека [2, с.63].

За результатами розрахунків, проведених за даними 2019 та 2020 років, значення лише одного показнику наближене до оптимального: дефіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління – всього –0,005% та –0,31% відповідно. Інші три показники свідчать про загрози бюджетній безпеці України. Відношення дефіциту державного бюджету до ВВП становить –1,96% та –5,18% відповідно. Це означає, що у 2019 році цей показник мав оптимальне значення, а у 2020 році його значення відхилялося від оптимального більше ніж на 3%. За останні роки рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет становив 32,45% та 32,83% відповідно, який, хоча и дещо перевищує норму, але не є критичним. Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету становив 46,52% та 47,57% відповідно, що є критичним значенням.

Аналіз індикаторів бюджетної безпеки дає змогу охарактеризувати її сучасний стан, а також розробити шляхи підвищення її рівня.

В першу чергу необхідно збалансувати видатки державного бюджету та знизити рівень дефіциту бюджету. Для цього на законодавчому рівні треба встановити нову модель фіскальних правил, яка відповідає сучасним вимогам. Вона має бути чітко визначеною, гнучкою, відкритою та прозорою, простою в підтримці з боку напрямків макроекономічної політики. Також треба продовжувати та вдосконалювати реформи у сфері бюджетної децентралізації для того, що передати частину владних повноважень та обсягів їхнього фінансування на місцевий рівень [3, с. 271].

Висновки. Отже, проведене дослідження дає підстави зробити висновки.

Поняття бюджетної безпеки країни є важливим в економічній науці. Завдяки стабілізації рівня бюджетної безпеки та його підвищенню уряд може реалізувати стратегічні соціально-економічні пріоритети.

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо оцінки рівня економічної безпеки України стан бюджетної безпеки оцінюється за чотирма індикаторами.

Так як 2019 та 2020 роках найбільш критичним був четвертий індикатор, то в першу чергу треба вживати заходів стосовно скорочення державного боргу та підвищення доходів державного бюджету. Також має сенс вдосконалення реформ у сфері бюджетної децентралізації.

Література

1. Фролов С. М., Козьменко О. В., Бойко А. О. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів / С. М. Фролов, О. В. Козьменко, А. О. Бойко – Суми: Українська академія банківської справи НБУ, 2015. – 332 с.

2. Івашко О. Фінансова безпека України в умовах кризових явищ в економіці / О. Івашко // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – № 2. – С. 61–65.

3. Коляда Т. А., Гуз М. В. Оцінка впливу дефіциту бюджету на фінансову безпеку держави / Т. А. Коляда., М. В. Гуз // Бізнес Інформ. – 2019. – №7. – С. 266–272.

к. е. н., доцент **Фатюха Н. Г.**
студент гр. ФЕУз-110 **Міхова М. Р.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ М. ЗАПОРІЖЖЯ

Актуальність. Місцеві бюджети займають одне з центральних місць в економічній системі кожної державита активно впливають на задоволення різноманітних потреб населення. Самостійність місцевих бюджетів, згідно з Бюджетним кодексом, гарантується власними та

закріпленими за ними на стабільній основі законом, загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів [1].

Виклад основного матеріалу дослідження. Правовою основою для формування доходної частини місцевих бюджетів за рахунок власних коштів є: Бюджетний кодекс України, окремі положення Податкового кодексу України, Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні" та інші.

В цілому обсяг доходів бюджету міста за підсумками року склав 7 540,6 млн грн, в тому числі доходи загального фонду – 6 044,8 млн грн, спеціального фонду – 177,4 млн грн та офіційні трансферти – 1 318,4 млн грн План з урахуванням внесених змін по доходах загального фонду (без урахування офіційних трансфертів) виконаний на 100,8%, понад плану надійшло 48,1 млн грн. В порівнянні з минулорічним показником відбулось збільшення зазначених доходів на 5,6% або на 322,5 млн грн.

Рисунок 1 – Обсяг доходів бюджету м. Запоріжжя за 2020 рік

В структурі загального фонду найбільша питома вага припадає на податок на доходи фізичних осіб – 62,4% , друге місце займає плата за землю – 13,9% , найменша частка становить плата за надання інших адмінпослуг – 0,4%.

Порівняно з минулорічним показником надходження податку на доходи фізичних осіб збільшилась на 2,9% або на 107,3 млн грн, що пояснюється зростанням розмірів соціальних стандартів. План по акцизному податку виконаний на 100,2%. Надходження місцевих податків і зборів, які займають в доходах загального фонду 27,8%, склали 1 681,0 млн грн або 100,9% до плану.

Основна частина податку на майно – плата за землю, її надходження склали 100,4% планових показників. Обсяг сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, склав

62,2 млн грн. План виконаний на 102,7%. До бюджету надійшло транспортного податку в розмірі 3,4 млн грн або 105,9% до плану. Обсяг сплати єдиного податку склав 101,3% до планового показника. Туристичний збір надійшов у розмірі 1,6 млн грн, у тому числі від юридичних осіб – 0,8 млн грн, фізичних – 0,8 млн грн (план перевиконаний на 2,8%). У порівнянні з попереднім роком надходження по зазначеному збору зменшились на 0,9 млн грн або на 35,1%.

Таблиця 1 – Аналіз доходів загального фонду м. Запоріжжя побудовано за даними[3]

	Обсяг, млн грн		Структура 2020 р., %	Абсолютний приріст млн. грн	Темп приросту, %
	2019 р.	2020 р.			
Податок на доходи фізичних осіб	3665,3	3772,6	62,4	107,3	2,9
Плата за землю	897,1	839,0	13,9	–58,0	–6,5
Єдиний податок	674,3	774,8	12,8	100,5	14,9
Акцизний податок	288,3	337,7	5,6	49,4	17,1
Податок на прибуток	50,9	157,7	2,6	106,8	У 3,1 р. б.
Плата за надання інших адмінпослуг	37,2	24,1	0,4	–13,1	–35,2
Інші	109,2	138,9	2,3	29,7	27,2

Без врахування трансфертів річний план по доходах спеціального фонду недовиконаний на 3,5% або на 6,5 млн грн (здебільшого за рахунок не виконання запланованих показників по власних надходженнях бюджетних установ на 5,2 млн грн). Обсяг доходів бюджету розвитку поповнився на 41,6 млн грн (виконання плану – 104,8%), в тому числі за рахунок коштів від відчуження майна, що знаходиться в комунальній власності, – на 37,5 млн грн (103,0%), коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту – на 4,1 млн грн (125,5%).

За звітний період бюджет міста отримав офіційних трансфертів на загальну суму 1 318,4 млн грн, що на 49,2% менше минулого року.

Висновки. Таким чином,при формуванні напрямків діяльності місцевих органів влади щодо подальшого нарощування доходів місцевих бюджетів необхідно враховувати економічні умови діяльності підприємств, що склалися на сьогодні і досить обережно підходити до їх податкового навантаження. Основні заходи мають бути спрямовані на вирівнювання податкового навантаження на платників і легалізацію фінансової діяльності платників податків, підвищення дисципліни адміністрування податків.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. Режим доступу : http://www. rada. gov. ua.

2.Довідка про виконання бюджету міста Запоріжжя за 2020 рік. Режим доступу : https://zp. gov. ua/upload/editor/dovidka_pro_vikonannya_byudzhetu_mista_zaporizhzhya_za_2020_rik. pdf.

к. е. н., доцент **Фатюха Н. Г.**
бакалавр кафедри ФБСС **Прищепа В. І.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність. З метою отримання статистичної інформації органи державної статистики можуть використовувати різні джерела інформації, серед яких є фінансова звітність усіх юридичних осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1].

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до статистичних потреб органи статистики отримують дані фінансової звітності підприємств як у зведеному вигляді від установ, які здійснюють державне регулювання у відповідній сфері економіки

(зокрема, від Національного банку України – стосовно банків, Міністерства фінансів України – по бюджетних установах), так і безпосередньо від підприємств (крім банків і бюджетних установ).

Мета проведення спостереження – формування інформації щодо фінансового стану підприємств для аналізу фінансово-економічної діяльності підприємств, відстеження динаміки їх основних фінансових показників, складання показників структурної статистики та актуалізації ознаки активності одиниць в статистичному реєстрі підприємств. Вид спостереження за ступенем охоплення одиниць – суцільне. Одиницею державного статистичного спостереження є підприємство. Основні статистичні показники: необоротні та оборотні активи підприємств, власний капітал та зобов'язання, фінансові результати до оподаткування підприємств, чистий прибуток (збиток), рівні рентабельності операційної та всієї діяльності підприємств, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Статистичний інструментарій: форми фінансової звітності №№ 1, 1-м (річна, квартальна) «Баланс», ф. № 1-мс (річна) «Баланс», ф.№№ 2, 2-м, (річна, квартальна) «Звіт про фінансові результати», ф.№ 2-мс (річна) «Звіт про фінансові результати», ф.№ 5 (річна) «Примітки до річної фінансової звітності«, Положення (стандарти) бухгалтерського обліку і міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності, Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 № 433, адміністративні дані фонду державного майна України[2].

Основними статистичними публікаціями, у яких представлені дані державного статистичного спостереження є: Статистичний щорічник України, збірники «Україна у цифрах»; статистичні бюлетені; тематичні збірники «Промисловість України», «Транспорт і зв'язок України», «Сільське господарство України»; галузеві статистичні збірники «Діяльність суб'єктів господарювання», «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва». Також дані державного статистичного спостереження використовуються для наведення інформації у запитальниках міжнародних організацій. Показники цього спостереження в табличному вигляді розміщуються на веб-сайті

Державної Служби статистики України й надаються в електронному вигляді в рамках спільних угод/договорів між Держстатом та іншими органами державної влади.

Висновки. Статистика щодо фінансового стану підприємств представлена даними державних статистичних спостережень та адміністративною інформацією. Забезпечення суб'єктів економіки достовірними і своєчасними статистичними даними відіграє важливу роль у процесі ефективної організації бізнесу, виробництва та його подальшого розвитку.

Література

1. Методологічні положення про використання фінансової звітності підприємств для цілей статистики підприємств / Державна служба статистики України. Київ, 2014 . – 43 с.

2. Методологія та класифікатори. Режим доступу http://www. ukrstat. gov. ua/metaopus/2021/2_03_01_04_2021.htm.

к. е.н, доцент **Фатюха Н. Г.**
магістрант кафедри ФБСС **Рябченко І. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЗАПОРІЗЬКОЇ /ОБЛАСТІ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 2018–2021 РР

Розширення міжнародного співробітництва та залучення прямих іноземних інвестицій є визначальною передумовою успішного розвитку регіональної економіки та важливим індикатором умов підприємницької діяльності.

В процесі економічного відтворення прямі іноземні інвестиції виконують велику кількість важливих суспільних функцій, сприяючи певній трансформації галузевої структури української економіки а також притаманних їй відносин власності. Ці процеси відображені в диференціації прямих іноземних інвестицій за галузями національного господарства та країнах-донорах інвестицій.

Структура ПІІ за видами економічної діяльності впродовж 2018–2021 рр. в Запорізькій області суттєво не змінювалася (табл. 1). Найбільші обсяги ПІІ приходилися на: промисловість (в середньому понад 90,0%), у структурі якої левову частку займала переробна промисловість; оптову та роздрібну торгівлю; операції з нерухомим майном.

Таблиця 1 – Структура ПІІ в область за видами економічної діяльності, у %

ПРЯМІ ІНВЕСТИЦІЇ В ОБЛАСТЬ (інструменти участі в капіталі)	2018	2019	2020	І кв. 2021
Усього за видами економічної діяльності	100,0	100,0	100,0	100,0
Сільське, лісове та рибне господарство	0,2	0,3	0,1	0,1
Промисловість	89,0	92,1	93,6	94,2
Будівництво	0,2	0,0	0,0	0,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3,6	3,1	2,0	1,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,3	0,0	0,3	0,2
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,2	0,3	0,3	0,3
Інформація та телекомунікації	0,0	0,0	0,0	0,0
Фінансова та страхова діяльність	1,0	0,4	0,5	0,4
Операції з нерухомим майном	4,2	3,3	2,8	2,5
Професійна, наукова та технічна діяльність	1,0	0,2	0,2	0,1
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,3	0,2	0,2	0,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,0	0,0	0,0	0,0

Джерело: розраховано авторами на основі даних [1]

Пандемія коронавірусу вдарила по світовій економіці і потоки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) впали більш як на 50%, і Україна не є винятком – за 10 місяців 2020 року приток становив

лише 220 млн дол. США. [2], в Запорізькій області в той же час ПІІ скоротилися на 297,9 млн дол. США.

За 2020 р. відбулося скорочення обсягу інвестицій у промисловість з 1590 млн дол. США у 2019 р. до 1336,1 млн дол. США у 2020 р., у тому числі: у переробну промисловість за 2020 р. було спрямовано 1016,5 млн дол. та відносно 2019 р. обсяг скоротився на 231,9 млн дол [1].

Водночас на 31.12.2020 обсяг ПІІ у оптовій та роздрібній торгівлі скоротився на 1,1 п. п і склав 28,2 млн дол. США. Операції з нерухомим майном впродовж аналізованого періоду постійно знижувались і в кінці І кв. 2021 року сягали рівня 39,8 млн дол. США, що менше за кінець 2018 року на 0,9 п. п.

Особливу увагу в 2020 році мала охорона здоров'я та надання соціальної допомоги. Обсяг інвестування в цей вид економічної діяльності зріс на 0,2 млн дол. США і на початку 2021 року залишився на тому ж рівні. Криза COVID-19 сприяла також збільшенню потоку ПІІ в транспорт, складське господарство, поштову та кур'єрську діяльність. За 2020 рік обсяг інвестування виріс на 3,5 млн дол. США, що порівняно з аналогічним періодом 2019 року складає зростання на більш ніж 1000%.

Однак дані за деякими видами економічної діяльності не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику » щодо конфіденційності статистичної інформації, тому проаналізувати їх немає можливості.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (інструменти участі в капіталі та боргові інструменти) на 31.03.2021 становив 1562,5 млн дол. США (6-те місце серед інших регіонів країни), що на 134,7 млн дол. США або на 9,4% більше у порівнянні з даними на 31.12.2020.

Використовуючи сильні сторони й переваги території, органам управління на регіональному та муніципальному рівнях потрібно постійно працювати над підвищенням інвестиційної привабливості, розвитком відповідної інфраструктури та зниженням ризиків для інвесторів. Все це вимагає виважених рішень уряду та органів місцевої влади у співпраці з провідними експертами, корпоративним сектором і населенням.

Література

1. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: https://bank. gov. ua/

2. УКРІНФОРМ. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: https://www. ukrinform. ua/

Bc. **Anna Panchenko**
Vysoké učení technické v Brně, Česká republika

RIZIKA SPOJENÁ S INOVACEMI V MALÝCH A STŘEDNÍCH PODNICÍCH

Podnikatelská činnost sama o sobě je spojena s rizikem, a protože je inovační proces nedílnou součástí podnikání, dá se říct, že jakýkoliv inovační záměr je poměrně rizikový. Podnikatelé toto riziko vědomě postupují a snaží se proti němu chránit (1, s. 33).

Pojem riziko pochází z arabského slova „risk", které znamená jak nepříznivou, tak i příznivou událost v životě člověka. V současné době se význam tohoto slova omezil pouze na nepříznivé události, které můžeme členit podle různých kritérií:

– fyzické riziko (ochrana bezpečnosti v prodejně nebo továrně, ochrana bezpečnosti výrobků atd.);

– morální riziko, které se týká lidských aspektů;

– finanční riziko, u kterého lze výsledek posuzovat z peněžního hlediska (3, s. 18).

Příčiny problémů a rizik, se kterými se malé a střední podniky setkávají lze rozdělit na dvě základní skupiny: externí (všeobecné) a interní (subjektivní). Do externích patří nepříznivý ekonomický vývoj, inflace, omezený přístup ke kapitálu, úvěrové podmínky, právní předpisy, přírodní podmínky. Tato rizika lze v určité míře omezit vhodným pojištěním. Do interních příčin patří nedostatek zkušeností pracovníků a nedostatečné řízení personálu, nedostatečné strategické řízení podniku, příliš optimistická představa o velikosti trhu; dále podcenění délky přípravných prací pro podnikání a vhodného okamžiku pro zahájení podnikání, nedostatek kapitálu, špatně cílené ekonomické řízení, nevhodné umístění podniku, rodinné podmínky a neexistence firemní kultury. Uvedené interní problémy jsou

v práci každého malého a středního podniku velmi běžné. Na základě těchto příčin můžeme dojít k závěru, že je nutná tvorba kvalitní strategie v procesu řízení podniku (3, s. 18–19).

Řízení procesu inovace taky vyžaduje výběr vhodné strategie a kvalitního týmu. Ale v praxi většina malých podniků nemá k dispozici nutné finanční prostředky pro tvorbu specializovaného týmu, který by byl zodpovědný za úspěšnou realizaci inovačního záměru. Nejčastěji se inovačním aktivitám věnují sami majitelé a jednatelé společností (2, s. 26–27).

V takových podmínkách vzniká v malém podniku potřeba přítomnosti kvalitního lidského kapitálu s potřebnými znalostmi a dovednostmi, přičemž tato podmínka se týká nejenom vedení firmy, ale i pracovníků. Čím je podnik menší, tím vyšší by měla být kvalita každé odborné jednotky, jinak dojde k selhání inovačního procesu.

Literatury

1. MLČOCH, Jan. Inovace a výnosnost podniku. Praha: Linde, 2002. Praktické příručky. Daně, účetnictví, ekonomie. ISBN 80-7201-302-5.

2. BŘEČKOVÁ, Pavla a Karel HAVLÍČEK. Inovace a jejich financování v malé a střední firmě. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2016. Eupres. ISBN 978-80-7408-137-8.

3. JÁČ, Ivan, Petra RYDVALOVÁ a Miroslav ŽIŽKA. Inovace v malém a středním podnikání. Brno: Computer Press, 2005. Business books. ISBN 80-251-0853-8.

Doctor of Economics, Professor **Maksym Bezpartochnyi**
ISMA University of Applied Science, Latvia
к. е.н., доцент **Шарова С. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Нині є кілька підходів до визначення фінансової стійкості комерційного банку, при чому стійкість нерідко ототожнюється з такими поняттями як надійність, ліквідність чи навіть прибутковість. Однак не слід забувати що фінансова стійкість – якісна характеристика діяльності банку і намагання втиснути її у вузькі

рамки суто числових показників може призвести до формування хибних уявлень про реальне становище банку.

Розглядаючи фінансову стійкість банку необхідно враховувати численні зовнішні та внутрішні фактори, під впливом яких вона формується. На першій банк майже не може впливати, а другі повністю залежать від організації його роботи. Серед внутрішніх факторів чільне місце посідає якість управління активами, пасивами та ризиками банк. Діяльності. Вагомий вплив також має напрям діяльності банку, склад і структура пропонованих ним послуг, а також компетентність працівників банку, їхня спроможність швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Міжнародна практика використовує 3 основні методи управління активами і пасивами, кожен з яких спрямований на забезпечення фінансової стійкості банку в конкретних умовах. Найпростіший із них метод загального фонду коштів. Він полягає в обєднанні в єдиний фонд усіх наявних ресурсів із подальшим їх розміщенням у резерви, вкладенням у позики чи цінні папери. Однак використання цього методу можливе тільки за умови наявності надлишкових ресурсів, оскільки він не враховує того, що не всі активи банку можуть бути одразу і з мінімальними витратами переведені в готівку чи інші високоліквідні активи.

Враховуючи цю ваду, було розроблено метод розподілу джерел коштів, який протягом певного часу широко використовувався українськими банками. Використання методу розподілу джерел коштів супроводжується зменшенням частки високоліквідних активів, утримуванням як резерву, і відповідно, збільшенням суми коштів для надання позик. Це може сприяти підвищенню прибутковості банку і забезпечувати достатній рівень його ліквідності. Цей метод передбачає дотримання рівноваги між обсягами джерел фінансування та вкладеннями, що не завжди можливо, зважаючи на сезонність попиту і пропозиції та кредитні ресурси деяких категорій клієнтів.

Обидва розглянуті методи досить прості у використанні й спрямовані на забезпечення скоріш достатнього рівня ліквідності, ніж вищої норми прибутку. Сьогодні більшість банків використовує інтегрований метод управління активами, яке базується на визначенні пріоритетних цілей банку, залежно від яких застосовується та чи інша тактика діяльності, при цьому виявляються зовнішні та внутрішні обмеження, в межах яких вона здійснюватиметься, виявляються

найперспективніші шляхи залучення та вкладення коштів, з урахуванням ризиковості таких операцій. Розглянуті методи не є альтернативними і можуть застосовуватись як окремо, так і в будь-якій комбінації залежно від обставин. Однак слід враховувати, що підвищення прибутковості викликає адекватне зростання ризиків банківської діяльності, подолати які можливо при дотриманні встановлених нормативів ліквідності та формування резервів для покриття таких ризиків і задоволення потреб клієнтів у найкоротший термін.

Чільне місце в забезпеченні фінансової стійкості комерційного банку посідає формування оптимального складу та структури фінансових ресурсів, яке досягається регулювання співвідношення між власним капіталом і залученням коштів. Для банківської практики характерне формування джерел фінансування на 70–80% за рахунок залучених коштів. Однак необхідно визначати і значну роль власного капіталу банку у забезпеченні фінансової стійкості.

Найбільшу частку в структурі власного капіталу банку становить прибуток поточного року, отримання якого забезпечує його стійкість, що свідчить про збалансованість управління активами та пасивами банку, ефективність використання його фінансових ресурсів. Для забезпечення фінансової стійкості банку важливе значення має не лише сума отриманого банком прибутку, а й напрями його використання. Використання прибутку на споживання, без урахування необхідності нарощування капіталу, може викликати значне погіршення становища банку чи навіть банкрутства. Крім внутрішніх факторів, які вливають на діяльність банків та їх фінансову стійкість, багато що залежить від зовнішніх чинників, серед яких: загальні економічні умови, рівень розвитку фінансових ринків, динаміка реальних доходів юридичних та фізичних осіб, фінансово-кредитна політика в країні та інше.

Особливе значення для забезпечення фінансової стійкості комерційного банку мають загально-економічні умови, які визначаються стабільністю економіки, рівнем розвитку виробництва, платоспроможністю підприємств, а також наявністю і масштабами інфляційних процесів у країні.

Отже, підсумовуючи вищесказане, фінансова стійкість КБ – це узагальнююча характеристика його здатності виконувати свої функції, не зважаючи на вплив негативних зовнішніх та внутрішніх факторів, забезпечуючи зростання прибутковості власного капіталу при достатніх рівнях ліквідності й надійності.

Maksym Bezpartochnyi
Doctor of Economics, Professor
ISMA University of Applied Sciences (Latvia)
Candidate of Economic Sciences, Assoc. Prof. Sharova SV
Zaporizhzhya Polytechnic National University

HEDGING IN THE SYSTEM OF MINIMIZING FINANCIAL RISKS

The strategic issue of financial management is risk management, finding the most optimal methods of minimizing financial risks.

One of the most common and most common methods of minimizing financial risks in the global financial market is hedging. This method has gained wide practical use in countries with developed market economies in the process of managing cash flows over time and implementing optimal investment policies.

The use of the method of risk hedging is possible only on the basis of a deep understanding of its essence and content, criteria and principles of selection of implementation tools. The problem of effective financial risk management in our country without hedging methods can not be solved, so it is important to highlight the essence of this process.

The analysis of numerous scientific researches of domestic scientists on problems of financial risks and application of methods of their minimization by hedging testifies to urgency and popularity of this problem.

As many studies are known, both domestic and foreign, on the minimization of financial risks, respectively, the concept of hedging is also interpreted differently. Hedging methods are not easy, their theoretical coverage in the scientific literature is ambiguous, it complicates the formation of ideas about them and limits the possibilities of practical application.

The choice of any risk reduction strategy should be guided by the principles of maximum optimality of the selected methods. It is this feature of hedging that stands out among other methods in the risk minimization system. The need to separate hedging as a direction in the risk minimization system is due to the specifics of its implementation tools, which require the need to meet clearly defined conditions of delivery of the underlying asset in the future, as well as the right to choose, depending on the market situation. That is, the basis of hedging is the principle of fixing the conditions by creating an off-balance sheet position, which under a fixed-

term contract is mandatory for sale in the future, as well as the principle of insurance. Hedging instruments are derivatives that, concentrating on the futures market, have the ability not only to neutralize risk, but also to anticipate pricing in the cash market and, consequently, to forecast the economy as a whole, stimulate business activity, strengthening their creditworthiness and competitiveness. possibility of strategic planning.

Therefore, it is fair to consider hedging as a separate system of risk minimization, taking into account all the positive consequences of its use.

The use of financial risk hedging techniques offers a wide range of tools that reduce risk or redistribute its undifferentiated part among market participants. Hedging instruments are derivative contracts.

The use of derivatives optimizes the functionality of the financial system through a qualitative impact on the financial performance by creating opportunities for effective financial risk management, improving the planning of financial flows, as well as disseminating information about the state of markets and expectations of participants.

Derivatives are risk management tools through the conclusion of derivative contracts, which leads to the establishment of prices open to observation and evaluation by both society and experts, who, determining the real value of assets, are able to determine ways and conditions of further economic development.

In the West, even in relatively stable economic conditions, businesses pay considerable attention to risk management issues. At the same time, in the Ukrainian economy, where the factors of economic instability already complicate the problem of effective management, the management of the whole complex of risks that arise in the course of their economic activity is clearly given insufficient attention.

This leads to the study of the problem of information and practical application of hedging in the field of financial services, clarification and supplementation of common ideas about the use of methods of this process.

Financial risks include inflation and deflationary risks, currency risks, liquidity risk and investment risks, which in turn are divided into risk of lost profits, credit and interest rate risks.

The most effective method of minimizing risks is hedging – a set of actions and tools aimed at eliminating risks or keeping them at an acceptable level and making a profit.

Doctor of Economics, Professor **Olesia Bezpartochna**
University of Finance, Business and
Entrepreneurship Sofia, Bulgaria
Candidate of Economic Sciences, Assoc. Prof. Sharova SV
Zaporizhzhya Polytechnic National University

INVESTMENT: PROBLEMS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

In the conditions of a market way of managing maintenance of effective activity of the country is defined by its balanced investment activity. Investments play an extremely important role in paving the way for innovative development, contributing to the attraction of new technologies, increasing the country's welfare, solving employment problems and raising living standards. World experience shows that countries that pursue an active investment policy, but do not have significant inventories, in the real sector of the economy achieve significant results.

The investment process, as an element of the economic system, must ensure the return on investment and obtain sufficient income for future investments. However, despite the need to solve the investment problems that have accumulated in Ukraine in recent years, Ukraine has suffered perhaps the greatest losses in the investment sphere. Based on the recent statistical analysis of investment processes, it is possible to show some recovery. Namely, from 2019 the dynamics of investment in the economy is growing. However, the volume of investments in the structure of Ukraine's GDP remains low. In 2017 this figure was 26%, in 2019 – only 9%.

The main problems that need to be separated are the unregulated and imperfect legislation, as well as the non-transparency of the investment mechanism. Customs and regulatory policies are burdensome for investors. Low incomes of enterprises and the population, imbalance of the state budget, insufficient competitiveness of domestic goods are extremely closely connected with the problems of the investment process. Investors are also concerned about the underdevelopment of the stock market, the lack of a developed network of institutional investors, lack of information about participants in investment processes, licensing and taxation of business activities and the complexity of registration procedures.

It is these factors that limit the potential for capital formation to implement investment processes. In addition, public finances burdened with social benefits and debt also lack the necessary volume and flexibility. The investment resources that non-state pension and investment funds

could provide are insignificant, as these institutions are in their infancy, as is the entire infrastructure, which should ensure their reliability. This is what hinders the investment process, which is designed to stimulate the infrastructural restructuring of the economy.

In order to ensure the functioning of the main purpose of the investment process, namely the transformation of investment resources into new profitable assets, it is necessary to generate productive forces and encourage the economy to expand reproduction. In order to avoid slowing down the investment process, it is necessary to avoid violating the integrity of the monetary mechanism. The activities of the banking system should be aimed at expanding production investment. The main function of banks should be investment lending for production.

The investment process will develop positively only if all its elements are effective. Therefore, the most important task is to develop a promising national socio-economic development program. Also important factors of influence are the ratio between consumption and accumulation, security of investments, the level of their profitability, the organization of the financial market. To expand the functional field requires a favorable investment environment, sufficient investment capital, developed multi-enzyme investment market, participation in economic processes of financially stable participants and an extensive network of financial intermediaries. But funds, first of all, must be invested not in material resources, but in the development of human capital, intellectual property and the reproduction of productive forces.

Foreign investment compensates for the deficit of domestic savings that arises in the conditions of economic transformation, allows to transfer scientific, technical, managerial and production experience, which provides an opportunity to increase production efficiency, product quality, competitiveness in the world market, improve balance of payments. The investment process should be studied not only in the areas of capital and financial investment, but also in the area of social investment, which allows to develop the first two types and implement innovations.

Summing up, it must be said that in general the investment climate in Ukraine is difficult. When attracting foreign capital to the country, we should not forget that only our own efforts will bring Ukraine out of the current crisis. Recovery of economic activity, including investment and innovation, and improvement of social conditions on this basis is possible only through decisive, comprehensive, rapid, transparent and consistent market reforms that will free up entrepreneurial initiative, create a competitive environment and provide incentives for effective development.

Doctor of Economics, Professor **Olesia Bezpartochna**
University of Finance, Business and
Entrepreneurship Sofia, Bulgaria
к. е.н., доцент **Бабенко-Левада В. Г.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

КІБЕРРИЗИКИ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Актуальність. Україна продовжує бачити «сприятливі» перспективи на ринку страхування, при цьому кіберризики, аналітика даних і штучний інтелект були визначені як найбільш важливі області зростання для страхового сектора.

Страхування кіберризиків існує давно, але після пандемії програми серйозно обновилися. Тепер клієнтами за такими договорами стають не тільки банки і галузеві гіганти, але і середній бізнес в різних галузях.

Страховий кібер-поліс забезпечує захист ризиків, пов'язаних з пошкодженням чи втратою інформаційних даних, Програмного забезпечення, вимушеними простоями, а також компенсує збитки третім особам. Якщо сталася хакерська атака або персональні дані клієнтів витекли в мережу через неуважність співробітника, страхова компанія компенсує втрати.

Кіберризики – це не нова реальність, яка створена ковідом. Прораховувати кіберризики, управляти ними і обробляти страхові випадки (з оцінкою збитку і сум компенсацій) – завдання непросте і дороге. Потрібна своя розвинена IT-інфраструктура, команди (від інженерів до менеджерів і оцінювачів), залучені експерти (наприклад, якщо випадок особливий, а об'єкт – закритий). До того ж, до пандемії основними споживачами таких страховок були банки та IT-гіганти. Ринок маленький і складний, бажаючих грати на ньому було мало. Але в 2020 році все змінилося. Через пандемію світової інтерес до таких страховок зріс на порядки. [3]

Виклад основного матеріалу дослідження. Обговорюючи тенденцію до цифровізації галузі, перестрахувальники заявляють, що в майбутньому страхування «радикально змінить» традиційне страхування. Це призведе до появи нових областей ризику, які

зажадають страхових рішень. Страховики вже заклали основи для прибуткового зростання завдяки своїм численним цифровим і інноваційним проектам.

Визначення майбутніх тенденцій і участь в партнерських відносинах з ризиками в області нових технологій – це суть стратегії страховиків України, але саме кіберризик як і раніше є великою проблемою і можливістю одночасно.

Перестрахувальники вважають, що економічна значимість кіберризиків і, отже, попит на кіберстрахування, буде помітно зростати в найближчі роки, особливо після різкого зростання кібератак після переходу на роботу з дому через пандемічні обмежання.

З огляду на зростаючу кількість збитків, ціни на кіберстрахування різко зросли, а страховики обмежили свої можливості, що призвело до величезного попиту на страхування і сервісні рішення.

Зростаюче число атак програм-вимагачів серйозно позначається на економіці. Галузь страхування допомагає компаніям стати більш стійкими до кібератаки і зменшити збитки в разі атаки. Однак деякі системні ризики можуть управлятися тільки державою у взаємодії зі страховою галуззю. Ці ризики варіюються від терористичних або політично мотивованих атак до кібервійни і переважно покриваються пулами. Більш того, в загальних інтересах внести ясність в обсяг страхового покриття за допомогою відповідних формулювань. [2]

Зі свого боку, кіберстрахування утримує зростаючі збитки від програм-вимагачів на керованому рівні, завдяки стабілізуючому ефекту зростання цін в конкуренції, що посилюється ринковим середовищем. Таким чином, перестрахувальник дотримується свого плану по прибутковому зростанню, виходячи з поточної ринкової частки приблизно в 10%.

Розглядаючи більш широкі можливості аналізу даних і штучного інтелекту, кіберстрахування і раніше бачило потенціал для оптимізації процесів продажів, взаємодії з клієнтами, врегулювання претензій і андеррайтингу.

Зростаюче використання технологій машинного навчання і штучного інтелекту в бізнесі також призвело до динаміки на ринковому середовищі з безліччю нових областей ризику і потребою в

нових страхових рішеннях. Тепер у нас є всесвітня мережа з сотнями спеціально найнятих експертів з аналізу даних і навчених фахівців, які займаються цією темою, заявили у відділі даних і аналітики Munich Re. [1] Спільно з підрозділами вони працюють над більш ніж 100 ініціативами з «надання клієнтам інноваційних рішень».

Висновки. Глобальний ринок кіберстрахування завдяки пандемії до 2025 року досягне $ 20,6 млрд валових премій. На сьогодні, кіберринок вже досяг позначки $ 7 млрд валових премій, оскільки пандемія COVID-19 змусила компанії оцифрувати процеси і впровадити методи віддаленої роботи.

Зокрема, ринок зафіксував зростання на 33,5% в 2020 році і очікується, що в 2021 році він наблизиться до 27,3%.

Підводячи підсумки, можна сконстатувати, що COVID-19 призвів до незворотних змін в способах роботи підприємств та споживачів: методи віддаленої роботи зберігається, а цифрові споживчі канали використовують більше, ніж до пандемії. Цей стійкий зсув в поведінці підвищить попит як на комерційне кіберстрахування, так і на приватне кіберстрахування в найближчі роки.

Література

1. Кибериски, аналитика данных и искусственный интеллект – наиболее важные области роста для сектора страхования и перестрахования. Електронний ресурс – Режим доступа: https://forinsurer. com/news/21/09/14/40341?hl=%EA%E8%E1%E5%F0%F0%E8%F1%EA%E8

2. Стоимость киберстрахования на глобальном рынке выросла на 32%. Разбираемся почему. Разработчик моделей киберрисков Kovrr и брокер Aon разрабатывают новый продукт по перестрахованию киберрисков. Електронний ресурс – Режим доступа: https://forinsurer. com/news/21/07/20/40054?hl=%EA%E8%E1%E5%F0%F0%E8%F1%EA%E8

3. Разработчик моделей киберрисков Kovrr и брокер Aon разрабатывают новый продукт по перестрахованию киберрисков. Електронний ресурс – Режим доступа: https://forinsurer. com/news/21/07/20/40054?hl=%EA%E8%E1%E5%F0%F0%E8%F1%EA%E8

Viera Bartosova, doc. Ing., PhD.
University of Zilina, Zilina, Slovak Republic
Olena Lyshchenko,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Zaporizhzhia Polytechnic National University

TOPICAL ISSUES OF TAXATION OF SMALL BUSINESSES

Conducting business in the modern world is a business under the targeted supervision of the state, so the task of enterprises is to create a system of accounting and information support of the enterprise to successfully protect their interests under the law. In order to comply with tax security, according to accounting and information support, business entities must follow a tax strategy developed in accordance with the economic and legal status, the impact of the domestic and foreign market environment.

The issues of taxation of small businesses were discussed in their research by such domestic scientists as: T. M. Bezrodna, T. S. Greskiv, O. A. Lagovska, S. M. Laychuk and others. At the same time, issues related to the implementation of accounting and analytical support in the formation of tax strategy, especially small businesses, as the system of tax relations requires the creation of a single basis for control over the calculation and payment of taxes in the enterprise.

In business, the main problem of small businesses remains a burdensome tax system, while in the European Union this system is stimulating. Despite some positive changes that have taken place in Ukraine as a result of actions to create state support for small business, the nature of taxation has changed slightly. To successfully fight in a competitive environment, the company must optimize all available resources, including tax payments.

The most effective measure of management of tax payments at the enterprise is the implementation of the tax strategy created in accordance with the peculiarities of the enterprise.

The main task of introducing a tax strategy at the enterprise is tax optimization.

Tax optimization includes: minimization of tax payments and prevention of penalties by regulatory authorities. These tasks are achieved through the correctness of accruals and timely payment of taxes in

accordance with the Tax Code [1], which in turn is inextricably linked with tax planning in the enterprise.

Since the main purpose of starting a business is to make a profit, which determines an additional means of achieving this goal by optimizing tax payments.

The main factors that should be taken into account primarily in the development of tax strategy are the regulatory framework for taxation, the state of the industry and market position of the enterprise, the degree of dependence on the external environment, financial resources.

The small business entity faces the problem of determining the necessary data at the legislative level on conducting business activities, as in Ukraine there is no systematized document regulating accounting and taxation. In the world practice of general use has acquired the International Financial Reporting Standard for small and medium enterprises (IFRS for SMEs), which provides an explanation of the main aspects of doing business by small businesses [2].

Also, to simplify the process of determining the tax base, it is necessary to develop tax information for each object of taxation, which contains information about the tax base and tax rates. Integral appendices to tax information can be: primary documents for acquisition, posting, conservation, liquidation, etc.

We believe that the company should draw up a tax policy in the form of an administrative document (order, resolution, decision, order, instruction). In practice, the most common type of document is an order.

Also at the national level it is necessary to develop a generalized standard of accounting for small businesses on the example of the International Financial Reporting Standard for small and medium enterprises.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine "Tax Code of Ukraine", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 13–14, vol. 15–16, vol. 17., p. 112.

2. International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities (IFRS for SMEs), available at: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/929_063

СЕКЦІЯ 4

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

к. е.н., доцент **Корольков В. В.**
магістрант каф. менеджменту **Тараненко В. М.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

МЕТОДИ ОПЕРАТИВНО-ВИРОБНИЧОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У сучасному виробництві широко поширені різні системи оперативного управління виробництвом. Вибір системи в умовах ринку визначається головним чином обсягом попиту на продукцію, витратами, масштабом і типом виробництва. Для підприємства величезне значення має ритмічна робота, коли в підрозділах буде виконуватися в одиницю часу певна кількість продукції.

Система оперативного планування виробництва – сукупність методів і засобів оперативного планування і регулювання ходу процесу виробництва, покликана забезпечити своєчасне і якісне виконання річних завдань підприємства.

Оперативне планування виробництва відіграє головну роль у забезпеченні своєчасного випуску і постачання продукції споживачам на основі раціонального використання економічних ресурсів. Головне завдання оперативного планування полягає в забезпеченні на підприємстві злагодженого і ритмічного ходу всіх виробничих процесів. На основі більш повного уявлення нормативної бази можливе розширення розрахунків: трудомісткість виробничої програми, потреба матеріалу і комплектуючих, потреба в працівниках відповідної кваліфікації. Це дозволить досягти більш повної автоматизації виробництва. У процесі підготовки виробництва застосовують методи планових робіт, які поділяються на три блоки: об’ємне планування, календарне та поточне (оперативне) планування.

Основне завдання об'ємного планування – розподіл виконуваних робіт по підрозділах і плановим періодам з урахуванням завантаження устаткування і площ.

Календарне планування передбачає визначення термінів початку і закінчення робіт в цехах і термінів передачі їх продукції іншим цехам, при необхідності – з коригуванням результатів об'ємних розрахунків. Воно здійснюється як для підприємства в цілому, так і для окремих його цехів. При календарних розрахунках тривалість планового періоду найчастіше вибирається місяць або квартал.

Завдання поточного (оперативного) планування полягає в розробці конкретних виробничих завдань по номенклатурі робіт і виконавців на короткі планові періоди (декаду, тиждень, добу, робочу зміну і годину).

Основу оперативно-виробничого планування на машинобудівних підприємствах становить програма виробництва або обсяг готової продукції, що планується до виробництва. Для цього проводять підготовку виробництва, що забезпечує формування та ведення конструкторсько-технологічної нормативної бази підприємства, призначеної для використання в конструкторських, технологічних службах підприємства, а також в службах нормування трудових і матеріальних ресурсів і в відділах головного механіка.

Підготовка виробництва забезпечує формування та ведення номенклатури деталей і складальних одиниць, які виготовляються на підприємстві; ведення довідників матеріалів і покупних комплектуючих виробів, інструменту, обладнання і т. д.; створення конструкторських специфікацій на складання виробів; створення технологічних процесів виготовлення деталей і складальних одиниць; нормування витрат основних і допоміжних матеріалів на деталі і складальні одиниці; ведення бази даних післяопераційних трудових нормативів.

Таким чином, підготовка виробництва дозволяє отримати зведені розрахунки по вартості основних і допоміжних матеріалів для деталей і виробів, розрахунок норм часу і розцінок на виготовлення виробів, калькуляції нормативної собівартості виробу і специфікації-розцеховки для складальних одиниць. Зведеними розрахунками матеріальних і трудових витрат на виріб користуються всі підрозділи підприємства, пов'язані з виробництвом і забезпеченням ресурсами.

Недооцінка оперативно-виробничого планування, ігнорування, некомпетентне або обмежене його здійснення призводять до

невиправданих економічних втрат. Таким чином, оперативно-виробниче планування створює впорядкованість і пропорційність розвитку в досягненні мети і дозволяє скоротити перерви в русі предметів праці за окремими стадіями виробництва і відтворення; забезпечити рівномірність і комплектність завантаження устаткування і площ; чітко реагувати на будь-які відхилення, що виникають в ході виробничого процесу, і тим самим створити передумови для ритмічної і ефективної роботи підприємства і його підрозділів з мінімальними витратами.

Оперативно-виробниче планування на машинобудівних підприємствах розглядається як багаторівнева, структурована на різні блоки і стадії планова робота. Розрізняють три рівні оперативно-виробничого планування: заводський (міжцеховий), цехової і дільничний.

На рівні підприємства центральний виробничо-диспетчерський відділ вирішує сукупність задач міжцехового оперативно-виробничого планування, маючи в своєму розпорядженні для цього поруч бюро: зведеного планування і техніко-економічних розрахунків, календарного планування цехів, оперативної підготовки виробництва, календарно-планових норм, замовлень і ін. І групами диспетчеризації.

Об'єктом міжцехового оперативно-виробничого планування є цехи основного виробництва. Цілі – злагоджена, ритмічна робота в цехах основного виробництва, а також їх безперебійне постачання ресурсами і послугами допоміжних цехів і служб підприємства. Предметом міжцехового планування служать виробничо-господарські зв'язки між цехами основного виробництва, а вихідними даними – показники плану виробництва і реалізації продукції підприємства.

Оперативно-виробниче планування на машинобудівних підприємствах здійснює виробничо-диспетчерський відділ (ВДВ), очолюваний начальником виробництва.

Структура цього відділу і його кількісний склад визначаються структурою підприємства, обсягом виробництва, номенклатурою виробів, що випускаються, чисельністю промислово-виробничого персоналу. ВДВ є самостійним структурним підрозділом підприємства і підпорядковується заступнику директора з виробництва (начальнику виробництва). У деяких випадках в виробничо-диспетчерських відділах створюються бюро з планування окремих виробництв: механоскладального, металургійного, зварювального і т. і.

На підставі плану виробництва формуються основні розрахунки: графіки міжцехових передач деталей і складальних одиниць, подетальний план міжцехових передач на програму

поточного місяця і майбутніх періодів, зведення поточного виконання товарного плану і плану міжцехових передач, плани випуску товарної продукції заводу і цехів, економічні показники плану виробництва в розрізі всіх служб підприємства.

Таким чином, в процесі формування оперативно-виробничих планів машинобудівної промисловості пов'язуються всі елементи підприємства (технічна підготовка виробництва, матеріально-технічне забезпечення виробництва, створення і підтримання необхідних запасів матеріальних ресурсів, збут продукції і т.д.) в єдиний виробничий «організм» , що дозволяє говорити про них як про пріоритетні та інтегруючі при управлінні підприємствами. При цьому від якості складання оперативно-виробничих планів і організації виробничого процесу залежить не тільки працездатність самого підприємства, а й добробут юридичних осіб, громадян, організацій, державних установ, органів управління і влади, тобто охоплюються практично всі компоненти соціально-економічної, технологічної складової та природного середовища регіону в цілому.

Література

1. Курочкин А. С. Операционный менеджмент. Учебное пособие. – Киев: МАУП, 2000. – 144 с. URL: http:// https://www. twirpx. com/file/396027/ (дата звернення: 01.10.2021).

2. Бухалков, М. И. Планирование на предприятии : учебник / М. И. Бухалков. – 4-е изд., испр. и доп. – Москва : ИНФРА-М, 2019. – 411 с.

к.е.н., доцент **Кутідзе Л. С.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

МЕХАНІЗМИ МІЖСЕКТОРАЛЬНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УПРАВЛІННІ ІНКЛЮЗИВНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Добробут населення є найважливішим індикатором успішності територіального розвитку. І саме на факторах, що зумовлюють підвищення якості життя зосереджує увагу модель інклюзивного розвитку.

Управління інклюзивним регіональним розвитком здійснюється з метою: підвищення рівня життя населення, подолання бідності та безробіття, формування середнього класу; ефективного

використання економічного, наукового, трудового потенціалу, природних та інших ресурсів; створення рівних умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України.

Складовими інклюзивного розвитку на місцевому рівні є: а) справедливий розподіл вигод розвитку та рівних можливостей; б) економічні можливості для місцевих жителів (продуктивна зайнятість); в) громадська участь; г) охорона навколишнього середовища; д) адаптивна спроможність (пом'якшення потрясінь існування) [1, с. 484].

Вирішення таких завдань потребує консолідації зусиль влади, бізнесу, громадськості. Однак, органи місцевого самоврядування в Україні, зокрема регіонального рівня, не мають достатніх можливостей для реалізації масштабних програм та проектів, спрямованих на інклюзивний розвиток регіонів.

Важливим питанням в контексті інклюзивного місцевого розвитку стає визначення підходів та інструментарію його забезпечення, у тому числі за рахунок відповідної участі територіальних громад, державної і регіональної підтримки проектів інклюзивного характеру тощо [2, с.108].

Використання концепції міжсекторального партнерства дозволяє розглянути механізми та інструменти, які можуть бути використані в процесі управління інклюзивним розвитком регіону.

Механізм міжсекторного соціального партнерства визначають як систему взаємовідносин державного, комерційного та некомерційного секторів в процесі спільного вирішення питань, що включає комплекс розроблених спільно правил, способів, технологій і документації по організації, забезпеченню ресурсами, реалізації спільних заходів [3].

У системі міжсекторних взаємодій виокремлюють три групи партнерських відносин: соціальне партнерство (як діалог соціальних партнерів, соціальний діалог), державно-громадське партнерство (громадянський діалог) та державно-приватне партнерство.

Узагальнюючи практику взаємодії трьох секторів, дослідники міжсекторного соціального партнерства в Україні виділяють її в наступні групи механізмів: 1) конкурсні 2) соціально – технологічні 3) організаційно – структурні 4) процедурні 5) комплексні [3].

На сьогодні також актуалізується потреба у впровадженні на регіональному рівні такого інструмента управління соціальними процесами, як соціальне замовлення. Особливістю соціального замовлення є те, що його виконавцями є неприбуткові організації. Таким чином, бюджетні та позабюджетні ресурси, призначені для соціальних потреб, витрачаються не на утримання закладів і установ, а на фінансування безпосередньо соціальних послуг через цільові соціальні програми. В сучасних умовах саме соціальне замовлення виступає найбільш адекватною формою міжсекторної взаємодії, базуючись на договірних відносинах між органом виконавчої влади (органом місцевого самоврядування) та юридичною особою[4].

Дослідники [3] відмічають, що в реалізації міжсекторального соціального партнерства в Україні існують проблеми пов'язані з відсутністю системної нормативно – правової бази, що регулює форми і методи взаємодії, визначає компетенцію, права та обов'язки, відповідальність сторін; відсутністю навичок спільної роботи у представників влади, неприбуткових організацій і бізнесу; неопрацьованістю механізму контролю за виконанням затверджених форм міжсекторного соціального партнерства; відсутністю критеріїв і норм реалізації механізмів міжсекторного соціального партнерства, єдиної задовільної системи оцінки ефективності результатів; труднощів виявлення найбільш пріоритетних соціальних потреб; незабезпеченість програм міжсекторного партнерства достатніми ресурсами.

Вирішення існуючих проблем у реалізації міжсекторального соціального партнерства буде сприяти більш ефективному впровадженню моделі інклюзивного розвитку регіону.

Література

1. Bos K., Gupta J. Inclusive development, oil extraction and climate change: a multilevel analysis of Kenya . International Journal of Sustainable Development & World Ecology. 2016. №23:6. P. 482–492.

2. Кожина А. В. Теорія інклюзивного місцевого розвитку та її взаємозв'язок з теоріями територіального розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 22. С.102–109

3. Миколаєць А. П. Механізм міжсекторного соціального партнерства в системі публічного управління. Державне управління:

удосконалення та розвиток. 2019 № 1. URL: http://www. dy. nayka. com. ua / pdf / 1_2019 / 23.pdf

4. Мельничук Л. М. Міжсекторне партнерство у вітчизняній практиці державного управління соціальним розвитком регіонів. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 5. URL: http://www. dy. nayka. com. ua/?op=1&z=1080

д.е.н., професор **Ліщинський І. О.**
д.е.н., професор **Лизун М. В.**
Західноукраїнський національний університет

ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНИМ РОЗВИТКОМ У ТЕРНОПОЛІ

Інклюзивне зростання стало лейтмотивом сучасних соціально-економічних політик провідних держав світу. На відміну від класичного економічного зростання, інклюзивне зростання передбачає значно ширші цілі ніж зростання доходів і ВВП. Натомість акцент робиться на розвиток людини, підвищення її добробуту, подолання бідності та нерівності, стимулювання залученості індивіда до активної участі в економіці, а не лише до результатів розподілу.

У стратегії Європейського Союзу «Європа – 2020» інклюзивне зростання було серед трьох флагманських ініціатив Стратегії і передбачало дві ключові компоненти:

1)Програма для набуття нових навичок та робочих місць;

2)Європейська платформа проти бідності та соціальної ізоляції (див рис. 1).

Відповідно до Стратегії «Європа–2020» усі держави-члени повинні підготувати Національну програму реформ (НПР), тісно пов’язану з Пактом про стабільність та зростання (ПСЗ). НПР регламентує структурну політику в галузі економіки і зайнятості, тоді як у ПСЗ розглядаються державні фінанси. Обидва документи базуються на тому ж макроекономічному середовищі. НПР виділяє вузькі місця й соціально-економічні реакції у таких сферах: макрофінансової стабільності; ринку праці; зовнішньої рівноваги і конкурентоспроможності; соціального захисту та інтеграції. Програма сталого розвитку Європи до 2030 року наразі перебуває у процесі

суспільного обговорення, однак, створення рівних можливостей для усіх категорій населення є серед безсумнівних пріоритетів.

У вітчизняній практиці в якості кількісного параметру «інклюзії» здебільшого розглядають виключно залученість дітей з особливими потребами до навчального процесу та працевлаштування інвалідів. Такий підхід є значно вужчим порівняно із світовим і враховує лише один із аспектів інклюзивного зростання.

Для прикладу, у 2019 році Тернопільська міська рада затвердила Стратегію розвитку інклюзивного середовища Тернопільської міської територіальної громади на 2020–2025 роки. Серед її ключових завдань зазначено:

1. Забезпечення якісного функціонування інклюзивно-ресурсних центрів та центрів підтримки інклюзивної освіти.

Рисунок 1 – Огляд флагманських ініціатив Стратегії «Європа–2020»

Europe 2020. Strategy. European Commission

2. Проведення заходів для формування суспільних цінностей, що базуються на принципах філософії інклюзії для подолання ексклюзії та сегрегації окремих груп населення.

3. Адаптація та модифікація інфраструктури з метою безперешкодного доступу для осіб із порушенням здоров’я.

4. Забезпечення доступу до усіх видів послуг в МТГ для осіб із різними фізичними, когнітивними та комунікаційними можливостями.

5. Забезпечення доступу до якісної освіти в умовах інклюзії дітям та молоді із особливими освітніми потребами

6. Підвищення показників працевлаштування осіб із інвалідністю

7. Відкриття та забезпечення функціонування центрів раннього втручання

8. Відкриття та забезпечення функціонування центрів денного перебування для осіб із порушеннями у психофізичному розвитку

Проте навіть при такому вузькому підході перші прояви уваги до інклюзивного зростання можна вважати важливим сигналом. Так, у Звіті про роботу управління освіти і науки Тернопільської міської ради зазначається, що зметою включення дітей з особливими освітніми потребами в групи загального розвитку, і забезпечення права на одержання освіти, якість якої не відрізняється від освіти здорових дітей розширено мережу інклюзивних груп. У 2020 році у функціонуючих закладах дошкільної освіти перепрофільовано в інклюзивні 26 груп.

Таблиця 1 –Мережа закладів та груп з інклюзивною освітою в Тернопільській міській територіальній громаді

	2019	2020
Кількість закладів, в яких функціонували інклюзивні	10	13
Кількість інклюзивних груп	13	20

Джерело: Звіт про роботу управління освіти і науки Тернопільської міської ради за 2019–2020

Для зміцнення здоров'я дітей, розвитку й формування здорової особистості у закладах дошкільної освіти функціонувало 36 груп компенсуючого типу, у яких було організовано освітній процес у комплексі з корекційно-розвивальною та лікувальною роботою, з них:

2 групи для дітей з порушенням слуху (ДНЗ № 2);

6 груп для дітей з порушенням мови (ДНЗ № 2, ТПШ № 3);

7 груп для дітей із затримкою психічного розвитку (ДНЗ № 2, № 8,№ 34,ТПШ № 3);

9 груп для дітей з порушенням зору (ДНЗ № 27) (з них 1 група – сліпі);

10 груп для дітей з латентною туберкульозною інфекцією та після вилікування від туберкульозу (ДНЗ № 6,№ 37);

2 групи для дітей з хронічними неспецифічними захворюваннями органів дихання (ДНЗ № 19).

Також у місті створена комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр №1» Тернопільської міської радиз метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти, шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу.

Отже, позитивно оцінюючи перші кроки місцевої влади в напрямку стимулювання інклюзивного зростання, зауважимо, що доцільно розширити трактування «інклюзивності», включивши до нього ширші категорії населення, які мають нерівні можливості залучення до економічних та соціальних процесів.

Література

1. Europe 2020 Strategy. European Commission – European Commission. URL: https://ec. europa. eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en (Last accessed: 21.10.2018).

2. Стратегія інклюзивного розвиткуТернопільської міської територіальної громадина період 2020-2025 рр. Додаток до рішення міської радивід 13.03.2020 р. № 7/47/4. URL: https://ternopilcity. gov. ua/sesiya/rishennya-sesii/37770.html

3. Україна. Інклюзія. Система автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів. URL: https://ircenter. gov. ua/

4. Звіт про роботу управління освіти і науки Тернопільської міської ради за 2019-2020. URL: https://ternopilcity. gov. ua/vikonavchiy-komitet/rishennya-vikonavchogo-komitetu-2019/35039.html

к. е.н., доцент **Нечаєва І. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ НА ЗАСАДАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Політика децентралізації є основою ініціатив щодо соціально-економічного розвитку в регіоні. Децентралізація відповідає на вимоги оптимізації державного управління та еволюції повноважень регіональних/місцевих органів влади, які мають можливість ефективного впливу на соціально-економічний розвиток регіону, включаючи активізацію інвестицій, розвиток підприємництва, зростання малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць та підвищення рівня життя населення.

Відповідно до умов змінюється основна мета, завдання та пріоритети Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 р., яка за своєю суттю, у порівнянні з попередніми, стала людиноцентричною [1].

Основними завданнями попередніх стратегій регіонального розвитку були реформа децентралізації і місцевого самоврядування та побудова триланкової системи адміністративно-територіального устрою, здійснення бюджетної децентралізації, укріплення фінансової основи місцевого самоврядування, стимулювання об'єднання територіальних громад і розвитку державно-приватного партнерства.

Децентралізація управління, відповідно до мети реформи, мала стати чинником виходу з фінансової кризи та стабілізації соціально-економічної ситуації; сприяти подоланню розбіжностей між різними рівнями влади, центром, регіонами та територіальними громадами на принципах розподілу сфер відповідальності й компетенції; забезпечити умови щодо підвищення ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях управління; сприяти побудові соціального партнерства для забезпечення громадян України державними та місцевими благами [2].

Результати децентралізації показали значний приріст доходів місцевих бюджетів та зміну в структурі їх джерел: у середньому по Україні значно збільшились власні доходи місцевих бюджетів; зростають доходи бюджету на душу населення; у структурі доходів

місцевих бюджетів значну частину становлять податок на доходи фізичних осіб та надходження плати за землю. Реалізація реформи міжбюджетних відносин у контексті децентралізації дала певні позитивні результати, найбільш вагомим серед яких є перерозподіл фінансового ресурсу на користь місцевих бюджетів. Такий перерозподіл здійснюється за рахунок публічних фондів грошових коштів, до яких відносять: фонди грошових коштів держави; фонди грошових коштів місцевого самоврядування; фонди грошових коштів, за рахунок яких задовольняються суспільні інтереси [3].

Результати реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. відповідно до її цілей та за визначеними індикаторами (на прикладі Запорізької області) наведено в табл.1 [4].

Таблиця 1 – Результати реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. (Запорізька область)

Індикатор	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу (гривень)	37251	50609	59729	75306	85784	91498
Наявний дохід у розрахунку на одну особу (гривень)	30182	36277	43462	54261	65065	76062
Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку інвестування (доларів США)	–	388,1	494,5	526,2	525,7	538,3
Обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу (доларів США)	2106,4	1665,6	1312,7	1721,7	1969,8	1815,8

Незважаючи на позитивні зрушення в рівні соціально-економічного розвитку регіонів, регіони потребують державної підтримки, яка з роками зростає (табл. 2) [5].

Таблиця 2 – Державна підтримка розвитку територій, млрд грн

Напрям державної підтримки	2019 р	2020 р
Розвиток дорожньої інфраструктури	39,4	61,1
Регіональний розвиток	19,2	13,0
Розвиток у сфері охорони здоров'я	7,6	4,8
Розвиток сільських територій	5,6	5,0
Розвиток у сфері освіти	3,1	5,2
Енергоефективність	2,0	2,0
Розвиток транспортної інфраструктури	1,7	2,8
Розвиток у сфері культури	1,4	2,2
Розвиток інфраструктури (соціальне забезпечення)	1,3	4,4
Екологічна безпека та сталий розвиток	1,1	0,9
Розвиток спортивної інфраструктури	0,8	0,5
Інші напрями розвитку територій (у т. ч. ЦНАПи)	0,5	–
Разом	84,1	101,9

Література

1. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки/ URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/695-2020-п#Text

2. Нечаєва І. А. Напрями, особливості та проблеми формування та використання місцевих фінансів в Україні в умовах бюджетної децентралізації. Економіка та держава. 2017. № 7. С. 40–48.

3. Нечаєва, І. А. Аналіз формування та витрачання публічних фондів грошових коштів в умовах бюджетної децентралізації. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка ». URL: http://www. m.nayka. com. ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=eng&z=5429

4. Звіт про проведення моніторингу реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року та виконання плану заходів з її реалізації на 2018–2020 роки у 2020 році. URL: https://www. minregion. gov. ua/wp-content/uploads/2021/05/zvit-z-dodatkamy. pdf

5. Реформа децентралізації. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: https://www. kmu. gov. ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi

к. е.н., доцент **Нечаєва І. А.**
магістрант кафедри менеджменту **Двояковський І. Ю.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ДИВЕРСІФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ПІДПРІЄМСТВА НА РИНКУ ФОТОПОСЛУГ

В умовах коронокризи на мікро- та малі підприємства випав чи не найбільший удар: кожен п'ятий малий бізнес в Україні опинився під загрозою закриття [1].

Проблеми малого бізнесу обумовлені розвитком певних ризиків:

– непропорційний розподіл тягаря карантинних обмежень на мікропідприємців – ФОП;

– посилення фіскального навантаження на малий бізнес;

– посилення підстав для тінізації підприємницької діяльності;

– постійні зміни законодавства щодо МСП в умовах виходу з карантину;

– підвищення банківськими установами вимог щодо платоспроможності позичальників, тощо [2].

Відповідно до результатів дослідження [3] близько 90 % підприємців оцінили рівень зниження доходів/продажів бізнесу внаслідок негативного впливу пандемії як: «високий (зниження більше ніж на 50%)» – у 53 % або «середній (зниження від 20 до 50%)» – у 38 %.

«…лише 48% малих підприємств удалося зберегти рівень докарантинного заробітку свого персоналу, 29% респондентів були

змушені скоротити розмір оплати праці, а ще 19% – відправити працівників у неоплачувану відпустку, 33% малих підприємств торкнулося скорочення» [4].

Значно постраждали підприємства креативної галузі. До таких належать й підприємства, що працюють на ринку фотопослуг.

Ринок фотопослуг, як і багато інших, в період кризи стикнувся з багатьма, іноді абсолютно новими, проблемами. Окрім загальноекономічних та демографічних факторів, як-то падіння рівня доходу населення, зниження кількості шлюбів та «старіння» шлюбів, зменшення рівня народжуваності, тощо, підприємства, що надають фотопослуги, стикнулися зі специфічними проблемами: відмова від урочистих шлюбних заходів та урочистостей з приводу народження дитини.

На ринку спостерігається падіння попиту на фотопослуги в цілому, що пояснюється змінами у використовуваних фото-технологіях. На рубежі 2019–2020 рр відбулася справжня революція на ринку фотопослуг та професійних фотокамер: зеркальні камери програли багаторічну боротьбу беззеркальним фотоапаратам. Відбувся грандіозний розвиток фото-технологій у мобільних телефонах та пристроях, революція нейро-мереж для обробки фотографій та бум створення нового програмного забезпечення для обробки фото у мобільних пристроях. А, отже, будь-хто на цифровому фотоапараті може зробити якісні фотографії (таких прикладів багато в соцмережах). Наразі заробити на фотографії можна якщо фотограф дійсно геніальний і/або може чимось здивувати.

У таких умовах доцільною буде диверсифікація підприємницької діяльності, основними перевагами якої є обмеження ризиків, зменшення ймовірності банкрутства та підвищення рівня рентабельності.

Виділяють наступні різновиди диверсифікації: бізнесу, капіталу, економіки, інвестиційного портфеля, ризиків, виробництва та цін.

Традиційно диверсифікація поділяється на три види:

– пов’язана – передбачає розширення діяльності підприємства за рахунок випуску нового товару, який так чи інакше пов’язаний з основним видом продукції, на якому воно спеціалізується;

– незв’язана – новий продукт не пов’язаний з основним напрямком діяльності компанії;

– комбінована – об’єднує елементи двох попередніх видів [5].

Виходячи з власного досвіду роботи на ринку фотопослуг, пропонуються наступні заходи щодо пов'язаної диверсифікації продукції:

– розвиток особистого бренду з метою створення продукту з високою доданою вартістю.

– розвиток особистого блогу в мережі Інтернет, застосовуючи можливості TikTok, Instagram, ClubHouse, 35 photo, 500 px, Pinterest, Facebook;

– розвиток сегментів сімейної фотографії, рекламної фоторафії, фотопроектів та фототурів, контентної фотографії (у тому чіслі фуд), бізнес-портретів, та інших напрямків;

– переорієнтація з продажу продуктів для b2 c на b2 b;

– переорієнтація з продажу фотографій на продаж комплексних продуктів та рішень;

– підвищення якості обробки фотографій: заміна ретушерів на програмне забезпечення, яке базується на нейро-мережах.

Література

1. Як врятувати малий бізнес в умовах карантину? URL: https://delo. ua/opinions/jak-vrjatuvati-malijbiznes-v-umovah-karantinu-367890/.

2. Україна після коронакризи – шлях одужання : наук. доп. / [Я. А. Жаліло (кер. Авт. Кол.), Я. Б. Базилюк, С. В. Ковалівська, О. О. Коломієць та ін] ; Національний інститут стратегічних досліджень. – Київ : НІСД, 2020. – 304 с. URL : https://niss. gov. ua/sites/default/files/2020-11/ukraina-pislya-koronakrizi_sait. pdf.

3. Бізнес та COVID-19: вижити не можна померти. URL : https://fru. ua/images/doc/analitics/BUSINESS_AND_COVID-19.pdf.

4. Шевченко-Перепьолкіна Р. І. Шляхи розвитку малого бізнесу в умовах COVID-19. Економіка та управління підприємствами. 2020. Випуск 49. С. 147-151. DOI: https://doi. org/10.32843/infrastruct49-26.

5. Портер М. Конкуренция / Майкл Э. Портер [пер. с англ. О. Л. Пелявский, А. П. Уриханян, Е. Л. Усенко, И. А. Шишкина ; под ред. Я. З. Заблоцкого, М. С. Иванова, К. П. Казаряна, А. А. Левиной, канд. экон. наук Ю. В. Рябченюка, А. Г. Шестопалова] − М. : Издательский дом «Вильямс», 2005. − 608 с.

6. kmu. gov. ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi

к.е.н., доцент **Панкова А. Ю.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ІНКЛЮЗИВНИЙ ВЕКТОР, ЯК СУЧАСНИЙ ПРІОРИТЕТ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТУ

В ЄС було прийнято стратегію сталого, всеохоплюючого та розумного зростання і інклюзивний вектор, який спрямовано на посилення соціального включення усіх прошарків суспільства до процесів розвитку та продуктивної діяльності, забезпечення рівних можливостей для суб'єктів економіки, справедливий розподіл отриманих у результаті соціально-економічного піднесення благ і підвищення загального рівня добробуту населення визнано одним із пріоритетних.

Протягом періоду незалежності України, особливо в умовах кризових явищ в економіці держави, регіональний розвиток мав переважно декларативний характер. Тому, постає питання щодо здійснення заходів, спрямованих на відновлення та подальшу інтенсифікацію регіонального розвитку, це пояснюється тим, що хоча саме на місцях найбільше відчуваються усі позитивні або негативні зміни в державі, здійснюється безпосередня реалізація механізму регіональної політики.

Поняття «регіональний розвиток» закріплене в чинному законодавстві України та, відповідно до ст. 2 Закону «Про засади державної регіональної політики», є процесом соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних й інших позитивних змін у регіонах [1].

Відтак, О.П. Голіков розглядає регіональний розвиток як кількісні та якісні зміни соціально-економічної структури регіону, виділяючи на основі методології Всесвітнього економічного форуму технологічну, інституційну й макроекономічну компоненти регіонального розвитку [2, с. 11–12].

У загальному розумінні регіональний розвиток, на думку Т. Соренсена, означає певні економічні та соціальні покращення, до яких можуть бути віднесені підвищення якості інфраструктури й комунальних послуг, збільшення та диверсифікація виробництва, зниження безробіття, підвищення якості життя тощо [3].

Якщо узагальнити всі наведені підходи, можна погодитись з думкою М. І. Мельник, який розглядає поняття «інклюзивний розвиток» як соціально-економічний розвиток на основі скорочення бідності та нерівності, а також як процес максимальної участі населення у визначенні орієнтирів і забезпечені зростання; надання рівних можливостей реалізації власного людського потенціалу для всього населення незалежно від соціально-економічних умов, статі, місця проживання, віросповідання, етнічних коренів тощо [4]. Важливо залучити в процес інклюзивного розвитку різні сектори економіки (не лише високотехнологічні), надаючи особливу вагу інфраструктурі, як необхідній умові інклюзивності й сталості зростання [5].

Інклюзивний підхід забезпечує справедливі можливості й рівноправ'я для економічних учасників, дає змогу залучити більшу частину трудових ресурсів до ефективної діяльності, що супроводжується вигодами, принесеними кожному сектору економіки та різним верствам суспільства.

В основу інклюзивного розвитку покладено також забезпечення участі всіх верств населення країни у процесі зростання як з точки зору прийняття рішень, так і у формуванні факторів зростання. Цей тип соціально-економічного зростання спрямований на розвиток людини, підвищення її добробуту та зниження рівня бідності та нерівності, вимагає активної участі в економіці людського ресурсу. Важливою рисою інклюзивного зростання є збільшення ступеню участі громадян у процесах економічного зростання і забезпечення справедливого розподілу отриманих результатів.

Література

1. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. Верховна рада України: офіційний веб-сайт. URL:http://zakon2.rada. gov. ua/laws/show/156–19

2. Голиков А. П., Казаков Н. А., Шуба М. В. Харьковская область. Региональное развитие: состояние и перспективы: монография / под ред. В.С. Бакирова; Харьк. нац. ун-т им. В. Н. Каразина. Харьків: ХНУ, 2012. 223 с

3. Sorensen T. Regional Development: Some Issues for Policy Makers /Published by the Department of the Parliamentary Library, 2010.URL:www. aph. gov. au/binaries/library/pubs/rp/1999-2000/2000 rp26.pdf

4. Мельник М. І. Щеглюк С. Д., Лещух І. В., Яремчук Р. Є. Інклюзивний вимір розвитку міст – центрів ділової активності України:тенденції та перспективи: наук. доп. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М.І. Мельник. Львів, 2019. 55 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL:http://ird. gov. ua/irdp/p20190301.pdf

5. Прогнімак О. Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vsперспективи. Економічний вісник Донбасу. 2018. № 1 (51). С. 187–197. URL:http://dspace. nbuv. gov. ua/bitstream/handle/ 123456789/ 130511/ 26-Prohnimak. pdf?sequence=1

д.е.н, професор **Пуліна Т. В.**
магістрант кафедри менеджменту **Золотухіна О. К.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Провідним фактором масштабних економічних змін та економічного розвитку кінця другого й початку третього тисячоліття є фактор інновацій. Найдинамічніші економіки світу мають яскраво виражену наукову й інноваційну спрямованість, а місце країни у світовій торгівлі знаходиться в прямій залежності від її інноваційної діяльності.

Інноваційний розвиток регіону є необхідною умовою досягнення довготривалих конкурентних переваг і, відповідно, ефективного функціонування підприємств регіону у довгостроковій перспективі.

Проте уявлення щодо інноваційних процесів та їх впливу на регіональну економіку все ще недостатнє. Особливо це стосується методологічного та інформаційного забезпечення аналізу інноваційних процесів та факторів, які впливають на активізацію інноваційної діяльності, диверсифікацію та ефективність інновацій.

Тому орієнтирами регіональної політики мають стати: зростання ефективності використання потенціалу матеріальної бази технологічного розвитку, збільшення чисельності підприємств з

технологічними інноваціями та кількості технологічно активних суб'єктів, зростання інноваційно-технологічної активності та збільшення кількості впроваджених нових технологічних процесів, більш активне використання маловідходних, ресурсозберігаючих та безвідходних технологій, забезпечення переважання технологічних інновацій над продуктовими, маркетинговими та організаційними

Об'єднання науки і виробництва перетворює їх на єдиний механізм пізнання і перетворення природи і суспільства, тому безумовно необхідна розробка системної підтримки формування інноваційного потенціалу регіону, здатного підвищити загальний рівень наукоємності регіональних продуктивних сил і збільшити ефективність функціонування соціально-економічної системи регіону в цілому.

Однією з основних характеристик інноваційного потенціалу регіону є його ресурсність, тобто інноваційний потенціал регіону – це сукупність різних видів ресурсів, необхідних для провадження інноваційної діяльності; по-друге, такий потенціал має не лише ресурсну, а й результативну складову, разом вони характеризують можливості регіону залучати ресурси для генерування, поширення й використання інновацій; по-третє, важливим елементом інноваційного потенціалу регіону є інфраструктурне забезпечення інноваційної діяльності.

Умови інноваційного розвитку регіону та його напрями обумовлюють вибір інструментарію управління таким розвитком. Головними інструментами управління розвитком великих господарських систем є стратегічний аналіз та стратегічне планування.

Стратегічний аналіз є дослідженням стану господарської системи і складається з аналізу зовнішнього оточення і внутрішнього потенціалу. Аналізу внутрішнього потенціалу ґрунтується на системному, комплексному і взаємопов'язаному дослідженні результатів фінансово-господарської діяльності і визначенні на їх основі причинно-наслідкових зв'язків та тенденцій його розвитку з метою аналітичного забезпечення ефективного управління, контролювання і регулювання економічних процесів на мікрорівні.

Стратегічне планування спрямоване на управління змінами, а результатом стратегічного планування є стратегічний план, який визначає головні завдання, кроки та ресурси, необхідні для досягнення стратегічних цілей з визначенням виконавців та термінів.

Складність проблеми оцінки інноваційного розвитку регіону визначається особливостями систем управління, складністю

технологічних процесів, існуючих інноваційних потенціалів на підприємствах та організаціях регіону. Вирішення всіх цих проблем передбачає розроблення інноваційної стратегії розвитку, яка передбачає ефективність використання наявних і потенційних ресурсів та забезпечує розвиток регіону.

Ефективне управління інноваційним розвитком регіону дозволяє створити базис для успішного вступу регіону до глобальних соціально-економічних процесів. У зв'язку з цим управління формуванням інноваційною стратегією регіону, повинне здійснюватися з урахуванням стратегії розвитку регіону та країни.

Запропоновано розроблення стратегії інноваційного розвитку регіону проводити за такими етапами: визначення цілей розвитку; постановка завдань розвитку; визначення критеріїв та параметрів розвитку; проведення стратегічного аналізу; одержання результатів; оцінювання результатів; обґрунтування вибору стратегії розвитку; розробка інноваційної стратегії;

Національні економіки більшості промислово розвинених країн перейшли на кластерну модель розвитку. Така модель ґрунтується на отриманні максимального синергетичного ефекту від функціонування господарсько-територіальних систем на основі тісної взаємодії підприємств різних галузей і секторів економіки та використання конкурентних переваг території [1]. Крім того кластерна модель розвитку – це не тільки найбільш оптимальна форма організації виробництва у світі, але ще й приклад швидкого економічного зростання регіонів та ефективний спосіб залучення іноземних інвестицій.

Дослідження наукових засад формування та функціонування кластерів, вивчення практичного досвіду їх застосування в інших країнах, визначення можливостей адаптації цього досвіду з урахуванням стану й тенденцій сучасної української економіки та державного управління має надзвичайно важливе значення.

Література

1.Пуліна Т. В., Череп А. В. Управління розвитком кластерних об'єднань підприємств харчової промисловості. Монографія. Запоріжжя : «Дике поле», 2012. 328 с.

д.е.н., професр **Пуліна Т. В.**
магістрант кафедри менеджменту **Сидоренко К. О.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Харчова промисловість є стратегічною галуззю економіки України. Пріоритетними напрямками розвитку підприємств харчової галузі на найближчі роки повинні стати: розширення виробництва, більш глибоке проникнення на ринок, розвиток фірмової торгівельної мережі. Також необхідно провести модернізацію технологічних ліній, здійснювати впровадження сучасних технологій, постійно проводити моніторинг ринку.

За таких умов одним з ключових факторів забезпечення конкурентоспроможності підприємств харчової галузі як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку є розуміння та використання концепції маркетингу в управлінні підприємством. Управління маркетинговою діяльністю для підприємств, що мають за мету не тільки мати прибуток сьогодні, а бути й далі конкурентноздатними та вийти як на всеукраїнський ринок, а навіть і на Європейській, є актуальним, як ніколи раніше [1].

Практика господарювання підприємств України свідчить про те, що впровадження концепції маркетингу хоча й набуває все більшого поширення, але повною мірою ще не використовуються всі форми управління маркетинговою діяльністю, частіше це робиться хаотично, безсистемно, або недостатньо кваліфікованими фахівцями.

Саме повноцінне впровадження маркетингу створювало б передумови для забезпечення конкурентоспроможності підприємств, адаптації до постійних змін зовнішнього середовища і кон'юнктури ринку, стабільності умов господарювання і, таким чином, підвищення рівня конкурентноздатності нашої країни на Європейському ринку і покращенню добробуту громадян.

Основні вигоди від маркетингового управління:більше рентабельність (ніж у компаній, що не планують свою діяльність) та покращена продуктивність.

Ці дві основних вигоди випливають здебільшого з:

– систематичного пошуку можливостей і загроз;
– визначення конкурентних переваг;
– готовність і спроможність реагувати на зміни;
– покращений зв'язок між виконавцями;
– скорочення конфліктів між підрозділами;
– участь в процесі планування всіх рівнів управління;
– оптимальний розподіл дефіцитних ресурсів;
– більш орієнтація, що концентрується на ринок, всієї організації.

Підприємств харчової промисловості ТОВ «Вільнянський молокозавод» намагається притримується лідерських позицій, що вимагає відповідних заходів, які сприятимуть утриманню позиції лідера на національному ринку молокопродуктів.

За результатами аналізу маркетингової діяльності зроблено висновок, що компанія займає міцні позиції, має досить велику кількість постійних споживачів, її співробітники чудово обізнані щодо ринкової ситуації і продукції компанії, крім того організація володіє власним офісним та складським приміщеннями, розташованими вигідно з територіальної точки зору, а також сучасним програмним забезпеченням. Із слабких сторін було виділено не досить конкурентоспроможні ціни, а також низька корпоративна культура. Компанія володіє можливостями щодо входження на нові регіональні ринки, однак, її позиції на ринку піддаються погрозам з боку конкурентів, нестабільної економічної ситуації, а також не стабільного в часі споживчого попиту на продукцію.

Підприємству ТОВ «Вільнянський молокозавод» потрібні кваліфіковані кадри в галузі маркетингового управління.

Серед загальних недоліків в організації маркетингової діяльності визначено:

– відсутність єдиного методологічного підходу до реалізації маркетингової концепції компанії;
– орієнтацію керівництва компанії на застарілі маркетингові концепції;
– відсутність єдиної служби маркетингу на підприємстві і цілеспрямованій діяльності в області управління маркетинговою діяльністю;
– недостатня діяльність компанії в області реклами і стимулювання збуту;

– відсутність налагодженої системи «зворотнього» зв'язку з покупцями продукції компанії.

За результатами комплексного аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища організації, виходячи з ринкової ситуації ТОВ «Вільнянський молокозавод», обгрунтована стратегія розвитку компанії – стратегія посилення позицій на ринку, яка відноситься до стратегій концентрованого зростання і вимагає значних маркетингових зусиль в області управління асортиментом, реклами, ціноутворення, якісного обслуговування споживачів.

Реалізація ТОВ «Вільнянський молокозавод» обраної стратегії концентрованого зростання потребує значних маркетингових зусиль.

Головним і вирішальним заходом щодо реалізації стратегії концентрованого зростання є формування єдиної служби маркетингу (потрібно обєднати відділ маркетингу та відділ продажів) та забезпечення її спеціалістами-маркетологами досить високої кваліфікації.

Створення такої структури, як окремого самостійно функціонуючого органу не тільки допоможе підкорити нові рубежі, але займати лідируюче положення в даному секторі ринку.

Література

1.Пуліна Т. В. Методичні підходи до створення та розвитку кластерних об'єднань підприємств харчової промисловості // Монографія. – Запоріжжя : «Акцент», 2013.– 408 с.

д.е.н., професр **Пуліна Т. В.**
магістрант кафедри менеджменту **Стадник К. Ю.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

ПАТ «Мотор Січ» є спеціалізованим підприємством, основу продукції якого становлять газотурбінні двигуни для цивільної й військової авіації, створені на їхній базі промислові газотурбінні приводи для енергетичних і газоперекачувальних установок, а також газотурбінні електростанції й газоперекачувальні агрегати із цими приводами.

Інноваційна діяльність ПАТ «Мотор Січ» значно підвищує конкурентоздатність підприємства, виводить його технологічний

потенціал на новий рівень. Отже, підприємству необхідно далі розвивати діяльність по розробці і впровадженню інновацій.

Процес інноваційної діяльності на промисловому підприємстві ПАТ «Мотор Січ» у даний момент відбувається в стислий термін з мінімальними витратами.

Підприємство знаходиться на ринку з олігополістичним типом конкуренції. Продукція підприємства характеризується низькою конкурентоспроможністю (частка світового ринку авіадвигунів підприємства близько 5%). Збільшити кількість контрактів можливо тільки при використанні нових технологій у виготовленні продукції, що у свою чергу висуває нові вимоги до якості трудових ресурсів. Крім того збільшення кількості контрактів припускає відкриття нових представництв, що приведе до нових витрат.

ПАТ «Мотор Січ» постійно займається розробкою, освоєнням і просуванням на ринок нових видів продукції і послуг.

Підприємство активно розвиває вертолітний програму: працює над проектами по ре моторизації вертольотів Мі-8 Т, Мі-8 МТВ, Мі-17 та Мі-2 і оснащенням їх новими двигунами ТВЗ-117 ВМА-СБМ1 В різних серій і АІ-450 М, що дозволяє поліпшити експлуатаційні та льотні характеристики вертольотів; веде роботу з освоєння ремонту головних вертолітних редукторів для різних типів вертольотів; працює над цілою низкою нових розробок по вертолітної тематики і активно пропонує нову продукцію і послуги на традиційних і нових ринках.

У 2020 році на проведення НДДКР витрачено 9,2 млн грн Крім науково-дослідних розробок, підприємство веде постійну роботу по впровадженню у виробництво нових перспективних видів авіаційних двигунів, продукції загального технічного призначення та медичного призначення, модернізації та ремоторизації вертолітної техніки. У 2020 році на вказані цілі витрачено 227,0 млн грн[1].

Для активізації інноваційної діяльності на ПАТ «Мотор Січ» необхідно розробити ефективну інноваційну політику. Успішно реалізована інноваційна політика забезпечує постійний зв'язок між всіма етапами здійснення інновацій і узгоджує дії служб підприємства, що безпосередньо беруть участь в інноваційному процесі (служби НДДКР, маркетингу, виробничих підрозділів, фінансових служб).

Для здійснення успішної інноваційної політики підприємству «Мотор Січ» необхідно: розробляти плани і програми інноваційної

діяльності, вести спостереження за ходом розробки інновації та її впровадженням, розглядати проекти розробки інновації, проводити єдину інноваційну політику, координувати інноваційну діяльність у функціональних і виробничих підрозділах, забезпечувати фінансовими і матеріально-технічними ресурсами, також необхідне забезпечення розробки інновацій кваліфікованими кадрами, створювати тимчасові цільові групи для комплексного рішення інноваційних проблем – від мети до впровадження інновації.

Для безперервного просування результатів інноваційної діяльності на ринок необхідно сформувати адекватну інноваційно – інвестиційну політику підприємства. Інноваційно-інвестиційна політика – це своєрідна програма, що встановлює черговість впровадження інновацій у залежності від наявних ресурсів (інвестицій) і поставлених завдань. Метою інноваційно – інвестиційної політики є забезпечення погодженості якісних і кількісних зв'язків усіх елементів інноваційно – інвестиційної діяльності .

Процес розробки стратегічного плану інноваційної діяльності підприємства ПАТ «Мотор Січ» повинен бути ув'язаний із загальною стратегією розвитку як підприємства в цілому, так із продуктовими стратегіями.

Наявність стратегічної програми інноваційної діяльності дозволить підприємству ПАТ «Мотор Січ» чітко і системно приймати стратегічні рішення з метою довгострокового розвитку.

Таким чином доведено, що інноваційно-інвестиційна стратегія виступає динамічним процесом ресурсного забезпечення розвитку ПАТ «Мотор Січ» в складних умовах зовнішнього середовища на основі впровадження нових технологій, способів організації виробництва і управління.

Така стратегія є складовою загальної стратегії підприємства і відіграє провідну роль у визначенні конкурентних позицій, оскільки в умовах нестабільного ринкового середовища досягти підйому та зростання обсягів виробництва, підвищити продуктивність праці, забезпечити ефективний розподіл і використання ресурсів можливо лише завдяки впровадженню нових форм і методів інноваційно-інвестиційної діяльності.

Література

1.Офіційний сайт підприємства ПАТ «Мотор Січ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. motorsich. com/rus/

ст. викладач **Соріна О. О.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя
Гришина Н. І.
Заступник директора з медичного обслуговування населення
КНП «ЦПМСД» №9

СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

На сьогоднішній день в Україні спостерігається стрімке зростання інтересу до розвитку національної системи охорони здоров'я. Одна із проблем у цієї галузі – проблема оцінки якості медичних послуг – особливо гостро стоїть через необхідність формування сучасного національного ринку медичних послуг.

Якість медичної допомоги – це надання медичної допомоги та проведення інших заходів щодо організації надання закладами охорони здоров'я медичної допомоги відповідно до стандартів у сфері охорони здоров'я. Забезпечення якості медичної допомоги на всіх етапах та рівнях її надання є комплексним процесом, важлива складова якого – контроль якості медичної допомоги [1].

Метою функціонування та розвитку комплексної системи забезпечення якості медичних послуг в Україні є: гарантування якості медичних послуг; формування довіри суспільства до системи та закладів надання медичних послуг, органів управління медицини; постійне та послідовне підвищення якості медичних послуг; допомога закладам надання медичних послуг та іншим суб'єктам медичної діяльності у підвищенні якості медичних послуг.

Складовими системи забезпечення якості медичних послуг є система забезпечення якості в закладах охорони здоров'я (внутрішня система забезпечення якості медичних послуг), система зовнішнього забезпечення якості медичних послуг і система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості медичних послуг.

Зупинимося на особливостях створення внутрішньої системи забезпечення якості медичних послуг.

Загальні принципи, складові і технологія поетапного впровадження системи управління якістю медичних послуг повинні ґрунтуватися на стандартах ISO, які теоретично можуть бути

адаптовані до діяльності будь-якої організації; проте їх практичне застосування повинно бути творчо осмислено і адаптовано до реалій певної галузі та менталітету конкретної країни [2].

До основних нормативів надання медичної допомоги та показників якості медичної допомоги відносять: доступність медичної допомоги, економічність медичної допомоги, ефективність медичної допомоги, наступність медичної допомоги, науково-технічний рівень медичної допомоги, рівень дотримання технологічності медичної допомоги, рівень якості диспансеризації, рівень якості діагностики, рівень якості лікування, рівень якості обстеження, рівень якості профілактики, рівень якості реабілітації, ступінь задоволення пацієнтів отриманою медичною допомогою.

Багато дослідників сходиться на думці, що застарілі підходи до забезпечення якості у системі охорони здоров'я, засновані на принципах контролю, мають бути замінені підходом, що базується на принципі управління процесом.

Таким чином, головною сучасною тенденцією в процесі вдосконалення якості медичної допомоги на рівні медичного закладу є перехід до комплексного забезпечення якості на всіх етапах надання медичної послуги і допомоги (профілактики, діагностики, лікування, подальшого нагляду за хворими) на відміну від роздрібненого аналізу окремих етапів та медичних втручань.

Одним з найважливіших кроків при впровадженні процесного підходу є вдосконалення системи інформаційного забезпечення. Сучасні засоби автоматизованої обробки інформації дозволяють перевести на принципово новий рівень процеси контролю якості первинної інформації. Використовуючи новітні інформаційні технології, в основу яких будуть покладені методи кваліметрії, і застосовуючи автоматизовані процедури оцінки рівня якості наданих медичних послуг, можна мінімізувати вплив суб'єктивного чинника на результат оцінювання і таким чином наблизитись до бажаного рівня якості медичних послуг.

Підводячи підсумки треба також зазначити, що якість медичних послуг, доступність, надійність, своєчасність надання медичної допомоги, професіоналізм медичного персоналу, його турбота про здоров'я людини, матеріально-технічна база установ охорони здоров'я, використовувані медичні технології та інші чинники суттєво залежать від обґрунтованого швидкого впровадження зарубіжного досвіду, зокрема використання стандартів

якості під час надання медичних послуг, орієнтація на споживача, що, в підсумку, дасть змогу підняти рівень медичних установ до європейських стандартів [3, с. 58]. Розвиток і модернізація системи забезпечення якості медичних послуг мають на меті підвищення якості надання медичних послуг, та, як результат, покращення здоров'я населення і добробуту громадян.

Література

1 Контроль якості медичної допомоги в закладах охорони здоров'я. Медична справа: професійний портал. URL: https://www. medsprava. com. ua/article/408-qqq-16-m9-organzatsya-kontrolyu-yakost-medichno-dopomogi-v-zakladah-ohoroni-zdorovya

2. Сибурина Т. А. Современные технологии обеспечения конкурентного преимущества учреждения здравоохранения на рынке медицинских услуг // Информационно-аналитический вестник «Социальные аспекты здоровья населения» [Электронный научный журнал]. 2010. Том 15. №3. С. 1–17. URL: http://vestnik. mednet. ru/content/view/209/30/

3. Дубінський С. Проблема забезпечення якості послуг в медичній галузі України. // Європейський вектор економічного розвитку. Економічні науки. 2016. № 1. С. 51–59. URL: http://nbuv. gov. ua/UJRN/ever_2016_1_7

ст. викладач **Соріна О. О.**
магістрант кафедри менеджменту **Доновський Д. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Управління конкурентоспроможністю являє собою певний напрямок чи аспект менеджменту підприємства, спрямованого на формування, розвиток та реалізацію конкурентних переваг та забезпечення життєздатності підприємства як суб'єкта економічної конкуренції [1, с. 58].

Актуальність використання системного підходу до управління конкурентоспроможністю підприємства полягає в тому, що він

дозволяє всебічно оцінити конкурентоспроможність підприємства, його систему управління як в цілому, так і на рівні конкретних конкурентних переваг, проаналізувати будь-яку ситуацію в межах окремо взятої системи, виявити характер проблем:

а) виходу (забезпечення матеріальними, фінансовими, трудовими, інформаційними та іншими видами ресурсів);

б) процесу (перетворення ресурсів в результат);

в) входу (продукція, послуги, інформація).

Таким чином, управління конкурентоспроможністю підприємства можна розглядати як відкриту систему, що має певні входи і виходи, і складається з тісно взаємодіючих (внаслідок органічного взаємозв'язку) керівної і керованої систем [2, с. 83].

Існують різні підходи до формування системної моделі управління конкурентоспроможністю підприємства.

Так, на думку Т. Ю. Пастухової, система управління конкурентоспроможністю великого підприємства являє собою специфічну багатофункціональну та багатокомпонентну систему, що складається з комплексу взаємопов'язаних блоків, що відчувають на собі вплив зовнішніх та внутрішніх чинників і створюють певну цілісність:

– блок 1: вибір конкурентної стратегії підприємства;

– блок 2: досягнення синергетичного ефекту в системі управління конкурентоспроможністю;

– блок 3: реформування системи управління персоналом і трудовою мотивацією;

– блок 4: комплексний підхід до підвищення якості і конкурентоспроможності продукції;

– блок 5: системний підхід до диверсифікації та планування виробництва;

– блок 6: реорганізація системи внутрішньофірмового обліку й аналізу;

– блок 7: удосконалення внутрішньофірмового фінансового менеджменту;

– блок 8: інформаційне забезпечення системи внутрішньофірмового управління.

Таким чином, управління конкурентоспроможністю зводиться до формування конкурентних переваг у всіх сферах діяльності підприємства, але не окремими блоками впливу, а комплексним,

цілеспрямованим вирішенням завдань з управління конкурентоспроможністю підприємства. Водночас, на думку автора, через складність та багатоаспектність проблеми конкурентоспроможності, загальна модель, представлена у вигляді блок-схеми, не відображує з високим ступенем деталізації всієї гами організаційно-економічних та технічних методів, способів, прийомів розв'язку задачі підвищення конкурентоспроможності підприємства [3].

Але на наш погляд, більш наглядною та адаптованою до практичного використання є модель, яка розглядається у роботі [4] (див. рис. 1).

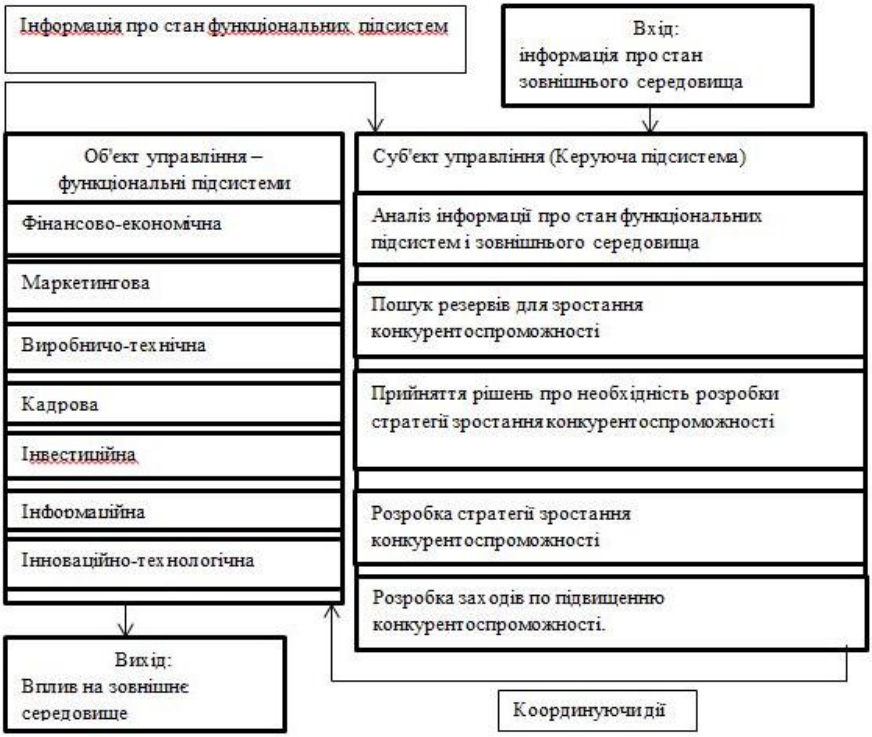

Рисунок 1 – Система управління конкурентоспроможністю підприємства [4, с. 26]

Запропонована модель здійснення процесу управління конкурентоспроможністю підприємства дозволяє структуровано та

системно вирішити питання управління по етапах, а також враховує динаміку процесів в часі, тобто носить циклічний характер [4, с. 26].

Системний підхід до управління конкурентоспроможністю може бути органічно включено до системи управління підприємством в цілісному вигляді або впровадженно поетапно, шляхом розвитку і вдосконалення функціональних підсистем управління конкурентоспроможністю.

Література

1. Піддубний І. О., Піддубна О. І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства. Харьків : ВД «ІНЖЕК», 2004. 264 с.

2 Должанский И. С. Конкурентоспособность предприятия. Москва : Центр учебной литературы, 2006. 384 с.

3 Пастухова Т. Ю. Системно-процесний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства // Ефективна економіка. 2012. № 9. URL : http://nbuv. gov. ua/UJRN/efek_2012_9_38.

4 Щетинина И. В. Системный подход к управлению конкурентоспособностью предприятия. ЭКОНОМИНФО. 2010. №14. С. 24–27

ст. викладач **Соріна О. О.**
магістрант кафедри менеджменту **Чушкіна Ю. О.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Складові механізму (мета, завдання, засоби, методи, основні керовані елементи системи), базові механізми формування системи (механізм системності у прийнятті управлінських рішень. Стратегічне управління виникло у відповідь на зростання складних, динамічних, невизначених процесів змін зовнішнього середовища бізнесу і охоплює всі аспекти діяльності підприємств, фірм, компаній у ньому.

На думку багатьох дослідників, система стратегічного управління кожного підприємства є унікальною, її неможливо застосувати для інших підприємств, але існує певний набір її

принципів, підходів, методів, інструментів, який може бути адаптовано до умов конкретної організації. Тому актуальною є проблема виявлення, опису, систематизації компонентів, які складають механізм формування системи стратегічного управління.

У загальному випадку будь-який механізм управління являє собою сукупність організаційних та економічних компонентів, що забезпечують погоджене, взаємозалежне й взаємодіюче функціонування всіх елементів системи для досягнення її цілей [1, с.17].

Існують різні підходи до визначення складу механізму формування системи стратегічного управління підприємством.

Так, у роботі [2] пропонується розглядати механізм формування системи стратегічного управління розвитком за такими аспектами: компоненти рішень; механізм узгодженості цілей управління керованими елементами за підсистемами управління; механізм забезпечення взаємодії підсистем управління) і підтримуючі механізми (механізм управління розвитком; механізм динамічної інтеграції рівнів управління; механізм системної спрямованості діяльності).

У роботі [3] автор розглядає систему стратегічного управління з позиції її адаптації до зовнішніх змін та пропонує типологію адаптивних механізмів стратегічного управління: механізми з пасивною адаптацією до зовнішнього середовища, механізми з активною адаптацією до зовнішнього середовища та механізми, спрямовані на формування зовнішнього середовища. Крім цього, за думкою автора, для реалізації обраних стратегій організація повинна також формувати систему додаткових механізмів, що включає економічний, організаційний та мотиваційний механізми.

Таким чином, цілеспрямований розвиток сучасного підприємства забезпечується шляхом реалізації механізму (або сукупності механізмів) формування системи стратегічного управління із використанням комплексу взаємопов’язаних управлінських рішень і дій. Ефективність реалізації механізму та успіх діяльності підприємства, в свою чергу, залежить як від зовнішніх так і від внутрішніх факторів.

Література

1 Мишин В. М. Исследование системы управления: учебник для вузов. Москва, 2003. 527 с.

2 Харченко В. А. Механізм формування системи стратегічного управління розвитком промислового підприємства. Економіка промисловості. 2014. № 4. С. 97–104.URL : http://nbuv. gov. ua/UJRN/econpr_2014_4_10

3 Шумилова А. В. Механизмы реализации стратегии организации. Проблемы современной экономики. 2006. № 1/2 (17/18). URL : http://www. m-economy. ru/art. php?nArtId=965

ст. викладач **Соріна О. О.**
магістрант кафедри менеджменту **Шугайло Д. Д.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

КЛАСИФІКАЦІЯ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Розробка стратегії розвитку підприємства є вимогою сучасного еволюційного етапу становлення національної та світової економіки, оскільки для забезпечення сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності, підприємства повинні концентруватися не тільки на внутрішньому стані справ, але і визначати довгострокову лінію поведінки, що враховує динамічні зміни зовнішнього середовища.

В теорії управління існує безліч різних видів стратегій розвитку підприємства. Для упорядкування їх в цілісну систему використовують різні підходи до класифікації стратегій.

Одним з найважливіших кроків при розробці стратегії розвитку підприємства є визначення найбільш доцільного її типу, виду та (або) підвиду. Поширеною помилкою є використання узагальненого підходу, за якого визначається тільки загальний тип стратегії (наприклад, «зростання» або «скорочення»), без врахування особливостей його видів та підвидів. Як результат, роботи зі стратегічного планування втрачають ефективність, оскільки ускладнюється вибір правильного інструментарію.

Більшість дослідників посилаються на широко відомі підходи до класифікації стратегій розвитку, що пропоновані А. А. Томпсоном, А. Дж. Стріклендом, П. Дойлем, О. С. Віханським, І. Ансоффом і деякими іншими відомими вченими.

Так, Віханський О. С. розрізняє три види стратегії розвитку за типом економічного зростання: стратегію концентрованого зростання, стратегію інтегрованого зростання та стратегію диверсифікованого зростання.

При використанні «стратегії концентрованого зростання» підприємство концентрує свою операційну діяльність тільки на одній галузі економіки. Підвидами стратегії концентрованого зростання є: стратегія посилення позицій на ринку, стратегія розвитку ринку та стратегія розвитку продукту.

Під «стратегією інтегрованого зростання» розуміють розширення через додавання нових структур. Як правило, даний вид стратегії розвитку використовується в сильному бізнесі. Існує два базових типи цієї стратегії: стратегія вертикальної інтеграції, що йде вперед та стратегія зворотної вертикальної інтеграції.

«Стратегія диверсифікації» передбачає перехід підприємства на абсолютно нові для себе види діяльності як в області товару, так і в області цільових ринків. Виділяються наступні підвиди стратегії диверсифікованого зростання: стратегія горизонтальної диверсифікації, стратегія центрованої диверсифікації, стратегія конгломеративной диверсифікації [1, с. 124].

Маленков Ю. А. розділяє класичний підхід до класифікації стратегій, але також говорить про те, що їх перелік має бути доповнено та розширено окремими видами у зв'язку з появою нових та багатоцільовим характером базових стратегій. Так, в залежності від характеру розвитку підприємства, він виділяє стратегії зростання (концентрації, інтеграції, диверсифікації, репозиціонування, кастомізації, TQM), стратегії стабілізації та захисту (інтеграції, диверсифікації, TQM, репозиціонування, реінжинірингу, реструктуризації, припинення інвестицій, злиття) та стратегії скорочення (диверсифікації, TQM, репозиціонування, реінжинірингу, реструктуризації, припинення інвестицій, злиття, банкрутства, ліквідації) [2].

Петров А. Н. пропонує класифікувати стратегії розвитку підприємства в залежності від життєвого циклу підприємства та розрізняти стратегії обмеженого і прискореного зростання.

«Стратегія обмеженого зростання» покликана забезпечити підвищення ефективності виробничих процесів, приріст активів, які забезпечують обмежене зростання реалізації продукту та обсягів виробництва. Виділяються такі типи даної стратегії розвитку:

стратегія компанії з розширення ринку; стратегія посилення конкурентних переваг компанії; стратегія вдосконалення продукту.

В ході реалізації «стратегії прискореного зростання» можливе істотне підвищення значень критеріїв досягнення цілей над рівнем попередніх періодів (рік, квартал). Така стратегія, як правило, використовується в галузях, які характеризуються динамічним розвитком і швидкою зміною технологій [3].

І. Ансофф запропонував класифікацію, яка враховує напрямок розвитку економічного потенціалу компанії; автор виділяє стратегію органічного зростання і стратегію інтегрованого зростання компанії.

Стратегія органічного зростання полягає в тому, що інвестиції в існуючий бізнес йдуть за рахунок власних накопичень і залучених ресурсів. Виробничі потужності нарощуються поступово, швидкість зростання обмежена реальним станом діючого бізнесу.

При використанні інтеграційної стратегії відбувається функціональна і організаційна інтеграція компанії з іншими господарюючими суб'єктами для досягнення синергетичного ефекту [4].

Слід відзначити, що, незважаючи на велику кількість досліджень з даної теми, певні її аспекти залишаються суперечливими. Так, в існуючих класифікаціях іноді спостерігається повторення під різними назвами однакових за своєю суттю стратегій або віднесення однієї і тієї ж стратегії до різних класифікаційних груп одночасно, що створює додаткової труднощі для обрання необхідної стратегії, безпосередньо, на практиці. Все це свідчить про те, що вибір стратегії розвитку підприємства має відповідати принципу гнучкості.

Література

1. Виханский О. С. Стратегическое управление. Москва : Экономисть, 2017. 564 с.

2. Маленков Ю. А. О классификациях стратегий компаний. Эмитент. Существенные факты, события, действия. Единое информационно-аналитическое обеспечение промышленности и предпринимательства Северо-Западного региона РФ. № 42 (173). 2006. URL: http://www. cfin. ru/management/ strategy/concepts/ classification. shtml.

3. Стратегический менеджмент / под ред. А. Н. Петрова. 2-е издание. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 496 с.

4. Ансофф, И. Стратегическое управление. Москва : Экономика, 1989. 358 с.

к. е. н., доцент **Тесленок І. М.**
магістрант кафедри менеджменту **Павлова К. О.**
Національний університет
«Запорізька політехніка» м. Запоріжжя

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ COVID-19

В період COVID-19 забезпечити стійке фінансово-економічне становище можливо шляхом вкладення коштів в соціальні програми, гарантуючи якість і безпеку реалізованої продукції, а також дбаючи про своїх споживачів. Соціальна відповідальність бізнесу дає можливість створити позитивний імідж компанії та мати сприятливе соціальне оточення, що досить актуально в період COVID-19, для того щоб бізнес продовжував працювати та розвиватись. Це обумовлює актуальність даної теми.

Адже сьогодні вистачає стресів, переживань, у тому числі й від COVID-19, а споживачі та працівники хочуть комфорту, спокою, турботи та відчувати себе захищеними. Створивши соціально-відповідальний імідж, підприємство зможе втримати своїх споживачів та залучити нових, бо саме в такому місці, де піклуються про тебе, хочеться здійснювати покупки та радити такі місця своїм знайомим.

Дослідженням соціальної відповідальності бізнесу займаються такі вчені: М. Портер, М. Фрідмен, О. Д. Василик та інші.

Р. Краплич трактує корпоративну соціальну відповідальність як відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту чи послуги, до споживачів, працівників, партнерів [1].

Соціальна відповідальність в економіці має силу формувати політику, приносити користь працівникам та суспільству, впроваджувати інноваційні продукти спільної цінності у всьому світі [2].

Але ряд питань сьогодні залишається не вирішеним, наприклад, практична реалізація соціальної відповідальності на сучасному етапі в Україні. Тому далі зазначимо наші пропозиції, як бізнес може проявляти соціальну відповідальність по відношенню до співробітників та споживачів.

Розглянемо практичну реалізацію для співробітників:

– відповідно до можливостей підприємства це може бути безкоштовна медична страховка для працівника, членів його сім'ї;

– безкоштовне щорічне планове обстеження співробітника, членів його сім'ї;

– видача безкоштовних масок, рукавичок, антисептиків тощо;

– соціально відповідальні компанії можуть впроваджувати своїм працівникам культуру турботи про своє здоров'я;

– на вихідних організовувати безкоштовний груповий тренінг, пробіжку на свіжому повітрі тощо;

– виділення коштів для компенсації частини витрат на абонементи в спортзал;

– так як COVID-19 торкнувся не тільки фізичного, а й психічного здоров'я, тож актуальним було б надання безкоштовної консультації психолога або ж відшкодування частини витрат на його відвідування, сюди ж можна віднести і сеанси йоги;

– компанія може купити он-лайн курс докторів про методи профілактики захворювань, правильне харчування, активний спосіб життя, корисні звички, ментальне здоров'я, боротьбу зі стресом і т. п., домовитися з ними про надання цієї інформації іншим особам, а саме, своїм співробітникам – безкоштовно.

Далі зазначимо прояв соціальної відповідальності до споживачів:

– видача безкоштовних масок (наприклад, якщо покупець загубив або впустив на підлогу);

– можливість доставки товарів додому, щоб не йти до магазину;

– безкоштовна доставка товарів додому в період жорсткого локдауну;

– актуальний асортимент товару на сайті або іншій он-лайн платформі, щоб зручно та безпечно здійснювати покупки;

– безконтактна оплата товарів;

– можливість замовлення кур'єра для здійснення повернення/обміну товарів;

– окреме місце видачі товарів з можливістю примірки;

– у соціальних мережах закликати всіх бажаючих та організовувати пробіжки на свіжому повітрі тощо.

Отже, у ході дослідження були сформовані власні пропозиції щодо впровадження соціальної відповідальності бізнесу. Цей список не є остаточним, його можна доповнювати або скорочувати відповідно до виду діяльності, цілей тощо. Слід зазначити, що бізнес

буває різних масштабів, у всіх різні фінанси і можливості, не кожен може дозволити собі виконати всі перераховані вище пункти, але потрібно працювати на перспективу, розвиватись і прагнути цього.

Література

1. Краплич Р. Корпоративна соціальна відповідальність українського бізнесу: досвід Фундації Острозьких: посібник для бізнесу та неприбуткових організацій / упоряд. Р. Бовгиря, С. Пайсаніді, О. Краплич, А. Кіслов, С. Гутюк. Рівне: Фундація ім. князів-благодійників Острозьких, 2005. 74 с.

2. Проблемні аспекти обліково-аналітичного забезпечення оцінювання рівня економічної безпеки підприємств. Н. В. Зачосова. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка».№8, 2018 року.

к. с.-г. н., доцент **Ткачук О. Ю.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО МЕХАНІЗМА АДМІНІСТРУВАННЯ ІНКЛЮЗІВНОГО РОЗВІТКУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ РЕГІОНУ

Аналіз показав, що при існуючому стані справ в АПК, Запорізький регіон ризикує втратити в найближчі роки свою головну ключову компетенцію – родючість земель.

В таких умовах 85–90% врожаю сільськогосподарських культур отримуємо за рахунок природної родючості ґрунтів і тільки 10–15% – за рахунок внесених добрив. Дана ситуація склалася в результаті катастрофічного зниження внесених мінеральних і органічних добрив на тлі збільшення виробництва зернових і соняшнику. Сільськогосподарські землі регіону знаходяться в кризовому стані, спостерігається зниження родючості ґрунтів через втрату гумусу і основних елементів живлення рослин. Дефіцит органічних добрив склався в результаті різкого скорочення поголів'я великої рогатої худоби.

Частка продукції тваринництва в 2020 році скоротилася менше 15,0%. Сформована диспропорція в розвитку між тваринництвом і

рослинництвом крім екологічної проблеми створило ряд соціальних проблем. Скорочення сектора тваринництва призвело до зростання безробіття на селі.

З 1990 по 2020 рік виробництво молока скоротилося більш ніж в 24 рази [1]. Рекомендованої норми споживання молока і молочних продуктів є 392 кг на людину в рік. Обсяг виробництва молока на одну людину скорочується. Споживання молока та молочних продуктів на одну людину в рік в 2020 році склало менше 175 кг, що набагато нижче рекомендованої норми[1].

У порівнянні з показниками розвинених країн Європи, така тенденція набуває загрозливого характеру для здоров'я населення. Наприклад, у Франції одна людина споживає близько 400 кг молочних продуктів в рік, жителі скандинавських країн (Швеції, Данії, Фінляндії) споживають понад 500 кг молока на рік [2].

Аналіз споживання м'яса великої рогатої худоби показує, що виробництво яловичини і телятини на одну людину знижується з 21 кг в 1990 до 6 кг в 2010–2020 роках. Раціональна норма, відповідна науково – обґрунтованого харчування, передбачає споживання людиною 82 кг м'яса на рік, з них 32 кг (39%) яловичини.

Споживання м'яса і м'ясних продуктів на одну людину в Запорізькому регіоні значно менше норми [3].

Ключовим фактором успіху у відродженні молочного тваринництва в Запорізькому регіоні є освоєння і впровадження сучасної технології, яка зробить можливим підвищення продуктивності, якості виробництва і зниження собівартості продукції. Розвиток виробництва молока має базуватися на кормах власного виробництва. Викладений підхід вирішить проблему збереження ґрунтової родючості як ключової компетенції в розвитку АПК регіону, необхідного для отримання високих врожаїв сільськогосподарських культур, а також дозволить вирішити соціальні проблеми зі створенням робочих місць, забезпечення населення продуктами харчування у відповідність з медичними нормами, розвиток ринку молочної продукції.

Наявність ініціативної групи та артефакту критичної технологи, здатної вплинути на майбутнє, спробувати сформувати його, використовувати для активного управління подіями і розробки практичних заходів для досягнення обраних орієнтирів – важливий

результат. Відповіддю на публічно визнану проблему в конкретних умовах є втручання в соціальну дійсність.

До учасників даного етапу залучаються суб'єкти державної влади та органи місцевого самоврядування, великий і середній бізнес, дослідні установи та вищі навчальні заклади, інфраструктурні підприємства, громадські організації.

Особове значення для вирішення подібної проблеми приділяється створенню комунікативних майданчиків, на які запрошуються всі зацікавленими особи, соціальні групи, які є причиною виникнення суспільної проблеми; соціальні групи, які відчувають негативного впливу зазначеної проблеми; політико-адміністративні органи влади, які розробляють і впроваджують публічну політику.

Відповідальність за формування ініціативної групи зі створення комунікативної площадки покладається на органи регіонального самоврядування. Публічне обговорення в рамках трикутника дійових осіб дозволить скоротити час, необхідний для проведення аналізу проблеми, деталізувати причинно-наслідкові зв'язки, визначити перешкоди і можливі впливи на ситуацію, впорядкувати процес формулювання проблеми і дорожню карту її реалізації.

Література

1. «Статистичний щорічник України» 2019 року // Державна служба статистики України. – Київ, 2020. – 314 с.

2. Украинцы потребляют почти в три раза меньше годовой нормы молока. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http:// zn. ua/ECONOMICS/ukraintsy_potreblyayut_pochti_v_tri_raza_menshe_godovoy_normy_moloka. html

3. Статистичний збірник «Тваринництво України» 2019 року // Державна служба статистики України. – Київ, 2020. – 200 с.

к. с.-г. н., доцент **Ткачук О. Ю.**
магістрант кафедри менеджменту **Солдатенко А. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Сутність фінансово-економічної безпеки в основному представляється як такий стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечується надійний захист інтересів країни, її високий оборонний потенціал і соціально спрямований розвиток в будь-яких, навіть несприятливих умовах, народжуваних сучасною реальністю, що виходить від зовнішніх і внутрішніх джерел [1].

Як самостійний об'єкт дослідження фінансово-економічна безпека стала розглядатися відносно недавно. Її вивченню приділяють увагу такі вчені, як О. І. Барановський, І. О. Бланк, К. С. Горячева, Т. Ю. Загорельська, О. В. Арєф'єва, Т. Б. Кузенко. У цих працях вивчаються поняття економічної та фінансової безпеки підприємства, наводяться засоби та показники оцінки їх рівня, певні елементи управління. Теоретичні основи механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства розглядалися у працях таких науковців як В. В. Орлова, К. С. Горячева, М. М. Єрмошенко, І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко, В. В. Шликов та ін.

Як показують дослідження ряду вчених, що займаються проблемами саме фінансово-економічної безпеки підприємництва (В. К. Сенчагова, О. О. Одінцова, Б. М. Торяннікова, О. П. Красковського), вижити в таких умовах і забезпечити фінансове благополуччя змогли в основному ті підприємства, в яких основна увага приділялася фінансово-економічній безпеці.

У сучасному світі завдання забезпечення умов економічного зростання підприємства постає на перший план. На економічне зростання конкретної організації впливає загальноекономічна ситуація в світі в цілому і в державі зокрема. Економічна ситуація в державі залежить в більшій частині від здатності держави та її органів забезпечити як фінансово-економічну безпеку держави, так і підприємств, що здійснюють свою діяльність в ньому. В даний час процес успішного функціонування і економічного розвитку

підприємств в ринкових відносинах багато в чому залежить від вдосконалення їх діяльності в галузі забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Отже, фінансово-економічну безпеку підприємства у найзагальнішому вигляді його можна визначити як відсутність різного роду небезпек і загроз. У вузькому значенні – це система, що забезпечує можливість попередження і в підсумку нейтралізації різних загроз та захищає економічні інтереси підприємства і не допускає фінансових чи матеріальних збитків в розмірах, вище критичної межі. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства – це процес створення такої системи, що забезпечує вирішення вище перерахованих завдань (попередження, нейтралізація загроз), що вимагає кропіткої повсякденної роботи персоналу служб безпеки підприємств і держави. Саме в такому випадку є можливість забезпечити беззбиткову роботу підприємства, збереження його майна, недопущення розголошення його комерційної таємниці, попередження промислового шпигунства, припинення фактів насильницьких злочинів, збереження інтелектуальної власності тощо.

Література

1. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: Монографія / За заг. ред. д. е.н., проф. А. О. Єпіфанова [А. О. Єпіфанов, Л. О. Пластун, В. С. Домбровський та ін.]. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

здобувач **Філатова О. М.**
Міжнародний університет бізнесу і права, м. Херсон

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ, РЕГІОНУ, ДЕРЖАВИ

У процесі управління фінансово-інвестиційним забезпеченням розвитку, як частини фінансової функції державного управління на всіх рівнях, в сучасний період можливо використовувати ряд інструментів у сферах: прийняття рішень щодо доходів громади, витрачання державних коштів, ресурсів, придбання зовнішніх джерел фінансового забезпечення, раціоналізації фінансового управління.

Сучасним і актуальним є реалізація великих муніципальних інвестицій за допомогою фінансового інжинірингу, втім за певних умов, ефективним є і використання традиційних джерел фінансування інвестицій – кредити, емісії ДПП або облігацій. З іншого боку, високу ефективність бачимо у здійсненні міжмуніципальної співпраці, що дозволило би реалізувати інвестиції, що фінансуються, наприклад, з фондів ЄС.

На наш погляд інструменти доходів у сфері податкової політики на сучасному етапі не є дуже актуальними. Слід зазначити, що хоча в літературі на цю тему зниження ставок або надання концесій часто сприймається як стимулятор місцевого економічного розвитку, наявні дослідження не підтверджують цю залежність. Скоріше зазначається, що вплив цього інструменту підвищує його ефективність, якщо він буде включений у комплексну систему підтримки підприємництва.

У сфері планування фінансово-інвестиційного забезпечення найбільш ефективними для економічного зростання, на нашу думку є заходи, що пов'язані із формулюванням та реалізацією конкретних планів / оперативних програм, надихаючи заплановані рішення найкращим досвідом інших муніципалітетів та поточною оцінкою ефекту.

В рамках фінансової функції варто докласти зусиль для раціоналізації фінансового управління з точки зору витрат та доходів. Детально аналізуючи сферу застосування інструментів фінансово-інвестиційного управління розвитком, які використовуються органами місцевого самоврядування на сучасному етапі, найбільший невикористаний потенціал можливостей слід зазначити в організаційній сфері: у співробітництві для збільшення масштабів та ефективності виконання муніципальних завдань та у сфері маркетингу, особливо у сфері створення маркетингових планів, брендингу та зв'язків з громадськістю. Виклик для фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку є орієнтація на ресурсозбереження та на стратегію сталого розвитку.

Тому цінним є запуск механізму співпраці для економного використання ресурсів та природних цінностей, що слугуватиме залученню суб'єктів економіки та громади до виробничих процесів та покращенню рівня життя громади. Видається необхідним створити екологічні цінності з точки зору соціального інтересу, приволікаючи

інвестиції і фінанси. Ці інвестиції в майбутньому також можуть стати основою для створення проекологічного бренду органів державного управління на різних рівнях.

Література

1. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 року №2404-VI. URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/2404-17

2. Закон України «Про інвестиційну діяльність». URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/1560-12#Text

3. Звіздай О. В. Нормативно-правові засади розвитку місцевого самоврядування в Україні. URL: http://www. kbuapa. kharkov. ua/ebook/apdu/2015-1/doc/3/07.pdf

4. Інституційний розвиток місцевого самоврядування в Україні в умовах державно-управлінських реформ / заг. ред.: Ю. П. Сурмін, І. В. Козюра. К.: НАДУ, 2013. 52 с.

докторант **Чуб А. В.**
Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая, м Київ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сучасна адміністрація відіграє ключову роль у діяльності для місцевого та регіонального розвитку, оскільки від її навичок, творчості та ініціативи залежить, чи досягне процес цього розвитку правильного напрямку та динаміки. Належна адаптація до специфіки організації, відповідні методи управління та залучення місцевої та регіональної спільноти можуть сприяти розвитку та досягнення головної мети покращення якості життя. Управління розвитком, а також місцевий та регіональний розвиток набувають все більшого значення серед функцій, які сьогодні виконує державне управління, є однією з найважливіших його цілей, будучи необхідною умовою ефективного та дієвого функціонування сучасного суспільства. Тому необхідно шукати відповідну інституційну модель, під якими будуть діяти суб’єкти, що діють для розвитку територіальної одиниці.

Слід підкреслити, що реалізація функції управління розвитком допускає стратегічний погляд, який в умовах існуючої невизначеності дозволяє активно керувати розвитком територіальної системи. Слід підкреслити, що управління розвитком вимагає від державного управління діагностування соціально-економічних потреб та інтересів, щоб визначити можливість їх задоволення.

Збільшення кількості державних завдань у сфері управління включає структурні зміни в управлінні, зміну форм і методів діяльності, а також використання інших інструментів впливу. Це впливає на обсяг та спосіб реалізації існуючих суспільних завдань.

Сучасний процес соціально-економічних та цивілізаційних змін ставить перед адміністрацією нові виклики. Вони виникають насамперед все через прорив культурного хаосу, характерного для сьогодення, що проявляється насамперед в антропологічному та аксіологічному аспектах. Економічні, соціальні, технологічні, політичні, екологічні та просторові тенденції призвели до посилення тенденцій, що впливають на постійні перетворення дійсності, а отже, створюють потребу у пошуку таких рішень, які б дозволили знайти ефективні рішення реальних проблем в територіальному вимірі. Тому ефективне та дієве державне управління сьогодні сприймається як гарантія соціально-економічного розвитку, що потребує адаптації самих структур адміністрування, організаційні перетворення та упорядкування його функціонування, що також передбачає систематичну реформу державного управління, яка дозволяє побудувати сучасну систему та впровадити нові комунікативні методи.

Державне управління також стикається з проблемою якості та ефективності дій, а його роль також полягає у визнанні суспільних потреб та їх задоволенні шляхом підвищення якості державних послуг, використовуючи інституційний, соціальний та економічний потенціал. Сучасна реальність ставить перед суспільством нові виклики, водночас створюючи нові можливості для майбутнього. Звідси необхідність мати у своєму розпорядженні ограни державного управління, які не відстають від сучасності, володіють новими методами, що керують розвитком цієї сучасності, і в той же час розвиваються швидше, ніж поступова зміна умов суспільного життя.

Література

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» / Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www. president. gov. ua/documents /18688.html; http://zakon4.rada. gov. ua/laws/show/5/2015.

2. Мироненко М. Необхідність державного регулювання економічного розвитку у сучасних умовах. Збірник наукових праць. 2012. Вип. 32. С. 433–440

аспірант **Шаповалов Ю. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Останнім часом, водночас зі зростанням ролі маркетингу, зросла і роль маркетингових комунікацій. Ефективні комунікації зі споживачами стали ключовими факторами успіху будь-якого бізнесу. Сучасний маркетинг вимагає набагато більше, ніж просте створення товару, що задовольняє потреби клієнта. Компанії мають здійснювати вдалу комунікацію зі своїми клієнтами. При цьому, у змісті комунікацій не повинно бути нічого випадкового. Саме тому, на підприємстві формується комунікаційна стратегія.

Н. В. Карпенко наводить наступне визначення поняття маркетингової комунікаційної стратегії – це комплексна взаємодія організації з внутрішнім і зовнішнім середовищем з метою створення сприятливих умов для стабільної прибуткової діяльності на ринку [1].

За визначенням вітчизняного науковця Т. О. Примака, маркетингова комунікаційна стратегія – це напрям дій підприємства з забезпечення його інформаційної присутності на ринку та формування довгострокових партнерських відносин з іншими ринковими суб'єктами в процесі створення і розподілення певних цінностей [2].

Виділяють три складові комунікаційної стратегії:

– ринкова стратегія;

– креативна стратегія;

– медійна стратегія.

Ринкова стратегія базується на ретельному аналізі ринку (знання про потенційних споживачів, конкурентів, продуктів).

Креативна стратегія – стратегічне формування образу бренду, засноване на моделі сприйняття бренду цільовою авдиторією, а також розробка елементів бренду.

Медійна стратегія – вибір носіїв для рекламно-інформаційних повідомлень, за допомогою яких буде безпосередньо здійснюватися комунікація з цільовою аудиторією.

Метою комунікативної стратегії є вирішення конкретних маркетингових задач за допомогою комунікацій з представниками комунікаційного середовища.

До представників комунікаційного середовища відносять всіх представників маркетингового оточення, як внутрішнього, так и зовнішнього (мікро та макрооточення).

Ф. Котлер розробив свій алгоритм формування маркетингової комунікаційної, який включає наступні послідовні етапи [3]:

– визначення цільової аудиторії;

– постановка комунікаційних цілей;

– розробка повідомлення;

– вибір каналів комунікації;

– формування бюджету маркетингових комунікацій;

– розробка і управління комплексом маркетингових комунікацій;

– оцінка результатів комунікацій;

– розробка і управління інтегрованими маркетинговими комунікаціями.

Також, свій підхід до формування маркетингової комунікаційної стратегії запропонував П. Дойль. І він включає в себе наступні етапи [4]:

– вивчення ринку;

– постановка цілей комунікації;

– розробка повідомлення;

– визначення бюджету;

– розробка бюджету та інтеграція комунікацій;

– оцінка ефективності комунікацій;

– оцінка маркетингової стратегії.

Узагальнюючи роботи Ф. Котлера та П. Дойля можна запропонувати власне бачення алгоритму: аналіз ринку, визначення

основних комунікаційних цілей, вибір цільової аудиторії, розробка бюджету комунікацій, вибір стратегії використання комунікаційних інструментів, вибір та розробка інтегрованого комплексу маркетингових комунікацій, аналіз результатів комунікаційної стратегії та оцінка ефективності такої стратегії.

Таким чином можна відмітити, що комунікаційна стратегія – це комплексна взаємодія організації з внутрішнім і зовнішнім середовищем з метою створення сприятливих умов для стабільної прибуткової діяльності на ринку.

Література

1. Карпенко Н. В., Яловега Н. І. Комплекс маркетингових комунікацій у стратегічному управлінні маркетинговою діяльністю підприємства : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2015. 278 с.

2. Примак Т. О. Маркетингові комунікаційні стратегії: комплексний підхід до їх класифікації. Формування ринкової економіки : Зб. наук. праць – Спец. вип. Маркетинг: теорія і практика. К. : КНЕУ. 2009. С. 548–559.

3. Котлер Ф., Келлер Ф. Маркетинг менеджмент : 12-е издание. СПб. : Питер, 2012. 816 с.

4. Дойль П. Маркетинг-менеджмент и стратеги : 3-е издание / пер. с англ. под. ред. Ю. Н. Каптуревского. СПб. : Питер, 2003. 544 с.

к.е.н., доцент **Шитікова Л. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

В сучасних умовах інклюзивного розвитку, особливо за умов фінансової кризи та економічної нестабільності перед підприємствами стоїть складна проблема забезпечення сталого та ефективного господарювання. Особливістю функціонування сучасних вітчизняних підприємств стає їхня залежність від інших суб'єктів господарювання, наслідком чого є жорстка конкурентна боротьба. Це негативно впливає на рівень ефективності та результативності господарювання,

конкурентоспроможності та стійкість функціонування підприємств. У вимірі цих змін виникає гостра необхідність невідкладного, якісного оновлення методів, підходів, технологій управління. Зокрема, поширення та використання сучасних нововведень, які мають стратегічні пріоритети щодо новітньої інноваційної політики.

Ефективно працююче господарство створює стратегічні можливості, так як вивільняються ресурси для нового використання або для здійснення нових виробничих можливостей. Процес управління складний і неоднозначний, тому існує багато різних поглядів і теорій, які прагнуть пояснити це явище. Дієве управління інноваціями дозволяє підприємству працювати і отримувати прибутки, протистояти несприятливим ситуаціям. Воно повинно корелювати з вимогами законодавства, бути узгодженим з загальною економічною політикою і загальними принципами господарювання суб'єкта.

Ефективність управління інноваціями визначається обґрунтованістю методології вирішення проблем. Сучасний етап розвитку систем управління характеризується двома особливостями:

– підхід до проблеми удосконалення систем управління повинен вирішуватися на комплексній, системній основі;

– структурне і організаційне обособлення питань удосконалення управління, яке набуває все більш спеціалізованого характеру.

Ці особливості дозволяють вирішити питання, які пов'язані з проблемами інноваційного зростання, фінансової стійкості, організацією управління. При цьому підприємство одночасно повинно орієнтуватися на такі показники як рентабельність та прибутковість господарської діяльності, вартість підприємства в перспективі.

Першочерговим завданням підприємства в досягненні високопродуктивної праці стає створення ефективного механізму управління інноваціями, який буде адекватний сучасній стадії ринкових перетворень, принесе дохід підприємству. Вирішення проблем та досягнення цілей, що стоять перед підприємством, визначать дієвість механізму управління.

Формування механізму управління інноваціями базується на аналізі джерел проблем підприємства і причинно-наслідкових зв'язків. Такий підхід суттєво підвищує якість інноваційних розробок і знижує втрати, а також дозволяє кожну типову категорію розділити на унікальні дії, які властиві конкретному підприємству. Інтеграція всіх

функціональних підрозділів, ретельний аналіз всіх напрямків та готовність безперервно змінюватися дозволить добитися суттєвих результатів при використанні такого підходу.

Сформована система управління інноваціями повинна вирішувати завдання не тільки виживання в умовах все зростаючої конкуренції, але й сприяти стійкості, розвитку господарств.

Література

1.Осовська Г. В., Крушельницька О. В. Управління трудовими ресурсами: навч. посібник К.: Кондор. 2003. 224 с.

2. Шитікова Л. В. Теоретичні підходи до формування механізму управління персоналом підприємства. Держава і регіони. Серія: Економіка та підприємництво № 1. м. Запоріжжя . 2015. С. 130–133.

д.е.н., професор **Шмиголь Н. М.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

РЕСУРСОЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ПЕРЕХОДУ ДО ІНКЛЮЗИВНОЇ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

Однією з ключових цілей економічного розвитку будь-якої країни є досягнення критеріїв сталого економічного зростання та використання конкурентних переваг. Глобальні фінансові та енергетичні кризи зумовлюють пошук нових моделей економічного зростання, орієнтованого на сталий розвиток з ефективним споживанням матеріальних, не піддаючи майбутні покоління значним екологічним ризикам.

В даний час виникають глобальні проблеми, пов’язані зі станом природного середовища. Популяризація концепції зеленої економіки є багато в чому пов’язана з численними кризами останніх років, і перш за все з кліматичною, екологічною, продовольчою, фінансовою та економічною кризами. Розвиток зеленої економіки означає вирішення екологічних проблем із забезпеченням економічної безпеки, соціальної стабілізації та створенням додаткових умов для сталого економічного зростання. У багатьох секторах економіки, існує реальна потреба у модернізації технологічних процесів, впровадженні інноваційних екологічних та ресурсоефективних технологій, що

дозволить підвищити екологічний баланс економіки та збільшити зайнятість населення шляхом покращення умов праці та інновацій. Тому було запропоновано методичний підхід щодо ефективного розвитку ресурсозбереження який, складається з етапів:

– збір вхідних статистичних даних та їх обробка. Для відокремлення результатів господарювання, вхідна статистична інформація повинна бути деталізована за видами економічної діяльності. З іншої сторони, здійснення подальшого міжгалузевого порівняльного аналізу потребує їх агрегування за вказаною ознакою, яке проводилось з використанням сучасних інформаційних засобів;

– визначення системи показників для оцінки ресурсоефективності. З урахуванням особливостей вимірювання досліджуваного явища Державною службою статистики України, ефективний розвиток ресурсозбереження у будь-якій сфері діяльності потребує врахування в аналізі всіх видів економічних ресурсів: сировини та матеріалів, основних фондів, трудових ресурсів, сукупного капіталу;

– побудова моделі інтегрального індексу ресурсоефективності на основі адитивно-мультиплікативної згортки. Згортка показників здійснюється шляхом зважування їхніх нормованих значень на основі узгодженої системи переваг експертів. При цьому, вважається, що індивідуальні показники з рівнозначним рівнем впливу на груповий, повинні мати однакові величини середньоквадратичних відхилень.

– міжгалузевий порівняльний аналіз ресурсомісткості та структури доданої вартості. Необхідність проведення міжгалузевих порівнянь викликана тим, що для діагностики поточного стану та ефективності діяльності підприємств, в економічному аналізі використовуються відповідні бази порівнянь: класи стійкості показників, галузеві нормативи або міжгалузеві порівняння, планові значення тощо.

– розробка сценаріїв цінової рівноваги за допомогою міжгалузевої моделі Леонт'єва. Вона дозволяє не тільки виконувати відповідні розрахунки, але й з'ясовувати, яким чином вказані зміни впливають на ресурсоефективність, в тому числі, за рахунок зміни коефіцієнтів прямих витрат, проміжного споживання, доданої вартості та валового прибутку. Саме тому, даний етап пов'язаний з попереднім етапом методичного підходу зворотнім зв'язком.

Література

1. Shmygol N., Łuczka W., Trokhymets O., Zavgorodniy R., Pawliszczy D. Model of diagnostics of resource efficiency in oil and gas sector of economy of Ukraine. E3 S Web of Conferences 2020

2. Шмиголь Н., Завгородній Р., Янушек Т. Areas of State Regulation of Resourse Convervation of Economic Sectors. Роль бізнес-аналітики та обліку у вирішенні енергетичних та соціально-економічних проблем України : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (12–13 березня 2020 р.). Дніпро, 2020. С.278–280).

3. Завгородній Р. В. Сучасні механізми розвитку ресурсозбереження на рівні окремих галузей народного господарства. Modernization of socio-economic systems: the new economic conditions : Conference Proceedings (September 28, 2016). Kielce, Poland : Baltija Publishing, 2016. Part 1. P. 46–47

д.е.н, професор **Шмиголь Н. М.**
магістрант кафедри менеджменту **Стуконог К. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПОКАЗНИКІВ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ

В умовах практичного вичерпання потенціалу традиційних чинників економічного зростання, а також зважаючи на новітні тренди економічного розвитку зростає необхідність пошуку рішень щодо вибору траєкторії інноваційного розвитку для прориву і підвищення конкурентоспроможності в глобальному масштабі. У межах цієї парадигми виникла та отримала значний інтерес і поширення концепція інклюзивного розвитку, яка активно розвивається протягом останніх років, є актуальною і затребуваною. У багатьох публікаціях [1, 2. 3. 4], обґрунтовується необхідність відмови від універсального показника – ВВП і переходу до індексу інклюзивного розвитку, який оцінює країни за критеріями стійкості, зростання, справедливості. Це досить актуально для України, де частка тіньового сектора економіки вище, ніж в країнах Євросоюзу, а зростання ВВП відбувається в основному на інфляційної основі.

Зв'язок між зростанням ВВП і підвищенням рівня життя населення – відсутній. Можна зробити висновок, що концептуальні засади визначення благополуччя економічного розвитку країни змінюються. З цим змінюється і трактування економічних функцій держави: в ідеалі, вона повинно піклуватися про розвиток економічного прогресу, а не тільки забезпечувати економічне зростання.

Як відомо, індекс інклюзівного розвитку – це альтернативна систему оцінки економічного розвитку стран. Її називають аналогом валового внутрішнього продукту – головного економічного сертифіката, за яким визначається становище країни в цілому. В індексі 12 показніків, які розділені на три групи: зростання та розвиток; інклюзівність; наступність поколінь и стійкість розвитку. Для України одним з пріоритетів таких приватних показників могла б стати розробка аналогічних індексів для галузей з низькою доданою вартістю (наприклад, таких, як сільське господарство, інфраструктурний комплекс). В якості основи кожного приватного індексу необхідно використовувати всі індикатори, розроблені експертами WEF, доповнюючи їх показниками, характерними для певної галузі. Вибір галузей з низькою доданою вартістю пояснюється тим, що їх частка в структурі економіки України зростає і до того ж вони мають і створюють багато робочих місць, не вимагаючи високої кваліфікації робочої сили. Другим кроком у процесі створення системи приватних індексів інклюзивного розвитку є розробка відповідного індексу для промислового комплексу. Потім слід визначити об'єкти, стосовно яких будуть визначатися зазначені індекси: найбільш коректно їх розраховувати не по областям України, а регіонам, оскільки в ряді областей частка відповідних комплексів може бути зовсім незначною. І, нарешті, необхідно після відповідних розрахунків приватних індексів інклюзивного розвитку спостерігати за їх динамікою і розробляти відповідні національні програми і пропозиції по проведенню структурної політики держави. Україна, яка зайняла в 2018 році 49 місце за індексом інклюзивного розвитку в рейтингу економік, що розвиваються, тому розробка комплексу заходів щодо підвищення інклюзивності, справедливості і стійкості має особливо важливе значення [2]. Можна відзначити, що в країні діє система державних мінімальних соціальних стандартів, що розуміються як встановлений законом мінімально необхідний обсяг соціальних гарантій надання населенню соціальних благ і послуг, які

фінансуються з бюджетів різного рівня; їх розмір періодично переглядають по мірі зміни ресурсних можливостей економіки.

Найбільш важливими стандартами інклюзивного розвитку, які повинні бути закріплені в правових нормах, на першому етапі можуть бути такі нормативні документи: – частка ВВП (у відсотках), що виділяється на фінансування охорони здоров'я в частині надання безкоштовних медичних послуг (але не нижче рівня, визначеного законом); – частка ВВП (у відсотках), що виділяється на фінансування безкоштовної освіти для громадян (але не нижче рівня, визначеного законом). Дані показники орієнтовані не на мінімально необхідний обсяг соціальних гарантій соціальних пільг і послуг населенню, як це вже має місце в чинному законодавстві, а на більший обсяг, так як ВВП в основному зростає. Пропоновані правила забезпечать реалізацію ключових моментів інклюзивного зростання: всебічний розвиток людського капіталу, зниження нерівності і бідності, рівність можливостей доступу населення до ресурсі.

Література

1. Базилюк А. В., Жулин О. В. Інклюзивне зростання як основа соціальноекономічного розвитку. Економіка та управління на транспорті. 2015. Вип. 1. С. 19–29.

2. Індекс інклюзивного розвитку 2018: Всесвітній економічний форум в Давосі. URL:http://www. econominews. ru/mirovaja-jekonomika/524-indeks-inkljuzivnogo-razvitija-2018- vsemirnyjj. html

3.Ємельяненко Л. М., Петюх В. М., Дзензелюк К. В. Інтегральна оцінка інклюзивного розвитку в Україні на національному та місцевому рівнях. Економіка та держава. 2019. № 6. С. 4–10

4. Левенко А. Інклюзивний зростання: поняття, індикатори, міжнародний досвід. Банкаўскі веснік, 2016, Сніжаною. URL: http://nbrb. by/bv/articles/10208.pdf

Докторант **Белан О. В.**
Экономический университет,
г. Варна, Республика Болгария

ИНДУСТРИЯ ТУРИЗМА В УСЛОВИЯХ ПОСТПАНДЕМИЧНОГО ПЕРИОДА: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Современный туризм называют феноменом двадцатого столетия, а нынешний век имеет все шансы стать веком туризма. Из 195 государств мира в туризм вовлечены более 150 стран. Последние десятилетия мировой туризм демонстрирует уверенный рост [4]. По оценке Всемирной туристской организации (UNWTO), число туристских прибытий во всем мире к 2030 г. составит 1,36 млрд чел. Другими словами, каждый пятый житель планеты будет совершать туристские поездки. В глобальном масштабе туризм составляет около 10% ВВП и более 6% мирового экспорта [5].

Туризм в кризисных ситуациях является достаточно уязвимым видом экономической деятельности, быстро реагируя на происходящие изменения, в то время как период восстановления бывает относительно непродолжительным. При этом спрос на туристские продукты и услуги сокращается, но полностью не угасает [1]. Как показывает мировой опыт, кризисы не только неизбежны, но и в определенном смысле необходимы, поскольку они связаны не только с негативными явлениями и процессами – кризисы почти всегда открывают дополнительные возможности для дальнейшего роста и развития.

Термин «кризис» (греч. krisis – решение, поворотный пункт) в самом широком смысле обозначает резкое изменение, крутой перелом, сложное переходное состояние чего-либо. Существует множество различных трактовок этого понятия, отражающих особенности неустойчивого состояния явления или процесса, когда имеющиеся средства достижения целей становятся неэффективными [2].

В начале 2020 г. все страны охватила пандемия нового вида коронавируса, COVID-19, объявленная Всемирной организацией здравоохранения. Вирус, первая вспышка которого была зафиксирована в г. Ухань в Китае в конце 2019 года, распространился на все страны и материки. По состоянию на 13.05.2020 по всему миру было заражено примерно 4359873 человека, погибло более 293 тысяч 3. Закрылись

границы стран, остановилось авиа- и железнодорожное сообщение, во многих городах был введен режим всеобщей самоизоляции. Стоит заметить, что человечество не в первый раз сталкивается с пандемией, при этом ранее арсенал средств для борьбы с вирусами был гораздо меньше. Принципиальным отличием текущей пандемии является одновременное возникновение так называемой «неинфекционной пандемии» («пандемии страха»), связанной со стремительным развитием информационных технологий и мгновенным распространением информации в современном мире.

Сложившаяся ситуация оказала существенное влияние на все сферы мирового хозяйства, в том числе и на туризм. Как практически единодушно отмечают эксперты, такого кризиса в туризме не наблюдалось со времен Второй мировой войны. Согласно исследованию Всемирного совета по туризму и путешествиям (WTTC), проведенному весной 2020 года, пандемия коронавируса ежедневно стала сокращать до миллиона рабочих мест в мировом туризме. В данной связи самой пострадавшей европейской страной стала Германия, где подверженными риску оказались почти 1,6 млн рабочих мест. На втором месте оказалась Россия, на третьем – Италия и Великобритания. Кроме того, наблюдаем осуществления прогноза относительно всплеска заболеваний в Бразилии, Франции, Японии, Индонезии и Индии. Наибольший кризис – в Азиатско-Тихоокеанском регионе, а наименее разрушительное воздействие от вируса – на Ближнем Востоке [3].

Другими словами, субъектам туристского бизнеса, наряду со всеобщей государственной поддержкой, стала необходима не просто стратегия выживания, но и опережения в связи с предстоящими существенными изменениями потребительских предпочтений, которая должна включать в себя следующие ключевые составляющие:

1) смещение фокуса на сегмент внутреннего туризма;

2) разработка новых предложений и продуктов, ориентированных на бюджетный туризм, а также на индивидуальный туризм и туризм в малых группах;

3) расширение возможностей экологического туризма (разработка новых маршрутов, опережающее продвижение, использование идей и принципов экономики впечатлений);

4) усиление аспекта безопасности путешествий (учет санитарно-эпидемиологической обстановки места пребывания, качества страхового продукта и т. п.);

5) цифровизация предлагаемых сервисов (использование технологий смешанной и дополненной реальности, QR-кодов, мультимедийных приложений для объектов показа и др.).

Кризис рано или поздно закончится, и туристская отрасль начнет восстанавливаться. Субъекты туристской индустрии должны объединиться чтобы вместе разработать эффективные меры противодействия глобальным угрозам, с которыми в будущем она может снова столкнуться.

Література

1. Абалаков А. Д., Панкеева Н. С. Особенности развития туризма в период глобального экономического кризиса // География и природные ресурсы. 2011. № 3. с. 111–117.

2. Веревичев И. И. Кризисы науки и кризисы цивилизации в эпоху ускорения научно-технического прогресса // Наука среди нас. 2019.№ 4(20). с. 272–278.

3. Кулиняк І. Я., Жигало І. І., Ярмола К. М. Туристична галузь в умовах пандемії COVID-19 : тенденції та заходи підтримання. Бізнес Інформ. – 2021. №1. с. 177184.

4. Мошняга Е. В. Основные тенденции развития туризма в современном мире // Вестник РМАТ. – 2013.– № 3. – с. 20–34.

5. Бондаренко Ю. Г., Кулиняк І. Я., Гвоздь М. Я. Роль і вплив державних важелів управління на сферу відпочинку населення в кризовій ситуації. Review of Transport Economics and Management. 2020. Вип. 3. С. 33–47.

Beata Bazeli, prorektor ds. Naukowych Kujawsko-Pomorskiej Wyzszej Szkoly w Bydgoszcz Poland, dr hab, prof.;
Gudz P., dr hab, prof. Narodowy Uniwersytet Politechnika Zaporozka

FORMY I SPOSOBY FINANSOWANIA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W REGIONIE WIELKOPOLSKI

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw uważany jest za najważniejszy element napędzający jednocześnie gospodarkę regionalną i krajową. MŚP produkją blisko 50% Produktu Krajowego Brutto (PKB).

Największy udział w tworzeniu produktu krajowego brutto mają mikroporzedsiębiorstwa – około 30% [1, s.370]. Rodzi to konieczność prawidłowego wykorzystywania posiadanych zasobów pieniężnych, aby wybór źródeł finansowania i kreacji środków finansowych był możliwie najbardziej racjonalny. Aktualny stanu funkcjonujących w województwie wielkopolskim instytucji otoczenia biznesu:

Inkubator przedsiębiorczości – wspiera przedsiębiorców od momentu powstania pomysłu na utworzenie przedsiębiorstwa aż do zyskania stabilności rynkowej. W regionie wielkopolski znajduje się 7 inkubatorów przedsiębiorczości.

Ośrodek szkoleniowo-doradczy -prowadzony jest na rzecz przedsiębiorców oraz osób i podmiotów chcących rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej. Świadczy usługi doradcze, które wspierają wdrażanie projektów inwestycyjnych, ocenia przedsięwzięcia, specjalizuje się także w doradztwie technicznym, finansowym, marketingowym i prawnym. W województwie wielkopolskim znajduje się 20 ośrodków szkoleniowo – doradczych.

Centrum innowacji – wdraża przedsiębiorcom innowacje technologiczne, organizacyjne i marketingowe w działalności. Pomaga także pozyskiwać środki pieniężne oraz partnerów do realizacji projektów innowacyjnych. Wielkopolska posiada 5 centrów innowacji.

Centrum transferu technologii – powoływane jest przez uczelnię lub instytut Polskiej Akademii Nauk. Celem działalności centrum jest sprzedaż lub nieodpłatne przekazywanie do gospodarki wyników badań, analiz i prac rozwojowych prowadzanych wewnątrz instytucji. Wspiera wdrażanie i urynkawianie wyników badań naukowych i prac rozwojowych, ochronę własności intelektualnej na uczelniach, nawiązuje kontakty przedsiębiorców z naukowcami, oferuje przedsiębiorcom dostęp do baz danych i informacji z wynikami badań naukowych. Wielkopolska posiada 3 centra transferu technologii.

Inkubator technologiczny – wspara początkującego przedsiębiorcę i proces tworzenia nowej firmy, od pomysłu do osiągnięcia stabilności rynkowej. Dostarcza odpowiedniej powierzchni do prowadzenia działalności rozwojowej (infrastruktury laboratoryjne). Świadczy usługi biurowo-administracyjne, telekomunikacyjne, wspierające biznes. W wielkopolsce jest 1 inkubator technologiczny.

Tabela 1 – Program Operacyjny Inteligentny Rozwój na lata 2014–2020

1.Wsparcie prowadzenia prac B+R przez przedsiębiorstwa			
1.1 Projekty B+R przedsiębiorstw			
Rok	Wartość ogółem	Dofinansowanie	Liczba projektów
2015	33 317 775,97	24 525 523,16	95
2016	56 211 582,95	36 191 461,47	
2017	11 231 119,75	77 764 041,79	
2018	83 167 741,28	56 989 194,68	
2019	21 473 308,19	13 666 192,91	
2. Wsparcie otoczenia i potencjału przedsiębiorstw do prowadzenia działalności B+R+I			
2.1 Wsparcie otoczenia i potencjału przedsiębiorstw do prowadzenia działalności B+R			
2016	13 756 566,00	3 914 470,00	11
2017	28 295 364,76	10 134 672,63	
2018	16 160 232,00	4 598 440,00	
2.3 Proinnowacyjne usługi dla przedsiębiorstw			
2.3.1 Proinnowacyjne usługi IOB dla MŚP			
2016	1 154 724,00	657 160,00	31
2017	721 641,00	410 690,00	
2018	15 602 070,00	6 808 960,00	
2.3.2 Bony na innowacje dla MŚP			
2016	349 320,00	227 200,00	24
2017	7 767 967,13	4 841 309,78	
2018	4 847 051,00	3 306 663,20	
2019	492 000,00	320 000,00	
2.3.5 Design dla przedsiębiorców			
2018	533 820,00	368 900,00	22
2019	589 170,00	388 400,00	
3. Wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach			
3.2 Wsparcie wdrożeń wyników prac B+R			
3.2.1 Badania na rynek			
2015	29 359 560,00	9 737 200,00	38
2017	65 415 951,00	18 614 295,00	
2018	138 389 200,00	48 049 745,00	
2019	91 932 660,00	26 133 205,00	
3.2.2 Kredyt na innowacje technologiczne			
2016	20 536 662,08	8 097 747,89	17
2017	72 750 338,55	25 366 927,42	
2018	62 404 048,42	22 927 753,70	
3.3 Wsparcie promocji oraz internacjonalizacji innowacyjnych przedsiębiorstw			
3.3.3 Wsparcie MŚP w promocji marek produktowych – Go To Brand			
2016	9 680 381,37	4 561 832,86	87
2017	29 262 190,89	17 879 282,18	
2018	18 284 789,63	13 051 267,50	
2019	706 667,00	470 467,50	

Źródło: opracowanie własne na podstawie [3]

Park technologiczny – jest to jednostka ukierunkowana na rozwój działalności przedsiębiorstw wykorzystujących nowoczesne technologie. Dostosowuje do potrzeb powierzchnię do prowadzenia działalności gospodarczej i doświadczalnej, umożliwia dostęp do własnych laboratoriów w parku, a także w placówkach naukowych z nim współpracujących. Pomaga pozyskać finanse zewnętrzne dla firmy. W wielkopolsce jest 7 parków technologicznych [2,s.18].

Badaniu podlegały środki pochodzące z dotacji w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój oraz Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014–2020 dostępnych dla MŚP w Wielkopolsce, które zostały przedstawione w poprzednim rozdziale (tabela 1). Analiza wykorzystania dostępnych środków pochodzących z Funduszy Unii Europejskiej wskazuje że Województwo Wielkopolskie jest 3 województwem wg liczby realizowanych projektów przeznaczonych dla MŚP (i nie tylko – dla samorządów, spółdzielni, dużych przedsiębiorców) z Funduszu Unii Europejskiej. Na pierwszym miejscu znajduje się województwo mazowieckie (31 648 projektów). Drugie miejsce zajęło województwo śląskie (23 521 projektów). Województwo wielkopolskie na stan 05 maja 2019 zrealizowało 21 741 projektów o łącznej wartości 79.224.972.351,98 zł [3].

Przedsiębiorcy przedkładają środki własne nad korzystanie z finansowania zewnętrznego. W sytuacji gdy wewnętrzne źródła finansowania mają ograniczone rozmiary, przedsiębiorcy korzystają z kredytów bankowych, leasingu, środków pochodzących z budżetu państwa lub środków z Funduszy Unijnych. Leasing zdaniem przedsiębiorców to sprzyjające narzędzie finansowania, umożliwiające ich rozwój bez konieczności gromadzenia własnych środków finansowych. Do form pozyskania środków pieniężnych zaliczane są: kredyty, pożyczki, leasing, venture capital, sprzedaż akcji i obligacji, pozyskanie nowych wspólników, dopłaty istniejących wspólników, sprzedaż majątku trwałego.

Z pomocą firmom wychodzi takrze samorząd terytorialny. Mianowicie Powiatowe Urzędy Pracy udzielaja również pożyczek, dofinansowują rozpoczęcie działalności osobom bezrobotnym. Przedsiębiorcy zatrudniający bezrobotnych skierowanych przez urząd pracy mogą domagać się refundacji kosztów związanych z utworzeniem miejsca pracy, lub przystosowaniem miejsca pracy dla nowo zatrudnionego pracownika. O refundację można się także ubiegać w przypadku zatrudnienia osób powyżej 50 roku życia. Firmy są również zwalniane z

obowiązku odprowadzania składek na ubezpieczenie za zatrudnienie tych osób. Działające w województwie wielkopolskim instytucje oczenia biznesu to wielkie udogodnienie dla firm, gdyż uzyskują pomoc i wsparcie od samego pomysłu rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej.

Bibliografia

1. Sadowska M. (2014). Źródła finansowania inwestycji sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, „Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw mikrofirma 2014", Zesz. Nauk. Nr 799, Ekonomiczne Problemy Usług Nr 111, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.

2. Michał Borowy, Marzena Mażewska, Joanna Rudawska. Innowacyjność i internacjonalizacja przedsiębiorstw działających w polskich parkach i inkubatorach technologicznych w kontekście wyzwań Przemysłu 4.0. Wydawnictwo SGGW Warszawa 2020. 129.

3. Portal Funduszy Europejskich. Stan wdrażania Funduszy Europejskich w Polsce w latach 2014–2020. https://www. funduszeeuropejskie. gov. pl/strony/o-funduszach/raporty/raporty-sprawozdania/stan-wdrazania-funduszy-europejskich-w-polsce-w-latach-2014-2020-umowy-wedlug-celu-tematycznego-i-kategorii-interwencji.

Roman Sas, dyrektor Instytuu Ekonomicznego
Kujawsko-Pomorskiej Wyzszej Szkoly
w Bydgoszcz Poland, dr hab, prof.;
Szkoly w Bydgoszcz Poland, dr hab, prof.;
Gudz P., dr hab, prof.
Narodowy Uniwersytet Politechnika Zaporozka

FORMY I SPOSOBY MOTYWACJI ROBOTNIKÓW W ROLNICTWIE W GMINIE DRAGACZ

O efektywności pracownika decyduje wiele czynników związanych ze strefą zawodową. Do najważniejszych z nich należy motywacja. Jest ona rozumiana jako proces rządzący wyborem, którego dokonuje jednostka, kierując się dążeniem do osiągnięcia celówbędących wynikiem cenionych przez nią wartosci. Motywowanie zawsze odgrywało istotną rolę w

procesie zarządzania – zarówno z punktu widzenia przedsiębiorstw i organizacji, jak również od strony pracownika.

Gmina Dragacz położona jest na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego w powiecie świeckim. Obejmuje swoim zasięgiem Dolinę Dolnej Wisły oraz Kotlinę Grudziądzką. Gmina dzieli się na 12 sołectw (Bratwin, Dolna Grupa, Dragacz, Fletnowo, Górna Grupa, Grupa, Grupa Osiedle, Michale, Mniszek, Wielki Lubień, Wielkie Stwolno, Wielkie Zajączkowo) obejmujących łącznie 15 miejscowości. W gminie Dragacz na 1000 mieszkańców pracuje 79 osób. 55,5% wszystkich pracujących ogółem stanowią kobiety, a 44,5% mężczyźni. Bezrobocie rejestrowane w gminie Dragacz wynosiło w 2019 roku 11,4% (13,7% wśród kobiet i 9,4% wśród mężczyzn). Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gminie Dragacz wynosi 3 630,37 PLN, co odpowiada 84.60% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce. Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców gminy Dragacz 486 osób wyjeżdża do pracy do innych gmin, a 259 pracujących przyjeżdża do pracy spoza gminy - tak więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi – 227 [1]. Wśród aktywnych zawodowo w Gminie Dragacz 21,8% pracuje w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 39,4% w przemyśle i budownictwie, a 15,4% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 2,5% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości).

Pierwsza zasada efektywnego stosowania procedur gratyfikacyjnych polega na selekcji tych wzmocnień, które odznaczają się silną i trwałą zdolnością nagradzającą dla podwładnych. Druga zasada nagradzania polega na strukturalizacji procedur gratyfikacyjnych w taki sposób, aby uzyskiwana nagroda była uwarunkowana przez pożądane zachowanie. Trzecia zasada strukturalizowania warunków nagradzania polega na zaprojektowaniu i wbudowaniu w strukturę organizacji sprawnych mechanizmów stymulowania, wyzwalania pożądanych zachowań. Oznacza to, że standardy wykonania zadań powinny być ustalone na poziomie możliwości wykonawców pracy. W myśl czwartej zasady strukturalizowania warunków nagradzania menedżer nie powinien nagradzać wszystkich pracowników w równym stopniu. Nagradzając podwładnych menedżer powinien porównywać osiągane przez nich wyniki pracy z ustalonymi standardami wykonania i odpowiednio różnicować gratyfikowanie pracowników.

Z założeń teorii równości Adamsa wynika, że menedżerowie wykazujący tendencję do nie zróżnicowanego nagradzania swoich podwładnych w najlepszym razie zachęcają pracowników do przeciętnych wyników pracy [2]. Na tej zasadzie zachowanie osób osiągających wysokie wyniki w pracy jest ignorowane, natomiast zachowanie osób osiągających mierne wyniki w pracy jest wzmacniane poprzez osiągane. Zgodnie z piątą zasadą strukturalizowania warunków nagradzania menedżer powinien informować podwładnych o tym, jaki rodzaj zachowań w środowisku pracy prowadzi do pożądanych nagród. Pracownik, który zna standardy wykonania pracy, posiada system zinternalizowanej informacji zwrotnej pozwalającej mu na autoocenę własnego poziomu wykonania zadań .

Karanie jest jednym z często używanych, zwłaszcza przez polskich menadżerów, środków motywowania. Uważa się, że kara będąc odwrotnością nagrody, spowoduje zmianę zachowania. Nie jest to jednak tak. Nagrody z pewnością zwiększają prawdopodobieństwo reakcji pozytywnych w przyszłości, natomiast efektu kar nie można jednoznacznie określić. Klasyczne teorie motywacji podkreślały podobieństwo wszystkich pracowników oraz istnienie jednego (lub co najwyżej kilku) najlepszego sposobu motywowania pracowników.

Analiza wyników badań ankietowych^Grupa respondentów liczyła 100 osób spośród 12 gospodarstw rolnych na terenie gminy Dragacz (tabela 1).

Największą zgodność wśród badanych uzyskano pytając o skuteczność wynagrodzenia jako czynnika motywacyjnego – dla ponad 90% respondentów wynagrodzenie jest jedynym skutecznym sposobem motywowania. Przyczyną najprawdopodobniej jest relatywnie niskie średniomiesięczne wynagrodzenie badanych. Łącznie 54% odpowiedziało, że zgadza się z tym, iż najskuteczniejszym sposobem motywowania jest stworzenie systemu indywidualnych zachęt. Jednak analizując odpowiedzi nie można wskazać dominującej – dokładnie tyle samo badanych odpowiedziało twierdząco (42% dla zgadzam się) i przecząco (42% odpowiedzi dla nie zgadzam się). Do czynników najsilniej motywujących zaliczyć należy (przyjęto, że aby uznać dany czynnik za silnie motywujący musiała to być odpowiedź wybrana przez co najmniej 40% respondentów): premie, nagrody pieniężne, poczucie sprawiedliwości płacy, realną perspektywę wzrostu płacy, satysfakcję z wykonywanej pracy, stabilność zatrudnienia, dobrą atmosferę w pracy oraz pochwały i wyróżnienia. Czynniki o zerowym stopniu motywowania to upomnienie i nagana, gadżety firmowe, awans poziomy i imprezy integracyjne. W odniesieniu do

pozostałych czynników nie udało się wyodrębnić jednoznacznej siły motywowania. Przyjmując natomiast, że czynniki motywujące w stopniu silnym i średnim są istotne z punktu widzenia pracowników i powinny być wykorzystane w systemie motywacyjnym, natomiast pozostałe (charakteryzujące się słabą bądź zerową siłą motywowania) mają mniejsze znaczenie i nie ma konieczności ich stosowania, również można wyodrębnić dwa zbiory czynników.

Tabela 1 – Preferencje motywacyjne badanych, %

Czynnik motywacyjny	Stopień motywowania [%]			
	silny	średni	słaby	zerowy
Poczucie sprawiedliwej płacy	78,5	17,5	0	4
Realna perspektywa wzrostu płacy	75	14	11	0
Premie	82	12	4	2
Nagrody pieniężne	82	11	2	5
Pożyczki udzielane przez firmę	14	21	36	29
Rabat przy zakupie towarów firmy	19	23	25	33
Imprezy integracyjne	8,8	17,5	26,1	47,6
Dofinansowanie wydarzeń kulturalnych	8,8	20,3	41,1	29,8
Możliwość podnoszenia kwalifikacji	22,6	35,3	21	21,1
Awans pionowy	15,8	33,1	14	37,1
Awans poziomy	10,5	26,1	15,8	47,6
Atrakcyjność wykonywanych zadań	19,3	34,8	19,3	26,6
Satysfakcja z wykonywanej pracy	51,9	36,5	5,8	5,8
Poczucie samorealizacji	28,6	43,3	5,3	22,8
Zachowanie równowagi między pracą a życiem prywatnym	34,3	37,2	5,3	23,2
Stabilność zatrudnienia	58,1	33,1	5,3	3,5
Utożsamianie się z celami organizacji	5,3	25,1	29,8	39,8
Dobra atmosfera w pracy	50,4	39	5,3	5,3
Prestiż firmy na rynku	26,3	45,1	16,3	12,3
Materialne wyposażenie stanowiska pracy	31,8	23,8	23,3	21,1
Poczucie przynależności do zespołu	30,8	38,9	16,3	14
Pochwała, wyróżnienie	44,1	30,9	18	7
Upomnienie, nagana	7	9,3	18,5	65,2
Gadżety firmowe	5,3	12,8	25,6	56,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Przeprowadzone badania wskazały jednoznacznie, że istnieje niewiele czynników motywujących pracowników uzyskujących niskie wynagrodzenie. Dodatkowo, w większości były to motywatory finansowe (podwyżki, premie, nagrody pieniężne). Jedynie poczucie sprawiedliwej płacy, stabilność zatrudnienia, satysfakcja z wykonywanej pracy (czynnik

zależny nie tylko od motywującego, ale i od motywowanego) i pochwała, wyróżnienie dają poczucie silnej motywacji. Podobne odpowiedzi można było uzyskać pytając, które z czynników są stanie zaspokoić zbyt niskie wynagrodzenie. Dodatkowo, w odniesieniu do tej grupy pracowników niezasadne jest inwestowanie w inne narzędzia pozapłacowe jak choćby imprezy integracyjne, dofinansowanie wydarzeń kulturowych czy preferencyjne systemy pożyczkowe. Generują one bowiem dodatkowe koszty dla przedsiębiorstwa, które z punktu widzenia pracowników nie wpływają na wzrost motywacji.

Bibliografia

1. Dyduch W. (2011). Ilościowe badania i operacjonalizacja zjawisk w naukach o zarzą- dzaniu w: Czakon W. (red.), Podstawy metodologii badań w naukach o zarządzaniu, Wolters Kluwer business, Warszawa.

2. Urząd Gminy Dragacz. URL www. gmdragacz. pl

3. Jasiński Z. (2015). Podstawy zarządzania operacyjnego, Oficyna Ekonomiczna, Bielsko-Biała.

СЕКЦІЯ 5

ЕКОНОМІКА ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

д.е.н., професор **Антонюк К. І.**
магістрант кафедри МЕВ **Бондарєв А. А.**
бакалавр кафедри МЕВ **Болгов І. Г.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА МОДЕЛЬ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

На сучасному етапі розвитку суспільства неможливо уявити собі жоден процес без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Ступінь цифровізації досягає значних масштабів, як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях функціонування економіки. Реалії сьогодення переконливо доводять, що сучасні інформаційні технології трансформують поведінку мікроекономічних суб'єктів, серед яких одним із найважливіших для успішного функціонування ринку є споживач. Цифровізація сприяє поширенню інформації про товар та його характеристики, рівень конкуренції, цінита інші важливі складові, котрі впливають на прийняття рішень про купівлю, налагодженню ефективної комунікації в режимі реального часу.

Зауважимо, що стандартні, традиційні способи, які передбачають концентрацію ділової активності на товарах та послугах, що задовольняють потреби споживачів у товарах та послугах відповідно до їх переконань та переваг, є неефективними в умовах значного поширення цифрових технологій. Споживачі, які вивчають характеристики товару через Інтернет та купують їх належать до груп, котрі різняться рівнем доходу, віком та статтю. Сучасний споживач, що постійно підтримує комунікацію та перебуває на зв'язку, має вихід в Інтернет за допомогою різних пристроїв належить до групи «цифрових» споживачів (connectedconsumer).

Зауважимо, що образ «цифрового споживача» характеризується певними ознаками, серед яких найголовнішими є небажання експериментувати з новими товарами та послугами, які

з’являються на ринку, фокусування уваги на розвитку та підтримці існуючих на ринку товарів та послуг. Крім того, важливим у моделі поведінки «цифрового» споживача є переоцінка своїх переваг та вподобань, орієнтація на здоровий спосіб життя та підвищення власного добробуту й управління ним. Тобто ключовою характеристикою моделі поведінки в умовах цифровізації економіки є перетворення на «споживачів», які одночасно споживають та формують товар або послугу через власні очікування та вимоги [1].

Згідно досліджень на розвинених ринках «цифрові» споживачі складають значну частину та мають вплив на його формування через придбання товарів у мережі Інтернетта за допомогою мобільних пристроїв. За оцінками експертів у найближчому майбутньому зазначена тенденція буде поширюватися на ринки, що розвиваються, та на ті, що зростають швидкими темпами. До 2025 року біля 50% світових споживачів буде належати до категорії «цифрових», адже більшість покупок здійснюватиметься віддалено, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Прогнозні дані свідчать, що у 2025 році кількість «цифрових споживачів» становитиме 3 млрд осіб, а їх витрати зростуть до 32 трлн дол США [2].

Отже,найважливішими змінами моделі поведінки «цифрового споживача» є пошук балансу між потребами та властивостями товару з мінімальними часовими та матеріальними витратами.

Література

1. Muller P., Damgaard M., Litchfield A., Lewis M., Hörnle J. Consumerbehaviourin a digitalenvironment. PolicyDepartment Economicand ScientificPolicy. EuropeanParliament. Brussel, 2011. 134 p.

2. Numberofconnectedconsumersglobally. TheDemandInstitute. URL: http://demandinstitute. org/connected-spenders-home/.

д.е.н., професор **Антонюк К. І.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя
к.е.н., доцент **Венгерська Н. С.**
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя
магістрант кафедри МЕВ **Агарков А. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

РОЗВИТОК СТРАТЕГІЙ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ ПІД ВПЛИВОМ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЧИННИКІВ

Аспекти впливу культурних чинників на формування стратегій розглядаються в рамках наукових публікацій з людського розвитку, глобальної та транснаціональної економіки, соціальної економіки, підприємництва, міжнародного бізнесу та міжнародного менеджменту (зокрема, національного, крос-культурного, порівняльного, транснаціонального, глобального тощо), у яких зазначається, що в умовах глобалізації розробка механізму збалансування культурних протиріч є актуальною проблематикою світової економіки.

Формування стратегії діяльності корпорації, що виходить за межі національного ринку, вимагає пристосування до іноземного середовища – економіки, політики, правової сфери, технологічних та культурних параметрів. Розробка та впровадження бізнес-стратегії організації включає процес прийняття рішень як щодо входу на іноземні ринки, так і налагодження ефективної діяльності компанії на ринку країни, що характеризується відмінними культурними параметрами [1–2].

Задля розробки стратегій необхідно оцінити зовнішнє середовище підприємства, яке являє собою сукупність змінних, що знаходяться між собою у взаємодії, утворюють певну систему, здійснюють вплив на підприємство та є неконтрольованими з його боку. Під впливом варто розуміти критичну необхідність врахування чинників зовнішнього середовища у виборі організацією стратегії. Для оцінки та аналізу зовнішнього середовища доцільновикористати методику структурування зовнішнього середовища T. E.M. P.L. E.S. (Technology, Economics, Market, Politics, Laws, Ecology, Society) [3]. Фактори впливу навколишнього середовища за цією методикою

згруповано за шістьма напрямами (економічний, політичний, законодавчий, технологічний, навколишнє середовище та суспільство). Перевагою такого структурування є відображення чинників впливу за кожною групою.

Формування міжнародної бізнес-стратегії є одним із найважливіших завдань менеджменту компаній, адже значна кількість невдач в управлінні компанією є наслідком стратегічних помилок. Стратегія полягає у формулюванні завдань та мети організації, її цілей, а також необхідних заходів та інструментів для досягнення запланованого результату [3].

Модель досягнення культурної ефективності компанії на міжнародному ринку припускає, що культурні особливості країни базування корпорації визначатимуть її організаційну стратегію або певну лінію поведінки при взаємодії із новим національним середовищем. Відповідно, стратегія діяльності компанії за межами національного ринку може здійснюватись у етно-, полі-, геоцентричному та опортуністичному напрямах. Кожен із цих напрямів відповідає за розподіл влади у межах організації, систему оцінювання та контролю, систему винагород, доступ до інформації та кадрову політику.

Так, для національної компанії крос-культурний менеджмент не відіграє значної ролі, оскільки і виробництво, і збут відбуваються на місцевому рівні. Звичайно, існує аспект співпраці з іншими національними організаціями, кожна з яких характеризується своєю корпоративною культурою. Проте у межах однієї країни національна культура здебільшого визначає тип організаційної культури. Залежно від того, наскільки інтенсивно національна культура впливає на корпоративну культуру компаній всередині країни, розрізняють зв’язані та вільні культури[4].

Одним із основних завдань організації при формуванні міжнародної стратегії є аналіз та оцінка іноземного бізнес-середовища з погляду культури: особливості ринку, споживчого попиту, діяльності конкурентів, урядових вимог, трудового регулювання та правової системи загалом. Менеджери повинні усвідомлювати існування невідповідності між культурами, що стосується цінностей, вірувань, базових припущень та переконань, які впливають на людську поведінку, формування потреб та очікувань щодо діяльності організації.

Підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що ефективність бізнес-стратегії корпорації у мультикультурному середовищі залежить від багатьох чинників. Очевидно, що культурні відмінності є різними за своїм характером та ступенем при взаємодії представників із тих чи інших країн. До кожного конкретного випадку взаємодії якихось певних культур необхідно застосовувати окремий підхід чи стратегію крос-культурного менеджменту.

Література

1. Griffin, R. W. andPustay, M. W. InternationalBusiness: A ManagerialPerspective, 8 th edition. Pearson. 2014.

2. Hill, Charles W. L. Internationalbusiness: competingintheglobalmarketplace. 8 th ed. 2013.

3. ЄлейкоІ. Вплив культури на формування бізнес-стратегії у процесі інтернаціоналізації компаній. URL: https://intrel. lnu. edu. ua/wp-content/uploads/2015/09/VLNU_Mv_2012_30_35.pdf

4. Hong Ji-Hyun. A Global Strategy of a Company that Uses Culture Content as its Core. Business Journal of Industrial Distribution & Business.2021. Vol 12. № 6. С. 37–46.

д. е.н., професор **Антонюк К. І.**
бакалавр кафедри МЕВ **Гордієнко А. Г.**
бакалавр кафедри МЕВ **Ніколаєва А. К.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ЗДОРОВИЙ ГЛУЗД ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ ДЕСТРУКТИВНОМУ ВПЛИВУ МАРКЕТИНГУ НА ПОВЕДІНКУ СПОЖИВАЧІВ

Глобалізація маркетингової діяльності, зростання конкуренції, застійні явища в економіці, що призводять до світових криз, обумовлюють трансформацію гуманістичної ідеї маркетингу у широкому розумінні (яка полягає у «визначенні та задоволенні людських і суспільних потреб») з акцентом на його першочергового призначення – одержання прибутку. І це найчастіше асоціюються з тим, що маркетинг «змушує» людей купляти непотрібний продукт.

Означений внутрішній антагонізм маркетингової ідеології обумовлює його одночасне перебування в ролі суб'єкту та об'єкту впливу таких сучасних глобальних трендів, як: зміна ціннісної орієнтації споживачів; інформатизація суспільства, екологізація споживчого вибору. В той же час розуміння споживачами деструктивності окремих елементів маркетингового інструментарію та володіння навичками його нейтралізації сприятиме взаємовигідному співіснуванню споживачів і маркетингу.

Серед сучасних тенденцій загрозливого впливу маркетингу на поведінку споживачів можна виділити:

– розвиток «маркетингу впливу»: передавання рекламних повідомлень не від самого бренду, а через відомих особистостей – лідерів думок певної цільової аудиторії;

– перманентне вдосконалення маркетингових механізмів впливу на поведінку споживачів, у тому числі шляхом раціональної організації співвідношення між прийомами навіювання (гіпнозу) й переконання в рекламі;

– поширення маркетингових «меседжів», спрямованих на «умовляння» людей купувати «наступне покоління» товарів задовго до справжнього старіння попередніх моделей, в першу чергу, через використання двох механізмів: інновацій та моди. Наприклад, у сфері одягу швидкість «обороту» товарів була зведена до сезонних відрізків часу – чотири рази в рік; клієнти привчені розглядати речі минулого сезону як старомодні [1]. До того ж інноваційні та модні тренди перебувають у фокусі уваги виставково-ярмаркових заходів та засобів масової інформації, які їх позитивно висвітлюють та популяризують.

Суттєву роль у процесі переконання споживача можуть відігравати такі особливості рекламного повідомлення, не залежно від його джерела, як: переконливість доказів та їх кількість, емоційний вплив реклами й елементів оформлення рекламного оголошення, вплив мовної динаміки (сила та м'якість голосу, інтонація, використання пауз для досягнення ефекту раптовості, темп і тембр мови), ефект повторення [2].

Систематизуючи різні джерела інформації [3–4], серед заходів подолання негативного маркетингового впливу, можна назвати:

– планування покупки заздалегідь;

– використання готівки та обмеження її кількості під час купівлі;

– критичне ставлення до напису «Знижка» (у тому числі зважування його на власні потреби) та до дисконтних карток;

– розуміння та відстежування «хитрощів мерчендайзингу» шляхом: перевіряння ваги товару в упаковці, порівнювання ціни на великий і маленький обсяг, вироблення звички округляти до більшого значення, пересування проти потоку покупців, обережне ставлення до гарних упаковок, формування відчуття недовіри до «парних товарів» та «смужок свіжості»;

– уникнення торкання товарів без необхідності та здійснення покупок на голодний шлунок для зменшення привабливості фастфуду, етикеток м'ясних товарів, манливих запахів;

– ігнорування реклами та скорочення купівлі брендової продукції (зокрема завдяки пришвидшенню ходи в дорогих відділах магазинів). Цьому сприяє розуміння того, що висока ціна товарів популярних брендів не завжди відповідає високому рівню якості, адже витрати на рекламу товару або послуги також закладені в їх ціну.

Отже, щоб запобігти деструктивному впливу маркетингу на споживача потрібно пам'ятати, що мета комерційної маркетингової комунікації – змусити людину зробити покупку чи скористатися певними послугами. Перш за все, необхідно виробляти захисну реакцію та критичне ставлення до рекламних повідомлень у дорослих та створювати умови для виховання на цих принципах майбутніх поколінь.

Література

1. Рондж В. Деструктивный компонент маркетинга [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www. bsuir. by/m/12_100229_1_101244.pdf.

2. Ларіна Я. С. Поведінка споживача : навч. посіб. / Я. С. Ларіна, А. В. Рябчик. – К. : ВЦ «Академія», 2014. – 224 с – (Серія «Альма-матер»).

3. Киселева А. 7 лайфхаков, как не поддаваться на маркетинговые уловки маркетинга [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://lifehacker. ru/marketingovye-ulovki/.

4. Как вести себя в супермаркете, чтобы обхитрить маркетологов и не потратить лишние деньги маркетинга [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www. adme. ru/tvorchestvo-reklama/pravila-povedeniya-v-supermarketah-kotorye-pomogut-vam-ne-nakupit-lishnego-1798215/.

д.е.н., професор **Антонюк К. І.**
бакалавр кафедри МЕВ **Манченко Я. В.**
бакалавр кафедри МЕВ **Робоча А. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

РОЛЬ ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ В УБЕЗПЕЧЕННІ СПОЖИВАННЯ

Сучасне споживання вийшло за межі простого придбання товарів чи послуг необхідних для задоволення потреб, а перетворилось на символічне споживання. Для багатьох людей традиційні фактори споживчої поведінки замінюються соціальними чинниками (престиж, мода, культура споживання, соціальна позиція тощо) та різними спонукальними мотивами. Ці мотиви можуть спиратися на здоровий глузд або формуватися під впливом випадкових імпульсів. Сучасні виробники товарів (послуг) враховують і вдало використовують ці чинники та мотиви у просуванні своєї продукції. Вони формують у свідомості споживачів мету, на яку спрямована в кінцевому рахунку поведінка, нехтуючи якісними характеристиками товару.

Не викликає сумнівів, що забезпечення безпеки громадян, у тому числі безпеки їх споживання, є одним з основних завдань держави. Також зрозумілим є те, що діяльність суб'єктів господарювання, які функціонують на засадах корпоративної соціальної відповідальності, має на це спрямовуватись. Проте існування значної кількості загроз і ризиків безпеці споживання, які розглянуті на прикладі електронної торгівлі (табл. 1), вимагають активного залучення споживачів до процесу захисту власних інтересів.

Захист інтересів споживачів у процесі забезпечення безпеки споживання передбачає насамперед захист їхніх прав через дотримання в е-торгівлі основних норм, властивих традиційній торгівлі: обов'язок продавця надати інформацію про товар до укладення угоди; можливість повернення товару; безпека товару; гарантійні зобов'язання та обмеження розірвання договору з боку споживача. Щодо останнього особливістю для е-торгівлі є умова: якщо надання послуги або поставка товару електронними засобами зв'язку за згодою споживача відбулися до закінчення строку

розірвання договору, про що споживачеві було повідомлено у підтвердженій інформації [1].

Таблиця 1 – Ризики та загрози безпеці споживання в е-торгівлі в Україні

Загрози		Ризики для споживача
Безпеки продукції	Невідповідність товарів заявленим характеристикам	Невідповідність розміру, матеріалу, виробника (країни походження) тощо,
		представленого виду на рисунку (фото, відео)
		неможливість попереднього ознайомлення
Інформаційні	Недостатній захист інтелектуальної власності	Неусвідомлення наслідків споживання та користування товаром (послугою), невідповідних встановленим вимогам
	Наявність значної кількості неактуальної та недосто-вірної інформації	Невміння аналізувати інформацію, її актуальність та достовірність
	Оманлива реклама	Неправдивість інформації про акції
Освітні	Відсутність навичок діяльності у сфері е-торгівлі	Відсутність навичок пошуку, замовлення, оплати товарів або послуг в Інтернет
		Незнання своїх прав та засобів захисту
Фінансові	Інтернет-розрахунків	Фінансовий ризик
		Шахрайські дії з боку продавця
Технологічні	Кібератаки, віруси	Покупці і продавці підпадають під вплив, тому що комп'ютерні віруси не розрізняють жертв
	Незахищеність персональної інформації	Скептицизм клієнтів, побоювання, особливо щодо безпеки банківських реквізитів та інших особистих даних
Інституціональні	Інституціональна неврегульованість	Взаємодії «споживач-споживач» (С2 С)
		Недотримання, невстановлення, невідпрацьованість та неконтрольованість процедур повернення товару

Основними напрямами захисту споживачами своїх прав у мережі Інтернет О. Письменна, О. Баранова, О. Шкринла [2] вважають такі:

– уважне вивчення інформації про товар і послуги (пильність під час вибору товару або послуги), перевірка у разі потреби наявності сертифікатів та їх оригінальності;

– перевірка надійності продавця та виробника шляхом визначення їх місцезнаходження;

– вимагання та зберігання документів, що підтверджують купівлю (товарний (касовий) чек, квитанції, жетони, акти виконаних робіт); збереження свідоцтв суб'єктів підприємницької діяльності, фотографії, відеокадри, записи на диктофоні, що може підтвердити купівлю;

– перевірка наявності всіх реквізитів чеку – назва товару, сума, продавець, його адреса та ідентифікаційний код (більшість Інтернет-продавців зареєстровані як фізичні особи – підприємці);

– перевірка інформації на чеку та гарантійному талоні на відповідність печаток, перевірка правильності заповнення гарантійного талона;

– використання кредитних карток, які пропонують більш досконалий захист від несанкціонованих покупок (поширений метод захисту карткового рахунку – встановлення ліміту на розрахунки в Інтернет). У реальному секторі економіки існує більше загроз для безпеки споживання, ніж у фінансовій (банківській) сфері.

Отже, одним з найважливіших аспектів є формування у споживачів знань і навичок із користування Інтернет-ресурсами та захисту своїх прав в умовах онлайн-торгівлі, що зумовлено необхідністю вдосконалення методів і способів користування інформацію через швидкий розвиток інформаційних систем.

Література

1. Кузьміна М. М. Правове регулювання захисту прав споживачів в Інтернет-торгівлі. Право та інновації, 2014. № 3(7). С. 36–42.

2. Письменна О. П., Баранова О. С., Шкринда О. М. Захист прав споживачів під час придбання продукції через мережу Інтернет. Порівняльно-аналітичне право, 2015. № 1. С. 59–62.

д.е.н., професор **Антонюк К. І.**
магістрант кафедри МЕВ **Коваленко Є. В.**
бакалавр кафедри МЕВ **Потяркіна А. Ю.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

МІСЦЕ ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ В ЗМІНІ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У той час як COVID-19 набирає обертів по всьому світу, підвищуючи рівень глобальної невизначеності, уряди країн оперативно приступили до введення обмежень на поїздки з метою скорочення наслідків пандемії шляхом обмеження міжнародної мобільності, що породжує цілу низку проблем. Ці обмеженняпоширюються головним чином на міжнародні поїздки, проте в ряді країн такожвведено суворі заборони на внутрішні переміщення. На додаток до обмежень на поїздки впроваджено такі заходи прикордонного контролю, як закриття кордонів, а також посиленіпроцедури перевірки в аеропортах і в пунктах перетину кордону.

Обмеження на пересування надають значний вплив на мобільність і міграцію, тягнуть за собою значні наслідки для трудових мігрантів, а саме: багато з них вже знаходяться в скрутному становищі й не можуть реемігрувати, в той час як деякі не можуть влаштуватися на нову роботу або повернутися до країн-донорів чи свого місця роботи через зміни у візових режимах.

Зростає занепокоєння тим, що повні обмеження на поїздки скорочують можливості гуманітарних організацій з надання термінової допомоги та послуг найбільш вразливим групам населення, в тому числі біженцям і внутрішньо переміщеним особам. Обмеження на поїздки вже змусили Міжнародну організацію з міграції (МОМ) і Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) призупинити переміщення біженців для переселення, залишивши деяких з них в скрутному положенні або у відриві від їх сімей.

У своїх рекомендаціях з міжнародних перевезень Всесвітня організація охорони здоров'я виступає проти застосування обмежень на поїздки або торгівлю щодо країн, в яких спостерігаються спалахи

COVID-19, і підкреслює, що ці обмеження можуть привести до негативних наслідків. Наприклад, деякі особи, шукачі притулку, застрягли на кордонах і в деяких випадках стали уразливими для переслідувань та інших зловживань. Стигматизація певних груп, таких як мігранти, під час кризових ситуацій не є новим явищем. Будь то тероризм або спалах захворювань, мігранти часто ставали негативними персонажами через те, що піддавали небезпеці місцеве населення. Випадки стигматизації брали форму словесних образ і/або фізичного нападу, а також соціального, а іноді й інституційного відчуження з боку приймаючого суспільства [1].

Закриття кордонів та заборони на внутрішні переміщення позбавили деякі країни доступу до необхідної в сільськогосподарському секторі робочої сили, в результаті чого продовольчий урожай залишився неприбранимі почав псуватися. Викликані COVID-19 обмеження на поїздки та випадки захворювання приведуть до нестачі сільськогосподарських працівників, яка оцінюється в 80 000 осіб уВеликобританії, в той час як в Іспанії нестача становить близько 70 000–80 000, а в Італії – 250 000 працівників.

Міграційні потоки зупинити практично неможливо, але ними можна навчитися грамотно та успішно керувати, отримуючи при цьому величезну користь від міграційного потенціалу. Наприклад, грошові перекази мігрантів стали важливим джерелом зовнішнього фінансування для країн, що розвиваються, вони допомагають знизити рівень бідності, стимулюють споживчий попит, можуть впливати на зростання виробництва і бути джерелом інвестування, якщо держава впроваджує сприятливі економічні і політичні умови[3].

Одним з основних положень економіки здорового глуздує забезпечення особистісного і суспільного добробуту для всіх і кожного [2], томупороджені міграцією виклики та проблеми вимагають від урядів країн спільних адекватних відповідей. Найбільш важливим у цьому аспекті є вдосконалення міграційної політики. Саме принципи економіки здорового глузду як для державних керівників, так і для самих мігрантів дають можливість розширити світогляд, знати свої можливості та захищати себе в умовах турбулентності шляхом позбавлення «економічної та фінансової безграмотності», що також стосується розуміння ролі грошових переказів, адже використання неофіційних каналів (більш ніж

половина)[1]трансферту грошових переказів трудовими мігрантами можна також вважати втраченими можливостями для країн-донорів робочої сили. Тому поширення економічних знаньсеред населення держав світу – це інструмент, який допоможе урядам країнпом'якшити вплив негативних наслідків COVID-19 та повернути здоровий глузд в економіку при формуванні нового плану контролю міграційними потоками.

Література

1. COVID-19 AnalyticalSnapshotsMigrationResearchDivision. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www. iom. int/sites/g/files/tmzbdl486/files/our_work/ICP/MPR/covid-19_analytical_snapshots-_compiled_english_1-50.pdf

2. Економіка здорового глузду: про особистий і суспільний добробут для всіх і кожного. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://econfun. s3.eu-central-1.amazonaws. com/books/Common_Sense_Economics_%5 Buk%5 D. pdf

3. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www. economy. nayka. com. ua/pdf/1_2021/87.pdf

к.е.н., доцент **Беззубченко О. А.**
к.е.н., доцент **Захарова О. В.**
Маріупольський державний
університет, м. Маріуполь

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасні виклики економічному розвитку всіх без виключення країн світу, обумовлені невизначеністю глобального середовища, впливом великої кількості глобальних ризиківта підвищенням ступеня їх впливу. Вони підсилюють необхідність узгодження питань забезпечення реалізації соціальних цілей розвитку та пошуку ресурсних та фінансових можливостей для їх досягнення. Деструктивний влив світової пандемії, загострив питання соціального розвитку різних країн світу, який обмежується наявністю економічних ресурсів, сформованими у державі пріоритетами щодо їх

використання, а також уповільненням темпів економічного зростання. Саме тому, вагомість соціальної складової у забезпеченні сталого розвитку, потребує активізації саме інклюзивного розвитку економічної активності, що сприятиме зростанню рівня життя та добробуту населення, формуванню високого рівня людського капіталу.

Соціальні аспекти безпеки**,**яксукупність умов розвитку, за яких досягається високий рівень захищеності соціальних інтересів кожної окремої людини та суспільства в цілому, а також забезпечується спроможність держави запобігати соціальним викликам, ризикам, небезпекам та загрозам доцільно забезпечувати в тому числі за рахунок активізації розвитку інклюзивної економіки, коли більшість членів суспільства відчувають на собі результати економічного зростання [1, с.17]. При цьому важливо зауважити, що стан соціальної безпеки знаходиться під впливом всіх інших сфер національної безпеки, ризики та загрози яких безумовно обумовлюють та змінюють параметри системи забезпечення соціальної безпеки.

Країни світу характеризується різним рівнем соціальної орієнтації економічного розвитку, зокрема зрозуміло що цей рівень напряму знаходиться у тісній кореляції з досягнутим рівнем економічного розвитку та його стабільністю. Низький рівень соціальної орієнтації країн свідчить про наявність загроз національній безпеці в економічній та соціальній сферах, а отже, потребує розробки більш зваженої ефективної економічної політики, особливо з урахуванням цілей сталого розвитку, та в умовах пошуку шляхів подолання негативних наслідків світової пандемії [2].

Останніми роками підвищується необхідність більш соціально-інклюзивного підходу до генерації економічного зростання. В системі індикаторів соціальної безпеки окреме місце займають показники розподілу доходів та нерівності, серед яких рівень бідності, рівень нерівності, показник національного доходу на душу населення, темп приросту національного доходу на душу населення тощо.

Аналітичні дослідження ООН [3] та WorldInequalityLab [4] дозволяютьвизначити певні закономірності в розвитку системи забезпечення рівномірного розподілу доходів та подолання нерівності, серед яких:

– останніми рокамиспостерігається більш рівний глобальний розподіл ВВП на душу населення, при тому, що у 2007 р. найбідніші

економіки, в яких концентрувалося 80% населення світу, створювали 22% світового ВВП, у 2017 р. їх частка у ВВП виросла до 32%. При цьому, нерівність у ВВП на душу населення зменшились переважно серед економік із високим рівнем доходу, а розрив між найбагатшими та найбіднішими країнами світу залишився майже незмінним;

– зменшення розриву між розвиненим країнами та країнами, що розвиваються, обумовлено швидкими темпами зростання економіки Китаю, станом на 2017 р. воно складає 10,2 (за ВВП на душу);

– сьогодні 1% населення світу (76 млн) має середній дохід у 172 дол. США на день, тоді як найбідніші 50% населення (3,8 млрд) – 4 дол. США на день. 3,9 млрд населення світу або 52% проживає на нижчий середній прожитковий рівень для країн, що розвиваються (8,1 дол. США на день у 2016 р.);

– глобальна нерівність доходів зберігається на високому рівні, зокрема мінімальний трудовий дохід 10% найбагатших працівників складає 7400 дол. США на місяць (2017 р.), а максимальних дохід 10% найбідніших – 22 дол. США. Незважаючи на наявний тренд щодо зменшення децильної диференціації доходів, зокрема під впливом економічної конвергенції економік Індії та Китаю, рівень нерівності за доходами залишається достатньо високим;

– спостерігається значно диференційований рівень нерівності за регіонами світу, так частка доходів 10% найбагатших становить 37% в Європі, 47% в Північній Америці, 61% на Близькому Сході, при цьому слід зазначити, що прискореними темпами нерівність зростала в північноамериканському регіоні, Китаї, Індії, Росії, більш помірними темпами – в європейському регіоні, на Близькому Сході та в південно-сахарській Африці нерівність залишається стабільно високою.

Частка населення світу, що приживає на 3,2 дол. на добу складає 26,3% (2018 р.), що на 44,2% менше рівня 2000 р. (47,1%). Світовий коефіцієнт Джині склав 63,1, що на 5,8% менше рівня 2000 р. (67,00). Однак, в світовій практиці розподіл доходів за коефіцієнтом Джині залишається нерівномірним, через те, що значення показника перевищує 40%. Частка доходів 10% найбагатших у світі становить 52,12%, що лише на 5,8% менше рівня 2000 р. Частка доходів 1% найбагатших у світі становить 20,44%, що лише на 2,2% зменшилася відносно рівня 2000 р. Співвідношення між 10% найбагатших та 50% найбідніших у світі становить 5,39, що 15,3% менше за показник 2000 р.

Національний дохід на душу населення у світі становив 17896 дол. у ППС (2018 р.), що на 125,3% більше показника 2000 р. (7944 дол.). В середньому дохід на душу у світі зростав на 2,08% (2018 р.), темпи зростання мали тенденцію до уповільнення. Очевидно, що результати 2020 та 2021 років будуть ще нижчими.

Таким чином, на основі аналізу індикаторів соціальної безпеки країн світу можна відзначити, що досягнення високого рівня захищеності соціальних інтересів кожної окремої людини в світі – тривалий процес, а стале економічне зростання буде досягнуте в тому числі і за умов зниження нерівності,при цьому воно має бути інтелектуальним, стійким та інклюзивним із залученням до цих процесів усіх секторів економіки та всіх верств суспільства.

Література

1. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки [Текст] : монографія / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова [та ін.] / Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості . – К. ; Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. – 184 с.

2. Sustainable Development Goals. URL:https://sustainabledevelopment. un. org/?menu=1300

SDG PULSE. 10 Reduced inequalities. URL:https://sdgpulse. unctad. org/sdgs/goal-10-reduce-inequality/

3. World Inequality Report 2018. URL: https://wir2018.wid. world/

ст. викладач **Глушко П. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ОСВІТА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК, ЯК СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІКИ ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ

Сучасний світ характеризується високими темпами розвитку науки і технологій. Досягнення в сфері цифрових технологій, комунікацій, програмного забезпечення і швидкості передачі даних все більше наближають людство до четвертої промислової революції [1].

Четверта промислова революція має величезний перетворюючий потенціал, що сприяє досягненню всеосяжного і

стійкого промислового розвитку. Штучний інтелект, машинне навчання, сучасна робототехніка, виробництво на основі технології пошарового синтезу (3 D-друк), інтернет речей, технології «блокчейн» і квантові комп'ютери – це лише частина технологій, які докорінно змінюють наш світ і промисловий ландшафт [2].

У числі іншого, індустріалізація залишається основним шляхом успішного розвитку без якої не неможливо створити потенціал, необхідний, щоб досягти успіху в ході четвертої промислової революції.

Згідно даних Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку, 90% всіх виданих в світі патентів і 70% експорту сучасних цифрових виробничих технологій припадає лише на 10 країн [2].

Згідно прогнозів Національної Ради з розвідки (США) до 2030 року особливо активно будуть розвиватися:

– в сфері інформаційних технологій (технології обробки даних, технології «розумних міст»);

– в сфері технологій (робототехніка; дистанційно керовані автономні транспортні засоби; адитивні технології (3 D-друк)) [3].

Сучасні умови вимагають гнучкості всіх сфер виробництва, здатністю до швидкої модернізації та багатофункціональності. Беручи до уваги орієнтованість бізнесу на нові та новітні технології не варто забувати що зростання рівня розробок і технологій піднімає й рівень вимог до персоналу який створює та обслуговує ці технології. Спеціальності та професії довгий час затребувані в найкоротший період часу зникають або трансформуються в нові, що знаходяться на межі декількох галузей знань. До 2030 року зникнуть 57 професій, а з'являться нові 186 [4].

В контексті інклюзивності економіки розвиток неможливий без розвитку суспільства яке виробляє. Відповідно, молодь та працівники повинні отримувати знання які відповідають рівню сучасних розробок та високопродуктивному і ефективному виробництву. Профільні навчальні заклади повинні активно і гнучко реагувати на вимоги ринку праці. Будучи сполучною ланкою між середньою освітою та роботодавцем освіта повинна випереджати дійсність для досягнення результативності. Активна зміна технологій виробництва та інертність систем освіти призводять до вакууму трудових ресурсів, та інших соціально-економічних негараздів, а також до трудової міграції.

У другій половині XX століття фахівець отримуючи освіту міг працювати все життя в межах однієї вузькоспеціалізованої сфери знань. Сучасні технології мають таке стрімке зростання і розвиток, що можуть за кілька років пройти шлях від ідеї до масової реалізації з подальшою трансформацією в ще більш новий напрямок. Такий активний розвиток вимагає від сучасного фахівця постійного вдосконалення і оновлення знань на протязі усієї професійної і трудової діяльності.

Невідповідності рівня вимог до працівників і рівня його можливостей віддзеркалюється на діяльності підприємства у вигляді додаткових витрат, що в цілому ланцюговою реакцією зачіпає все суспільство. Будь-яка діяльність повинна бути людино-орієнтованою, а досягнення інклюзивності можливо лише при діалозі. Економіка здорового глузду, яка заснована на стимулах, має бути підкріплена соціальною відповідальністю високорозвиненого суспільства,якемає знання для створення технологій майбутнього.

Література

1. URL:https:/ /uk. wikipedia. org/wiki/% D0%A7%D0%B5%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1% 80%D1%82 %D0% B0_%D0%BF%D1 (дата звернення: 08.10.2021)

2. Ежегодный доклад 2020 год. Организация объединенных наций по промышленному развитию. Вена, 2021. – 108 с.

3. Глобальнітенденції 2030: Альтернативні світи публікація Національної Ради з розвідки (США), 2012 – 169 с.

4. URL:https://academyua. com/stati/165-ischeznut-57-professij-a-poyavyatsya-novye-186-atlas-novykh-professij(дата звернення: 08.10.2021)

к.е.н., доцент **Губарь О.В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ДЕКАРБОНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: НОВА РУШІЙНА СИЛА ІННОВАЦІЙ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ

В епоху швидких трансформаційних змін в світі на перший план виходить екологічний фактор. Підґрунтям сталого розвитку

розвинутих країн стає економіка здорового глузду, яка передбачає дбайливе ставлення до природи, ощадливе споживання обмежених ресурсів, раціональну побудову системи суспільного виробництва з урахуванням концепції інклюзивного розвитку, яка передбачає, що кожен суб'єкт економіки є важливим, унікальним, цінним для суспільства і має можливості задовольнити свої потреби. Інклюзивне зростання економіки – передумова гуманного розвитку суспільства. Воно є багатофакторним і багаторівневим процесом, бо основою його є економіка максимальної зайнятості і взаємодії усіх суб'єктів і зовнішніх факторів.

Основним трендом світової економіки стає декарбонізація – це поступова відмова від традиційних джерел енергії (нафта, газ, вугілля та ін.) і більш активний перехід на поновлювані джерела. За прогнозами спеціалістів, декарбонізація енергетики призведе до скорочення викидів в атмосферу парникових газів, які спричиняють руйнівні наслідки для клімату і викликають глобальне потепління з такими наслідками, як посухи і повені, урагани і шторми, вимирання тварин і рослин.

Європа визначила для себе основні напрямки сталого розвитку економіки, одним з яких виділено «Зелений курс», який в найближчі роки стане ключовим абсорбентом внутрішніх інвестицій і державних дотацій. Мета цієї програми – скоротити кількість викидів парникових газів в атмосферу в найближчі 10 років і до 2050 р. перетворити Європу в перший на планеті «вуглеродно-нейтральний континент». Найбільш шкідливі для природньої середи галузі промисловості – це енергетика, видобування вуглеродів, металургія, сільське господарство. Саме на ці сегменти економіки спрямовано трансграничний вуглеродний збір (Carbon Border Adjustment Mechanism) [1] при експорті товарів в ЄС в розмірі 30 долл. за тонну вуглеродного газу. Цей механізм планується застосовувати для країн, які не приділяють належної уваги до зменшення викидів вуглекислого газу. Кінцевий термін впровадження механізму декарбонізації промисловості –2023 рік, отже термін змін для національної економіки України дуже короткий.

Для розуміння наслідків введення податку на викиди, проаналізуємо експортні відносини України з країнами ЄС. За підрахунками спеціалістів, понад 30% українського експорту можуть підпасти під дію СВАМ. За підсумками 2020 року експорт України в

ЄС склав 18,66 млрд. євро. Введення цього механізму збільшить фіскальне навантаження на виробників електроенергії на 42% від ціни кінцевої продукції, на виробників чавуну та напівфабрикатів – на 15%. Додаткові платежі українських компаній при експорті до країн ЄС можуть збільшитись на 566,3 млн євро на рік. Майже 94% від цієї суми доведеться сплачувати металургійній промисловості та електроенергетиці. Це негативно відіб'ється на показниках обсягів експорту української продукції в ЄС [2].

Україна разом з усім цивілізованим світом узяла на себе зобов'язання до 2030 року скоротити рівень викидів парникових газів на 40% порівняно з 1990 роком. Однак великий шлях декарбонізації країни тільки починається.

Необхідність адаптації під нові умови світової торгівлі стають поштовхом для модернізації промислового комплексу України і прискореного впровадження інновацій. Проведення декарбонізації для України в значній мірі – це вимушений крок, адже якщо не розпочати інноваційні трансформації сьогодні, то через 4-5 років експорт багатьох видів продукції буде фактично заблокований. Одночасно це і жорсткий стимул до модернізації традиційних промислових підприємств.

Для підтримки конкурентоспроможності економіки у світі зростаючих кліматичних ризиків потрібні активні заходи з богу приватного сектору і держави.

Уряд виділив 5 основних напрямів декарбонізації економіки:

- Енергоефективність та енергозбереження;
- Відновлювані джерела енергії;
- Поводження з відходами;
- Інноваційне сільське та лісове господарство;
- Діджиталізація економічних процесів.

Комплексний підхід до модернізації виробничого комплексу України з урахування екологічної складової дозволить ефективно будувати конкурентні відносини зі світовими контрагентами, зараз саме час змін, адже Європейський союз дав чіткі терміни для врахування нових вимог «Green Deal» в побудові своїх виробничих процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. EU Green Deal (carbon border adjustment mechanism). Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-

say/initiatives/12228-EU-Green-Deal-carbon-border-adjustment-mechanism-_en
2. Оцінка впливу Carbon border adjustment на український експорт. Режим доступу: https://gmk.center/wp-content/uploads/2020/09/Ocenka_vliyaniya_CBAM_na_ukrainskij_eksport_compressed.pdf

к.е.н., доцент **Козицька Г. В.**
магістрант кафедри МЕВ **Коцюба Р. С.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ВЕКТОР СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Значення інформаційно-комунікаційних технологій для економічного розвитку неможливо переоцінити, адже саме впровадження цифрових технологій в усі сфери життєдіяльності людей визначає майбутній вектор розвитку економічних суб'єктів. Поширення Інтереенту, розвиток мобільних пристроїв і додатків визначають інноваційні форми економічної активності, які прийнято називати віртуальними, інформаційними, цифровими та мережевими. Слід відзначити, що на протязі останнього десятиліття тенденції віртуального бізнесу змінилися від часткової цифровізації бізнес-процесів у ендогенній підприємницькій мережі до всеосяжного проникнення Інтернет-технологій в бізнес-моделі світової економіки.

На сучасному етапі явище діджиталізації бізнесу виявилося вкрай важливим для успіху. Серед можливостей, що надає діджтталізація, можна виділити наступне:

– стимулювання розвитку відкритого інформаційного суспільства;

– зростання економіки «спільного використання»;

– світове використання технологій цифрових трансформацій реальних бізнес-процесів;

– можливість координації цілей та збільшення ефекту від використання ресурсів;

– прискорення розвитку наукомістких галузей економіки;

– формування свідомості щодо креативного, ефективного, раціонального бізнесу;

– економічне зростання;

– покращення комунікації зі стейкхолдерами;

– розширення інформаційного простору та спрощення пошуку й взаємообміну інформацією;

– створення нових висококваліфікованих робочих місць;

– розширення пулу висококваліфікованих спеціалістів через електронні біржі праці, фріланс-або аутсорсинг-платформи;

– інтелектуалізація людського капіталу;

– індивідуальний підхід до задоволення потреб клієнтів;

– надання пріоритету виробництву знань та послуг;

– зменшення рівня бідності та справедливість розподілу доходів;

– покращення якості життя;

– прозорість внутрішніх та зовнішніх процесів підприємства.

Однак діджиталізація провокує і ряд потенційних загроз, зокрема:

– ризик кібернетичних загроз, що перш за все обумовлене низьким рівнем захисту особистої інформації;

– «цифрове рабство», що означає свідоме управління поведінкою значної кількості людей на основі цифрових технологій, тобто маніпулювання свідомістю;

– розбалансованість ринку праці та підвищення рівня безробіття внаслідок виникнення ризику, пов'язаного зі зміною структури економіки;

– «цифрове відставання», що визначається співвідношенням доступу до інформації в різних країнах світу та рівнем їх цифровізації;

– можливість централізації капіталу та виникнення нового виду монополії «ультра капіталізму»;

– ускладнення пошуку інвестицій для підприємств традиційних галузей;

– можливість зменшення внутрішнього споживання, що негативно впливатиме на обсяг ВВП та податкові надходження окремої країни;

– зменшення потреби у фахівцях «середнього класу», що працюють у фінансових, юридичних та ін. секторах.

Цифрова економіка швидко зростає, особливо в країнах, що розвиваються. З урахуванням світового досвіду, впровадження

цифрової економіки в Україні на початковому етапі має відбуватися одночасно за трьома наступними напрямами:

а) технологічним, що передбачаю всеосяжну стандартизацію, сертифікацію, безпечність та відповідність техніко-технологічним умовам;

б) інституційно-економічним, під яким розуміють формування інноваційних управлінських бізнес-моделей на основі використання розумних хмарних технологій у всіх галузях економіки, інституціональне забезпечення;

в) виробничим, що передбачає наявність певних додатків бізнес-управління, які відповідають вимогам ознакам моделей менеджменту [1].

Не дивлячись на існування значної кількості загроз та перешкод, що діджиталізація динамічно охоплює сферу послуг, торгівлю, фінансовий сектор, освіту, управління, і позитивні результати цих процесів як для бізнесу, так і для держави є особливо значущими. Цифрова економіка стає все більш звичним явищем у повсякденному житті сучасної людини та суспільства. Поряд з матеріальним та трудовим капіталом, на порядку денному є цифровий капітал із усіма наслідками для уряду, бізнесу та громадськості. Їх органічне зв'язування в економічній та математичній моделях дозволить більш адекватно оцінити ретроспективні, поточні, планові та прогнозні темпи економічного зростання національної, регіональної та світової економік.

Література

1. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. / HITECH office. – грудень 2016. – 90 с. URL: https://ucci. org. ua/uploads/files/58 e78 ee3 c3922.pdf.

2. Digital Agenda for Europe. URL: http://ec. europa. eu/digital-agenda

к.е.н., доцент **Козицька Г. В.**
студент гр. ГФ-211 м **Коваленко Є. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

«ЗЕЛЕНИЙ» ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПЕРЕХІД ЯК СПОСІБ ПОВЕРНЕННЯ ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Економіка здорового глузду, основною метою якої є особистий і суспільний добробут для всіх і кожного, вважається однією з найактуальніших тем сучасності. Непередбачені довгострокові наслідки, або вторинні ефекти, що надто часто ігноруються і призводять до низки проблем – один з основних досліджуваних елементів економіки здорового глузду [1]. «Зелена» енергетика – яскравий приклад далекоглядного та найбільш ефективного способу виходу з економічної кризи, викликаної COVID-19. Саме перехід на «зелену» енергетику формує усвідомлене ставлення до процесів виробництва і їх довгострокових негативних впливів на навколишнє середовище і здоров'я суспільства, що являється основною рушійною силою розвитку, повертаючи таким чином здоровий глузд в економіку держави.

ЄС офіційно затвердив свій план перетворення Європи в зону з нульовими викидами парникових газів до 2050 р. – Green Deal: чиста енергія; удосконалений муніципальний транспорт; більше зарядних станцій для електрокарів; покращення здоров'я сучасних та майбутніх поколінь; менше пестицидів і мінеральних добрив; більш здорова їжа; менше відходів, вторинна переробка; більш екологічна продукція в магазинах; оновлені будинки, школи й лікарні; чисті повітря, вода, ґрунти [3]. У 2020 році у світі інвестовано безпрецедентні 501,3 млрд дол. США у низьковуглецеві активи, з них 303,5 млрд дол. США – в нові потужності відновлювальної енергетики (ВДЕ) України з рекордними встановленими потужностями сонячних (132 ГВт) і вітряних (73 ГВт) електростанцій. І це тільки початок глобального переходу від корисних копалин до ВДЕ. За прогнозами у 2050 році вітряна і сонячна енергія будуть забезпечувати 56% світового

енергетичного балансу, а у розвинених країнах-лідерах планується довести цей показник до 80%.

Україна з 2015-го по 2019 рік «зелена» енергетика стала успішною галуззю як в рамках української економіки, так і в глобальному масштабі. Ухвалення змін до «Закону про «зелені» тарифи» у 2015 році та «Закону про ринок електроенергії» у 2017 році зміцнило довіру інвесторів до державної системи підтримки «зеленої» енергетики. Загальний обсяг прямих інвестицій в ВДЕ в Україні з моменту введення «зеленого» тарифу у 2008 році оцінюється в 12 млрд дол. США, з яких 7,2 млрд дол. США припадає на період 2015–2020 рр. Близько 3,4 млрд дол. США було інвестовано лише за 2019 рік. Ці досягнення дозволили Україні поліпшити інвестиційний клімат і зайняти 15-у сходинку у світовому рейтингу за обсягом інвестицій ВДЕ у 2019 році.

Наприкінці 2019 року ситуація почала драматично погіршуватися. Міністерство енергетики заявляло, що через велику кількість реалізованих і планованих об'єктів ВДЕ держава більше не може виконувати взяті на себе зобов'язання. Як наслідок, іноземні інвестори готують міжнародні арбітражні позови проти України, перший з яких вже проведений у квітні 2021 року. Якщо уряд найближчим часом не вживатиме необхідних заходів, то країні загрожують багатомільярдні виплати за невиконання взятих на себе зобов'язань. Крім величезного прямого збитку для платників податків дана ситуація продукує неоціненний непрямий збиток для економіки, пов'язаний з втратою довіри інвесторів [2]. В результаті спостерігається стійкий рух України в енергетичній сфері в протилежному напрямку від цивілізованого світу, що призводить до появи 5 груп ризиків такого розвитку подій:

– технічні (Україна не створивши належні умови для розвитку ВДЕ буде вимушена продовжувати експлуатацію електростанцій, які вже відпрацювали по 50–60 років, і досягли межі моральної й фізичної зношеності);

– фінансові (крім втрат від функціонування застарілої та неефективної енергетичної системи виникає новий ризик потрапляння експортних товарів з України під очікуваний прикордонний вуглецевий податок в ЄС – carbon border adjustment mechanism);

– політичні (рухаючись у протилежному від ЄС напрямі в питаннях Green Deal Україна навряд чи зможе розраховувати на подальше політичне зближення з ЄС);

– кліматичні (не виконання своєї частини планетарного завдання зі скорочення викидів парникових газів в рамках Паризької угоди);

– екологічні (в Україні найкоротша тривалість життя в Європі (в середньому 71 рік), для порівняння, у Швеції – 80 років) [3].

Таким чином, в більшості країн, включаючи Україну, відновлювальна енергетика не потребує державних субсидій; однак, для залучення інвестицій і фінансування проектів необхідна наявність сучасних ринкових механізмів. Саме тому, одним із завдань з формування економіки здорового глузду в Україні є розробка нової державної стратегії «зеленої» енергетики, що має базуватися на: скороченні споживання енергетичних ресурсів через підвищення показників енергоефективності та енергозбереження; використанні відновлювальних джерел енергії; проведенні аукціонів ВДЕ.

Література

1. Економіка здорового глузду: про особистий і суспільний добробут для всіх і кожного. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://econfun. s3.eu-central-1.amazonaws. com/books/Common_Sense_Economics_%5 Buk%5 D. pdf

2. «Зелена» енергетика в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://forbes. ua/ru/company/zelenaya-energetika-v-ukraine-kak-istoriya-mezhdunarodnogo-uspekha-obernulas-ocherednym-provalom-26052021-1676

3. 5 ризиків гальмування України на «зеленому» шляху розвитку. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www. epravda. com. ua/columns/2020/09/11/664930/

к.е.н., доцент **Козицька Г. В.**
бакалавр кафедри МЕВ **Стріжко І. С.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

«КАПІТАЛІЗМ СТЕЙКХОЛДЕРІВ» ЯК ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ МАЙБУТНЬОГО

Наразі суспільство вбачає величезну проблему в застарілій економічній системі, яка вже не відповідає викликам сьогодення і не здатна подолати сучасні проблеми. Модель, що домінує сьогодні являє собою акціонерний капіталізм, який зародився та популяризувався в США у 1970-і роки, а в наступні десятиліття розширив свій вплив на весь світ. Завдяки цій моделі, велика кількість людей у всьому світі змогли досягли процвітання за рахунок прагнення компаній збільшити власний прибуток. Керуючись одним лише стимулом збагачення, підприємці відкривали нові ринки і створювали нові робочі місця. Однак, прихильники акціонерного капіталізму знехтували сутністю корпорацій, як світового гравця. На рівні з визначенням компанії як структури, що прагне заробити прибуток, існує ще одна – кожна фірма виступає у ролі соціального організму, який функціонує, трансформується й розвивається в оточенні багатьох інших суб'єктів. До того ж, слід зважати на вичерпність та виснаження світових ресурсів, як природних, екологічних, так і людських. Тому поряд із досягненням прибутку перед компаніями постає додатковий перелік завдань, якими неможливо знехтувати на шляху до збереження цілісності світової системи.

Клаус Шваб, економіст, засновник і президент Всесвітнього економічного форуму у Давосі, в останні роки все активніше просуває ідею «капіталізму стейкхолдерів». Економіст говорить про те, що покоління «міленіалів» і покоління Z більше не хочуть працювати на компанію, інвестувати в компанії або купувати товари у компаній, у яких немає інших цінностей крім максимізації вартості для акціонерів. А керівники та інвестори почали розуміти, що їх власний довгостроковий успіх тісно пов'язаний з успіхом їх клієнтів, працівників і постачальників. Тому логічно, що модель «капіталізму

стейкхолдерів» передбачає таку поведінку підприємців, міжнародних компаній та фірм, яка відповідає тенденціям інклюзивного розвитку суспільства.

Нова модель роботи корпорацій рекомендує підприємцям та менеджерам нести цінність клієнтам, інвестувати в співробітників, етичне і справедливе співробітництво з постачальниками, підтримку товариств на території присутності, створення цінності для акціонерів. [1]

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі 2020 року, провідною темою якого став саме «капіталізм стейкхолдерів», була презентована оновлена варіація Давоського маніфесту, затвердженого ще в 1973 році. Маніфест 2020 року дає розгорнуте уявлення про «капіталізм зацікавлених сторін», який зачіпає цілий ряд важливих питань нашого часу, включаючи справедливе оподаткування, нульову терпимість до корупції, оплату праці керівників, повагу прав людини. До того ж, відмінною рисою проблем сьогодення виступає екологічна нестабільність світу. І багато питань з Давоської конференції стосуються саме екологічних проблем, таких як, кліматичні катастрофи, втрата біорізноманіття та руйнування наземних і водних екосистем. [2]

Ще одним важливим питанням виступає піклування про попередні покоління. Давоський маніфест 2020 року містить наступне: «Підприємець відповідально управляє створенням вартості в короткостроковій, середньостроковій і довгостроковій перспективі з метою отримання стійкого прибутку для акціонерів, що не приносить в жертву майбутнє заради сьогодення» [3]. «Бізнес повинен активно робити внесок у творення більш цілісного і стабільного миру», – заявив засновник Всесвітнього економічного форуму [4].

Отже, модель «капіталізму стейкхолдерів» має всі підстави для того, щоб стати домінуючою у найближчі десятиріччя, а її засновники і прихильники активно працюють над популяризацією ідеї серед провідних бізнесменів, політиків та економістів світу. Незважаючи на успішність інтеграції даної економічної моделі, ми розуміємо, що головний перший крок на шляху до змін зроблено і світ вже ніколи не повернеться до попереднього укладу, усвідомивши його недоліки і проблеми.

Література

1. Шваб К. Чого ми хочемо? Три моделі майбутнього на вибір. URL: https://nv. ua/ukr/opinion/forum-u-davosi-yak-zminyuyetsya-kapitalizm-ekonomika-novini-50057107.html?fbclid=IwAR2 irMlP8 kJDIAtn1 AlSCyQyVxE4 Q2 rC0 ju3 i2 VtbUpyZD-hW_NSUH_9 c5 I (дата звернення: 12.09.2021).

2. Алла Дубровик-Рохова. Новый манифест спасения мира. URL: https://day. kyiv. ua/ru/article/ekonomika/novyy-manifest-spaseniya-mira (дата звернення: 12.09.2021).

3. Davos Manifesto 2020: The Universal Purpose of a Company in the Fourth Industrial Revolution. URL: https://www. weforum. org/agenda/2019/12/davos-manifesto-2020-the-universal-purpose-of-a-company-in-the-fourth-industrial-revolution/ (дата звернення: 12.09.2021).

4. Klaus Schwab. What Kind of Capitalism Do We Want? URL: https://www. project-syndicate. org/commentary/stakeholder-capitalism-new-metrics-by-klaus-schwab-2019-11 (дата звернення: 12.09.2021).

к.е.н., доцент **Максименко І. Я.**
здобувач вищої освіти **Тиха А. Д.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

Е-ЛІКАРНЯНІ – ЯК ВАЖЛИВИЙ КРОК У ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ МЕДИЦИНИ

Електронний лікарняний – це документ, який підтверджує тимчасову непрацездатність працівника. Він зареєстрований в зазначеному МОЗ порядку і має індивідуальний номер в спеціальному реєстрі. Такий лікарняний є підставою для нарахування страхових виплат.

З 1 жовтня 2021 р. оформлення усіх лікарняних буде відбуватись винятково з внесенням даних до електронної системи охорони здоров'я.

Впровадження е-лікарняних дозволить більш ефективно боротися з корупцію. Електронна система дозволяє перевірити,

скільки та кому той чи інший лікар видав листів непрацездатності. Адже кожен документ має бути затверджений власним електронним підписом медпрацівника.

Станом на 27 вересня 2021 р. 137 тисяч медичних працівників пройшли он-лайн навчання, 2,9 тис медичних закладів вже оформлюють е-лікарняні, з початку роботи системи створено майже 1 млн медичних висновків про непрацездатність.

Лише 100 лікарень поки що не змогли налаштуватись на роботу в нових умовах, але до 1 жовтня є час, щоб «підключити» ці заклади до електронної системи.

Призначити працівнику матеріальне забезпечення на підставі готового до сплати е-лікарняного роботодавець має упродовж не більш ніж 10 календарних днів з дня закінчення періоду тимчасової непрацездатності. Тоді як у випадку паперових лікарняних призначення матеріального забезпечення має відбуватись упродовж 10 календарних днів з дня отримання лікарняного від працівника. Ще 5 робочих днів після призначення допомоги як для паперових, так і е-лікарняних відведено на подання заяви-розрахунку.

Процедура призначення, розрахунку та виплати матеріального забезпечення за е-лікарняними не змінилась, однак якщо роботодавець має декілька листків непрацездатності різних видів, він має подати дві заяви-розрахунки окремо: за паперовими і електронними лікарняними. Це пов'язано з тим, що в е-лікарняних відсутня серія та оновлено коди причин тимчасової непрацездатності.

Подати заяву – розрахунок за е-лікарняними можливо:

– в електронному виді за допомогою клієнтського спеціалізованого програмного забезпечення із застосування електронного підпису/печатки (так до Фонду подають вже близько 80% заяв-розрахунків),

– або на паперових носіях.

Електронний лікарняний є підставою для:

– звільнення від виконання роботи;

– оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності;

– призначення матеріального забезпечення та надання соціальних послуг відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Нараховувати компенсацію з тимчасової непрацездатності будуть протягом десяти днів з моменту закриття електронного

лікарняного. Розмір виплат залишиться колишнім: від 50% до 100% середнього доходу застрахованої особи залежно від стажу, розмір допомоги з вагітності та пологах – 100% середнього доходу.

Алгоритм призначення виплат такий:

– електронний лікарняний друкується або залишається в електронному вигляді в кадровій службі;

– кадрова служба визначає страховий стаж застрахованої особи та кількість календарних днів непрацездатності, що підлягають оплаті за рахунок коштів роботодавця та Фонду соціального страхування України;

– ці відомості передаються до комісії із соціального страхування підприємства (комісія продовжує свою роботу і зберігає весь обсяг функцій);

– рішення про призначення або відмову в призначенні матеріального забезпечення комісія передає до підрозділу бухгалтерії підприємства;

– бухгалтерія робить розрахунок матеріального забезпечення на підставі електронної лікарняного та рішення комісії;

– заповнюється заява-розрахунок і подається до відділення Фонду за місцем обліку.

Щоби перевірити е-лікарняний, роботодавець або бухгалтер підприємства має зайти на портал Пенсійного фонду і за допомогою електронного підпису зайти в кабінет. В електронному кабінеті, в розділі «Електронний реєстр листків непрацездатності» можна буде отримати інформацію за допомогою податкового номеру фізичної особи працівника

Отже, успішне запровадження системи е-лікарняних – ще один важливий крок у діджиталізації медицини та реалізації програми Президента paperless, яка передбачає цифровізацію державних послуг усіх рівнів.

Література

1. Наказ МОЗ «Про затвердження Порядку видачі (формування) листків непрацездатності в Електронному реєстрі листків непрацездатності» від 17.06.2021 р. № 1234. URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/z0890-21 (дата звернення: 15.09.2021).

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для

розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням» від 26 вересня 2001 р. № 1266 URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/1266-2001-п#Text (дата звернення: 15.09.2021).

директор Bendukidze Free Market
Center **Мельник Н. Т.**

ЩОДЕННА ЕКОНОМІКА: ПОЄДНАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Щоденна економіка, економіка дрібних речей або ж економіка здорового глузду – це спроба вирішити одну з найвагоміших проблем викладання економіки, а саме як зацікавити в ній широку громадськість. Йдеться, передусім, про роботу з аудиторією неекономістів, для яких економічна теорія є занадто абстрактною, щоб бути актуальною та корисною, а графіки, формули і схеми у них не викликають асоціацій з реальними життєвими ситуаціями.

У відповідь на цей виклик фахівці в галузі економіки почали шукати більш цікаві та творчі підходи, які б зробили очевидними паралелі між економічним мисленням і повсякденним життям. Як приклад, візьмемо книгу професора економіки Політехнічного інституту й університету штату Вірджинія Суділпти Сарангі «Економіка дрібних речей». У ній автор уникає загальноприйнятого у навчальних підручниках і посібниках підходу до національних економік як сукупності діяльності мільйонів людей, роблячи наголос на ролі індивіда в економіці [1]. Книга допомагає зрозуміти як наша щоденна поведінка – те, що ми відчуваємо, потребуємо і споживаємо – вписується у динамічну й взаємозалежну глобальну економічну систему, і як вона, у свою чергу, впливає на наше життя.

Схоже завдання перед собою ставить і Стів Култер у книзі «Повсякденна економіка: посібник користувача з сучасної економіки», сім розділів якої він присвятив відповіді на запитання як можна зробити економіку більш зрозумілою. Досліджуючи сфери, які безпосередньо пов'язані з економікою – освіта і навчання, робота, охорона здоров'я, гроші та особисті фінанси, житло, покупки і

споживання, пільги й добробут, він переконує читача, що економічне мислення є невід'ємного частиною його життя [2].

Джеймс Д. Ґвартні, Річард Л. Строуп, Дуайт Р. Лі, Тоні Х. Ферраріні, Джозеф П. Калхун і Рендалл К. Файлер також мінімізують використання жаргону, рівнянь і графіків в «Економіці здорового глузду: Про особистий і суспільний добробут для всіх і кожного». Натомість вони концентруються на конкретних елементах, підкріплених зрозумілими прикладами, які пояснюють як працює економіка, як окремому індивіду та суспільству в цілому стати успішними, і яку роль у цьому відіграє уряд [3].

Більшість наших повсякденних дій, навіть, на перший погляд нераціональних, засновуються на економічній логіці. Відповідно, неможливо переоцінити роль економічних знань для розуміння людиною свого місця в сучасному світі та передбачення того, як воно може змінитися в майбутньому. Не виникає жодних сумнівів, щодо того, що економічна грамотність є основою для особистого і суспільного процвітання, відтак її зростання повинне стати одним з пріоритетів освітнього процесу. Однак цього не відбудеться, якщо на шляху до взаємодії широкої громадськості з економічними концепціями й надалі стоятимуть такі перешкоди, як жаргонізми, формули, скорочення і відірваність від реального досвіду. Вони лише відштовхуватимуть тих, хто не належить до дисципліни. Щоб цього уникнути, варто використати доробки тих економістів, які працюють над поясненням економічних основ і закономірностей за принципом «знизу догори», через конкретні життєві ситуації, поведінку і рішення. Перетворення теорії у практику – значно привабливіший і доступніший спосіб трансляції компетенцій аудиторії не економістів, що у довготривалій перспективі матимуть позитивний ефект на суспільство загалом.

Література

1. Sarangi S. (2020), The Economics of Small Things, Penguin India.

2. Coulter S. (2017), Everyday Economics: A User's Guide to the Modern Economy, Agenda Publishing.

3. ҐвартніД, СтроупР., ЛіД., таін. Економіка здорового глузду: Про особистий і суспільний добробут для всіх і кожного. –Economic Fundamentals Initiative, 2020. – 302 с.

д.е.н., професор **Ходжаян А. О.**
бакалавр кафедри ЕТММ **Прушківська В. В.**
Київський національний університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОСТУП: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ ТА ЕКОНОМІКА ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ

Пірнаючи в історію економічної думки, слід зазначити, що родоначальниками перших теорій поступу вважають французьких просвітників, які мали економічні погляди фізіократів із відтінками лібералізму. Значний внесок зробили Анн Робер Жак Тюрго та Марі Жан Антуан Ніколя Кондорсе. Зокрема, Тюрго висунув теорію 3-х стадій культурного поступу людства: релігійну, спекулятивну, наукову [1]. Просвітник Тюрго, як прибічник фізіократів реанімував античну тріаду: мисливство-скотарство-землеробство, на основі якої, пояснював кардинальні трансформації матеріального буття як визначального чинника поступу. Теоретичну конструкцію А. Р.Тюрго наслідував і трансформував Ж. А.Кондорсе, який мав власну систему поглядів щодо поступу в цивілізаційному розвитку, як безупинного поліпшення людського розуму: знання, науки та просвітництва.

Науковий інтерес до теорії поступу існував постійно, але кожний історичний період має свої особливості в дослідженні поступу. В європейській науковій думці наприкінці 19 ст. на початку 20 ст. з'явилися скептично-негативні настрої щодо різноманітних теорій поступу. Наприклад, німецький філософ Ф. В.Ніцше трактував поступ як забобон людства. Відбулася також істотна специфікація ціннісних означень, а саме постулювання відмінних мірил вартості щодо прогресу в різних соціологічних та економічних теоріях. Зокрема, французький соціолог Е. Дюркгейм розглядав поступ як зростання можливостей для індивідуальної свободи в межах «органічної солідарності». К. Маркс вбачав поступ у розвитку виробничих сил та їх можливостей для задоволення людських потреб, а німецький соціолог М. Вебер – у модернізації економічної, законодавчої, наукової та інших сфер життя [2]. Слід узагальнити, що методологічна криза наприкинці 19 ст. початку 20 ст. виявила надзвичайну жорсткість та нормативність, а також тотальну

лінійність, одноманітність, спрощення та нівелювання фактографічного матеріалу у стадіальних теоріях.

У другій половині двадцятого століття поширилася тенденція до різноманітних комбінацій стадіальних і циклічних конструкцій цивілізаційного розвитку. В науці з'являються спроби пов'язати стадіальні моделі з економічними, політичними та військово-політичними циклами різної тривалості. Зокрема, теорія В. Ростоу схиляється до 50-річних економічних циклів, тобто поєднує стадіальний та циклічний підходи.

Варто підкреслити, що на зламі 20–21 ст. наукова зацікавленість стадіальними конструкціями поступово зменшується. Однак ідея поступу в сучасній науці має місце. Цікавим з наукової точки зору є підхід до трактування економічного поступу вчених, які виокремлюють сім основних його джерел для країн з трансформаційною економікою з позиції економіки здорового глузду[3]. Елементами економічного поступу є: правова система,конкурентні ринки, обмеження державного регулювання,ефективний ринок капіталу,розумна монетарна політика,низькі податкові ставки, вільна торгівля.

Основою економічного поступу є правова система, яка захищає приватну власність та неупереджено забезпечує виконання контрактів. Конкуренція та конкурентні ринки сприяють ефективному використанню ресурсів і стимулюють інноваційні нововведення. Важливим елементом є обмеження державного регулювання. Оскільки, регуляторна політика, спрямована на зменшення кількості торговельних операцій та обмеження конкуренції,перешкоджає економічному поступу. Для реалізації свого потенціалу національній економіці потрібен механізм спрямування капіталу в проекти, які мають на меті створення багатства. Стабільна грошово-кредитна політика має важливе значення для контролю за рівнем інфляції, ефективного розподілу інвестицій та досягнення економічної стабільності. Фіскальна політика має бути сприятливою для бізнесу та населення в цілому. Низькі податкові ставки дозволяють виробникам виробляти більше продукту, а споживачам залишати собі більшу частину свого заробітку. Контроль за державними видатками та дефіцитом бюджету має вирішальне значення для економічної стабільності та зростання. Вільна торгівля також є важливим елементом економічного поступу, оскільки економічні суб'єкти отримують вищі доходи із-за можливості вільно торгувати з представниками інших країн. Міжнародна торгівля дозволяє кожному

із торговельних партнерів виробляти та споживати більше товарів і послуг, ніж це було б можливо за інших обставин.

Ключем до економічного поступу є створення надійних економічних інститутів та формування послідовної політики щодо посилення економічної та особистої свободи.

Література

1.Anne-Robert-JacquesTurgot, Plandedeux Discourssurl' HistoireUniverselle
URL: http://www. eliohs. unifi. it/testi/700/turgot/discours. html (дата звернення: 09.09.2021)

2. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 2011. Т. 8. 444 с.

3.Економіка здорового глузду: про особистий і суспільний добробут для всіх ікожного. Автори: Джеймс Д. Ґвартні, Річард Л. Строуп, Дуайт Р. Лі, Тоні Х. Феррaріні, Джозеф П. Калхун, Рендалл К. Файлер. URL:https://www. econfun. org/uk/excerpt/(дата звернення: 09.09.2021)

к.ф.н., доцент **Чумак О. В.**
бакалавр кафедри МЕВ **Дондик С. Ю.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

РОЗУМНЕ МІСТО: НОВІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ТА СПІВПРАЦІ

Економічні рішення та економічна політика впливають на кожного з нас майже в усіх сферах нашого повсякденного життя. Щоб життя кожної людини, окремого політика, бізнесмена або пересічного громадянина було успішним і повноцінним необхідно, відповідно до основних постулатів «Економіки здорового глузду», у реаліях сьогодення керуватися не лише особистим досвідом, певними практичними навичками, але і мати хоча б елементарні знання у галузях економіки, політики, управління та сучасних технологій.

Перехід до цифрової економіки і зростання кількості людей, які проживають у містах (за прогнозами ООН до 2050 року там будуть проживати до 70% людей від усього населення) поставив на порядок денний питання щодо скорішої реалізації концепції розширеного

будівництва розумних міст по світу та підняв проблему забезпечення ефективного їх управління. Як зазначають дослідники, саме така урбанізація має допомогти поліпшити умови життя мільйонів людей у всьому світі [1].

Важливу роль у розбудові розумних міст повинна відігравати тісна співпраця між органами державної влади, муніципальним управлінням, місцевою громадою та окремими громадянами міста. Саме така співпраця створить умови для більш широкого використання сучасних smart- та інформаційно-комунікаційних технологій задля поліпшення ефективності функціонування всіх сфер життя суспільства та підвищення якості послуг, які місцева влада та бізнес пропонують своїм мешканцям.

Деякі провідні Smart-міста світу та України вже почали виходити за межі лише розбудови фізичної інфраструктури та почали приймати важливі рішення на основі збирання та використання великих відкритих даних, що дає як в більшості випадків позитивний соціально-економічний ефект.

У такому розумному місті влада, підприємства, неприбуткові та громадські організації, навчальні заклади та лікарні об'єднуються у партнерські мережі, що розширює і підвищує здатність міста надавати своїм мешканцям належні послуги. Разом вони розробляють нестандартні рішення поза межами традиційних підходів. У по-справжньому розумному місті новонабута інформація ефективно використовується для поповнення поточної бази знань і досвіду місцевих мешканців та гостей міста. Цифрова інфраструктура смарт-міста відкриває доступ до інформації, яка може вивільнити надзвичайний потенціал створення цінності, забезпечуючи планувальникам, громадським об'єднанням та окремим жителям більш ефективний процес прийняття рішень на основі розробки і широкого впровадження сучасних стартапів у реальне життя.

Технології, що використовуються для перетворення звичайного міста на розумне місто досить різні і у кожному випадку є унікальними відповідно до потреб конкретного міста. Проте всі смарт-міста інтегрують технологічну платформу для своїх зусиль, яка забезпечує архітектуру системи, управління даними, інтероперабельність та кібербезпеку.

В Україні ознаки Smart city існують в таких містах, як Дніпро, Київ, Львів, Вінниця та Харків. Ось лише один приклад. Так, у Львові

реалізація концепції Smart city відбувається в наявності найпрозорішого Бюджету участі, де голосування тільки електронне, з сучасними ідентифікаторами BankID або ЕЦП; мобільного гіда Lviv Travel Places; інформаційних терміналів з тачскрінами для пошуку пам'яток, ресторанів, готелів, а також календарем найближчих цікавих подій; Центру управління транспортом, який автоматично аналізує дорожній потік і управляє світлофорами, контролює роботу диспетчерів перевізників і всього транспорту; зупинок обладнаних електронними табло з маршрутами і часом прибуття транспорту; додатку Lviv Transport Tracker, через який можна побачити графік прибуття транспорту; хмарного сервісу енергомоніторингу uMuni – українського технологічного проекту підвищення ефективності енергоменеджменту комунальних підприємств; проекту «Підвезу», покликаний стимулювати людей об'єднуватися по дорозі на роботу і розвантажити громадський транспорт [2, с. 238].

Як показує практика, очільники кожного розумного міста, органи місцевого самоврядування, транспортні райони, компанії та неприбуткові організації, а також, залежно від моделі фінансування, державні або місцеві органи виконавчої влади – всі вони беруть активну участь у розробці бачення розвитку смарт-міста та реалізації цього проекту. При цьому, всі ці зацікавлені сторони вміють чітко зазначати свої обов'язки, забезпечувати надходження необхідної інформації до відповідних осіб, які приймають рішення, і надавати людям повноваження приймати рішення, що стають вагомим внеском у загальний результат.

Література

1. Чукут С. А., Шуць О. Р. Забезпечення соціальної інклюзії в розумних містах: виклики та сучасні тенденції // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. №1. URL: http://www. dy. nayka. com. ua/pdf/1_2021/7.pdf (Дата звернення 02.10.2021 р.).

2. Ящишина І. В., Коновалова М. В. Концепція Smart city та її реалізація в Україні // Мвтеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка міста та урбаністика». Київ. КНЕУ, березень 2018 р. С.236-239.

к.ф.н., доцент **Чумак О. В.**
бакалавр кафедри МЕВ **Єльцина О. О.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ПЕРЕРОБКА СМІТТЯ В УКРАЇНІ ЯК НАЦІОНАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Проблема переробки побутових відходів, зокрема сміття, – це проблема, яка пов'язана не лише з прийняттям конкретних економічних, політичних та управлінських рішень. Вона також може спричиняти настання неочікуваних екологічних та соціальних наслідків як для окремих людей, так і суспільства в цілому. В наш час питання забруднення сміттям окремого села, селища, міста є не просто проблемою окремої території, окремої країни. Вона вже набуває масштабу екологічної катастрофи глобального масштабу. З точки зору здорового глузду її вже не можна відкладати на потім, її необхідно вирішувати негайно.

В Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року йдеться про проблему відходів як про масштабну, і таку, яка викликана, в першу чергу, домінуванням в національній економіці ресурсоємних багатовідхідних технологій, а також відсутністю ефективного управління відходами.

Серед основних тенденцій, пов'язаних з неефективним управлінням відходами в Україні є такі: 1) значні обсяги утворення і накопичення відходів як у промисловому, так і побутовому секторі; 2) орієнтація на полігонне захоронення відходів; 3) розміщення відходів на сміттєзвалищах та/або стихійних сміттєзвалищах, більшість з яких не відповідають вимогам екологічної безпеки; 4) низький рівень використання відходів у якості вторинної сировини; 5) низький рівень впровадження ефективних підходів і технологій поводження з відходами тощо. Неефективне управління відходами призводить до значного негативного впливу на довкілля (атмосферне повітря, підземні води, тваринний і рослинний світ, ґрунти, необхідність вилучення великих земельних ділянок), а також на здоров'я людей [1].

Поступово наша країна перетворюється на смітник Європи. Щороку накопичується близько 10 млн тонн сміття, близько 160 тисяч гектарів землі в Україні зайнято під смітники (це близько 700 смітників, що існують в кожному місті або селі). Замість того, щоб приносити прибуток і без того небагатій країні, мільйони тонн відходів отруюють землю, воду, повітря. За прогнозами як закордонних, так і вітчизняних фахівців, екологічна ситуація в Україні, без перебільшення, наближається до критичної, адже переробкою відходів у нас займаються на дуже низькому рівні

Загальною тенденцією для України є високий рівень захоронення відходів на полігонах – туди потрапляє 93%. Трохи більше 2% спалюється, і лише 4,5 % потрапляє на заготівельні пункти вторинної сировини і сміттєпереробні заводи. Майже всі побутові відходи Східного (99,6%), а також Центрального (98,2%) регіонів захоронюються на полігонах і сміттєзвалищах. Найнижчий показник щодо захоронення ТПВ на полігонах і сміттєзвалищах має Північний регіон (85,1%) [2].

В даний час інтенсивно розвиваються два основних напрямки енергетичної утилізації твердих побутових відходів – спалювання і поховання з отриманням біогазу. Спалювання відходів потребує дорогих систем очистки, тому більш широко поширене в усьому світі полігонне захоронення твердих побутових відходів. Основна перевага технології поховання – простота, порівняно малі капітальні та експлуатаційні витрати, відносна безпека. При цьому щорічна емісія метану зі звалищ земної кулі порівняна з потужністю таких загальновідомих джерел метану, як болота, вугільні шахти і т. д.

Якщо говорити про пластмасові відходи, то вони завдають просто колосальної шкоди. Пластик розкладається протягом мільйонів років, в процесі виділяючи різного роду шкідливі речовини. На більшості звалищ пластик спалюють з метою звільнення місця для нових партій відходів, але при спалюванні із пластику виділяються важкі метали, що руйнують озоновий шар. Крім цього, в результаті згорання утворюється дим, який при потраплянні в організм людини або тварини, може привести до смертельно небезпечних захворювань і навіть смерті. Продукти розпаду пластмаси піднімаються в повітря і випадають згодом назад на поверхню Землі у вигляді кислотних дощів.

Звалища і території організованих поховань відходів в Україні займають величезні площі, які можна було б з більшою користю використовувати в сільському господарстві. На жаль, рекультивувати ті землі, на яких хоча б кілька років перебувала звалище, майже неможливо, оскільки навіть за короткий період в ґрунті накопичуються шкідливі речовини, які перешкоджають росту рослин.

Незважаючи на те, що уряди багатьох країн світу, як і Україна, займаються питаннями пошуку методів для боротьби зі сміттям, проблеми залишаються. У багатьох країнах працюють спеціалізовані заводи, які переробляють великий спектр відходів, зокрема, пластика та скла. З економічної точки зору, діяльність таких підприємств дуже вигідна, оскільки приблизно 80 відсотків усіх відходів, що надходять на переробку, знаходять друге життя.

Безсумнівно, заходи, які проводяться на державному рівні і спрямовані на вирішення проблеми відходів, мають важливе значення, проте покладатися виключно на державу не варто – люди повинні самі робити все для того, щоб правильно позбавлятися від відходів.

Література

1. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 820-р. URL: https://zakon. rada. gov. ua/laws/show/820-2017-%D1%80 (Дата звернення: 03.10.2021 р.)

2. Смітники – екологічні забруднення в Україні. // Головне управління Держпродспоживслужби в Миколаївській області. 2021 р. 28 вересня URL:https://dpssmk. gov. ua/smitnyky-ekolohichni-zabrudnennia-v-ukraini/ (Дата звернення: 03.10.2021 р.)

к.ф.н., доцент **Чумак О. В.**
бакалавр кафедри МЕВ **Кулігіна А. В.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

SMART-CITY: МОЖЛИВОСТІ ТА НЕБЕЗПЕКИ В РЕАЛІЯХ XXI СТОЛІТТЯ

В умовах переходу світової економіки до четвертого промислової революції, в межах якої відбуваються все нові прориви в небачених досі сферах, а саме: робототехніці, штучному інтелекті, 3 D-друкуванні, Інтернеті речей, матеріалознавстві, створенні квантових комп'ютерів та нових батарей, важливе місце займає реалізація концепції розумного міста – Smart city [1, с.11].

Реальна практика побудови розумного міста створює умови для модернізації інфраструктури міста з принципово новими можливостями централізованого управління, новим рівнем сервісів і безпеки; впровадження smart-технологій, які практично охоплюють всі без винятку сфери міського господарства, зокрема: електронний уряд, банкінг, виробництво і сферу послуг, будівлі, енергетику, роздрібну торгівлю, транспорт, комунікації, громадську безпеку, громадське харчування, освіту, охорону здоров'я, моніторинг навколишнього середовища та екологію, газо- і водопостачання, та багато іншого. Вона базується на широкому впровадженні спеціальних (smart) та інформаційно- комунікаційних технологій з урахуванням інтелектуального, соціального та екологічного потенціалу території, визнає роль штучного інтелекту як ресурсу, визначає цифровий економічний розвиток і конкурентоспроможність міста. У розумному місті технології працюють на благо суспільства, тому за ними майбутнє.

В кожному з цих секторів упровадження інноваційних рішень здешевлюють та оптимізують використання ресурсів. Досвід реалізованих Smart city проектів у світі показує, що дана концепція дозволяє заощадити до 30% енергії, скоротити до 15% втрат води, обмежити до 20% часу перебування в дорозі

Загальна схема процесу «інтелектуалізації«управління міським господарством передбачає різні форми співпраці уряду, органів

державного управління, приватного бізнесу та громадських організаційна інноваційній організаційній основі та нові фінансові моделі приватно-державного партнерства, платних послуг, фінансування з результатів економіки, нових і, в тому числі, цифрових сервісів.

Світова компанія з надання послуг Deloitte підрахувала, що на сьогодні у світі вже існує понад тисяча «розумних міст». Половина з них знаходиться в Китаї, серед лідерів «розумного» міського розвитку також Північна Америка, Європа, Японія та Південна Корея. Найкращими прикладами розвитку Smart city вважають Барселону, Амстердам, Лондон, Нью-Йорк.

В Україні ознаки Smart city представлені в таких містах, як Дніпро, Київ, Львів, Вінниця, Харків [2].

В той же час взаємопов'язаність як реальної, так і віртуальної інфраструктури через Інтернет відкриває дорогу не лише новим можливостям, але і новим небезпекам. Аналітики відзначають, що Smart City схильні до загроз з боку всього арсеналу кіберзлочинців – починаючи від «традиційного» шкідливого програмного забезпечення (ПО), malware і DDoS-атак, і закінчуючи потайним проникненням з метою розкрадання даних або втручання в роботу інформаційних систем. Також кіберзлочинці цілком можуть використовувати в своїх атаках елементи IT-систем Smart City. Досить згадати, що в одній з найбільших DDoS-атак останнього часу було задіяно близько 500 тисяч веб-камер, підключених до мережі Інтернет. У подібних нападах можуть використовуватися і інші підключені до мережі пристрої міських інформаційних систем, наприклад, датчики вимірювання тиску [3].

В цих умовах, з точки зору здорового глузду, Smart-місто має інвестувати значні кошти в кіберзахист «розумних» систем, тому що ціна успішної кібератаки висока. Будь-яка серйозна атака – і, наприклад, особисті дані мільйонів людей знищуються, або ж витікають і стають загальнодоступними, або хакери виводять з ладу важливі для роботи міста системи, наприклад, світлофори або водопровід.

Фахівці з кібербезпеки переконані, що рішення для забезпечення безпеки «розумних» міст не можуть бути точковими, а навпаки, вони повинні бути частиною єдиної стратегії кібербезпеки, які доповнюють і підтримують один одного. Само собою, таке

планування включає і розробку детальних регламентів та інструкцій для сервісних служб Smart City про те, що і як потрібно робити на випадок кібератаки.

Стрімкий розвиток технологій породжує також проблему доступності, залученості та рівності можливостей до технологій розумного міста різних прошарків населення, цифрової та соціальної нерівності. Ці проблеми спостерігаються при розвитку розумних міст і в Україні, і в світі та створюють соціальну напругу в суспільстві. В цих умовах інтегрована міська політика і плани повинні виявляти і вирішувати прогалини в доступності в громадських цифрових просторах.

Таким чином, розвиток розумних міст має бути направлений на відновлення рівності, поглиблення доступності, збільшення можливостей та усунення виявлених проблем і небезпек, пов'язаних з новими технологіями.

Література

1. Шваб К. Четвертая промышленная революция. М: Эксмо, 2016. 208 с.

2. Кайдан Т. Що таке smart city: в світі та в Києві // Хмарочос 22.07.2015.URL: https://hmarochos. kiev. ua/2015/07/22/shho-take- smart-city-v-sviti-ta-v-kiyevi/ (Дата звернення: 01.09.2021 р.)

3. Жданов Максім Smart City: чи потрібна «розумному місту» кібербезпека // НВ Бізнес. 2021. 14 серпня URL: https://biz. nv. ua/ukr/kibervoiny_i_biznes/smart-city-chi-potribna-rozumnomu-mistu-kiberbezpeka-1593208.html (Дата звернення: 01.09.2021 р.)

к.ф.н., доцент **Чумак О. В.**
бакалавр кафедри МЕВ **Староконь М. А.**
Національний університет
«Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

«ЗЕЛЕНА ЕНЕРГЕТИКА»: СВІТОВА ПРАКТИКА І УКРАЇНА

«Економіка здорового глузду» ставить за мету справити позитивний вплив на життя прийдешніх поколінь, намагається навчити сучасне людство приймати правильні економічні рішення, враховуючі сьогоденні, постійно змінювані реалії та майбутні наслідки вчинених дій.

Враховуючи кліматичну кризу, коли дуже стрімкими темпами відбувається потепління на Землі, коли повсюди масово забруднюється повітря шкідливими викидами в атмосферу, коли руйнуються річкові екосистеми, коли експерти Міжурядової групи з питань змін клімату ООН наголошують на необхідності аби температура не зросла вище за 2° С, а середні викиди вуглекислого газу вимагають зменшення на 40–60% перед урядами усіх країн світу постає питання активного переходу на «зелену енергетику» і використання джерел відновлюваної енергії невичерпні у природі [1].

Світ все активніше переходить на «зелену енергетику». Найтиповішим прикладом такого переходу є Європейський Зелений курс, ключовими напрямами реалізації якого є чиста енергія, кліматична дія, будівництво та реновація, стійка промисловість, стійка мобільність, зменшення забруднення довкілля, біорозмаїття, стійка аграрна політика (Стратегія «Від лану до столу») [2].

За висновками щорічного звіту британського аналітичного центру Ember та німецького інституту Agora Energiewende минулого 2020 року в ЄС з відновлюваних джерел було згенеровано 38 відсотків всієї електроенергії, а за допомогою викопного палива – 37 відсотків, тобто частка відновлюваних джерел енергії у генерації електрики в Європі у 2020 році вперше в історії перевищила частку викопного палива. Найвищі показники вироблення вітрової та сонячної енергії, як повідомляється, зафіксовані в Данії (61 відсоток), Ірландії (35 відсотків), Німеччини (33 відсотки) та Іспанії (29 відсотків) [3].

Після підписання Угоди про асоціацію з Європейським союзом у 2014 році та Паризьких домовленостей у 2015 році Україна зобов'язалася дотримуватися плану з «озеленення» енергетичного сектору та створення умов для інтеграції енергетичної системи до стандартів Європейського Союзу.

Україна має достатні запаси мінералів для створення ресурсної бази для участі в міжнародних виробничих ланцюжках з великою доданою вартістю в процесі створення інфраструктури для акумулювання електроенергії, виробленої об'єктами відновлюваної електроенергетики, перш за все сонячної і вітрової. Так, за даними Держагентства з енергоефективності і енергозбереження України, за перше півріччя 2021 року загальна потужність об'єктів відновлюваної електроенергетики в країні збільшилась на 8,3% або на 709 МВт. Загалом, станом на кінець першого півріччя 2021 року в Україні введено 9225 МВт потужностей, що виробляють електроенергію з відновлюваних джерел, а саме: 6351 МВт – сонячні електростанції; 1593 МВт – вітроелектростанції; – 933 МВт – СЕС домогосподарств; 119 МВт – потужності на твердому біопаливі; 118 МВт – мала гідроенергетика; 111 МВт – біогазові установки. Якщо подивитися за роками, то «зелена енергетика» в Україні розвивається у позитивній динаміці, про що свідчать наступні дані зростання її потужності: у 2015 р. вони складали 32 МВт; у 2016 р. – 136 МВт; у 2017 р. – 291 МВт; у 2018 р. – 848 МВт; у 2019 р. – 4 669 МВт; у 2020 р. – 1 574 МВт; у І півріччі 2021 р. – 709 МВт [4].

І на цьому Україна не збирається зупинятися. У 2020 році в нашій країні розпочалися внутрішні дискусії з бізнес-колами щодо Європейського зеленого курсу (ЄЗК). Уряд України пропонує стороні ЄС розглядати Україну разом з ЄС при впровадженні цього механізму, адже Україна вже взяла зобов'язання імплементувати відповідне законодавство ЄС. Успішна реалізація Зеленого курсу в Україні має позитивним чином вплинути на енергетичний баланс та забезпечити розвиток сектору, зокрема зважаючи на необхідність: створення повноцінного конкурентного середовища на енергетичному ринку Україні; зміни теплової генерації відновлюваними джерелами енергії та здійснення повноцінної трансформації вугільних регіонів, що означає поступове закриття нерентабельних підприємств з паралельним створенням у цих регіонах альтернативних робочих місць; забезпечення споживачів

пропорційними тарифами; вибудовування пропорційної тарифної політики у сфері використання відновлюваних джерел енергії задля забезпечення зростання частки відновлюваної енергетики та збереження сприятливого інвестиційного клімату у цій сфері; збереження високої частки атомної генерації, враховуючи при цьому необхідність забезпечення дотримання граничних термінів експлуатації, безпеки і попередження техногенних ризиків.

Література

1. Зелена енергетика може запобігти кліматичній кризі. URL: https://greenenergy. rbc. ua/ (Дата звернення: 01.10.2021 р.)

2. Європейська Зелена Угода між Україною та ЄС // Європейський Зелений Курс. Представництво України при ЄС. 2021 р. 15 квітня. URL: https://ukraine-eu. mfa. gov. ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda (Дата звернення: 03.10.2021 р.)

3. Кондратенко Микола У 2020 році «зеленої енергетики» в ЄС стало більше, ніж «викопної» // Deutsche Welle. 2021 р. 25 січня. URL: https://www. dw. com/uk/u-2020-rotsi-zelenoi-enerhetyky-v-yes-vpershe-stalo-bilshe-nizh-vykopnoi/a-56338900 (Дата звернення: 03.10.2021 р.)

4. Іванов Олександр 503 млн євро інвестицій. Наскільки зросла потужність об'єктів відновлюваної електроенергетики Україні у 2021 році (Інфографіка) // Бізнес НВ. 2021 р. 13 липня. URL: https://biz. nv. ua/ukr/markets/zelena-energetika-naskilki-ukrajina-zbilshila-potuzhnosti-vidnovlyuvanih-dzherel-s-pochatku-2021-roku-50174685.html (Дата звернення: 03.10.2021 р.)

практичний психолог **Шепелева Л. М.**
Helping Hand Company, Inc., м. Бостон, США

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ЦІННОСТІ ЯК СКЛАДОВА ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ЕКОНОМІЦІ ЗДОРОВОГО ГЛУЗДУ

Під час глибокого розгляду економіки слід додати низку факторів, які впливають на статистичні, економетричні, математичні дані, а саме фактори, дослідження яких зосереджено в аспектах психології. Досвід доводить, що вже мало мати хорошу профільну освіту та володіти видатними знаннями економічного укладу і фінансів, щоб досягти успіху. На перший план упевнено виходить наявність емоційного інтелекту та високих цінностей.

Так, автори «Економіки здорового глузду» [1]зазначають, що дуже важливим є розвиток навичок, які підвищують нашу цінність в очах інших: «У наш час ринки праці та освіти швидко змінюються, і університетського диплому вже недостатньо для того, щоб привернути увагу потенційного роботодавця, який вам запропонує високооплачувану роботу. Кращий спосіб знайти роботу – думати як підприємець». Підприємці, що досягли значного успіху, підкреслюють неоціненну важливість емоційного інтелекту.

Поділяємо точку зору вчених, які трактують емоційний інтелект, як групу здібностей, які допомагають усвідомлювати емоції власні та інших людей. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту добре розуміють почуття, уміють ефективно керувати своєю емоційною сферою, їхня поведінка більш адаптивна, і вони легше досягають своїх цілей.

Рувен Бар-Он [2], ізраїльський та американський психолог, дослідник концепції емоційного інтелекту, визначив ці здібності як такі, що забезпечують можливість успішно діяти у будь-яких ситуаціях.

Ґрунтовно розуміння емоційного інтелекту розкриває його структура [3], яка складається із:психологічної компетентності, соціальної компетентності, компетентності у галузі практичної діяльності людини та їх складових.

Зокрема, психологічна компетентність – найважливіша складова емоційного інтелекту. Самосвідомість – усвідомлення людиною своєї взаємодії з собою та зі світом, своїх життєвоважливих потреб, думок, почуттів, мотивів, інстинктів, переживань, дій. Саморозуміння – усвідомлення власних емоцій, впевненість у собі, самоповага і самоактуалізація. Самооцінка: емоційне відчуття себе, віра в себе, оцінювання особою самої себе, своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей. Адаптація: уміння вирішувати завдання, долати труднощі, бути лабільним. Самоконтроль і саморегуляція: здатність свідомо реагувати на зовнішні подразники та контролювати свої емоційні стани, уміння справлятися зі стресом. Особиста відповідальність: здатність бути причиною своїх вчинків, уміти робити вибір присвоювати його собі та відповідати за наслідки. Любов до життя.

Соціальну компетентність можна охарактеризувати через:

– емпатію, тобто здатність відчувати емоційні стани інших людей, чутливість до почутті він інших людей, уміння надавати допомогу іншим людям;

– впевненість у собі, що означає уміння висловлювати власну думку так, щоб не порушувати права інших, уміння відстоювати свої межі, говорити «ні», досягати своєї мети;

– лідерство, тобто уміння повести за собою, створювати мотивацію для інших, стимулювати її реалізацію;

– співпрацю, а саме здатність взаємодіяти з іншими людьми, працювати з іншими для досягнення спільної мети, виконувати спільні завдання;

– комунікативні властивості: уміння будувати конструктивні стосунки з людьми.

Компетентність у галузі практичної діяльності людини визначають через такі складові:

– мотивацію: прагнення до досягнення, ініціативи й оптимізму;

– гнучкість: уміння контролювати свої внутрішні стани, здатність справлятися зі змінами і приймати рішення в умовах стресу;

– сумлінність.

Із вище зазначеного слідує, що, емоційний інтелект має пряме відношення до економіки здорового глузду. У сучасних умовах характеристики людини уже не можуть бути лише приватною

власністю особистості. Успішність кожного складає успішність фірми, країни, суспільства, глобального простору. Сучасні виклики глобалізації змушують людину змінюватися. Актуальним є твердження про те, що ми маємо змінюватися та досягати нових висот, бо залишимося на узбіччі історії. Доки змінюємося, ми живемо!

Література

1. Джеймс Д. Гвартні, Річард Л. Строуп, Дуайт Р. Лі, Тауні Х. Феррариніі, Джозеф П. Калхун, Рендалл К. Файлер. «Економика здорового глузду.»

2. Bar-On, R. The development of a concept of psychological well-being. / Doctoral dissertation. – Rhodes University, South Africa, 1988.

3. ДеніелҐоулман. «Емоційнийінтелект», Віват, 2018.

Наукове електронне видання
комбінованого використання
Можна використовувати в локальному
та мережному режимах

III Міжнародна науково-практична конференція

«Генерування інновацій інклюзивного розвитку: національний, регіональний, міжнародний вимір»

12–13 жовтня 2021 року

Один електронний оптичний диск (DVD-ROM);
супровідна документація.
Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач
Національного університету «Запорізька політехніка»
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64
Тел.: (061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 652 від 22.10.2019.